

**PĀRSKATS
PAR NVO SEKTORU
LATVIJĀ
2013**

Latvijas Pilsoniskā alianse

Autorkolektīvs

Inta Šimanska
Jadviga Neilande
Kitija Bite
Rasma Pīpiķe

Izdevuma latviešu valodā redaktors Inga Skuja
Maketa dizains Elfa Raude

Pētījuma elektroniskā versija pieejama interneta vietnē www.nvo.lv

© Latvijas Pilsoniskā alianse

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce uz pētījumu *Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2013* ir obligāta.

Pētījums *Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2013* ir projekta *Ilgspējīgas pilsoniskās sabiedrības attīstības atbalsta un monitoringa sistēmas pilnveidošana Latvijā* aktivitāte.

Projekts tiek īstenots sadarbībā ar EEZ un Sabiedrības integrācijas fondu. Projektu finansiāli atbalsta Islande, Lihtenšteina un Norvēģija.

Par pētījuma *Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2013* saturu atbild biedrība Latvijas Pilsoniskā alianse.

Saturs

Izmantotās definīcijas.....	5
Ievads	7
Pētījuma ietvars	9
1. Biedrību un nodibinājumu darbības vispārējais raksturojums	14
1.1. Nevalstisko organizāciju darbības mērķis	14
1.2. Kvantitatīvās izmaiņas nevalstisko organizāciju sektorā.....	19
1.3. Sabiedriskā labuma organizāciju darbība.....	26
1.4. Organizāciju iekšējā efektivitāte	28
1.4.1. Organizāciju darbības biežums	28
1.4.2. Organizāciju darbībai piesaistītie cilvēkresursi.....	31
1.4.3. Iedzīvotāju iesaiste organizāciju darbībā	32
1.5. Organizāciju sadarbība ar partneriem.....	43
1.6. Organizāciju darbība sociālās nevienlīdzības mazināšanā.....	47
1.7. Biedrošanās tiesiskā vide.....	49
1.8. Organizāciju atpazīstamība sabiedrībā	51
2. Nevalstisko organizāciju sektora finanšu pārskats.....	54
2.1. Ieņēmumi biedrību un nodibinājumu darbībai un aktivitātēm.....	55
2.1.1. Ziedojumi biedrību un nodibinājumu darbībai un aktivitātēm	57
2.1.2. NVO kā pievienotās vērtības nodokļa maksātāji.....	59
2.2. NVO sektora izdevumi	60
2.2.1. Debitori un kreditori	61
2.2.2. Nodarbinātība NVO sektorā.....	63
2.3. NVO ieņēmumu un izdevumu struktūra. Gadījumu analīze	65
2.3.1. Ieņēmumu posteņu datu analīze	66
2.3.2. Saņemtie ziedojumi un dāvinājumi	67
2.3.3. Saņemtie mantojumi.....	67
2.3.4. Saņemtās dotācijas	67
2.3.5. Ieņēmumi no saimnieciskās darbības.....	67
2.3.6. Citi ieņēmumi	69
2.3.7. Izdevumu posteņu datu analīze.....	69
2.3.8. Atalgojums un sociālās apdrošināšanas maksājumi	70
2.3.9. Materiālu izdevumi	71
2.3.10. Pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana...	73
2.3.11. Citi izdevumi.....	73
2.3.12. Nodokļi	74
2.3.13. Ieņēmumu un izdevumu starpība.....	74
2.3.14. Bilance	75
3. Valsts politika biedrību un nodibinājumu darbības atbalstam.....	86
3.1. Valsts politika NVO sektora attīstībai	86

3.2. Valsts tiešais atbalsts organizāciju darbībai un attīstībai.....	93
3.2.1. Valsts finansējuma pārdales modeļi	93
3.2.2. Deputātu kvotas kā nepārskatāms valsts atbalsta veids	99
3.2.3. Valsts kapitālsabiedrību ziedojumi.....	101
3.2.4. Pašvaldību atbalsta instrumenti NVO darbībai	106
3.3. Valsts netiešais atbalsts biedrību un nodibinājumu darbībai	112
3.3.1. Nodokļu atvieglojumi ziedotājiem	112
3.3.2. Nodokļu atlaides nevalstiskajam sektoram	114
4. Pilsoniskais dialogs Latvijā un interešu aizstāvība.....	116
4.1. Iedzīvotāju iesaiste lēmumu pieņemšanas procesā	117
4.2. Organizāciju sadarbība ar publisko pārvaldi.....	124
4.3. Biedrības kā lēmumu pieņemšanas procesa dalībnieki.....	126
4.4. Interešu aizstāvības aktivitātes un lobēšana	132
Izmantotā literatūra.....	137
1. pielikums. Organizāciju skaits Latvijas pašvaldībās līdz 2013. gada 3. jūlijam.....	142
2. pielikums. Organizāciju blīvums uz 1000 iedzīvotājiem Latvijas pašvaldībās.....	144
3. pielikums. Nevalstisko organizāciju publicitātes avoti	145

Izmantotās definīcijas

Biedrība – vismaz divu personu dibināta organizācija, kura veic darbību, lai sasniegtu statūtos norādīto mērķi.

Brīvprātīgais darbs – bezatlīdzības fizisks vai intelektuāls darbs, ko veic fiziskā persona kopienas vai noteiktas sabiedrības grupas labā.

Cilvēkdrošība – brīvība no bailēm un trūkuma.

Deinstitucionalizācija – politiska procesa rezultātā izveidota pāreja no institucionālās sociālās un veselības aprūpes uz neatkarīgu dzīvi sabiedrībā vai aprūpi (attiecībā uz bērniem – ģimeniskā vidē).

Dienaskārtība (politiskā) – publiskās pārvaldes pieteiktie jautājumi par izmaiņām normatīvajos aktos.

Drošumspēja – cilvēka spēja nezaudēt drošības sajūtu un pašu drošību, bet ja tas noticis – spēja atgūt drošības sajūtu un drošību.

Interesu aizstāvība – organizācijas vai personas veiktas leģitīmas un legālas aktivitātes, sazinoties ar lēmumu pieņemšanas procesa dalībniekiem ar nolūku veikt izmaiņas tiesību aktos un attīstības dokumentos, plašākai sabiedrībai skaidrojot izmaiņu nepieciešamību un to ieviešanas kārtību.

Lēmumu pieņemšanas process – formalizētu darbību kopums publiskās pārvaldes institūcijās, kuru ietvaros tiek veikti pasākumi, kas ļauj amatpersonai pieņemt lēmumu un to īstenot.

Lobēšana – apzināta privātpersonas interesēs veikta saziņa ar publiskās varas institūcijas pārstāvi nolūkā ietekmēt publiskās varas institūcijas pārstāvja rīcību dokumentu un to projektu ierosināšanas, izstrādes, saskaņošanas, pieņemšanas vai izsludināšanas procesā, lai gūtu personīgu vai netiešu labumu.

Nevalstiska organizācija – personu brīvprātīgi veidota organizācija (biedrība, nodibinājums, arodbiedrība, politiskā partija), kas piesaista resursus un veic aktivitātes organizācijas mērķu sasniegšanai.

Nodibinājums – organizācija, kas dibināta, lai pārdalītu mantu vai finansējumu dibinātāju noteiktā mērķa sasniegšanai.

Normatīvais akts – publiskās pārvaldes (pašvaldības, valsts) institūcijas veidots un apstiprināts tiesību normas akts. Normatīvie akti ir likumi, noteikumi, nolikumi, instrukcijas, ieteikumi un citi tiesību normas saturoši akti.

Pilsoniskā sabiedrība – iedzīvotāju kopums, kas ir brīvi no valsts varas, bet sadarbojas ar to, lai novērstu tirgus radīto nevienlīdzīgo situāciju iedzīvotāju vidū, tādējādi esot starpniekiem valsts un tirgus attiecībās. Iedzīvotāji brīvprātīgi apvienojas, lai aizstāvētu noteiktu sabiedrības grupu vajadzības lēmumu pieņemšanas procesā.

Pilsoniskā līdzdalība – personu iesaiste lēmumu pieņemšanas procesā ar mērķi panākt izmaiņas esošajā situācijā, izmantojot dažādus līdzdalības instrumentus: aktīvā vai

pasīvā dalība vēlēšanās, viedokļa paušana publiskajai pārvaldei, dalība konsultatīvajās padomēs.

Publiskā pārvalde – institūciju kopums, kas sabiedrības interešu vārdā nodrošina normatīvo aktu veidošanu, izpildi un uzraudzību, atrodies politiskās varas pakļautībā, piemēram, pašvaldības un pašvaldību iestādes, tiesas un citas institūcijas.

Sabiedriskā labuma organizācija – biedrības un nodibinājumi, kuru statūtos, satversmē vai nolikumā norādītais mērķis ir sabiedriskā labuma darbība, kā arī reliģiskās organizācijas un to iestādes, kuras veic sabiedriskā labuma darbību, ja šīm biedrībām, nodibinājumiem un reliģiskajām organizācijām piešķirts sabiedriskā labuma organizācijas statuss un ja tās izlieto savus ienākumus darbībām, kurām nav komerciāla rakstura un kuras ir vērstas uz sabiedriskā labuma darbības nodrošināšanu.

Sociālais kapitāls – resursu (personas rīcībā esošie savstarpējie kontakti un uzticēšanās līmenis) kopums, kas cilvēkam rada būtiskas priekšrocības, lai uzlabotu savu un ģimenes dzīves kvalitāti.

Valsts pārvalde – institūciju kopums, kuru darbība ir pakļauta Ministru kabinetam vai atrodas tā pārraudzībā.

Ziedojums – 1) uz vienošanās pamata brīvprātīgi nodota manta vai naudas līdzekļi, lai sasniegtu sabiedriskā labuma organizācijas statūtos noteiktos mērķus; 2) brīvprātīgi nodota manta vai naudas līdzekļi, lai sniegtu palīdzību tiem, kam tā vajadzīga.

Ievads

Pētījums *Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2013* dod iespēju ikvienam pārliecināties, kāpēc korekts un atbalstāms ir uzskats:

Latvijas iedzīvotāju attīstītas pašorganizēšanās spējas būtiski veicina un stiprina dzīves kvalitātes pieaugumu individuālā un kopienas līmenī, tāpēc valsts iestāžu uzdevums ir atbalstīt un spēcīnāt formālu un neformālu iedzīvotāju grupu darbību.

Ja cilvēkam ir motivācija un tiek piedāvāti rīki, lai uzlabotu personīgo un kopienas dzīves kvalitāti, lai justos droši un būtu laimīgs, vienlaikus esot atbildīgam un saudzējot apkārtējo vidi, tad, pirmkārt, stiprinās savstarpējā uzticēšanās un paļaušanās, kas ir būtisks nosacījums mazas valsts attīstībai; otrkārt, palielinās darba devēju skaits un mazinās bezdarbs; un, treškārt, samazinās izmaksu apjoms, kas nodokļu maksātājiem jāiegulda sociālo, vides un citu problēmu mazināšanai. Tieši tādēļ biedrība *Latvijas Pilsoniskā alianse 2013.* gadā veica pētījumu par nevalstisko organizāciju darbību un aktivitātēm, jo viena no sabiedrības pašorganizēšanās formām ir biedrību un nodibinājumu veidošana un iedzīvotāju iesaistīšana organizāciju darbībā un aktivitātēs, kā arī līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā.

Biedrības un nodibinājumi ir gan sabiedrības pašorganizēšanās forma, gan pilsoniskās sabiedrības aktivitātes rādītājs. Jo biežāk un vairāk iedzīvotāji iesaistās sabiedriskajā dzīvē un pārvaldē, jo aktīvāka ir pilsoniskā sabiedrība. Pētījumā ir apskatīta biedrību un nodibinājumu darbība dažādos griezumos, lietojot apzīmējumu “nevalstiskās organizācijas” (saīsinājumā – NVO). Pētījumā nav apskatītas un analizētas citas organizētās pilsoniskās sabiedrības formas: politiskās partijas, arodbiedrības un reliģiskās organizācijas.

Pētījuma mērķis

Veidot pārskatu par NVO sektoru Latvijā, identificējot NVO darbības vidi un izmaiņas tajā un analizējot ietekmi uz biedrību un nodibinājumu attīstību salīdzinošā perspektīvā par 2011.-2013. gadu Latvijā.

Pētījuma specifiskie uzdevumi

1. Iegūt, apkopot un analizēt informāciju, kas raksturo NVO sektora attīstību 2011.-2013. gadā.
2. Apkopot un analizēt biedrību un nodibinājumu finanšu bilances datus par 2011. un 2012. gadu.
3. Pētīt un analizēt veidus, kā NVO aizstāv savu biedru intereses lēmumu pieņemšanas procesā, kā tiek īstenota sadarbība ar publisko pārvaldi un kā sabiedrība tiek iesaistīta lēmumu pieņemšanas procesā.
4. Iegūt un analizēt informāciju par valsts atbalsta veidiem NVO darbībai un attīstībai, padziļināti pētīt valsts finansējuma atbalsta instrumentus un sniegt priekšlikumus to efektivitātes palielināšanai.
5. Iegūt un analizēt informāciju par sabiedrības attieksmi pret un vērtējumu par iesaistīšanos NVO un to aktivitātēs.
6. Analizēt norises NVO sektorā, ņemot vērā aktuālo Latvijas politikā, ekonomikā, sociālajā jomā un informācijas komunikācijas tehnoloģiju attīstībā.

7. Veikt salīdzinošu analīzi starp pētījumu *Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2013* un *Pārskats par NVO sektoru Latvijā* secinājumiem.

Pētījuma galvenā uzmanība ir veltīta izmaiņām, kas konstatētas 2013. gadā (piemēram, NVO līderu un publiskās pārvaldes sniegtā informācija par sadarbību, sabiedrības līdzdalību un organizāciju aktivitātēm), un biedrību un nodibinājumu finanšu dati ir par 2012. gadu. Savukārt iedzīvotāju viedoklis par NVO, sabiedrības līdzdalību, uzticēšanos un citiem aspektiem ir par 2013. gadu, jo pētījums tika veikts attiecīgajā gadā. Maza daļa no pētījumā atspoguļotajiem datiem ir par 2010. gadu. Tas pamatojams ar to, ka 2013. gadā nebija iespējams iegūt aktuālāku informāciju, jo atbildīgās iestādes vēl nebija apkopojušas attiecīgos datus.

Pētījums *Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2013* pilnveido pētījuma *Pārskats par NVO sektoru Latvijā*¹ rezultātus, sniedzot aktuālu informāciju, un piedāvā jaunus pētnieciskos virzienus, kas 2011. gada pētījumā netika veikti.

Pieci iemesli, kāpēc jāpēta biedrību un nodibinājumu darbība:

1. lai identificētu pilsoniskās sabiedrības attīstību;
2. lai pilnveidotu Latvijas iedzīvotāju izpratni par pašorganizēšanās būtību un ieguvumiem;
3. lai iegūtu aktuālo informāciju par nevalstisko organizāciju darbību;
4. lai rosinātu domu pārmaiņu un rīcību metožu pielietošanā ar mērķi izveidot Latviju par plaukstošu, aktīvu un atbildīgu pilsoņu valsti līdz 2030. gadam*;
5. lai politikas plānotāji būtu informēti par biedrību un nodibinājumu ieguldījumu labklājības, izglītības, veselības, kultūras un tautsaimniecības attīstībā, vides un dabas aizsardzības pilnveidošanā.

¹ Baltic Institute of Social Sciences. *Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2011*. Sabiedrības integrācijas fonds, Rīga.

* Viens no pamatuzstādījumiem politikas dokumentā Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam.

Pētījuma ietvars

Pētījumā *Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2013* izmantotas septiņas datu ieguves metodes. Metožu dažādība nodrošina, ka tiek iegūta vispusīga un padziļināta informācija par katru no pētījuma aspektiem.

Viens no pētījuma iecerētajiem rezultātiem bija iespēja gūt atbildi par nevalstisko organizāciju sektora ietekmi Latvijas ekonomikā, politikā, sabiedriskajos un sociālajos procesos. Ar iedzīvotāju un NVO aptauju rezultātu palīdzību pētījuma veikšanas laikā ir iegūts vērtējums par biedrību un nodibinājumu ietekmi lēmumu pieņemšanas procesā un spēju veidot un virzīt izmaiņas dažādās nozarēs. Pētījums sniedz plašu ieskatu nevalstisko organizāciju finansējuma jautājumos (ienākumi un izdevumi, finansējuma avoti, nodokļu nomaksa u.c.), tomēr pētījuma veidošanas laikā nav izdevies iegūt datus, kuri parādītu tiešu NVO ietekmi uz Latvijas ekonomiku, piemēram, cik liela daļa no NVO finanšu darbības ir nacionālajā kopienākumā. Aprēķinu nav bijis iespējams veikt, jo valsts iestādes, kas apkopo statistiku, nenodala biedrības un nodibinājumus kā atsevišķu analīzes kategoriju.

1. Dokumentu analīze

Pētījumā dokumentu analīzes metode dod vērtējumu par esošajiem normatīvajiem aktiem, kuri ietekmē, sekmē un mazina biedrību un nodibinājumu darbību Latvijā. Ir analizēti tādi normatīvie akti kā:

- *Biedrību un nodibinājumu likums*;
- *Sabiedriskā labuma organizāciju likums* (un saistošie MK noteikumi);
- *Likums par grāmatvedību* (un saistošie MK noteikumi);
- *Informācijas atklātības likums* (un saistošie MK noteikumi);
- *Publisko iepirkumu likums* (un saistošie MK noteikumi);
- *Likums par valsts budžetu un finanšu vadību* (un saistošie MK noteikumi);
- *Likums par pašvaldībām* (un saistošie MK noteikumi);
- *Interesu konflikta novēršanas likums* (un saistošie MK noteikumi);
- *Valsts pārvaldes iekārtas likums* (un saistošie MK noteikumi);
- citi tiesību akti.

Vienlaikus analizēti politikas attīstības dokumenti: Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, Nacionālais attīstības plāns 2014.-2020. gadam, valdības deklarācija un rīcības plāns, Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.-2018. gadam un citi politikas attīstības dokumenti, kuri ietekmē biedrību un nodibinājumu dibināšanu, darbību un attīstību.

Papildus ņemti vērā secinājumi no pētījumiem, kuri veikti par NVO sektora dažādiem aspektiem 2011. un 2012. gadā. Ņemti vērā tādi analīzes kritēriji kā:

- organizācijas resursi;
- organizācijas darbības areāls;
- organizācijas īstenotās aktivitātes;
- iedzīvotāju iesaiste NVO darbībā un pasākumos;
- NVO pieejamais finansējums.

2. Statistikas datu analīze

Statistika par biedrību un nodibinājumu finanšu rādītājiem iegūta, lai raksturotu biedrību un nodibinājumu ieņēmumu un izdevumu struktūru 2011. gadā un lai analizētu bilances sasaisti ar organizāciju attīstību un finansiālo neatkarību. Ir iegūti dati par NVO sektora izaugsmes dinamiku, un tie skatīti reģionālā griezumā un gada griezumā rakursā.

Statistikas dati iegūti no šādiem reģistriem: Valsts ieņēmumu dienests, SIA "Lursoft IT" un Centrālā statistikas pārvalde.

No Valsts ieņēmumu dienesta iegūti dati par biedrību un nodibinājumu finanšu rādītājiem. Iegūtie dati analizēti dažādos giezumos:

1. informācija par biedrību un nodibinājumu iesniegtajiem gada pārskatiem par 2010. un 2011. gadu;
2. kopsavilkums par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību ieņēmumu un izdevumu pārskatiem 2010. un 2011. gadā;
3. informācija par iedzīvotāju ienākuma nodokļa atļaidēm 2010. un 2011. gadā saskaņā ar likuma *Par iedzīvotāju ienākuma nodokli* 10. pantu;
4. informācija par uzņēmuma ienākuma nodokļa atļaidēm 2010. un 2011. gadā saskaņā ar likuma *Par uzņēmumu ienākuma nodokli* 20. pantu;
5. to juridisko personu skaits, uz kurām attiecas likums *Par uzņēmumu ienākuma nodokli*;
6. to biedrību un nodibinājumu skaits, kuri 2011. gada 1. janvārī un 2012. gada 1. janvārī reģistrējušies kā ar PVN apliekamās personas;
7. pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi 2010. un 2011. gadā no biedrībām un nodibinājumiem;
8. informācija par biedrībām un nodibinājumiem, kuri iesniegtajos gada pārskatos par 2010. un 2011. gadu uzrāda ieņēmumus no saimnieciskās darbības;
9. darba ņēmēju un saimnieciskās darbības veicēju skaits 2011. gada 1. janvārī un 2012. gada 1. janvārī;
10. informācija par biedrībās un nodibinājumos nodarbināto darbinieku skaitu un to ienākumiem no algota darba 2010. un 2011. gadā;
11. informācija par debitoru un kreditoru finanšu apjomu 2010. un 2011. gadā;
12. sabiedriskā labuma organizāciju finanšu rādītāji.

Savukārt SIA "Lursoft IT" datu bāzes dati izmantoti, lai atspoguļotu NVO dibināšanas skaita izmaiņas noteiktā laika periodā un NVO dibināšanas aktivitāti reģionos, kā arī iegūta informācija par 98 biedrību un nodibinājumu gada pārskatiem par darbību 2012. gadā. Dati prasīti no SIA "Lursoft IT" datu bāzē reģistrētām biedrībām un nodibinājumiem, kuri atlasīti atbilstoši šādiem kritērijiem (ar kopējo izlases skaitu – 100):

Teritorija/skaits:

- 45 gada pārskati no Rīgas NVO;
- 5 gada pārskati no Liepājas NVO;
- 2 gada pārskati no Jūrmalas NVO;
- 2 gada pārskati no Daugavpils NVO;
- 2 gada pārskati no Jelgavas NVO;
- pa 1 gada pārskatam no citām pašvaldībām (pēc izpildītāja ieskatiem – dažādu reģionu, kuru ieņēmumi no saimnieciskās darbības nav 0).

Darbības joma:

- kultūras un atpūtas joma – 39 gada pārskati;
- attīstība un apsaimniekošana – 21 gada pārskats;
- likumdošana, interešu aizstāvība un politika – 11 pārskati;
- profesionālās asociācijas – 10 pārskati;
- izglītība un pētniecība – 5 pārskati;
- sociālie pakalpojumi – 3 pārskati;
- filantropija un brīvprātīgā darba veicēji – 3 pārskati;
- veselība – 2 pārskati;
- vide – 2 pārskati;
- garīguma stiprināšana – 1 pārskats;
- pārējie – 3 gada pārskati no citām darbības jomām (pēc izpildītāja ieskatiem tās organizācijas, kuru ieņēmumi no saimnieciskās darbības nav 0).

Savukārt Centrālā Statistikas pārvalde sniedza datus par strādājošo darbavietu aizpildījumu biedrībās un nodibinājumos, nodarbināto izglītības līmeni un darba samaksas apjomu 2011. un 2012. gadā.

3. Intervijas ar publiskās pārvaldes pārstāvjiem un komersantiem

Intervijas notika ar pašvaldību un citu publiskās pārvaldes iestāžu (tajā skaitā Saeimas komisiju, Valsts kancelejas un ministriju speciālistiem un vadošajiem darbiniekiem), kā arī uzņēmumu pārstāvjiem, lai iegūtu vērtējošu informāciju par NVO darbību noteiktā reģionā vai valstī kopumā konkrētā laika periodā un lai iegūtu viedokli par savstarpējo sadarbību veicinošiem un traucējošiem faktoriem. Kopējais interviju skaits – 25. Intervijas noritēja 2013. gadā.

4. Fokusa grupas ar nevalstisko organizāciju pārstāvjiem

Fokusa grupas intervijas tika veiktas Latvijas pašvaldībās, kur NVO skaits pārsniedz 2% vai bija tuvu šim skaitlim. Fokusa grupas intervijas noritēja Talsos, Daugavpilī, Jelgavā un Valmierā. Fokusa grupas intervijas dalībnieku skaits bija seši līdz deviņi respondenti. Fokusa grupas intervijā notika diskusijas par šādām tēmām:

- kāda ir NVO darbības nozīme konkrētajā pašvaldībā/Latvijā?
- kāds ir organizāciju ieguldījums pašvaldības labklājībā, attīstībā, tautsaimniecībā?
- cik lielā mērā NVO veicina pilsonisko līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā?
- kā NVO sekmē savas darbības caurskatāmību un sabiedrības uzticēšanās vairošanu?
- kas ir NVO darbību veicinošie un traucējošie faktori?

Fokusa grupas dalībnieki bija NVO vadītāji, ievērojot vienmērīgu darbības jomu un darbības ilguma sadalījumu, kā arī pašvaldības pārstāvji. Intervijas notika 2013. gada pirmajā pusē.

Fokusa grupas vadītājs jau iepriekš bija sagatavojis jautājumus par dažādām tēmām, lai noskaidrotu katra dalībnieka viedokli. Viedokļi ir fiksēti audio materiālā. Pētījuma rezultātu izklāstā izmantoti citāti no intervijām, lai pamatotu pētnieku izteikto viedokli.

5. Kvantitatīva NVO aptauja

Pētījuma laikā tika veikta biedrību un nodibinājumu nacionāla mēroga aptauja. Kopā datu apstrādē tika iekļautas 295 respondentu anketas, no kurām 208 anketas tika aizpildītas pilnībā un pārējās 87 tikai daļēji. Aptaujas jautājumi aptvēra šādas tēmas:

- NVO darbības galvenie aspekti;
- NVO sadarbība ar partneriem;
- sabiedrības iesaiste NVO darbā;
- informācija par darbiniekiem, biedriem un atbalstītājiem;
- NVO ietekme lēmumu pieņemšanas procesā;
- organizācijai pieejamais finansējums tās darbības nodrošināšanai un aktivitāšu īstenošanai.

Respondentu parametru raksturošanai izmantotas vispārpieņemtās aprakstošās statistikas metodes – kopsavilkuma tabulas kopā ar stabiņu, joslu grafikiem vai histogrammām. Tika izvērtēti centrālās tendences rādītāji (vidējais aritmētiskais, mediāna) un izkliedes rādītāji – standartnovirze un standartklūda datiem, kas atbilda normālajam sadalījumam. Datiem, kas normālajam sadalījumam neatbilda, tika aprēķinātas 25. un 75. percentīle.

Kvantitatīvā aptauja norisinājās laika posmā no 2013. gada 8. maija līdz 15. maijam. Aptauja notika elektroniskā vidē.

6. Kvantitatīva iedzīvotāju aptauja

Laika posmā no 2013. gada 11. oktobra līdz 21. oktobrim norisinājās sabiedriskās domas aptauja, ko veica pētījumu aģentūra *Latvijas Fakti*.

Aptauja sniedz informācija par šādiem aspektiem:

- iedzīvotāju dalība pilsoniskās/sabiedriskās aktivitātēs pēdējo trīs gadu laikā;
- iedzīvotāju vērtējums par personīgo un organizāciju spēju ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu Latvijā;
- uzticēšanās valsts un sabiedriskajām institūcijām;
- iesaiste organizāciju darbībā un aktivitātēs;
- vērtējums par individuālajiem ieguvumiem no iesaistes organizāciju darbībā un aktivitātēs;
- prognozes par iesaistīšanos organizāciju darbā un aktivitātēs nākamo 12 mēnešu laikā;
- faktori, kas veicina iesaisti organizāciju darbībā un aktivitātēs;
- dalība sabiedriskās aktivitātēs kā brīvprātīgajam un motivējošie faktori;
- priekšstati par biedrību un nodibinājumu darbības jomām;
- vērtējums par organizāciju sniegtajiem pakalpojumiem.

Aptaujā pēc stratificētās nejaušības principa tika iekļauti 1003 Latvijas Republikas pastāvīgie iedzīvotāji vecumā no 15 līdz 74 gadiem. Aptauja tika veikta, izmantojot tiešās (personīgās) intervēšanas metodi respondentu dzīvesvietās. Respondentu dzīvesvietu atlasē izmantota nejaušā maršruta metode. Respondentu atlase veikta ar Kiša matricas palīdzību.

Iegūtie dati ir salīdzināti ar iedzīvotāju aptauju, ko 2011. gadā veica *Latvijas Fakti*.

7. Mediju monitorings

Mediju monitoringa mērķis bija fiksēt publicitāti par nevalstiskajām organizācijām, apkopojot informāciju par biedrībām un nodibinājumiem, un ar pilsonisko sabiedrību saistītiem procesiem. Publicitātes kvalitatīvā analīze apkopo nevalstisko organizāciju informāciju par publicitāti Latvijas drukātajos medijos (latviešu un krievu valodā, nacionālajos un reģionālajos preses izdevumos un laikrakstos), internetā (populārākie ziņu portāli latviešu un krievu valodā) un televīzijas kanālu raidījumos par periodu no 2013. gada jūlija līdz septembrim. Publicitātes analīzē novērtēti šādi publicitātes aspekti:

- kopējais publicitātes apjoms (materiālu skaits, kuros minētas nevalstiskās organizācijas);
- pilsoniskās sabiedrības pārstāvji kā eksperti (NVO pārstāvji izsakās par kādu jautājumu);
- publicitātes sadalījums dažādos medijos (materiālu skaits konkrētos medijos);
- publicitātes tēmas (tēmas, saistībā ar kurām minētas NVO);
- publicitātes atspoguļojuma veids (pieminējums neitrālā, pozitīvā vai negatīvā kontekstā);
- viedokļi par nevalstiskajām organizācijām (viedokļi, kas tiek izteikti par NVO darbību vispārīgi vai par kādu konkrētu NVO);
- nevalstisko organizāciju publicitāte televīzijā (publicitāte LTV1, LTV7, LNT un TV3).

Aplūkotajā laika periodā NVO pieminētas 2155 materiālos. Mediju kvalitatīvo analīzi veica SIA LETA.

1. Biedrību un nodibinājumu darbības vispārējais raksturojums

“Biedrības ļauj ticēt valstij un ļauj valstij taupīt resursus”

/Jānis Bordāns, tieslietu ministrs/

Pētījuma pirmā nodaļa iepazīstina ar vispārīgu informāciju par nevalstisko organizāciju sektoru. Atspoguļota informācija par NVO darbības mērķiem, to sasniegšanas veidiem un leģitimitāti, kā arī darbības veidiem un jomām, kādā apkārtējā vide – politiskā un ekonomiskā – ietekmē biedrību un nodibinājumu attīstību un aktivitātes.

Situācijas raksturlielumi

Kritērijs	Rādītājs
Biedrību un nodibinājumu skaits Latvijā	17 550 ²
Sabiedriskā labuma organizāciju skaits Latvijā	1984 ³
Nevalstisko organizāciju skaits uz 1000 iedzīvotājiem, vidējais rādītājs	8,48 ⁴
Iedzīvotāju daļa, kas ir biedrs kādā organizācijā, %	4%
Iedzīvotāju daļa, kas darbojas interešu grupā, %	16%
Iedzīvotāju daļa, kas pēdējo trīs gadu laikā ir iesaistījusies NVO aktivitātēs, %	32%
Iedzīvotāju daļa, kas brīvprātīgi veikusi pienākumus, %	3%
Sabiedrības uzticēšanās biedrībām un nodibinājumiem, %	35%

1.1. Nevalstisko organizāciju darbības mērķis

Biedrību un nodibinājumu darbības mērķi ir daudzveidīgi, jo organizācijas izvērš aktivitātes dažādās jomās, kurās iedzīvotāji saskata nepieciešamību pēc rīcības un uzsāk pašorganizēšanos. Iedzīvotāju pašorganizēšanās rezultāts var būt neformāls (cilvēku intensīva savstarpējā sadarbība noteiktas darbības veikšanai) un formāls (ir nodibināta un reģistrēta biedrība vai nodibinājums). Mērķu sasniegšanai tiek izmantoti dažādi resursi un avoti.

Attiecīgi organizāciju mērķtiecīgu darbību var iedalīt divās kategorijās:

1. reformējoša darbība jeb uz pārmaiņām vērsta darbība – biedrības un nodibinājumi veic aktivitātes, lai panāktu izmaiņas savas mērķa grupas vai plašākas sabiedrības uzskatos un rīcībā. Minētā darbība raksturīga interešu aizstāvības organizācijām, piemēram, nevalstisko organizāciju neformāla

² SIA “Lursoft IT”. *Sabiedrisko organizāciju, to apvienību, biedrību un nodibinājumu dibināšanas dinamika*. Interneta vietnes www.lursoft.lv sadaļa *Lursoft statistika/Biedrības un nodibinājumi, un sabiedriskās organizācijas*. Resurss apsk. 03.07.02013.

³ Valsts ieņēmumu dienesta sniegtā informācija par situāciju 2013. gada 1. jūlijā.

⁴ SIA “Lursoft IT”. *Sabiedrisko organizāciju, to apvienību, biedrību un nodibinājumu dibināšanas dinamika*. Interneta vietnes www.lursoft.lv sadaļa *Lursoft statistika/Biedrības un nodibinājumi, un sabiedriskās organizācijas*. Resurss apsk. 03.07.02013.

apvienība* izvērs aktivitātes, lai kopā ar Labklājības ministriju definētu terminu *deinstitutionalizācija* un lai izstrādātu alternatīvo sociālo pakalpojumu piedāvājumu valsts un pašvaldības līmenī, lai veiksmīgi sabiedrībā integrētu cilvēkus, kuri šobrīd atrodas institucionalizētā valsts aprūpē (piem., bērnu nami, sociālās aprūpes centri un citas iestādes);

2. konservatīva darbība jeb esošās kārtības nostiprināšana – biedrības un nodibinājumi veic aktivitātes, lai atbalstītu noteiktu mērķa grupu esošās situācijas un esošā normatīvā regulējuma ietvaros, piemēram, rīkojot apmācības un kursus, kas jauniešiem un pirmspensijas cilvēkiem sniedz zināšanas un pilnveido prasmes, vai sniedzot informāciju par pilsētā, novadā un valstī pieejamajiem sociālajiem pakalpojumiem, kuri uzlabo dzīves kvalitāti bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem.

Līdzīgi kā citās valstīs, arī Latvijā maza daļa no organizāciju kopuma ilgstoši un pastāvīgi strādā, lai reformētu pastāvošo kārtību, tādējādi darbojoties interešu aizstāvības vai likumdošanas ietekmēšanas jomā. Interešu aizstāvība ir pārdomātu aktivitāšu norise, kuru nolūks ir tiešā vai netiešā veidā ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu un pārliecināt citas iesaistītās puses par nepieciešamību veikt izmaiņas esošajā kārtībā un ieviest pasākumus, kuri veicina izmaiņu norisi. Interešu aizstāvības aktivitātes tiek iedalītas divos veidos:

1. personīgo interešu aizstāvība – iedzīvotājam ir resursi, lai saviem spēkiem uzsāktu rīcību, kas izmaina esošo kārtību, un lai veicinātu sev labvēlīga lēmuma pieņemšanu, piemēram, veselības aizsardzības jomā, izglītības jomā, ēku apsaimniekošanas jomā un citās;
2. pārstāvniecības interešu aizstāvība – iespēja tiem, kuriem nav resursu, uzrunāt savu interešu pārstāvi un tādējādi panākt, ka vajadzības un vēlmes tiek ņemtas vērā lēmumu pieņemšanas procesā. Pārstāvniecības interešu aizstāvība tiek praktizēta tādās jomās kā bērnu tiesību aizsardzība, dabas un vides aizsardzība, dzīvnieku aizsardzība un citās jomās.

Vairumā gadījumu Latvijas biedrības un nodibinājumi darbojas konservatīvas manierē un tikai neliela daļa aicina lēmumu pieņēmējus veikt būtiskas izmaiņas esošajā kārtībā. Šāds konstatējums nav unikāls Latvijai, jo visā pasaulē organizācijas tiek dibinātas, lai:

1. novērstu dažādu izmaiņu negatīvo ietekmi sabiedrībā, piemēram, palīdzības sniegšana iedzīvotājiem pēc dabas vai cilvēku radītām katastrofām vai drošumspējas stiprināšana bērniem, kuri palikuši dzīvot Latvijā pie vecvecākiem vai attāliem radiem, jo vecāki devušies strādāt ārpus Latvijas;
2. iedzīvotājiem piedāvātu alternatīvus pakalpojumus vai lai paplašinātu esošā pakalpojumu piedāvājuma klāstu (piemēram, papildinot jauniešu zināšanas par norisēm valstī un sabiedrībā, iesaistot skolēnus un studentus debašu kustībā, kas ir ārpus mācību iestādes aktivitāte vai mājas aprūpes pakalpojuma sniegšana iedzīvotājiem), vai lai organizētu brīvprātīgo kustību, kas piedalās pazudošo bērnu un pieaugušo meklēšanā, vai arī lai palīdzētu atbrīvoties no atkarību izraisošo vielu lietošanas u.c.;
3. sniegtu alternatīvu redzējumu par valstī notiekošajiem procesiem, piemēram, skaidrojot nepieciešamību ieviest Eiropas vienoto valūtu (eiro) un tā sekas vai

* Neformālo nevalstisko organizāciju apvienību sociālo pakalpojumu deinstitutionalizācijas procesa ieviešanai Latvijā veido organizācijas: Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija, Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi, Rīgas pilsētas "Rūpju bērns" un Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem "ZELDA" un Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācija „SUSTENTO”.

arī veidojot izpratni, ka latvieši ir Latvijas valsts iedzīvotāji, kuri atzīst sevi par piederīgiem Latvijas Republikai, nevis tikai skatot latvietību šaurākā kontekstā par tautību;

4. informētu iedzīvotājus par viņu tiesībām un iespējām, piemēram, informējot jauniešus par starptautiskā brīvprātīgā darba iespējām vai par patērētāju un pacientu tiesībām, lai potenciālos pārkāpumu gadījumos iedzīvotāji atpazītu pārkāpumu un mazinātu vai pilnībā novērstu tā negatīvo ietekmi;
5. palīdzētu iedzīvotājiem atrast veidu, kā radoši vai profesionāli izpausties, tādējādi uzlabojot savu dzīves kvalitāti, piemēram, dziedāšana korī vai rokdarbu nodarbību apmeklēšana, vai dalīšanās ar zināšanām par medicīnas jautājumiem ar cilvēkiem, kuri nestrādā veselības aprūpes un farmācijas jomā;
6. veicinātu izpratni par darbību sabiedriskā labuma vārdā un lai koordinētu aktivitāšu norisi – brīvprātīgā darba veikšanu, brīvprātīgo ziedojumu veikšanu un mecenātismu.

Biedrību un nodibinājumu vadītāji norāda, ka organizācija savas darbības gaitā būtiski nav mainījusi tās darbības virzienu un turpina strādāt saskaņā ar statūtos noteiktajiem mērķiem. Apkopojot pētījuma gaitā iegūto informāciju, var secināt, ka biedrību un nodibinājumu darbības mērķi ir:

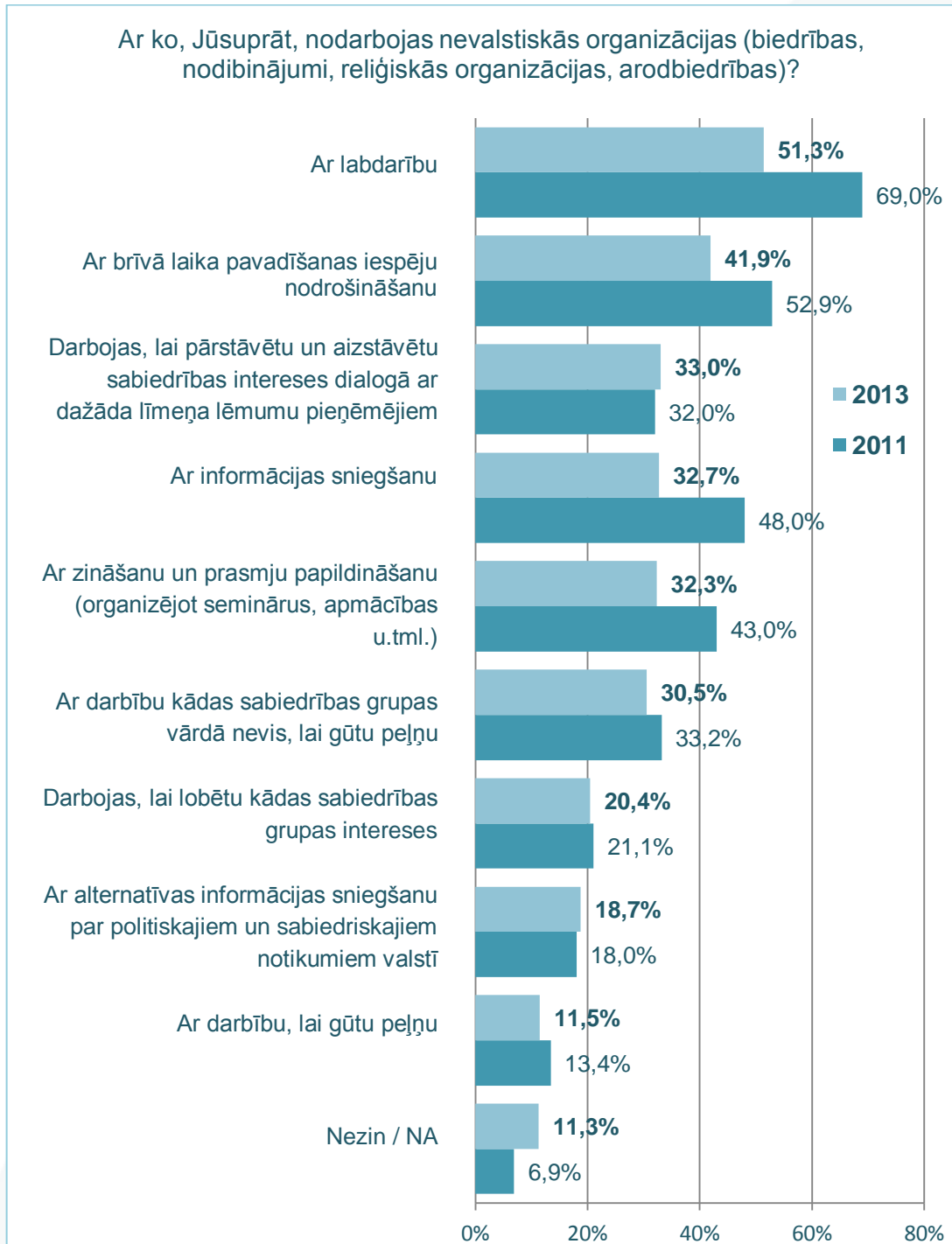
1. veikt aktivitātes, ko cits neviens (pašvaldības un valsts institūcijas) nedara vai dara nepilnā apjomā, lai uzlabotu mērķa grupas dzīves kvalitāti;
2. informēt iedzīvotājus par dažādām aktivitātēm, kas notiek konkrētā nozarē vai arī kas ir būtiskas noteiktajai mērķa grupai;
3. motivēt un izglītēt iedzīvotājus, dodot iespēju uzlabot zināšanas un prasmes, kuras nepieciešamas darba tirgū, organizācijas darba pilnveidošanai vai personīgai izaugsmei;
4. piedāvāt bezmaksas preces un pakalpojumus tām iedzīvotāju grupām, kuras ir pakļautas nabadzības riskam vai kurām ir būtiski ierobežojumi (piemēram, speciālās pārtikas piegāde smagi slimiem bērniem);
5. organizēt izklaidējošus pasākumus dažādām iedzīvotāju grupām.

Izmaiņas, kas organizāciju darbībā notikušas pēdējā gada laikā ir: mērķa grupas paplašināšana/sašaurināšana (izmaiņas skaita ziņā); darbība, kas vērsta uz jaunu mērķa grupu (piemēram, NVO, kas strādāja ar pensionāriem, tagad strādā arī ar pirmspensijas vecuma iedzīvotājiem, vai arī NVO, kas strādāja tikai ar bērniem ar īpašām vajadzībām, tagad strādā arī ar šo bērnu vecākiem utt.); sadarbības partneru maiņa (paplašinājusies vai sašaurinājusies sadarbība ar valsts institūcijām un izglītības iestādēm Latvijā, kā arī iegūti partneri ārvalstīs). Tādējādi organizācijas savas darbības gaitā pielāgojas jaunām situācijām, jo saskata nepieciešamību izvērst darbību un atbalsta saņēmēju loku.

Organizācijas spēju veiksmīgi darboties tās definēto mērķu sasniegšanai nosaka vairāki faktori:

1. biedrības un nodibinājuma vadības un komandas vienota izpratne par organizācijas mērķiem un instrumentiem aktivitāšu veikšanai;
2. organizācijas iekšējā kapacitāte – darbaspēks, brīvprātīgo un biedru iesaiste, telpu nodrošinājums, finansējums un citi resursi;
3. pašvaldības un valsts nostāja/attieksme pret NVO darbības nepieciešamību, ko apliecina dažādu atbalsta instrumentu izstrādāšana gan NVO darbībai, gan aktivitātēm – telpu nodrošinājums, ekspertu piesaiste, kopīgu pasākumu rīkošana un pakalpojumu nodrošināšana, atbalsts finansējuma piesaistē;
4. sabiedrības attieksme pret nevalstisko organizāciju būtību un darbību.

Pētījuma ietvaros tika noskaidroti Latvijas iedzīvotāju priekšstati par nevalstisko organizāciju darbību. Respondentiem tika jautāts: “Ar ko, Jūsaprāt, nodarbojas nevalstiskās organizācijas (biedrības, nodibinājumi, reliģiskās organizācijas, arodbiedrības)?” (skat. 1. attēls. Iedzīvotāju priekšstati par NVO darbību.). Līdzīgi kā 2011. gadā, arī 2013. gada aptaujā nevalstiskās aktivitātes visbiežāk tika identificētas ar labdarību un labu brīvā laika pavadīšanas veidu.

1. attēls. Iedzīvotāju priekšstati par NVO darbību.

Avots: *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja. 2013.*

Aptaujāto Latvijas iedzīvotāju vidū jautājumā, ar ko nodarbojas nevalstiskās organizācijas, visbiežāk tika pārstāvēti šādi viedokļi:

- ar labdarību (minēja 51% respondentu);
- ar brīvā laika pavadīšanas iespēju nodrošināšanu (42%);
- darbojas, lai pārstāvētu un aizstāvētu sabiedrības intereses dialogā ar dažāda līmeņa lēmumu pieņēmējiem (pašvaldību, valsts institūcijām) (33%);
- ar informācijas sniegšanu (33%);
- ar zināšanu un prasmju papildināšanu (organizējot seminārus, konferences, apmācības, veidojot pētījumus, analītiskus materiālus) (32%).

Organizāciju darbībai ne tikai ir ietekme uz biedru, brīvprātīgo un atbalstītāju interešu un spēju pilnveidi, bet tās arī spēj ietekmēt pozitīvu izmaiņu rašanos un norisi noteiktā teritorijā. Kādā no diskusijām (Riebiņu novads Latgalē) jauniešu biedrības *Jaunie spārni* vadītāja norādīja, ka organizācijas darbības rezultātus izjūt gan biedrības aktīvisti, gan novada iedzīvotāji. Arī citas Riebiņu novada biedrības apliecina, ka to darbība ir vērsta uz novada iedzīvotāju labklājības vairošanu, jo pašvaldībā ir izveidoti un labiekārtoti objekti, kas ir ieguvums visiem iedzīvotājiem kopumā (iekārtotas atpūtas vietas un izveidoti bērnu rotaļu laukumi). Tādējādi vēlreiz pētījumam sevi pieteic pētnieciskais jautājums – cik lielā mērā nevalstisko organizāciju skaits un darbība noteiktā teritorijā pozitīvi ietekmē iedzīvotāju labklājības pieaugumu?

Lai noteiktu, cik lielā mērā nevalstisko organizāciju skaits un darbība noteiktā teritorijā pozitīvi ietekmē iedzīvotāju labklājības pieaugumu, pētījuma ietvaros ir identificēti šādi kritēriji:

1. nevalstisko organizāciju skaits uz 1000 iedzīvotājiem vienā pašvaldībā;
2. teritorijas attīstības indeksa rādītājs noteiktā pašvaldībā*;
3. saistība starp NVO blīvuma lielumu un teritoriālās attīstības indeksa lielumu noteiktā pašvaldībā.

Politikas zinātnes pētnieki pierādījuši, ka pilsoniskās sabiedrības tradīcijām ir būtiska ietekme uz ekonomisko attīstību un sociālo labklājību, kā arī uz demokrātisko institūciju darbību⁵. Tādējādi, veidojot pētījumu, tika izteikts pieņēmums: jo lielāks NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem, jo attīstītāka konkrētā kopiena. Veicot pētījumu *Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2013*, pētnieku grupa konstatēja, ka starp NVO blīvumu un teritoriālās attīstības indeksu pastāv statistiski nozīmīga pozitīva vāja saistība (korelācija) Latvijā kopumā. Tātad – jo lielāks NVO blīvums, jo augstāks teritoriālās attīstības indekss. Ņemot vērā, ka starp šiem rādītājiem pastāv vāja saistība, citos pētījumos nepieciešams identificēt, kā korelācija pastiprinās vai pavājinās citos gados. Iedzīvotāju līdzdarbība savas un kopienas labklājības veidošanā ir nozīmīgs resurss, plānojot kopienas attīstību, lai sasniegtu augstākus rādītājus, piemēram, iekšzemes kopprodukta vērtības celšanās un iedzīvotāju ienākuma nodokļa iekasētā apjoma un nefinanšu investīciju pieaugums, bezdarba mazināšana. Līdzdarbošanās un sadarbība

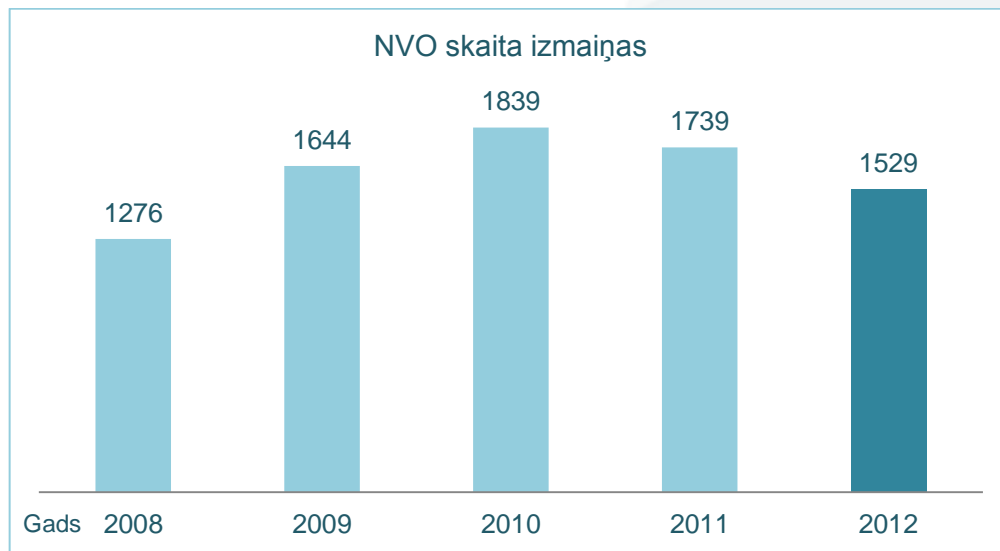
* Teritorijas attīstības indekss veidots, pamatojoties uz valstī izstrādāto vienoto metodiku teritorijas attīstības līmeņa noteikšanai. Indekss sevī iekļauj tādus rādītājus kā: iekšzemes kopprodukts uz 1 iedz. faktiskajās cenās; bezdarba līmenis procentos; iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi uz 1 iedz. pašvaldības budžetā, latos; nefinanšu investīcijas uz 1 iedz., latos; demogrāfiskā slodze; iedzīvotāju blīvums uz 1 iedz., km²; ekonomiski aktīvo individ.komersantu un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedz.; iedzīvotāju skaita izmaiņas pēdējo piecu gadu laikā. Avots: Valsts reģionālās attīstības aģentūra. *Teritoriju attīstības līmeņa novērtējums. Novērtējuma metodika*. Rīga, 2012.gads. 2. lpp.

⁵ Kārklīņa, R. *Kā pētīt pilsonisko kopdarbību laukos: Jaunu pētniecisku ietvaru un metodiku pienesums*. 2012. Rīga, 4. lpp.

stiprina kopienu un pilsonisko sabiedrību, kā arī spēcina vārda brīvību un veicina ekonomisko izaugsmi.

1.2. Kvantitatīvās izmaiņas nevalstisko organizāciju sektorā

2013. gada 3. jūlijā bija reģistrētas 17 550 biedrības un nodibinājumi (šis absolūtais skaitlis tiek izmantots visa pētījuma ietvaros). Salīdzinājumam 2013. gada sākumā (03.01.2013.) reģistrēto organizāciju skaits bija 16 700. Organizāciju skaita pieaugums septiņu mēnešu laikā ir mainījies par 800. Pēdējo trīs gadu laikā (kopš 2010. gada) organizāciju skaits vidēji katru gadu ir palielinājies par 1702 biedrībām un nodibinājumiem. Tas nozīmē, ka katru mēnesi vidēji tiek dibinātas vismaz 142 biedrības un nodibinājumi, bet katru nedēļu – aptuveni 40 organizācijas. Lielākais organizāciju skaita pieaugums bija vērojams 2010. gadā: no jauna tika reģistrētas 1839 biedrības un nodibinājumi (skat. 2. attēls. NVO skaita izmaiņas.).

2. attēls. NVO skaita izmaiņas.

Avots: *Sabiedrisko organizāciju, biedrību un nodibinājumu sadalījums pa Latvijas novadiem/pilsētām*. SIA "Lursoft IT".

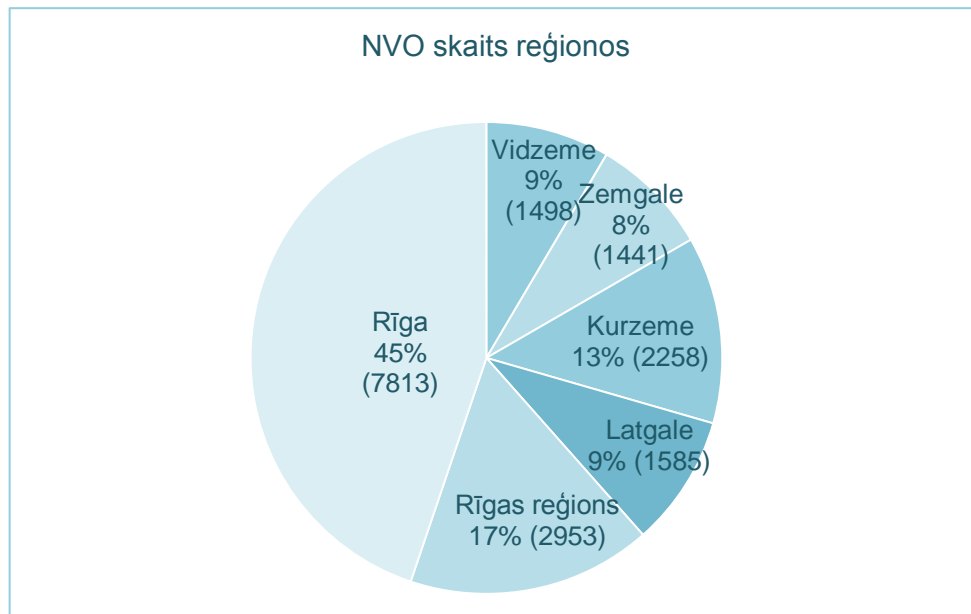
Nemainīga ir saglabājusies tendence, ka Rīgā reģistrēts Latvijā lielākais biedrību un nodibinājumu skaits. Gandrīz puse jeb 45% (7813 biedrību un nodibinājumu) no visām Latvijā reģistrētajām NVO ir tieši Rīgā. Tīkmēr citās lielākajās pašvaldībās reģistrēto organizāciju skaits ir (no kopējā skaita) (skat. 1. pielikums. Organizāciju skaits Latvijas pašvaldībās līdz 2013. gada 3. jūlijam*.):

1. Liepājā – 5% jeb 885 organizācijas;
2. Jūrmalā – 2,5% jeb 440 organizācijas;
3. Daugavpilī – 2,5% jeb 430 organizācijas;
4. Jelgavā – 2%⁶ jeb 347 organizācijas.

* Ņemt vērā, ka oficiālajā statistikā iekļautas 2 organizācijas, kuru reģistrācijas vieta ir nezināma.

⁶ SIA "Lursoft IT". *Sabiedrisko organizāciju, to apvienību, biedrību un nodibinājumu dibināšanas dinamika*. Interneta vietnes www.lursoft.lv sadaļa *Lursoft statistika/Biedrības un nodibinājumi, un sabiedriskās organizācijas*. Resurss apsk. 17.07.2013.

Skatot biedrību un nodibinājumu skaitu reģionālajā griezumā, redzams, ka visvairāk organizāciju ir Rīgas reģionā (2953), bet vismazāk – Zemgales reģionā (1441) (skat. 3. attēls. NVO skaits reģionos.).

3. attēls. NVO skaits reģionos.

Avots: *Sabiedrisko organizāciju, biedrību un nodibinājumu sadalījums pa Latvijas novadiem/pilsētām*. SIA "Lursoft IT".

Rīgas reģionā 15% jeb 440 biedrību un nodibinājumu ir reģistrēti Jūrmalas pilsētā. Pēdējo divu gadu laikā reģistrēto organizāciju skaits pilsētā ir pieaudzis par 111, bet attiecība pret organizāciju kopskaitu ir samazinājusies par 1%. Ogres novads ir otra pašvaldība, kurā ir visvairāk Rīgas reģionā reģistrētu NVO – 247 organizācijas jeb 8%. Kopš 2011. gada organizāciju skaita pieaugums novadā ir bijis neliels – reģistrētas 45 jaunas organizācijas. Salīdzinot ar 2011. gadu, Ogres novadā bija 10% no visā Rīgas reģionā reģistrētajām biedrībām un nodibinājumiem, bet 2013. gadā ir noticis samazinājums par 2%. Savukārt Ķekavas novads ir trešais pēc organizāciju skaita reģionā – 7% jeb 203 organizācijas ir reģistrētas reģionā. Ķekavas novadā organizāciju skaits pēdējo divu gadu laikā ir ievērojami palielinājies – nodibināta 81 jauna organizācija. 2011. gadā Tukuma novads ierindojās 3.vietā ar 128 organizācijām jeb 6% no organizāciju kopskaita reģionā. 2013. gadā organizāciju skaits reģionā bija 160 jeb 5% no NVO kopskaita reģionā. Līdz 2013. gadam Tukuma novadā ir noticis neliels organizāciju skaita pieaugums kopš 2011. gada – no jauna dibinātas 32 jaunas organizācijas. 2013. gadā Rīgas reģiona Sējas novadā bija vismazākais organizāciju skaits reģionā – tikai 17 biedrības un nodibinājumi, kas ir 0,6% no organizāciju kopskaita reģionā, tomēr NVO blīvums Sējā ir ļoti labs – 7,41 organizācija uz 1000 iedzīvotājiem.

Kurzemes reģionā liela daļa organizāciju ir reģistrētas Liepājas pilsētā (39% jeb 885 biedrības un nodibinājumi, kas ir par 2% mazāk no organizāciju kopskaita reģionā nekā 2011. gadā). Otrais lielākais organizāciju skaits Kurzemes pašvaldībā ir Ventspils pilsētā – 233 organizācijas jeb 10%. Savukārt Kuldīgas novadā ir reģistrētas 228 biedrības un nodibinājumi, kas ir par 59 organizācijām vairāk nekā 2011. gadā, bet no Kurzemē reģistrēto organizāciju skaita tas ir 10% – līdzīgi kā 2011. gadā. Mērsragā ir

vismazākais reģistrēto organizāciju skaits Kurzemes reģionā – 2013. gadā darbojās 10 reģistrētas biedrības un nodibinājumi, kas ir 0,4% no organizāciju kopējā skaita. Mērsraga novadā ir arī mazs NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem – 6,11 biedrību un nodibinājumu.

Latgales reģionā nozīmīgs organizāciju skaits ir reģistrēts Daugavpilī – 430 biedrības un nodibinājumi jeb 27% no organizāciju kopējā skaita reģionā. No 2011. gada līdz 2013. gadam Daugavpilī no jauna reģistrētas 113 organizācijas, tādējādi nemainīgi saglabājot pilsētā reģistrēto NVO skaita attiecību pret reģionā reģistrētajām (nemainīgi 27% no Latgales reģionā reģistrētajām NVO ir Daugavpilī). Būtiskas izmaiņas NVO skaitā notikušas Rēzeknes novadā. 2013. gadā Rēzeknes novadā kopumā bija reģistrētas 212 organizācijas jeb 13% no reģionā reģistrēto NVO skaita, kas ir par 71 NVO vairāk nekā 2011. gadā. Tādējādi Rēzeknes novads ir otra pašvaldība Latgales reģionā ar lielāko biedrību un nodibinājumu skaitu. 2011. gadā pašvaldība, kurā bija otrais lielākais NVO skaits, bija Rēzeknes pilsēta (ar 134 biedrībām un nodibinājumiem). 2013. gadā Rēzeknes pilsētā bija 179 reģistrētas biedrības un nodibinājumi jeb 11% no NVO kopējā skaita Latgales reģionā. Kopš 2011. gada Rēzeknē reģistrētas 45 jaunas biedrības un nodibinājumi. Savukārt novads, kurā ir vismazākais biedrību un nodibinājumu skaits Latgalē un Latvijā kopumā, ir Zilupe. Zilupes novadā 2013. gadā kopumā ir reģistrētas tikai piecas organizācijas, kas ir 0,3% no organizāciju kopējā skaita Latgalē un 0,04% no organizāciju kopējā skaita Latvijā. Attiecīgi Zilupes novads ir pašvaldība, kurā ir vismazākais NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem Latvijā. Zilupes novadā ir 1,49 organizācijas uz 1000 iedzīvotājiem.

Vidzemes reģionā 199 biedrības un nodibinājumi jeb 13% no kopējā NVO skaita reģionā ir reģistrēti Valmieras pilsētā. Kopš 2011. gada Valmierā no jauna reģistrētas 43 organizācijas. Divu gadu laikā par 2% samazinājusies Valmieras organizāciju skaita attiecība pret kopējo skaitu reģionā. Tas nozīmē, ka citās pašvaldībās reģistrēts vairāk organizāciju nekā iepriekš, kas ir labs rādītājs sektoram kopumā. Līdzīgi kā 2011. gadā, Madonas novads ir otrā pašvaldība ar lielāko reģistrēto NVO skaitu. 2013. gadā Madonas novadā bija reģistrētas 186 organizācijas jeb 12% no kopējā NVO skaita reģionā. Kopš 2011. gada Madonas novadā ir dibinātas 30 jaunas organizācijas. Līdzīgi kā Valmieras gadījumā, arī Madonas novadam 2011. gadā bija vairāk organizāciju attiecībā pret NVO kopskaitu Vidzemes reģionā un 2013. gadā ir noticis samazinājums par 2%. Līdzīgs samazinājums vērojams NVO skaita izmaiņās Alūksnes novadā, jo arī šajā pašvaldībā attiecība ir samazinājusies par 2%. 2013. gadā Alūksnes novadā reģistrēti 9% no Vidzemes reģiona organizācijām jeb 137 biedrības un nodibinājumi. Kopš 2011. gada Alūksnes novadā no jauna reģistrēta 21 organizācija. Savukārt Varakļānu novads ir Vidzemes reģiona pašvaldība ar vismazāko organizāciju skaitu reģionā – 12 biedrības un nodibinājumi jeb 0,8%. Varakļānu novadā ir izteikti mazs NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem – tikai 3,37 NVO.

Jelgavas pilsēta Zemgales reģionā ir pašvaldība ar lielāko biedrību un nodibinājumu skaitu. 2013. gadā Jelgavā bija reģistrētas 347 biedrības un nodibinājumi jeb 24% no NVO kopskaita Zemgales reģionā. Kopš 2011. gada organizāciju skaits Jelgavā ir audzis par 69 vienībām, tomēr 2013. gadā Jelgavā reģistrēto NVO skaita attiecība ir samazinājusies par 2%, salīdzinot ar 2011. gadu. Būtisks reģionālas nozīmes NVO skaita pieaugums ir noticis Jelgavas novadā. 2011. gadā Jelgavas novadā bija 74 biedrības un nodibinājumi, kas bija 7% no organizāciju kopējā skaita Zemgales

reģionā, savukārt 2013. gadā Jelgavas novadā reģistrētas 162 organizācijas, kas ir par 88 NVO vairāk jeb 11% no NVO skaita reģionā. Trešā pašvaldība, kurā ir lielākais NVO skaits Zemgales reģionā, ir Bauskas novads. 2013. gadā Bauskas novadā bija reģistrētas 127 NVO jeb gandrīz 9% no organizāciju kopskaita Zemgales reģionā. Kopš 2011. gada organizāciju skaits Bauskas novadā palielinājies par 29. Zemgales reģionā mazākais NVO skaits ir Salas novadā – 16 biedrību un nodibinājumu jeb 1% no kopējā skaita reģionā. Salas novadā ir arī salīdzinoši zems NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem – 4,21 biedrība un nodibinājums.

Salīdzinot organizāciju skaita izmaiņas reģionos ar datiem par 2011. gadu⁷, redzams, ka būtiskas izmaiņas nav notikušas. Proti, arī 2011. gadā vismazāk organizāciju bija dibināts Zemgales reģionā un visvairāk – Rīgas pilsētā un Rīgas reģionā. Tomēr nelielas izmaiņas ir notikušas:

1. par 1% samazinājies to organizāciju skaits, kuras dibinātas Rīgas pilsētā;
2. par 1% palielinājies to organizāciju skaits, kuras dibinātas Rīgas reģionā un Vidzemes reģionā.

Minētās izmaiņas uzskatāmas par indikatīvām, jo tās vēl neuzrāda noteiktas tendences, tādēļ pētījuma ietvaros netiks detalizēti skaidroti iemesli, kuri varētu ietekmēt dibināto biedrību un nodibinājumu skaita izmaiņas konkrētajos gadījumos.

Lai fiksētu precīzas izmaiņas NVO sektora kvantitatīvajos rādītājos, kas būtu salīdzināmas noteiktā laika periodā, jāveic atbilstošas korekcijas:

1. dati par biedrību un nodibinājumu skaitu, kuri tiek atspoguļoti SIA “Lursoft IT” datu bāzēs par NVO statistiku (informācija pieejama interneta vietnē www.lursoft.lv), jāfiksē ar noteiktu regularitāti – reizi ceturksnī –, norādot uz izmaiņām NVO sadalījumā pa pilsētām un novadiem. Šobrīd pieejama fiksēta informācija par aizvadītajā nedēļā reģistrētajām organizācijām un organizāciju skaitu sadalījumā pa pilsētām un novadiem, bet nav norādīts fiksētais laiks, piemēram, 2013. gada 1. janvāris vai 2013. gada 1. jūnijs;
2. nevalstisko organizāciju klasifikācija ievērojami atvieglotu kvantitatīvās statistikas iegūšanu par darbības jomām, kādās biedrības un nodibinājumi izvērš aktivitātes. Šobrīd, lai iegūtu minētos datus, nepieciešams veikt NVO aptauju ar lielu izlasi, kas ir resursu ietilpīga aktivitāte;
3. nepieciešams atzīt par spēkā neesošu likumu *Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām*, kas darbojas kopš 29.12.1992. Likuma pirmajā pantā noteikts, ka:

Lai savstarpēji koordinētu darbību un sasniegtu statūtos noteiktos mērķus, vairākas fiziskās vai juridiskās personas uz brīvprātības un mērķu kopības pamata, šajā likumā noteiktajā kārtībā izveidojot kopīgu vadības institūciju, var nodibināt sabiedrisku organizāciju.

Lietotais termins “sabiedriska organizācija” faktiski ir spēkā neesošs, sākot darbību likumiem *Biedrību un nodibinājumu likums* (kopš 01.04.2004.) un *Politisko partiju likums* (kopš 01.01.2007.).

Būtiski ir vērtēt nevalstisko organizāciju skaita blīvumu uz 1000 iedzīvotājiem, jo tas norāda uz iespējamām tendencēm, kas notiek sabiedriskajos procesos noteiktās

⁷ Baltic Institute of Social Sciences. *Pārskats par NVO sektoru Latvijā*. 2011. Sabiedrības integrācijas fonds, Rīga, 21.lpp.

kopienās (skat. 2. pielikums. Organizāciju blīvums uz 1000 iedzīvotājiem Latvijas pašvaldībās.), t.i., rādītājs atspoguļo, cik plaši sabiedrība iesaistās organizētās pilsoniskās sabiedrības aktivitātēs. Tomēr galvenokārt tas norāda uz sabiedrības pašorganizācijas izpausmēm. NVO blīvumu aprēķina kā attiecību starp pašvaldībā reģistrēto organizāciju skaitu un tajā pastāvīgi dzīvojošo iedzīvotāju skaitu.

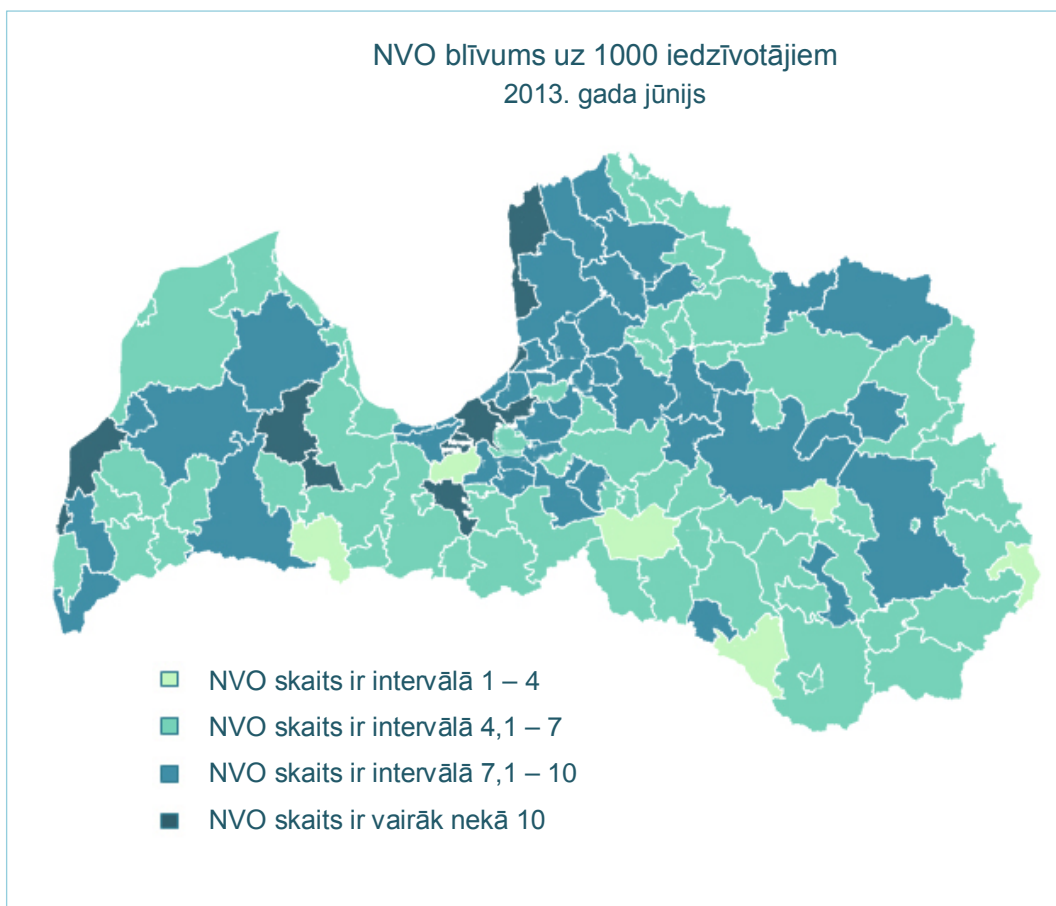
Vislielākais biedrību un nodibinājumu blīvums ir Pāvilostā. Pāvilostas novadā uz 1000 iedzīvotājiem ir nodibinātas 13 biedrības un nodibinājumi. Kopumā Pāvilostā ir 37 biedrības un nodibinājumi, un pirmā pusgada laikā (2013. gadā) neviena jauna organizācija nebija reģistrēta. Otrais lielākais NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem ir Rīgā un Liepājā – 12 organizācijas. 2013. gada pirmajos sešos mēnešos Rīgā tika reģistrēta 281 organizācija un Liepājā – 39 organizācijas. Savukārt 11 organizācijas uz 1000 iedzīvotājiem ir Mārupes novadā (kopumā 178, ar pieaugumu pirmajos sešos mēnešos par 26 no jauna reģistrētajām biedrībām un nodibinājumiem) (skat. 4. attēls. NVO blīvums Latvijā.).

Noteikti jāmin arī tās pašvaldības, kurās NVO blīvums Latvijā ir viszemākais. Tādas pašvaldības ir trīs:

- Zilupes novads – 1,49 organizācijas jeb kopumā reģistrētas piecas biedrības un nodibinājumi;
- Varakļānu novads – 3,37 organizācijas jeb kopumā 12 organizācijas;
- Jaunjelgavas novadā reģistrētas 3,80 organizācijas uz 1000 iedzīvotājiem (kopumā – 22 biedrības un nodibinājumi).

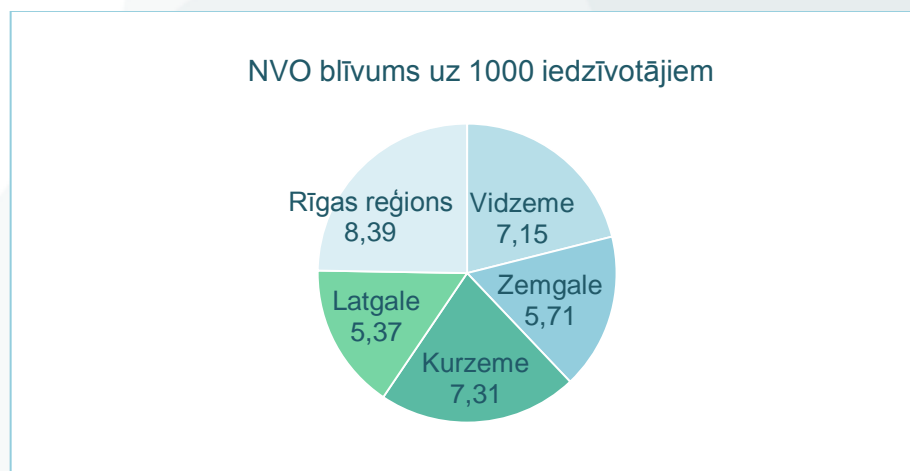
Republikas pilsētās ir šāds NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem:

1. Daugavpils – 5 organizācijas;
2. Jūrmala – 9 organizācijas;
3. Jelgava – 6 organizācijas.

4. attēls. NVO blīvums Latvijā.

Latvijas vidējais rādītājs par nevalstisko organizāciju blīvumu uz 1000 iedzīvotājiem ir 8,48 biedrības un nodibinājumi. Skatot datus pa Latvijas reģioniem, Rīgas reģionā (iekļaujot Rīgas pilsētu) ir vislielākais NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem, kas tuvinās valstī vidējam rādītājam, otrajā vietā ir Kurzeme un Vidzeme ar nedaudz zemākiem rādītājiem, taču vismazākais NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem ir Latgalē (skat. 5. attēls. NVO blīvums reģionos.).

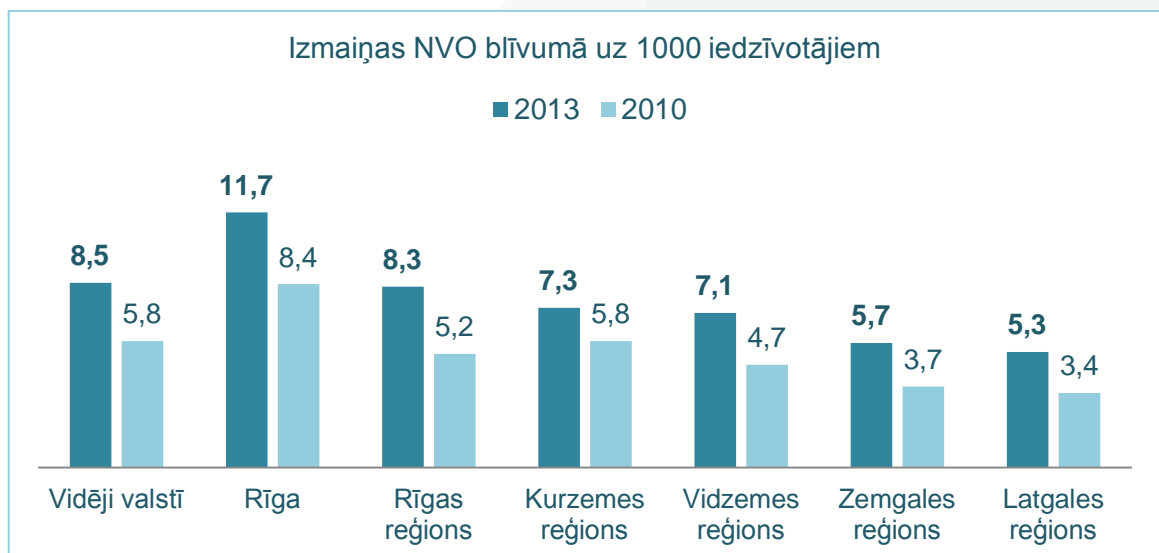

5. attēls. NVO blīvums reģionos.

Avots: *Sabiedrisko organizāciju, biedrību un nodibinājumu sadalījums pa Latvijas novadiem/pilsētām*. SIA "Lursoft IT".

legūtie dati liecina, ka dažādos reģionos NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem ir izteikti nevienmērīgs. Viena reģiona ietvaros ir dažas pašvaldības, kurās ir augsts NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem, un vienlaikus ir vairākas pašvaldības, kurās NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem ir robežās no četrām līdz septiņām organizācijām. Piemēram, Kurzemē, kur vienā no pašvaldībām ir augstākais NVO blīvuma rādītājs Latvijā, tikai piecās no 20 pašvaldībām ir augstāks rādītājs par vidējo valstī. Šīs pašvaldības ir: Pāvilosta (12,98), Liepāja (11,53), Rucava (9,37), Kuldīga (9,18) un Grobiņa (8,88). Zemākais rādītājs Kurzemē ir Vaiņodes novadā – 4,21 organizācija uz 1000 iedzīvotājiem. Kopumā Kurzemē ir 11 pašvaldības, kurās NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem ir zemāks par septiņām organizācijām.

Tomēr pozitīvi ir vērtējams fakts, ka NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem kopš 2011. gada ir palielinājies (skat. 6. attēls. Izmaiņas NVO blīvumā uz 1000 iedzīvotājiem.). Kā redzams, vidējais rādītājs valstī ir audzis par 2,7. Tas nozīmē, ka valstī vidēji uz 1000 iedzīvotājiem ir gandrīz par trīs organizācijām vairāk nekā 2011. gadā. Lielākais NVO blīvuma pieaugums ir novērojams Rīgas pilsētā un Rīgas reģionā. Kopš 2013. gada Rīgā ir par 3,3 biedrībām un nodibinājumiem uz 1000 iedzīvotājiem vairāk nekā 2011. gadā. Savukārt Rīgas reģionā 2013. gadā ir par 3,3 NVO uz 1000 iedzīvotājiem vairāk nekā 2011. gadā.

6. attēls. Izmaiņas NVO blīvumā uz 1000 iedzīvotājiem.

Avots: *Sabiedrisko organizāciju, biedrību un nodibinājumu sadalījums pa Latvijas novadiem/pilsētām*. SIA "Lursoft IT".

Pētījuma autori vērs uzmanību, ka Kultūras ministrija ir definējusi, ka rezultatīvais politikas rādītājs, kas būtu sasniedzams 2014. gadā saistībā ar organizāciju skaita pieaugumu uz 1000 iedzīvotājiem, ir 7,8 organizācijas uz 1000 iedzīvotājiem⁸. Ministrija uzskata, ka rezultāts sasniedzams, ja tā vismaz reizi gadā organizētu informatīvo kampaņu par līdzdalības iespējām lēmumu pieņemšanas procesos, iesaistot pašvaldības un to resursus (bibliotēkas, kultūras centrus, muzejus, skolas, NVO). Pēc ministrijas ieskatiem šī būtu aktivitāte, kas tiešā veidā ietekmētu NVO blīvuma

⁸ Kultūras ministrija. *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.-2018.gadam*. 2011. gads, ar grozījumiem 2012. gada 12. decembrī. Rīga. 25. lpp.

pieaugumu pašvaldībās un valstī kopumā. Par spīti tam, ka 2013. gada pirmajā pusgadā šāda aktivitāte netika veikta, organizāciju skaits ir palielinājies un NVO blīvums uz 1000 iedzīvotājiem ir mainījies. Tas liek secināt, ka cilvēku pašorganizācijas spējas un iemaņas, kā arī motivāciju veidot organizāciju ietekmē citi savstarpēji saistīti notikumi sabiedrībā un valstī, jo organizāciju skaita pieaugums norit bez tiešas valsts ietekmes, lai uzlabotu biedrību un nodibinājumu darbību.

1.3. Sabiedriskā labuma organizāciju darbība

Nevalstisko organizāciju skaits tieši norāda uz pilsoniskās sabiedrības aktivitāti gan noteiktā kopienā, gan valstī kopumā. Pilsoniskās sabiedrības aktivitāte ir arī organizāciju darbība ar mērķi strādāt sabiedriskā labuma vārdā (izslēdzot aktivitāti “vēlēšanas”). Pasaules mēroga studijas par pilsoniskās sabiedrības organizācijām apliecina, ka:

1. organizācijas veicina un aizsargā demokrātisku valsts iekārtu;
2. organizācijām ir pozitīva ietekme uz nabadzības mazināšanu un ekonomiskās attīstības veicināšanu.

Par organizāciju darbību kopienas un plašākas sabiedrības labā liecina arī to organizāciju skaits, kuras izvēlējušās saņemt sabiedriskā labuma statusu. Sabiedriskā labuma organizāciju statusa piešķiršana ir viens no valsts netiešā finansējuma piešķiršanas veidiem, jo:

1. organizācijas var sekmīgāk piesaistīt ziedotājus, tā kā ziedotājam iespējams piemērot nodokļa atlaidi;
2. organizācijas var bez maksas izmantot telpas, kas atrodas pašvaldības un valsts īpašumā;
3. organizācijas var saņemt bezatlīdzības lietošanā valsts un pašvaldību mantu;
4. organizācijai piederošajai ēkai un inženierbūvei nepiemēro nekustamā īpašuma nodokļa maksājumu*.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta sniegto informāciju, laika posmā no 2012. gada 1. janvāra līdz 31. decembrim tika izskatīti 320 organizāciju iesniegtie pieteikumi sabiedriskā labuma organizācijas statusa piešķiršanai, bet sabiedriskā labuma organizācijas (turpmāk – SLO) statuss tika piešķirts 263 biedrībām un nodibinājumiem jeb tika apstiprināti 82% pieteikumu. Savukārt laika posmā no 2013. gada 1. janvāra līdz 1. jūlijam izskatīti 172 pieteikumi, no kuriem 120 guvuši atbalstu un saņēmuši sabiedriskā labuma organizāciju statusu.

Organizāciju skaits, kurām 2013. gada 1. janvārī piešķirts sabiedriskā labuma organizāciju statuss, bija 1955, bet līdz 2013. gada 1. jūlijam šāds statuss bija piešķirts 1984 organizācijām⁹.

Aplūkojot datus par SLO statusu ieguvušajām organizācijām 2009. gadā, var secināt, ka statusu ieguvušo organizāciju skaits, salīdzinot ar 2013. gadu, ir palielinājies par 540. Līdz 2013. gada 3. jūlijam sabiedriskā labuma organizāciju statusu ieguvuši 11% biedrību un nodibinājumu no organizāciju kopskaita. Līdzīgs proporcionālais dalījums

* Minētās priekšrocības nosaka un regulē Ministru kabineta noteikumi.

⁹ Informāciju sniedza Valsts ieņēmumu dienesta Nodokļu pārvaldes Juridiskā daļa.

bija 2009. gadā, kad SLO statuss bija piešķirts 12% organizāciju no visa NVO kopskaita¹⁰.

Organizācija var pieteikties sabiedriskā labuma piešķiršanai kādai no tās darbības jomām. Darbības jomas, kurās organizācijai ir piešķirts SLO statuss (ņem vērā, ka vienai organizācijai var piešķirt SLO statusu vairākās darbības jomās):

1. slimību profilakses jomā – 16 organizācijām ir spēkā esošs SLO statuss;
2. palīdzības sniegšana katastrofu gadījumos un ārkārtas situācijās – 21 NVO darbības joma;
3. zinātnes veicināšana – 70 NVO darbības joma;
4. veselības veicināšana – 111;
5. vides aizsardzība – 111;
6. cilvēktiesību un indivīda tiesību aizsardzība – 121 NVO darbības joma;
7. izglītības veicināšana – 306;
8. sabiedrības, it īpaši trūcīgo un sociāli mazaizsargāto personu grupu sociālās labklājības celšana – 428 organizācijas ieguvušas SLO statusu šajā jomā jeb 22% no SLO statusu ieguvušajām biedrībām un nodibinājumiem;
9. kultūras veicināšana – 469 jeb 24% no organizāciju kopskaita;
10. pilsoniskās sabiedrības attīstība – 593 jeb 30% no SLO statusu ieguvušo organizāciju kopskaita;
11. labdarība – 706 jeb 36% no SLO statusu ieguvušo organizāciju kopskaita;
12. sporta atbalstīšana – 731 jeb 37% no SLO statusu ieguvušo organizāciju kopskaita.

Sabiedriskā labuma organizāciju statusu izskata, piešķir un atņem Valsts ieņēmumu dienests. Lēmums tiek pieņemts, balstoties uz sabiedriskā labuma komisijas ieteikumu. SLO statuss visbiežāk atņemts organizācijām, kuras darbojas šādās jomās:

1. palīdzības sniegšana katastrofu gadījumos un ārkārtas situācijās – 24% no organizāciju skaita šajā darbības jomā statuss ir atņemts;
2. izglītības veicināšana – 23%;
3. cilvēktiesību un indivīda tiesību aizsardzība – 21% pieteikumu statuss ir atņemts.

Statusu var atņemt, ja VID, veicot pārbaudi par atbilstību sabiedriskā labuma darbībai, konstatē pārkāpumus kādā no organizācijas iesniegtajiem dokumentiem: sabiedriskā labuma organizācijas gada pārskatā, iepriekšējā gada darbības pārskatā un Valsts ieņēmumu dienesta informācijā par nodokļu samaksu, un pašvaldības izziņā par nekustamā īpašuma nodokļa samaksu. Ja biedrībām un nodibinājumiem tiek atņemts sabiedriskā labuma organizācijas statuss, tad tajās, iespējams, bijušas šādas problēmas:

1. zināšanu un prasmju trūkuma dēļ organizācijas nepilnīgi atspoguļo informāciju par savu finanšu situāciju;
2. organizāciju darbība noteiktā virzienā nav bijusi atbilstoša SLO statusam.

Sabiedriskā labuma organizāciju darbība īpaši tiek uzraudzīta un Valsts ieņēmumu dienests pārbauda, vai pārskata periodā organizācija veikusi konkrētas darbības sabiedriskā labuma jomā. Vienlaikus vairāku neatkarīgu pētījumu dati un secinājumi apstiprina, ka tās organizācijas, kuras saņēmušas sabiedriskā labuma statusu, darbojas aktīvāk un atbildīgāk nekā organizācijas, kuras statusu nav ieguvušas.

¹⁰ Baltic Institute of Social Sciences. *Pārskats par NVO sektoru Latvijā*. 2011. Sabiedrības integrācijas fonds. Rīga, 25. lpp.

1.4. Organizāciju iekšējā efektivitāte

Biedrības un nodibinājumi var sekmīgāk sasniegt mērķus, kuri noteikti to statūtos, ja organizācijā ir definēti konkrēti darbības aspekti un ir īstenoti labas pārvaldības principi. Laba pārvaldība nosaka, ka organizācijas lēmumu pieņēmēja vara un izpildvara ir nošķirtas; biedriem un sadarbības partneriem ir saprotami organizācijas lēmumu pieņemšanas procesi; organizācijas iekšienē ir definēta vadītāju, darbinieku, biedru, brīvprātīgo un aktīvistu loma un konkrēti pienākumi. Tādējādi organizācijā ir skaidrība par resursiem, kas tai nepieciešami, lai īstenotu statūtos noteiktos mērķus. Šie resursi ir: darbinieki, biedri, brīvprātīgie; tehnoloģijas; telpas; finansējums; sadarbības partneri. Papildus, lai organizācija varētu efektīvi veikt savu darbību, tiek noteikts, kādā veidā tā strādā (attālināti vai fiziski visi vienkopus), tās darbības biežums un intensitāte, kā arī tiek prognozēts, vai būs nepieciešami papildu resursi, lai īstenotu pasākumus.

Nevalstisko organizāciju darbības iekšējo efektivitāti lielā mērā ietekmē ārējie faktori: pieejamais finansējums, normatīvie akti, sabiedrības atbalsts un publiskais tēls. Tāpēc, lai mazinātu ārējo faktoru potenciālo ietekmi, organizāciju vadītājiem jāiegulda resursi iekšējās efektivitātes stiprināšanai, veidojot iekšējās motivācijas un atbalsta sistēmu; piesaistot cilvēkresursus, kas ir speciālisti savā jomā un lojāli organizācijas mērķiem; piedāvājot darbu, kas gūst atzinību un novērtējumu kopienā, vietējā sabiedrībā.

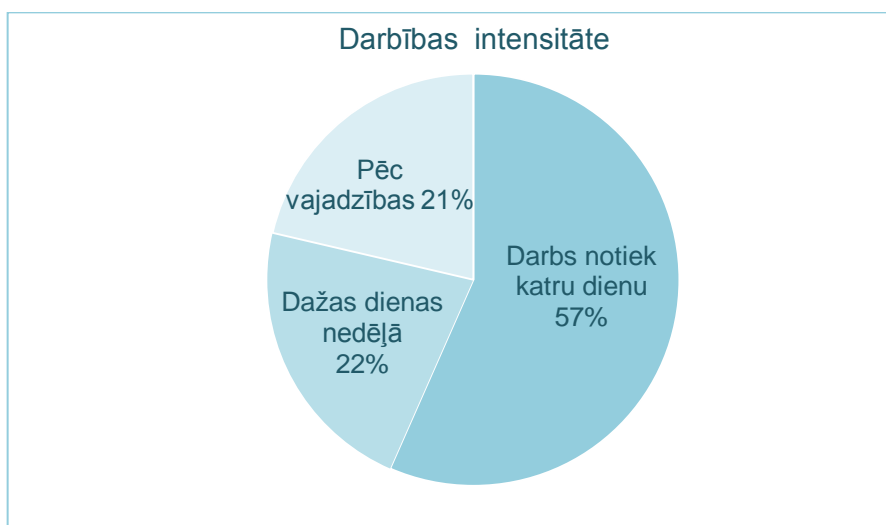
1.4.1. Organizāciju darbības biežums

Viens no organizācijas iekšējās efektivitātes elementiem ir organizācijas darbības stils. Ņemot vērā, ka organizāciju vadībai ir grūti piesaistīt finansējumu pastāvīgam speciālistu un darbinieku atalgojumam, tad tās darbības stils ir viena no iekšējās efektivitātes motivācijas aktivitātēm. Organizāciju vadītāji darbiniekiem, biedriem, brīvprātīgajiem un aktīvistiem bieži piedāvā elastīgu darbalaiku, kā arī iespēju veikt pienākumus attālināti. Lai organizācija nodrošinātu augstu kvalitāti saviem rezultātiem, nepieciešams definēt elastīga darbalaika nosacījumus: termiņus, kādos pienākumi tiek izpildīti; saziņas formātu un savlaicīgumu ar organizācijas vadību un kolēģiem; informācijas aprites sistēmu.

Organizāciju vadītāji atzīst, ka elastīgs darbalaiks un iespēja veikt pienākumus attālināti ir būtisks motivējošs faktors, kad biedrība vai nodibinājums nevar nodrošināt atbilstošu atalgojumu par pienākumu veikšanu. Vienlaikus šis motivējošais faktors ir ar augstu riska pakāpi par nekvalitatīvu pienākumu izpildi, tādēļ organizācijas vadībai jāpielieto dažādas cilvēkresursu vadības metodes, kas ir īpaši svarīgi, ja biedrības/nodibinājuma darbs ir intensīvs.

No otras puses – organizācijas cilvēku darbības biežums un intensitāte tiešā veidā norāda uz NVO darbības biežumu. Biežāka NVO darbība nozīmē biežākas aktivitātes. Savukārt biežas biedrību un nodibinājumu aktivitātes ir labs indikators nevalstisko organizāciju sektora attīstībai. Pētījuma ietvaros papildus fokusa grupas intervijām ar NVO līderiem tika veikta biedrību un nodibinājumu aptauja, lai uzzinātu informāciju par dažādiem organizāciju darbības aspektiem. Iegūtie dati apliecina, ka 57% no respondentiem veic aktivitātes katru dienu, 22% gadījumu NVO darbs notiek dažas

dienas nedēļā, un 21% gadījumu – pēc nepieciešamības¹¹ (skat. 7. attēls. NVO darbības intensitāte.).

7. attēls. NVO darbības intensitāte.
Avots: NVO aptauja, 2013. gada maijs.

Līdzīgi kā 2011. gadā, arī 2013. gadā NVO aptaujas respondentu atbildes liecina, ka organizācijas darbības intensitāte palielinās, ja biedrībai vai nodibinājumam piemīt kāda no šīm pazīmēm:

- organizācijā strādā vismaz viens algots darbinieks;
- organizācijai ir ilga darbības pieredze (jo īpaši, ja tā dibināta pirms 2000. gada);
- NVO darbojas reģiona vai nacionālajā līmenī, vai arī tai ir plaša mēroga sadarbības tīkls¹².

Papildinoši, fokusa grupas intervijas dalībnieki norādīja, ka darbība ikdienā notiek bieži, ja tiek īstenots konkrēts projekts vai ir piesaistīts finansējums organizācijas aktivitātēm. Organizāciju vadītāji, kuri ir piesaistījuši finansējumu biedrības vai nodibinājuma pastāvīgai darbībai, norāda, ka darbība notiek katru dienu vai vairākas dienas nedēļā. Tādējādi organizācija var gan izvērst aktivitātes pamatdarbības jomā, gan arī paplašināt tās darbību vai nodarboties ar zināšanu pānesi citām organizācijām, piemēram, organizējot konferences un seminārus. 2013. gadā starp dažādu reģionu organizācijām noritēja vairākas pieredzes apmaiņas aktivitātes, piemēram, Valmieras organizācijas devās iegūt pieredzi uz Talsiem pie Kurzemes NVO centra, bet Ventspils organizāciju pārstāvji devās apskatīt Valmieras NVO darbības rezultātus, piemēram, *Valmieras Novada fonda* aktivitāti *Labdarības noliktava*.

Organizācijas spēja identificēt sabiedrībā noteiktas problēmas izriet no tās saziņas regularitātes un intensitātes ar biedriem un mērķa grupu. Problēmas tiek identificētas precīzāk, ja organizācijas līderi iepazīstas ar sabiedrisko aptauju datiem par situāciju pašvaldībā un valstī, kā arī ar vietējo un starptautisko pētījumu rezultātiem.

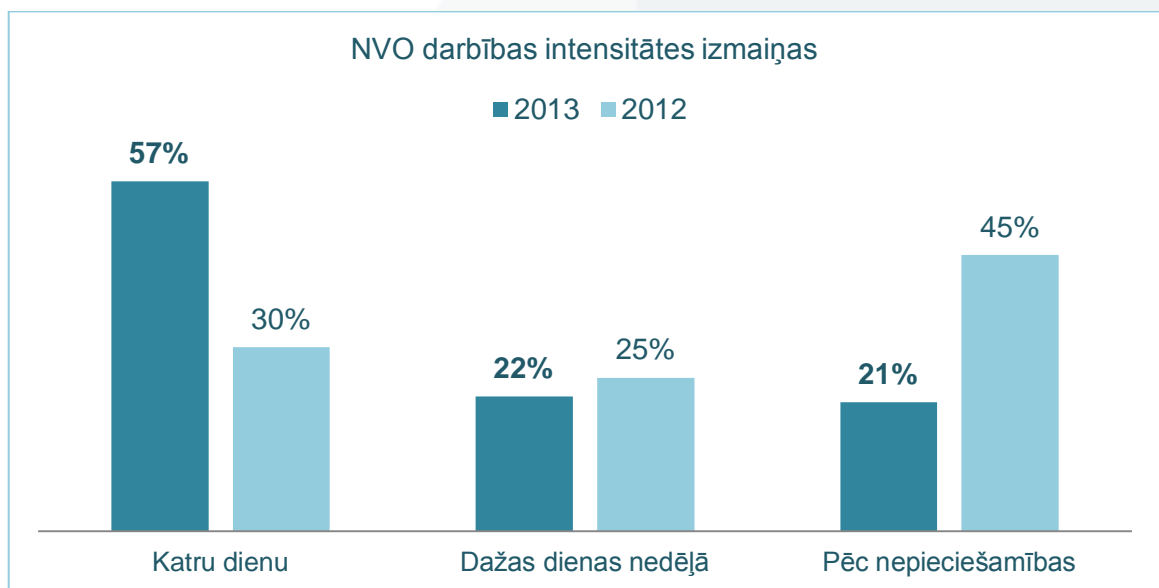
¹¹ WebResearch. *NVO darbība Latvijā 2012. gadā*. 2013. Rīga, 2. lpp.

¹² Turpat, 45. lpp.

Pētījuma gaitā veiktās intervijas ar nevalstisko organizāciju līderiem apliecina, ka mērķa grupas vajadzības tiek apzinātas, pateicoties intensīvai saziņai ar biedriem un mērķa grupu (lielākoties saziņa noris telefoniski un tiekoties klātienē). Saziņu ar mērķa grupu un biedriem neraksturo regularitāte. Saziņa reti kad notiek vienā laikā, piemēram, katra mēneša pirmajā trešdienā. Tomēr – saziņa ir intensīva (tā notiek bieži) un, pateicoties trauksmes cēlājiem, ir iespējams identificēt potenciāli problemātisku situāciju un rīkoties, lai to novērstu vai mazinātu. Organizāciju izteiktā spēja reaģēt uz problēmu, kas raksturīga vienam cilvēkam, ir tieši pakārtota spējai veikt prognozes par to, vai problēma būs aktuāla arī lielākai iedzīvotāju grupai. Pastāv lielāks potenciāls identificēt problēmu, kas raksturīga lielākai daļai sabiedrības, ja organizācijas savstarpēji sazinās un ja organizācija ir kādas apvienības biedrs.

Piemērs. Vidzemes augstskolas studentu apvienība risina katra studenta individuālās vajadzības sociālajā, kultūras un akadēmiskajā ziņā. Konstatējot, ka vairāki studenti saskaras ar līdzīgām problēmām Vidzemes augstskolā, tas tiek pausts un izskatīts nacionālā līmenī – Latvijas Studentu apvienībā.

Salīdzinot iegūtos datus par NVO darbības intensitāti 2011. gadā, redzams, ka notikušas ievērojamas izmaiņas organizācijas darbības biežumā. 2013. gadā vairums organizāciju strādāja katru dienu, nevis pēc nepieciešamības, kā tas bija 2011. gadā (skat. 8. attēls. NVO darbības intensitātes izmaiņas.).

8. attēls. NVO darbības intensitātes izmaiņas.

Avots: NVO aptauja, 2013. gada maijs.

Būtiskas izmaiņas novērojamas faktā, ka darbības intensitāte augusi tām organizācijām, kurām nav sabiedriskā labuma organizāciju statusa. Iespējamie faktori NVO darbības biežuma pieaugumam ir šādi:

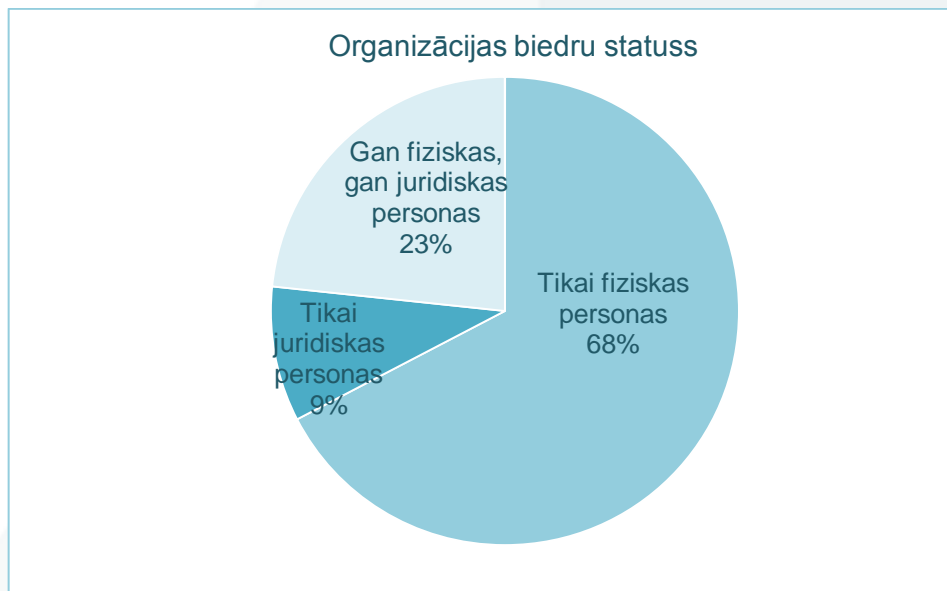
1. biežāka kļuvusi sadarbība starp organizācijām;
2. organizāciju kapacitāte kļuvusi spēcīgāka;
3. organizācijas piesaistījušas vairāk finansējuma savai darbībai un aktivitātēm;
4. palielinājies to cilvēku skaits, kuri ir algoti, un palielinājies brīvprātīgo vai biedru skaits, kuri organizācijā veic noteiktus pienākumus.

Fokusa grupu intervijās sniegtās atbildes liecina, ka kopš 2011. gada NVO darbības intensitāte ir augusi, jo organizācijas biežāk sadarbojas savā starpā, lai kopīgi rīkotu pasākumus un akcijas. NVO aptaujas datu analīze liecina, ka, pieaugot organizācijas darbības mērogam, palielinās sadarbības intensitāte ar citām NVO.

1.4.2. Organizāciju darbībai piesaistītie cilvēkresursi

Organizāciju cilvēkresursus veido to dibinātāji, biedri, valde un padome, darbinieki, brīvprātīgie un atbalstītāji. Cilvēkresursu apjomu, kas pieejams organizācijai, lai tā darbotos noteiktu mērķu sasniegšanai, nosaka gan organizācijas darbības joma un izvērstās aktivitātes, gan pieejamā finansējuma apjoms. Tipiski, ka organizācijas, kuras dibinātas brīvā laika pavadīšanai un prasmju pilnveidei, piesaista vairāk biedru un atbalstītāju nekā organizācijas, kuras strādā interešu aizstāvībā, vides aizsardzībā vai citās jomās, kur vajadzīgas specifiskas zināšanas un noteikta līmeņa profesionalitāte.

Statūtu veidošanas brīdī (arī organizācijas darbības gaitā) tiek noteikta dibinātāju loma, biedru statuss un pienākumi, kā arī organizācijas pārvaldes struktūra – tiek definēta izpildinstitūcija (valde) un lēmēj institūcija (padome), ja organizācijas izvēlas strādāt saskaņā ar labas pārvaldības principiem. Organizāciju var dibināt fiziskas un juridiskas personas, kā arī to biedri var būt fiziskas un/vai juridiskas personas. Saskaņā ar NVO datiem vairumā gadījumu (68%) organizāciju biedri ir fiziskas personas, 23% gadījumu biedri ir gan juridiskas, gan fiziskas personas, savukārt 9% gadījumu – tikai juridiskas personas (skat. 9. attēls. Organizācijas biedru statuss.).

9. attēls. Organizācijas biedru statuss.
Avots: NVO aptauja, 2013. gada maijs.

Neformālajai grupai veidojot organizācijas statūtus, tajos tiek nostiprināta organizācijas pārvaldes struktūra un redzējums par organizācijas lielumu un tās darbības nodrošināšanai nepieciešamo cilvēku skaitu. Nosakot, ka organizācijas pārvaldi veido padome un valde, tiek definēts, ka organizācija ievieš noteiktu struktūru un hierarhiju, lai spētu vadīt organizācijas darbību saskaņā ar tās mērķiem. Tādējādi dibināšanas

brīdī tiek izteikts pieņēmums, ka organizācija piesaistīs lielu cilvēku skaitu, kas to atbalstīs un dos ieguldījumu tās darbības nodrošināšanā un attīstībā. Savukārt, ja tiek noteikts, ka organizācijai ir tikai valde un viens valdes loceklis, tad jau dibināšanas brīdī tiek pieņemts, ka organizācija būs maza.

Organizācijai par biedriem piesaistot juridiskās personas, tiek iegūts potenciāls, ko izmantot organizācijas mērķu sasniegšanai. Juridiskā persona var piedāvāt biedrībai savu kompetenci un pieredzi, kā arī resursus, lai līdzdarbotos mērķu sasniegšanas labā.

NVO aptaujas dati liecina, ka vidējais biedru skaits Latvijas organizācijās ir 28 (mediānas rādītājs). Būtiski ņemt vērā, ka organizāciju struktūra un darbības jomas ir dažādas, kas lielā mērā nosaka biedru skaitu un iespējamo dinamiku. Pastāv organizācijas, kuru biedru skaits ir no divi līdz desmit. Ir arī organizācijas, kurām ir struktūrvienības un reģionālās nodaļas, tādējādi to biedru skaits ir pat vairāki tūkstoši iedzīvotāju (šādu organizāciju biedri parasti ir fiziskas personas).

Pētījumi apstiprina, ka organizāciju spēju pastāvīgi strādāt galvenokārt ietekmē tas, vai organizācija spēj piesaistīt resursus, lai tajā strādātu algoti darbinieki. NVO aptaujas dati liecina, ka absolūtais vairākums organizāciju algo darbiniekus, izmantojot finansējumu dažādu projektu ietvaros. Visbiežāk organizācijā ir viens algots darbinieks, bet pārējie cilvēkresursi iegulda savu laiku un brīvprātīgo darbu. Vienlaikus jāņem vērā, ka Latvijā ir organizācijas, kurās algoto darbinieku skaits pārsniedz 140.

NVO aptaujas rezultāti norāda, ka organizācijas reti algo sezonālos darbiniekus. Visbiežāk sezonālie darbinieki strādā organizācijās, kuras izvērš darbību tūrisma un atpūtas jomās, piemēram, Karostas glābšanas biedrība (Liepāja) algo gidu laika posmā no maija līdz septembrim un nodibinājums palīdzesim.lv piesaista speciālistus vasaras mēnešos, lai sniegtu nepieciešamo atbalstu bērnu nometņu organizēšanā.

Brīvprātīgie ir resurss, kas ļauj organizācijai veikt tās pamatdarbību un attīstīties. NVO aptaujas dati sniedz informāciju, ka vidējais cilvēku skaits, kas ikdienā darbojas organizācijā, ir pieci un maksimālais cilvēku skaits ir 300.

NVO aptaujas datu analīze norāda, ka pastāv sakarība starp nodaļā apskatītajiem mainīgajiem “organizāciju cilvēkresursu tips”, “cilvēkresursu skaits” un “organizāciju darbības ilgums”:

1. palielinoties projektos algoto darbinieku skaitam, pieaug sadarbības intensitāte ar citām NVO;
2. darbības intensitāte pieaug, palielinoties biedru skaitam organizācijā un organizācijas darbības ilgumam.

Vairāk informācijas par organizāciju darbinieku skaitu, atalgojuma apjomu un izglītības līmeni var iegūt pētījuma nodaļā par finansējumu nevalstisko organizāciju sektorā.

1.4.3. Iedzīvotāju iesaiste organizāciju darbībā

Organizācijām ir būtiski, lai to darbībā tiešā vai netiešā veidā pēc iespējas aktīvāk iesaistītos iedzīvotāji. Iedzīvotāju iesaiste organizācijai sniedz: aktuālo informāciju par mērķa grupas vajadzībām un palīdz rast jaunus veidus to apmierināšanai;

apliecinājumu, ka organizācijas darbība ir būtiska noteiktai mērķa grupai un kopienai kopumā; finansējumu (biedru naudu, ziedojumus) pasākumu organizēšanai, speciālistu piesaistei un organizācijas darbības nodrošināšanai.

Iedzīvotāji iesaistās organizāciju darbībā dažādos veidos: piedāvājot savas zināšanas un prasmes, ziedojot materiālos un finanšu resursus, kā arī atbalstot organizāciju, apmeklējot tās pasākumus un ziedojot tai savu brīvo laiku. Iedzīvotāji var sniegt savas specifiskās zināšanas un prasmes, piemēram, konsultējot juridiskajos vai grāmatvedības jautājumos, kā arī veltot savu brīvo laiku, lai pieskatītu bērnus vai izvestu pastaigā dzīvnieku patversmes suņus. Piemēram, krīzes centrs bērniem un sievietēm *Māras centrs* piesaista cilvēkus, kuri ir gatavi ziedot savu laiku bērniem, palīdzot vadīt nodarbības un sagatavot mājas darbus, kā arī vienkārši pieskatot mazākos bērnus.

Pastāv pieņēmums, ka iedzīvotāju atbildības līmeni par sabiedrībā notiekošajiem procesiem atspoguļo aktīva rīcība. Tādējādi viens no pašorganizēšanās iniciatīvas un atbildības rādītājiem ir valstī strādājošo komersantu skaits, kā arī cits rādītājs – biedrību un nodibinājumu skaits.

Biedrību un nodibinājumu skaits un skaita pieaugums dažādos reģionos liecina par iedzīvotāju vēlmi un gatavību veikt kopīgas darbības, lai sasniegtu noteiktus mērķus un izdarītu izmaiņas kopienas attīstībā. Biedrību gadījumā organizācijas leģitimitāti tās darbībai daļēji apliecina biedru, atbalstītāju un brīvprātīgo skaits: jo vairāk cilvēku piedalās organizācijas darbībā, jo aktuālāka ir tās darbība. Viena daļa iedzīvotāju savu atbalstu organizācijas darbībai sniedz, kļūstot par tās biedru vai arī padomes vai valdes locekli, savukārt cita daļa – piedaloties organizācijas rīkotajās aktivitātēs. Būtiski ņemt vērā, ka iedzīvotāju iesaistes veids organizācijās, kuras strādā dažādās darbības jomās, ir atšķirīgs. Piemēram, organizācijā, kura strādā sociālās palīdzības jomā un kuras aktīvistu skaits ir līdz pieci, savā darbībā var iesaistīt vairākus simtus iedzīvotāju, kas atbalstu organizācijas darbībai pauž neklātienē (ziedojot naudu vai mantu) vai klātienē (piedaloties pasākumu organizēšanā un aktivitāšu īstenošanā). Piemēram, nodibinājumā *palīdzēsim.lv* strādā tikai trīs darbinieki un ir trīs valdes locekļi, bet gada laikā organizācija piesaista vairākus desmitus tūkstošus eiro, lai tos ieguldītu dažādu pasākumu organizēšanā un palīdzības sniegšanā bērniem.

Ir arī cita veida pieredze: organizācijā, kura strādā biedru labumam, ir liels tieši iesaistīto cilvēku skaits, piemēram, dažādas profesionāļu biedrības vai biedrības, kas organizē brīvā laika pavadīšanu (piemēram, *Latvijas Mednieku savienība* Latvijā apvieno vairāk nekā 7480 biedru¹³, *Zemnieku saeima* apvieno vairāk nekā 900 lauksaimniecības produkcijas ražotāju un *Jelgavas pensionāru biedrībā* ir vairāk nekā 270 biedru). Ir arī trešā kategorija, kas raksturo iedzīvotāju iesaisti NVO darbībā. Proti, iedzīvotāji NVO darbībā iesaistās, paužot savu atbalstu organizācijas mērķiem, turklāt piesaistes formu – biedrs – ir viegli iegūt un ar iedzīvotāju piesaisti/rekrutēšanu organizācijā nopietni nodarbojas, piemēram, biedrībā *Latvijas Sarkana Krusts* 2013. gada sākumā bija 11 322 biedri, 1 351 brīvprātīgais, 27 komitejas, 318 nodaļu, bet

¹³ Latvijas Mednieku savienība. *Biedri*. Interneta vietnes www.lms.org.lv sadaļa *Biedri*. Resurss apsk. 19.12.2013.

Latvijas Sarkanā Krusta Jaunatnes organizācijā – 18 nodaļu ar 224 biedriem¹⁴. Jānorāda, ka lielām organizācijām ir noteikta organizācijas struktūra – tiek veidotas struktūrvienības, tādējādi radot pārklājumu lielā daļā valsts teritorijas.

Saskaņā ar sabiedriskās aptaujas datiem, sabiedriski aktīvākās sociāli demogrāfiskās grupas ir latvieši, sievietes, respondenti ar augstāko izglītību, aptaujas dalībnieki vecumā līdz 44 gadiem, finansiāli nodrošinātākie respondenti un iedzīvotāji no skaitliski lielākajām (četri un vairāk ģimenes locekļu) ģimenēm¹⁵. Sabiedriskās aptaujas rezultāti rāda, ka Latvijas iedzīvotāji iesaistās šādās sabiedriskās/pilsoniskās aktivitātēs:

1. interešu grupā (koris, deju kopa, pulciņš u.c.) – 16%;
2. draudzes darbībā – 9%;
3. arodbiedrībā – 7%;
4. kādā biedrībā – 4%.

Aplūkojot iepriekšminētos datus, jāņem vērā, ka interešu grupu juridiskā forma bieži vien ir biedrība, piemēram, Rīgas Tehniskās universitātes koris *Gaudeamus* un *Latvijas ielu vingrošanas sporta biedrība*.

Iedzīvotāju iesaistes veids organizācijas darbībā ir atkarīgs no dažādiem faktoriem:

1. organizācijas darbības joma;
2. organizācijas aktivitātes;
3. piesaistes formas organizācijai (biedrs, brīvprātīgais, atbalstītājs u.c.);
4. cilvēka personīgā motivācija.

Lai noskaidrotu iedzīvotāju iesaistes veidus NVO darbā un viņu motivējošos faktorus, pētījuma ietvaros tika aptaujātas organizācijas un iedzīvotāji. NVO aptaujas uzdevums bija noskaidrot: 1) trīs izplatītākās iedzīvotāju iesaistes formas organizāciju darbībā; 2) iedzīvotāju motivējošos faktorus iesaistei organizācijas darbībā un aktivitātēs. NVO aptaujas rezultāti liecina, ka organizācijas darbā iedzīvotāji visbiežāk iesaistās aktīvā formā:

1. palīdz organizēt projektus, pasākumus – 28%;
2. piedalās projektos (piemēram, piedalās apkārtējās vides uzkopšanas talkās) – 27%;
3. izsaka idejas/priekšlikumus – 25%;
4. ar ziedojumiem – 14%;
5. citi veidi – 2%¹⁶.

NVO aptaujas dalībnieki sniedza vērtējumu par iedzīvotāju un juridisko personu motivāciju iesaistīties organizāciju darbībā. Kā liecina aptaujas rezultāti (respondentiem bija jānovērtē trīs būtiskākie motivatori), tad:

- iespēja iegūt jaunus kontaktus/informāciju ir vērtēta kā motivējošākais faktors (41%);
- otrs motivējošākais faktors ir novērtējums, ka organizācijā ir draudzīga atmosfēra (37%);
- trešais faktors – organizācija apvieno kādas profesijas interesentus (37%)¹⁷.

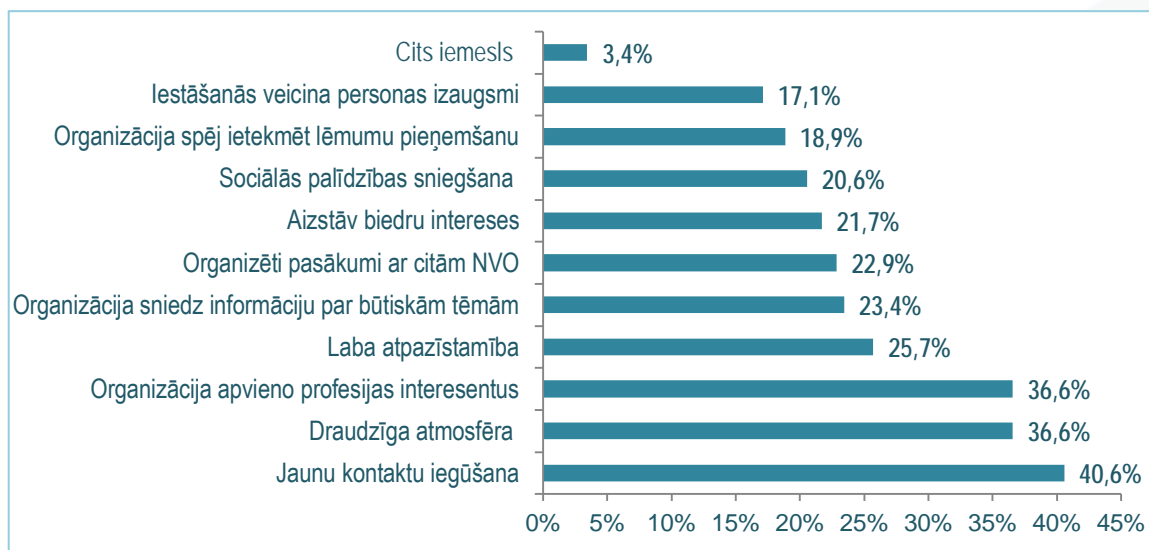
¹⁴ Latvijas Sarkanais Krusts. *Latvijas Sarkanajam Krustam* – 95. Interneta vietne www.redcross.lv. Resurss apsk. 19.12.2013.

¹⁵ Latvijas Fakti. *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja*. 2013. Rīga, 21. lpp.

¹⁶ WebResearch. *NVO darbība Latvijā 2012. gadā*. 2013. Rīga, 30.lpp.

¹⁷ Turpat, 36.lpp

NVO aptaujas respondentu atbildes norāda, ka pēdējo gadu laikā vērtējums par iedzīvotāju motivāciju ir mainījies (skat. 10. attēls. Iedzīvotāju motīvi iestāties organizācijā.).

10. attēls. Iedzīvotāju motīvi iestāties organizācijā.

Avots: NVO aptauja, 2013. gada maijs.

Kā redzams attēlā, trīs populārākie faktori palikuši tie paši, bet ir mainījusies to nozīmība. 2013. gadā respondenti vērtējuši, ka svarīgāks iesaistes faktors ir tieši iespēja iegūt jaunus kontaktus un informāciju, bet 2011. gadā šis bija minēts kā trešais būtiskākais faktors.

NVO aptaujas ietvaros organizāciju pārstāvjiem bija jāvērtē arī iedzīvotāju ieguvumi no dalības un darbības biedrībā vai nodibinājumā. NVO pārstāvji minēja trīs būtiskākos iespējamajos personīgos ieguvumus:

1. interesanta pieredze – 66%;
2. gandarījuma sajūta – 59%;
3. sajūta, ka lietderīgi pavadīts brīvais laiks – 46%¹⁸.

Pētījuma ietvaros tika veikta Latvijas iedzīvotāju aptauja, lai noskaidrotu sabiedrisko domu par NVO sektoru. Iedzīvotāju aptaujas rezultāti par nozīmīgākajiem individuālajiem ieguvumiem no darbības vai dalības sabiedriskajos pasākumos ir:

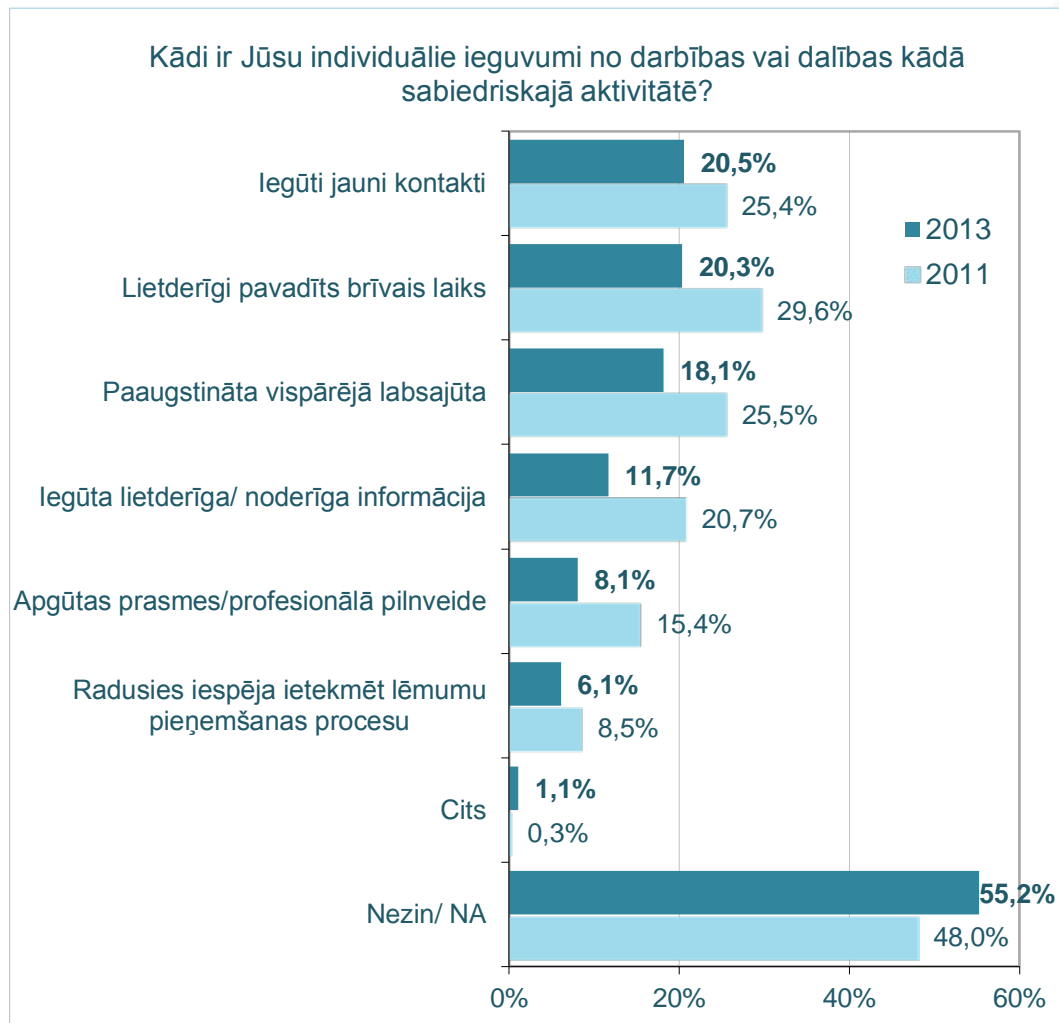
1. iegūti jauni kontakti (minēja 21% respondentu);
2. lietderīgi pavadīts brīvais laiks (20%);
3. paaugstināta vispārējā labsajūta (18%);
4. iegūta lietderīga/noderīga informācija (12%)¹⁹.

Salīdzinot iedzīvotāju sniegto informāciju ar NVO pārstāvju vērtējumu par cilvēku ieguvumiem no darbības un dalības sabiedriskajos pasākumos, redzams, ka dati sakrīt. Tas nozīmē, ka pastāv noturīga saziņa starp pasākumos iesaistītajiem iedzīvotājiem un nevalstiskajām organizācijām.

¹⁸ WebResearch. *NVO darbība Latvijā 2012. gadā*. 2013. Rīga, 30. lpp.

¹⁹ Latvijas Fakti. *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja*. 2013. Rīga, 22. lpp.

Salīdzinot iedzīvotāju aptaujas sniegtos datus par individuālajiem ieguvumiem 2011. gadā, jāsecina, ka pastāv zināmas atšķirības (skat. 11. attēls. Individuālie ieguvumi no darbības vai dalības sabiedriskajās aktivitātēs.).

11. attēls. Individuālie ieguvumi no darbības vai dalības sabiedriskajās aktivitātēs.
 Avots: *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja. 2013.*

Kā redzams attēlā, individuālo ieguvumu uzskaitījums ir nemainīgs, taču korekcijas ir ieguvumu prioritārajā sarakstā. 2011. gadā nedaudz vairāk Latvijas iedzīvotāju uzskatīja, ka nozīmīgākais ieguvums no dalības un darbības sabiedriskajās aktivitātēs bijis lietderīgi pavadītais laiks (minēja 30% respondentu).

Lai gūtu priekšstatu par Latvijas iedzīvotāju dalību pilsoniskajās/sabiedriskajās aktivitātēs, respondentiem tika jautāts par dalību kādā no pasākumiem pēdējo trīs gadu laikā. Respondentu atbildes norāda, ka pēdējo trīs gadu laikā kādās no pilsoniskajām/sabiedriskajām aktivitātēm ir piedalījušies 83% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju (skat. 12. attēls. Iedzīvotāju dalības pilsoniskajās/sabiedriskajās aktivitātēs pēdējo trīs gadu laikā.).

12. attēls. Iedzīvotāju dalība pilsoniskajās/sabiedriskajās aktivitātēs pēdējo trīs gadu laikā.
Avots: *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja. 2013.*

Aptaujas rezultātu analīze par respondentu grupām, kuras izveidotas pēc dažādām sociāli demogrāfiskajām pazīmēm, atklāj, ka sabiedriski aktīvākās grupas ir iedzīvotāji ar augstāko izglītību, vecumā no 25 līdz 44 gadiem, tautība "latvietis" un dzimums "sieviete".

No anketā iekļautajām pilsoniskajām/sabiedriskajām aktivitātēm visvairāk respondentu ir piedalījies pašvaldību un Saeimas vēlēšanās (attiecīgi 65% un 56%). Nākamās biežāk veiktās sabiedriskās aktivitātes ir labdarības akcijas: ziedošana, zvanot pa tālruni (31% respondentu); ziedošana, ievietojot naudu ziedojumu kastītē lielveikalos (27%); piedalīšanās talkās (23%). 2013. gadā gandrīz visas aktivitātes (izņemot dalību

pašvaldību vēlēšanās un ziedošanu, izmantojot internetu) veikuši mazāk respondentu, nekā tas bija 2011. gadā.

Pēdējā gada laikā ar kādu pašvaldības darbinieku vai deputātu tikušies vai sazinājušies 15% respondentu. Ar kādu valsts institūcijas darbinieku, ministru vai Saeimas deputātu tikušies vai sazinājušies 8% aptaujāto. 10% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju veikuši kādas citas sociāli politiskas aktivitātes (dalība parakstu vākšanā, sabiedriskā apspriedē u. tml.), lai rastu risinājumu kādai personīgai, ģimenes vai sabiedrības grupas problēmai. Arī 2013. gadā visas šīs aktivitātes veiktas retāk nekā 2011. gadā²⁰.

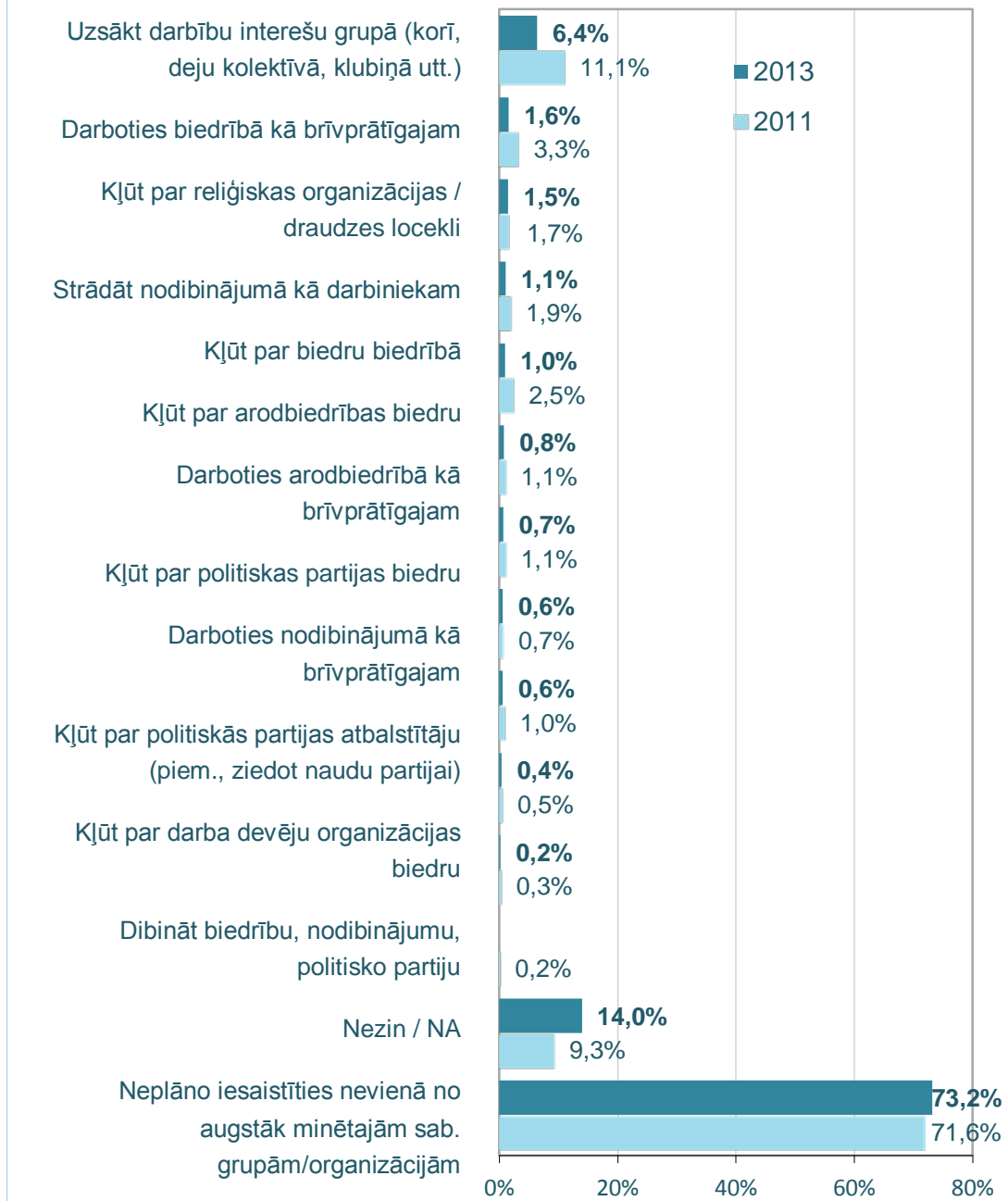
Tirgus un sociālo pētījumu centrs *Latvijas Fakti* skaidro, ka pilsoniskās/sabiedriskās aktivitātes divu gadu laikā ir mazinājušās divu apsvērumu dēļ: pirmkārt, 2011. gada pavasarī sabiedrībā bija vērojama liela neapmierinātība ar politisko pārstāvniecību Saeimā; otrkārt, uzlabojusies ekonomiskā situācija valstī un palielinājusies uzticēšanās valsts varai un citiem sektoriem.

2011. gada referendumā rezultātā tika atlaista 10. Saeima un tika izsludinātas ārkārtas Saeimas vēlēšanas, kuras bija pirmās ārkārtas vēlēšanas Latvijas vēsturē. Negatīvā attieksme pret politisko situāciju valstī motivēja iedzīvotājus aktīvākai līdzdalībai pilsoniskajās aktivitātēs. Tas bija iemesls, kāpēc 2011. gada pavasarī bija tik zema uzticēšanās valsts un sabiedriskajām institūcijām. Pašlaik nav vērojama tāda neapmierinātība ar valstī notiekošo/politisko situāciju, tāpēc uzticēšanās valsts un sabiedriskajām institūcijām ir ievērojami augstāka un pozitīvāk tiek vērtēta arī NVO spēja ietekmēt sabiedriski politiskos procesus valstī. Savukārt pilsoniskās aktivitātes ir mazinājušās, jo acīmredzot daļa sabiedrības uzskata, ka nav vajadzības tajās iesaistīties.

Pētījuma ietvaros būtiski bija noskaidrot Latvijas iedzīvotāju vērtējumu par iesaisti NVO aktivitātēs, lai varētu gūt priekšstatu par iedzīvotāju vērtējumu attiecībā uz aktīvāku pilsonisko darbību (skat. 13. attēls. Plānotā iesaiste NVO darbībā nākamā gada laikā.). Nākamo 12 mēnešu laikā kādā no sabiedriskajām grupām/organizācijām plāno iesaistīties 13% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju, un tas ir mazāk nekā 2011. gada pētījumā (-6%). Biežāk šādu soli prognozēja iedzīvotāji, kuri jau ir kādas nevalstiskas organizācijas dalībnieki, kā arī jaunieši, latvieši un respondenti ar augstāko izglītību. Visbiežāk (6%) aptaujātie Latvijas iedzīvotāji plāno uzsākt darbību kādā interešu grupā (korī, deju kolektīvā, klubīnā utt.). Citās sabiedriskās grupās/organizācijās plāno iesaistīties mazāk par 2% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju. Diemžēl lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju – 73% – neplāno iesaistīties NVO darbībā nākamā gada laikā.

²⁰ Latvijas Fakti. *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja*. 2013. Rīga, 9. lpp.

Vai nākamo 12 mēnešu laikā plānojat iesaistīties kādā no minētajām sabiedriskajām grupām/ organizācijām?

13. attēls. Plānotā iesaiste NVO darbībā nākamā gada laikā.

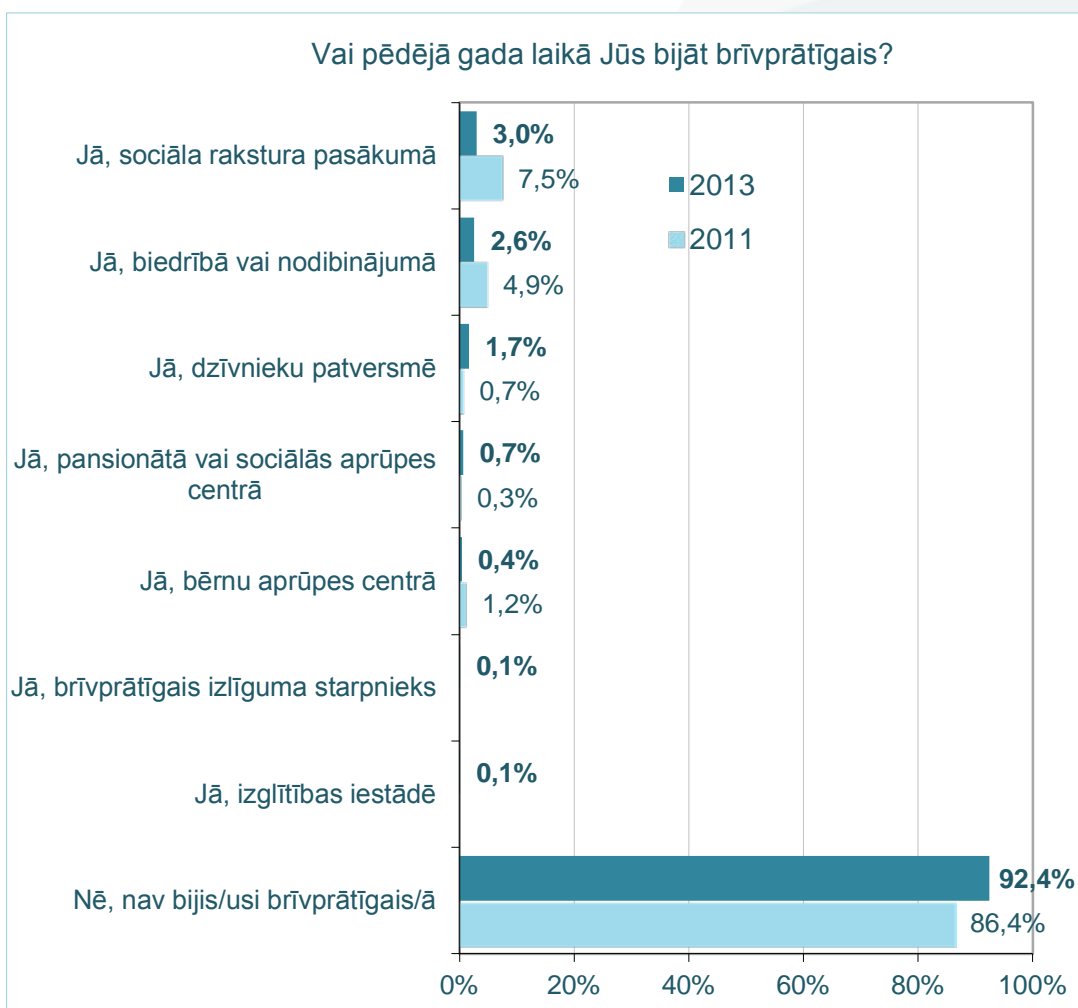
Avots: *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja. 2013.*

Kā jau minēts iepriekš, iedzīvotāji var iesaistīties NVO darbībā arī neformālā veidā – kā brīvprātīgie jeb brīvprātīgi dalīties ar savām zināšanām un prasmēm ar tiem, kuriem tās vajadzīgas arī tad, ja tas nav saistīts ar biedrību un nodibinājumu darbību. Latvijas iedzīvotāji var kļūt par brīvprātīgajiem un sniegt savu kompetenci un brīvo laiku gan NVO, gan konkrētiem cilvēkiem un noteiktām vajadzībām. Biedrība *brivpratigais.lv* ir izveidojusi elektronisko datu bāzi, kas atvieglo un atbalsta brīvprātīgo kustību Latvijā²¹.

²¹ *brivpratigais.lv. Brīvprātīgā darba portāls.* Interneta vietnes www.brivpratigais.lv sadaļa *Brīvprātīgais darbs*. Resurss apsk. 19.12.2013.

Pirmkārt, katrs interesents var iepazīties ar sludinājumiem no organizācijām un iestādēm, kuras meklē brīvprātīgos. Otrkārt, potenciālais brīvprātīgais var aizpildīt e-anketu un tādējādi informēt biedrības pārstāvjus par savu vēlmi un gatavību brīvprātīgai darbībai sabiedriskā labuma vārdā.

Pētījuma ietvaros tika noskaidrota Latvijas iedzīvotāju iesaiste brīvprātīgā darba veikšanā. Respondentiem tika jautāts par brīvprātīgā darba pieredzi un vai tiek plānota brīvprātīgā darba veikšana nākamo 12 mēnešu laikā. Iegūtie rezultāti apliecina, ka pēdējā gada laikā kā brīvprātīgie ir darbojušies 7% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju. Salīdzinājumā ar 2011. gada pētījumu šādu respondentu skaits ir samazinājies gandrīz uz pusi (-6%). Visbiežāk brīvprātīgā pienākumi veikti sociāla rakstura pasākumos un brīvprātīgo kustībā piedalījušies tie respondenti (18% gadījumu), kuri ir kādas nevalstiskās organizācijas biedri, kā arī jaunieši un latvieši (skat. 14. attēls. Iesaiste brīvprātīgā darba veikšanā.)²².

14. attēls. Iesaiste brīvprātīgā darba veikšanā.

Avots: *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja. 2013.*

²² Latvijas Fakti. *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja. 2013. Rīga, 30. lpp.*

Analizējot atbildes, ko devušas dažādu respondentu grupas, redzams, ka biežāk savas prasmes, zināšanas un laiku brīvprātīgi un nesavtīgi sniedz šādas iedzīvotāju grupas:

1. pastāv divas reizes lielāka iespēja, ka sievietes biežāk nekā vīrieši brīvprātīgi uzņemsies pienākumu veikšanu;
2. aktīvākie brīvprātīgā darba veicēji ir iedzīvotāji, kuriem ir vairāk brīvā laika, bet nav uzkrātu specifisku zināšanu un prasmju, tāpēc pastāv lielāka iespējamība, ka brīvprātīgo darbu veiks cilvēki vecumā no 15 līdz 24 gadiem;
3. ir lielāka iespēja, ka brīvprātīgo darbu biežāk veiks latvieši un ukraiņi nekā citu tautību pārstāvji;
4. brīvprātīgo darbu nedaudz biežāk veiks cilvēki ar zemu ienākumu līmeni uz vienu ģimenes locekli, tomēr arī iedzīvotāji, kuru ienākumu līmenis ir vidēji augsts un augsts bieži ziedo savas prasmes, zināšanas un laiku sabiedriskā labuma vārdā. Atšķirība starp pirmo un pārējām divām grupām ir niecīga – tikai 1%;
5. pastāv lielāka iespējamība, ka brīvprātīgo darbu veiks Zemgales iedzīvotāji (20% gadījumu), bet Latgalē šāda iespējamība ir viszemākā (3%);
6. iedzīvotāji, kuru ģimenē ir vairāk nekā četri locekļi, vairāk brīvprātīgi uzņemas pienākumu veikšanu nekā ģimenes, kurās ir viens un divi cilvēki²³.

Turpinot apskatīt iegūtos rezultātus par pieredzi brīvprātīgā darba veikšanā, redzams, ka nedaudz ir palielinājusies aktivitāte veikt brīvprātīgo darbu dzīvnieku patversmē (+1%) un pansionātā vai sociālās aprūpes centrā (+0,4%). Pēdējā gada laikā kā brīvprātīgie ir bijuši 7,6% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju. Visbiežāk brīvprātīgā pienākumi veikti sociāla rakstura pasākumos. Brīvprātīgo kustībā visbiežāk (18% gadījumu) piedalījušies tie respondenti, kuri ir kādas nevalstiskās organizācijas biedri, kā arī jaunieši un latvieši.

Negatīvi vērtējams fakts, ka lielākā daļa (92%) Latvijas iedzīvotāju kopš 2012. gada nav iesaistījušies aktivitātēs, kurās brīvprātīgi var ieguldīt savu laiku un prasmes, kamēr 2011. gadā līdzīgu atbildi sniedza 87% iedzīvotāju. Kā skaidro tirgus un sociālo pētījumu aģentūra *Latvijas Fakti*, jāņem vērā, ka 2011. gada pavasarī sabiedrība vēl būtiski izjuta ekonomiskās krīzes sekas. Pašlaik ekonomiskā situācija tiek vērtēta labvēlīgāk un sabiedrības skatījumā tā ir stabilizējusies. Uz to norāda dažādi rādītāji, piemēram, aptaujas rezultāti par sociāli ekonomisko stāvokli Latvijā un ģimenes finansiālā stāvokļa izmaiņām. Viens no būtiskākajiem rādītājiem, kas raksturo sociālekonomiskā stāvokļa izmaiņas valstī, ir patērētāju konfidences indikators. 2011. gada aprīlī patērētāju uzticības rādītājs bija “-30,7”, bet 2013. gada oktobrī tas ir “-14,3 punkti”. Tas liecina, ka pašlaik iedzīvotāji kopumā optimistiskāk prognozē gan savas ģimenes finansiālo attīstību, gan Latvijas ekonomiskās situācijas, gan arī bezdarba līmeņa izmaiņas nākamo 12 mēnešu laikā un neizjūt vajadzību personīgi iesaistīties izmaiņu veidošanā sabiedrībā.

Tomēr, lai veicinātu Latvijas iedzīvotāju iesaisti brīvprātīgā darba veikšanā neatkarīgi no personīgās un kopienas finanšu situācijas, pētījuma ietvaros tika noskaidroti faktori, kuri mudina cilvēkus veikt pienākumus brīvprātīgi vai arī ziedot savu brīvo laiku.

²³ Latvijas Fakti. *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja*. 2013. Rīga, 140.-141. lpp.

Saskaņā ar Latvijas iedzīvotāju sabiedriskās aptaujas datiem motivējošie faktori aktīvākai iesaistei brīvprātīgā darba veikšanā ir:

1. vairāk brīvā laika (minēja 26% respondentu);
2. iegūta interesanta pieredze (19%);
3. citu brīvprātīgo pozitīvā pieredze/piemērs (12%);
4. informācija, ko varētu sniegt sabiedrībai kā brīvprātīgais (11%);
5. kopīgi brīvprātīgo pasākumi (11%);
6. informācija par iestādēm un organizācijām, kurās varētu darboties kā brīvprātīgais (11%)²⁴.

Apskatot aptaujas rezultātus par brīvprātīgo darbu, tika analizētas atbildes, ko devušas dažādas respondentu sociālās grupas. Tādējādi atklājās, ka iedzīvotājus, kas ir biedri kādā organizācijā, un iedzīvotājus, kuri nav biedri, motivē vienādi faktori:

1. vairāk brīvā laika (piekrīt 32% respondentu, kuri ir biedrs kādā organizācijā, un 23% respondentu, kuri nav biedrs nevienā organizācijā);
2. iegūta interesanta pieredze (piekrīt 26% respondentu, kuri ir biedrs kādā NVO, un 15% respondentu, kuri nav biedrs nevienā NVO);
3. citu brīvprātīgo pozitīvā pieredze/piemērs (attiecība starp respondentiem, kuri ir biedrs kādā organizācijā un kuri nav biedrs nevienā organizācijā, ir 17% pret 9%).

Līdzīga situācija vērojama atbildēs, ko devuši respondenti divās grupās – “latvieši” un “cittautieši”. Būtiski ir minēt, ka pastāv liela atšķirība viedoklī par vienu no motivējošiem faktoriem – “kopīgi brīvprātīgo pasākumi”. Proti, 15% latviešu šķiet būtiska dalība kopīgos brīvprātīgo pasākumos (15% respondentu to norāda kā piekto būtiskāko motivējošo faktoru), bet grupai “cittautieši” tas ir tikai septītais būtiskākais faktors (apstiprinot atbildi sniedza 5% respondentu). Grupai “cittautieši” būtiskākie faktori, kas mudina iesaistīties brīvprātīgā darba veikšanā, ir:

1. vairāk brīvā laika (piekrīt 19% respondentu);
2. iegūta interesanta pieredze (piekrīt 17% respondentu);
3. citu brīvprātīgo pozitīvā pieredze/piemērs (norāda 11% respondentu);
4. informācija, ko varētu sniegt sabiedrībai kā brīvprātīgais (piekrīt 10%);
5. apmācības brīvprātīgā darba veikšanai (piekrīt 7%)²⁵.

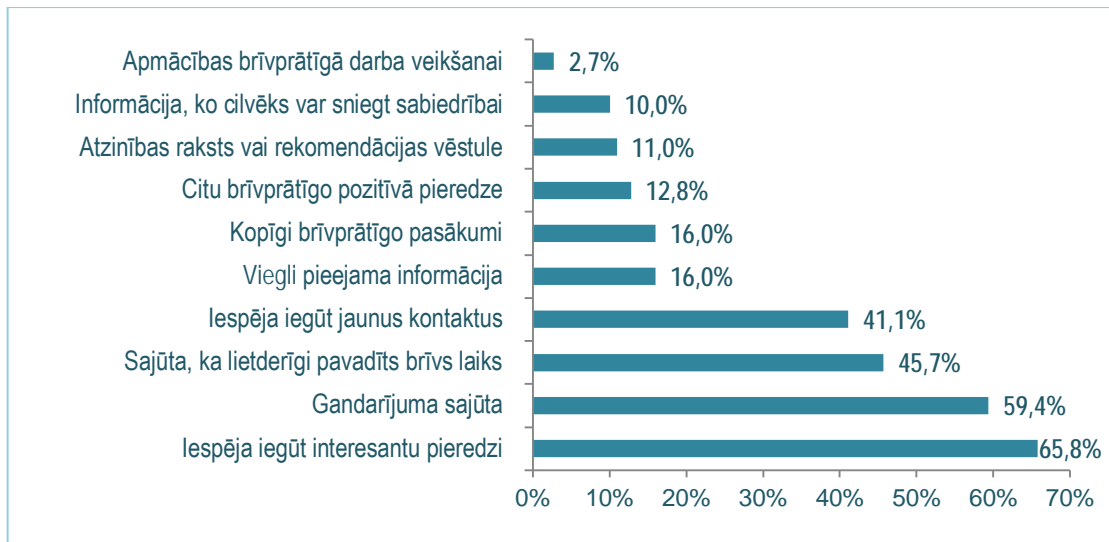
Tā kā parasti tieši biedrības un nodibinājumi organizē brīvprātīgā darba veikšanu, tad NVO pārstāvjiem tika jautāts, kas, viņuprāt, motivētu Latvijas iedzīvotājus vairāk iesaistīties brīvprātīgā darba veikšanas aktivitātēs organizācijās (skat. 15. attēls. Motivējošie faktori brīvprātīgā darba veikšanai.). NVO pārstāvji minēja šādus būtiskākos motivatorus iedzīvotāju aktīvākai iesaistei brīvprātīgā darba veikšanai organizācijās (respondentiem bija jānorāda trīs atbildes):

1. iespēja iegūt interesantu pieredzi (minēja 66% respondentu);
2. gandarījuma sajūtas veidošanās (59%);
3. sajūta, ka lietderīgi pavadīts brīvais laiks (46%)²⁶.

²⁴ Latvijas Fakti. *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja*. 2013. Rīga, 32. lpp.

²⁵ Turpat, 144. lpp.

²⁶ WebResearch. *NVO darbība Latvijā 2012. gadā*. 2013. Rīga, 31. lpp.

15. attēls. Motivējošie faktori brīvprātīgā darba veikšanai.

Avots: NVO aptauja, 2013. gada maijs.

Organizācijas cilvēkresursu veido arī biedri – juridisko personu pārstāvji. Par biedrību biedriem var kļūt citas biedrības, nodibinājumi, komersanti un publiskās pārvaldes iestādes. Juridisko personu iesaiste biedrības darbībā un pārvaldē var sniegt organizācijai lielu atdevi: pārstāvju profesionālās iemaņas, kontaktu paplašināšana, kapacitāte kopīgu uzdevumu veikšanai/pasākumu organizēšanai, aktuālas informācijas ieguve u.c. Pētījuma ietvaros organizāciju pārstāvjiem bija jāvērtē arī juridisko personu motivējošie faktori kļūt par organizācijas biedru. Līdzīgi kā 2011. gada novērtējumā, arī 2013. gada aptaujā par būtiskāko faktoru norādīts “organizācija apvieno kādas jomas/profesijas interesentus” (51%), otrs būtiskākais faktors ir “iespēja iegūt jaunus kontaktus” (38%) un trešais faktors ir “organizācija spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanu” (35%)²⁷. Arī juridisko personu motivējošo faktoru novērtējums ir mainījies. Īpaši nozīmīgi vērtējams, ka faktors “organizācija spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanu” 2013. gada vērtējumā ir kļuvis būtisks. Tas nozīmē, ka organizāciju pārstāvji ir guvuši apliecinājumu, ka novērtēti to pūliņi panākt izmaiņas normatīvajos aktos.

Lai juridiskā persona kļūtu par biedru biedrībā, tā ņem vērā, ka ievērota noteikta lēmumu pieņemšanas procedūra, kas var būt laikietilpīga. Juridiskajai personai ir jāpieņem lēmums gan par dalību biedrībā, kas nozīmē saistību uzņemšanos, gan par tāda piemērota pārstāvja izvirzīšanu, kura aktīva darbība spētu nodrošināt juridiskās personas interešu aizstāvību.

1.5. Organizāciju sadarbība ar partneriem

Pēdējo piecu gadu laikā nevalstisko organizāciju sektorā vērojama izteiktāka savstarpējā sadarbība, kā arī sadarbība ar citām iesaistītajām pusēm dažādu jautājumu risināšanā. Organizācijas sadarbojas ar citām biedrībām un nodibinājumiem, komersantiem, publiskās pārvaldes iestādēm, izglītības iestādēm un medijiem. Sadarbības paplašināšanās ir saistīta gan ar to, ka finansējuma sniedzēji izvirza nosacījumu, ka projekti īstenojami sadarbībā ar partneri, gan arī NVO darbības

²⁷ WebResearch. NVO darbība Latvijā 2012. gadā. 2013. Rīga, 37. lpp.

paradigmas maiņas dēļ. Organizāciju vadītāji ir sapratuši, ka sadarbība ar citiem partneriem no dažādiem sektoriem ne tikai prasa lielus resursu ieguldījumus, bet arī sniedz augstu vērtību:

1. paplašinās ekspertīzes loks;
2. paplašinās reģionālais pārklājums;
3. veiksmīgāk sasniedzama mērķa grupa;
4. paplašinās pieejamie resursi;
5. tiek veicināta organizācijas popularitāte.

Fokusa grupu intervijās atklājās, ka sadarbības neveidošana galvenokārt ir saistīta ar lielajiem ieguldījumiem, kas organizācijai, kurā cilvēki darbojas brīvprātīgi savā brīvajā laikā, ir liels ierobežojošs faktors. Tāpat fokusa grupas intervijās atklājās, ka NVO pārstāvji maz izprot atšķirību starp sadarbības veidošanu un atbalsta saņemšanu. NVO vadītāji un aktīvisti bieži norāda, ka sadarbība un atbalsta saņemšana ir vienādas nozīmes un izpausmes aktivitātes. Sadarbību starp NVO un publiskās pārvaldes iestādi raksturo tādas pazīmes kā:

1. kopīgas atbildības uzņemšanās par iepriekš definēta mērķa sasniegšanu;
2. kopīgs darbs ar nodalītām atbildības jomām viena mērķa sasniegšanai, piemēram, kopīgi veidoti pasākumi;
3. informācijas apmaiņa starp iesaistītajām pusēm;
4. atgriezeniskā saite un ekspertīzes veikšana.

Savukārt atbalsta saņemšanu no publiskās pārvaldes raksturo tādas pazīmes kā:

1. finansējuma piešķiršana NVO aktivitāšu veikšanai;
2. finansiāls ieguvums NVO darbības nodrošināšanai (telpu bezmaksas lietošana, komunālo rēķinu apmaksa u.c.);
3. konsultāciju sniegšana par dažādiem jautājumiem, piemēram, par nekustamā īpašuma nodokļa atlaides piemērošanu, par sadarbību ar pašvaldību institūciju darbiniekiem, par pašvaldības sadarbības tīkliem u.c.

Partnerība ir augstākā sadarbības forma, ko raksturo abu pušu spēja uzņemties atbildību, kā arī resursu nodalījums konkrētu mērķu sasniegšanai. Precīzākie piemēri, kas raksturo partnerību, ir – konferences rīkošana, lai informētu plašāku sabiedrību par aktualitātēm, kā arī pārvaldes uzdevumu deleģējuma īstenošana.

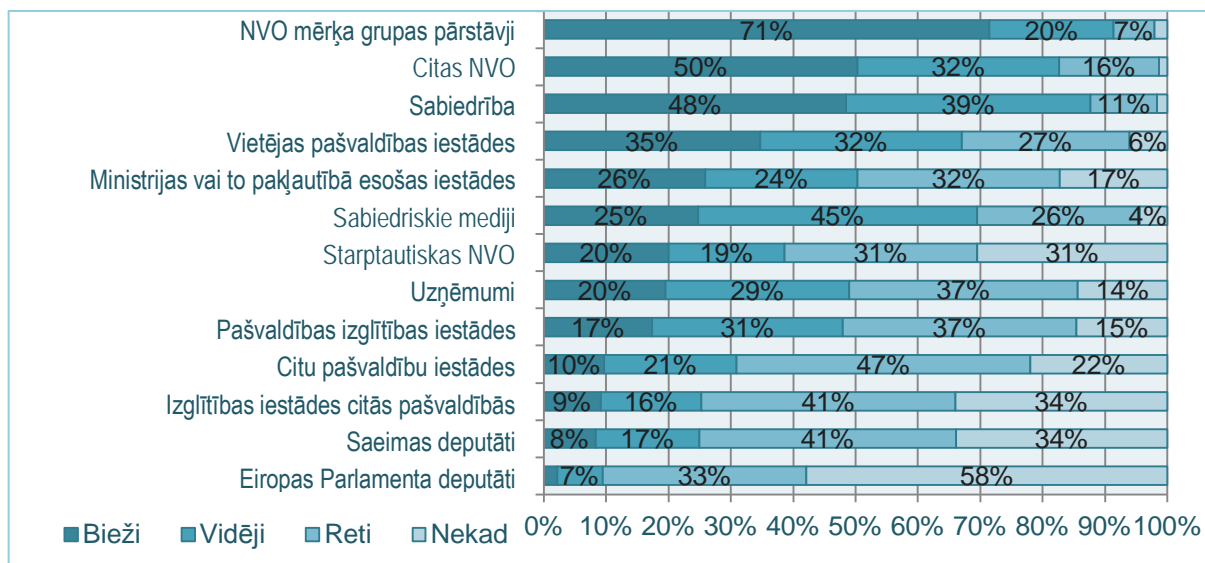
Pētījuma izstrādes laikā NVO pārstāvjiem tika lūgts sniegt vērtējumu par sadarbības partneriem pēdējo 12 mēnešu laikā, kā arī par sadarbības biežumu. NVO aptaujas dati (skat. 16. attēls. NVO sadarbības partneri.) atklāj, ka visbiežāk biedrības un nodibinājumi sadarbojas ar NVO mērķa grupas pārstāvjiem – minēja 71% respondentu; sadarbojas ar citām NVO (50%) un sadarbojas ar sabiedrību kopumā (48%)²⁸. NVO aptaujas dati liecina, ka organizācijas ar sabiedriskā labuma statusu biežāk sadarbojas ar citām NVO nekā organizācijas bez sabiedriskā labuma statusa²⁹. Ar citām NVO biežāk sadarbojas Vidzemes un Kurzemes organizācijas, savukārt ļoti reti (nekad) – Latgales biedrības un nodibinājumi³⁰. Turklāt NVO ar sabiedriskā labuma statusu daudz biežāk sadarbojas ar vietējās pašvaldības iestādēm nekā NVO bez šāda statusa³¹.

²⁸ WebResearch. *NVO darbība Latvijā 2012. gadā*. 2013. Rīga, 3. lpp.

²⁹ Turpat, 43. lpp.

³⁰ Turpat, 48. lpp.

³¹ Turpat, 50. lpp.

16. attēls. NVO sadarbības partneri.
 Avots: NVO aptauja, 2013. gada maijs.

Kā redzams attēlā, 2012. gadā NVO visretāk sadarbojās ar citām pašvaldībām un to iestādēm, izglītības iestādēm tajās un Saeimas deputātiem. Vairāk nekā puse no respondentiem atbildēja, ka 2012. gadā nav bijusi sadarbība ar Eiropas Parlamenta deputātiem, kā arī lielākā daļa sniegusi atbildi, ka nav bijusi sadarbība ar starptautiskajām NVO.

Detalizētāk analizējot NVO aptaujas iegūtos datus, secināms, ka nodibinājumi vairāk nekā biedrības sadarbojas ar citām pašvaldībām un to iestādēm³². Tas izskaidrojams ar to, ka nodibinājumu darbības mērķis bieži ir saistīts ar noteiktu mērķa grupu, nevis piesaistīts noteiktai darbības vietai. Ar citu novadu un pilsētu pašvaldībām un to iestādēm biežāk sadarbojas tās organizācijas, kuru darbības reģions ir visa republika.

Analizējot respondentu atbildes par sadarbību ar ministrijām un to iestādēm, ir gūts apstiprinājums, ka NVO ar sabiedriskā labuma statusu sadarbojas ar ministrijām biežāk nekā biedrības un nodibinājumi bez šāda statusa. Turklāt organizācijas, kurās biedri ir tikai fiziskās personas, retāk sadarbojas ar ministrijām, bet NVO, kurās ir gan fiziskās, gan juridiskās personas, sadarbojas ar ministrijām biežāk. NVO no Rīgas reģiona un ar darbības reģionu "visa republika" sadarbojas ar ministrijām biežāk, bet NVO no Kurzemes, Latgales un Zemgales reģiona – retāk³³. Šādā kategorijā ir Rīgā dibinātās organizācijas, kuru partneri ir juridiskās personas un kuras darbojas biedru un plašākas grupas interešu aizstāvībā, turklāt šīm organizācijām ir nodaļas citās pašvaldībās, piemēram, *Latvijas Darba devēju konfederācija*.

Organizāciju pārstāvjiem aptaujā norādīja, par kādiem jautājumiem un cik bieži norit sadarbība ar katru no iepriekš nosauktajiem partneriem. Aptaujas datu interpretācijā jāņem vērā, ka organizācijas sadarbības biežums ar konkrēto partneri vērtējams atbilstoši respondentu darbības mērķim un mērķa grupai, piemēram, respondenta

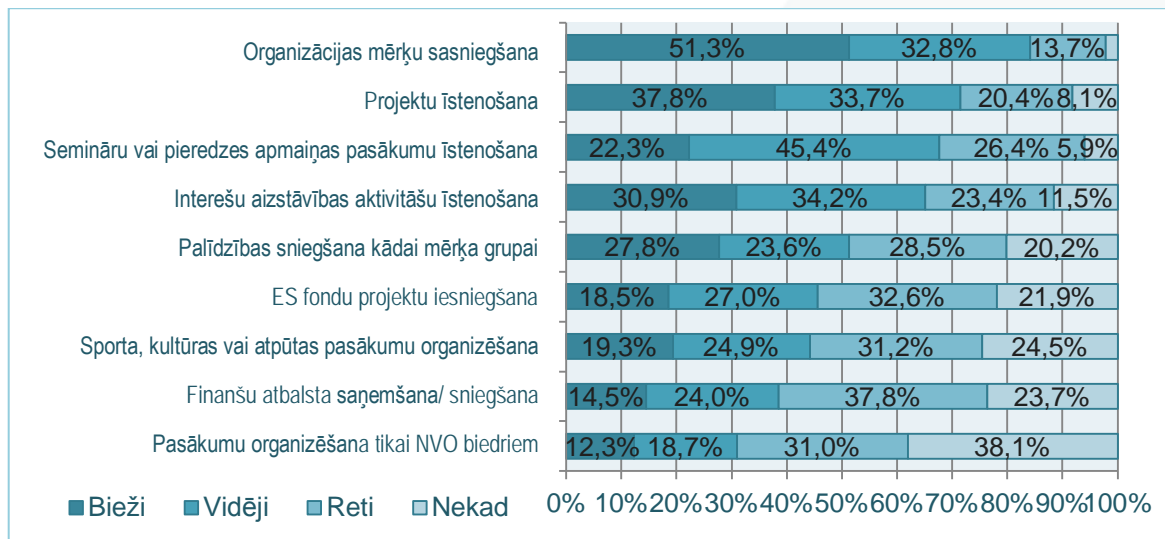
³² WebResearch. NVO darbība Latvijā 2012. gadā. 2013. Rīga, 56. lpp.

³³ Turpat, 62.-69. lpp.

darbības mērķis var būt atpūtas pasākumu organizēšana novada bērniem, kas nozīmē plašu sadarbības partneru loku, bet respondenta darbības mērķis var būt dzīvnieku patversmes uzturēšana, kas nozīmē, ka galvenais sadarbības partneris ir lielāka sabiedrības daļa un konkrētā pašvaldība.

NVO aptaujas respondenti norāda, ka visbiežāk organizācijas sadarbojas ar citām NVO, lai (skat. 17. attēls. NVO kā sadarbības partneris un sadarbības iemesli.):

1. nodrošinātu organizācijas mērķu sasniegšanu – minēja 52% respondentu;
2. kopīgi īstenotu projektus – 38%;
3. veiktu aktivitātes interešu aizstāvības nodrošināšanai – 31%³⁴.

17. attēls. NVO kā sadarbības partneris un sadarbības iemesli.

Avots: NVO aptauja, 2013. gada maijs.

NVO aptaujas respondenti norādījuši, ka 35% gadījumu pārstāvētā organizācija nekad nav sadarbojusies ar citu organizāciju, lai organizētu pasākumus tikai NVO biedriem. Šādi dati ir skaidrojami ar organizāciju pārstāvju uzskatu, ka pastāv cieša atgriezeniskā saite starp biedriem un organizācijas pārvaldi. Tādēļ nav nepieciešams iesaistīt citas organizācijas, lai rīkotu pasākumus un aktivitātes organizācijas biedriem. Vienlaikus tas nenozīmē, ka organizācijas savstarpēji nesadarbojas, lai saviem biedriem sniegtu kvalitatīvus darbības rezultātus. To arī apliecina respondentu apgalvojums, ka pusē no visiem gadījumiem organizācijas sadarbojas ar citām NVO, lai nodrošinātu savu mērķu sasniegšanu.

No NVO aptaujas datiem izriet, ka organizācijas visbiežāk sadarbojas ar citiem partneriem:

to organizācijas mērķu sasniegšana, kur partneri ir citas NVO, vietējā pašvaldība un tās iestādes, kā arī ministrijas, to iestādes un uzņēmumi;

1. interešu aizstāvības aktivitāšu īstenošana – partnerība tiek veidota ar citām NVO, vietējo pašvaldību un tās iestādēm, kā arī ministrijām un to iestādēm;

³⁴ WebResearch. NVO darbība Latvijā 2012. gadā. 2013. Rīga, 7. lpp.

2. dažāda mēroga projektu īstenošana – visbiežāk notiek partnerībā ar NVO, ministrijām un to iestādēm;
3. palīdzības sniegšana kādai mērķa grupai – visbiežāk tiek organizēta sadarbībā ar pašvaldībām, to iestādēm un uzņēmumiem.

Savukārt visretāk organizācijas ar partneriem sadarbojas, lai risinātu šādus jautājumus:

1. ES fondu projektu iesniegumu/pieteikumu sagatavošanā organizācijas visretāk sadarbojas ar vietējām pašvaldībām, to iestādēm un uzņēmumiem;
2. pasākumu organizēšanā plašākai sabiedrībai visretāk sadarbības partneri ir ministrijas un to iestādes, vietējā pašvaldība un tās iestādes, un citas NVO;
3. lai organizētu pasākumus tikai NVO biedriem, partnerība visretāk tiek veidota ar ministrijām un to iestādēm, vietējo pašvaldību un tās iestādēm, kā arī uzņēmumiem un citām NVO.

NVO aptaujas dati apstiprina saistību starp organizācijas darbības ilgumu, biedru skaitu un sadarbības intensitāti. Sadarbības intensitāte ir lielāka, ja organizācijai ir:

1. ilgāka darbības pieredze (proti, tā darbojas vairākus gadus);
2. vairāk algoto darbinieku;
3. vairāk biedru un brīvprātīgo³⁵;
4. plašs darbības mērogs, piemēram, aktivitātes tiek izvērstas novadā, pilsētā un reģionā³⁶.

Lai uz vienlīdzības principiem varētu noritēt NVO sadarbība ar publiskās pārvaldes sektoru, kā arī ar uzņēmējiem un medijiem, sadarbības un partnerības veicināšanai jāievēro noteikti normatīvie akti (skat. *Valsts atbalsts biedrību un nodibinājumu darbībai*). Būtiskākā normatīvo aktu kopa nevalstisko organizāciju sektorā ir par biedrošanās tiesībām.

1.6. Organizāciju darbība sociālās nevienlīdzības mazināšanā

Sabiedrībā ir izveidojies priekšstats, ka organizācijas lielākoties strādā sociālajā jomā (51% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka NVO nodarbojas ar labdarību), tomēr saskaņā ar NVO pētījuma datiem par 2011. gadu sociālo pakalpojumu sniegšanu nodrošina 3% jeb 418 organizācijas no NVO kopuma³⁷.

Saskaņā ar Labklājības ministrijas veikto apkopojumu 2013. gadā Latvijā gandrīz 200 biedrību un nodibinājumu (184) ir reģistrēti kā sociālo pakalpojumu sniedzēji. NVO var kļūt par sociālo pakalpojumu sniedzējiem, izpildot nosacījumus, kas noteikti Ministru kabineta noteikumos nr. 291 *Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem*, un saskaņā ar *Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumu*. Noteikumi nosaka:

1. vispārīgās prasības sociālo pakalpojumu sniedzēju darbībai;
2. prasības, kas sociālo pakalpojumu sniedzējiem jāievēro pakalpojumu sniegšanas procesā;

³⁵ WebResearch. *NVO darbība Latvijā 2012. gadā*. 2013. Rīga, 45. lpp.

³⁶ WebResearch. *NVO darbība Latvijā 2012. gadā*. 2013. Rīga, 46. lpp.

³⁷ Labklājības ministrija. *SP sniedzēju reģistrs*. Interneta vietnes www.lm.gov.lv sadaļa *Sociālā aizsardzība/Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs*. Resurss apsk. 03.06.2013.

3. prasības, kas noteiktas sociālo pakalpojumu sniegšanas vietai, ja attiecīgais sociālais pakalpojums netiek sniegts klienta dzīvesvietā³⁸.

Saskaņā ar Labklājības ministrijas datiem 2013. gada 3. jūnijā 89% no visām sociālā pakalpojumu reģistrā iekļautajām juridiskajām personām bija biedrības un nodibinājumi. Lielākā daļa no NVO kopuma, kas reģistrējušās kā sociālo pakalpojumu sniedzēji, ir biedrības (79%), kuru faktiskā adrese ir Rīgā (46%). Lielākā mērķa grupa, kurai tiek sniegti sociālie pakalpojumi, ir pilngadīgas personas ar garīga rakstura traucējumiem (38%). Datu šķērsgriezums par sociālo pakalpojumu sniedzējiem (biedrības un nodibinājumi) ir šāds:

1. pakalpojumu sniegšanas vieta (faktiskā adrese):
 - Rīga – 46%;
 - Kurzeme – 21%;
 - Vidzeme – 12%;
 - Latgale – 11%;
 - Rīgas reģions – 6%;
 - Zemgale – 4%.
2. klienti pēc vecuma grupas:
 - pilngadīgas personas – 46%;
 - abi dzimumi (gan nepilngadīgas, gan pilngadīgas personas) – 38%;
 - nepilngadīgas personas – 11%;
 - pilngadīgas sievietes – 2%; pilngadīgi vīrieši – 2%.
3. pakalpojuma saņēmēja grupa (definētas vairāk nekā 20 dažādas grupas):
 - personas ar garīga rakstura traucējumiem – 38%;
 - invalīdi ar fiziska rakstura traucējumiem – 30%;
 - pensijas vecuma personas – 26%.

Organizācijas piesakās kļūt par sociālā pakalpojuma sniedzējiem, lai nodrošinātu savu sniegto pakalpojumu kvalitāti atbilstoši valsts noteiktajiem standartiem un lai varētu saņemt deleģējumu no pašvaldības vai valsts veikt sociālā pakalpojuma, rehabilitācijas, aprūpes pakalpojumu sniegšanu.

Lai noskaidrotu veidus, kādos organizācijas piedalās sociālās nevienlīdzības mazināšanā, pētījuma ietvaros NVO pārstāvji norādīja aktivitātes, ko tās veic. Visvairāk respondentu (47%) atbildēja, ka organizācija veic aktivitātes interešu aizstāvībā noteiktas sabiedrības grupas labā, bet 40% respondentu norādīja, ka neizvērs aktivitātes sociālās nevienlīdzības mazināšanai. Neliela daļa organizāciju (14%) piedalās ziedojumu vākšanā noteiktu vajadzību apmierināšanai³⁹.

Vienlaikus sabiedriskās aptaujas dati norāda, ka iedzīvotājiem ir gaidas un ir bijusi pieredze sociālu problēmu risināšanā konsultēties ar NVO. Pēc palīdzības pie nevalstiskajām organizācijām 2013. gadā ir vērsušies 4% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju, un tas ir ievērojami mazāk nekā 2011. gadā (9%). Visbiežāk palīdzību nevalstiskajām organizācijām lūguši finansiāli mazāk nodrošinātie respondenti, bezdarbnieki, aptaujas dalībnieki no skaitliski lielākajām ģimenēm (vairāk nekā četri ģimenes locekļi). Izvēli vērsties pēc palīdzības pie nevalstiskajām organizācijām visbiežāk noteicis tas, ka:

³⁸ Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem*. Spēkā esošs kopš 07.06.2003.

³⁹ WebResearch. *NVO darbība Latvijā 2012. gadā*. 2013. Rīga, 32. lpp.

1. jau iepriekš ir bijusi laba sadarbība (norādīja 32% respondentu);
2. ieteikuši radi, draugi, paziņas (32% gadījumu);
3. ieteicis sociālais darbinieks vai cits speciālists (minēja 32%);
4. NVO ir organizācija, kura palīdz cilvēkiem ar tādām pašām problēmām kā respondentam/specializējas tādu pašu problēmu risināšanā (29%).

Gandrīz visi (87%) šie respondenti ir saņēmuši gaidīto palīdzību no nevalstiskās organizācijas. Vīlušies nevalstiskās organizācijas palīdzībā ir tikai 3% respondentu. Salīdzinājumā ar 2011. gada rezultātiem 2013. gada aptaujas sniegtie rezultāti ir pozitīvāki – toreiz ar saņemto palīdzību no nevalstiskās organizācijas apmierināti bija 76%, bet neapmierināti bija 12% respondentu, kuriem bija saskarsme ar NVO⁴⁰.

Biedrības un nodibinājumi ir sabiedrībā atpazīti partneri sociālās nevienlīdzības mazināšanai, ko nodrošina gan organizācijas veikto aktivitāšu augstā kvalitāte un pakalpojumu pieejamība, gan arī elastība un organizāciju veiktās publicitātes aktivitātes. Lai organizācijas sekmīgi sniegtu publiskos pakalpojumus sociālajā jomā, liela nozīme ir normatīvajiem aktiem, kuri nosaka un regulē gan sociālo pakalpojumu pieejamību, gan organizāciju darbību kopumā.

1.7. Biedrošanās tiesiskā vide

Latvijas Republikas Satversmes 1. pants paredz, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. Tas nozīmē, ka Latvijas valsts ir patstāvīga savos lēmumos un darbībā, kā arī tā ievēro demokrātijas principus. Demokrātijas ietvars attiecināms uz visām Satversmē ietvertajām tiesību normām. Satversmē īpaši izcelts viens no demokrātijas pamatprincipiem – cilvēktiesības (iekļautas Satversmes 8. nodaļā). Īpaši Satversmes 102. pants aizsargā demokrātijas principu “tiesības apvienoties”, kas deklarē, ka cilvēks nav izolēts indivīds, bet uz sabiedrību vērstas un tās pilntiesīgs loceklis.

Dabiskā cilvēka privilēģija ir ne tikai darboties sev un būt pašam par sevi, bet arī spēja saskaņot savu rīcību un apvienot pūles ar saviem līdzcilvēkiem, darbojoties kopīgi. Biedrošanās brīvības nozīmīgums izpaužas apstākļī, ka domu, uzskatu un vārda brīvībai būtu ļoti ierobežota nozīme, ja netiktu nodrošināta iespēja savas domas, idejas, ticību un uzskatus paust līdzcilvēkiem, kuri ir apvienojušies līdzīgu mērķu labad⁴¹.

Biedrošanās brīvība pieder pie pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Pilsoniskās un politiskās tiesības savukārt ir citu tiesību funkcionēšanas priekšnoteikums, tās veido demokrātijas organizatorisko pamatu un pastāv kā vērtība, uz kuras pamata publiskajai varai sevi jāierobežo un uz kuru tai jāorientējas.

Minētā brīvība veido sistēmu ar tādām pamattiesībām kā pulcēšanās brīvība, domas, apziņas un izteiksmes brīvība, kas kalpo par šo brīvību papildu garantiju. Tādēļ biedrošanās brīvību uzskata arī par saziņas (komunikācijas) pamattiesību daļu⁴². Tas

⁴⁰ Latvijas Fakti. *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja.* 2013. Rīga, 40. lpp.

⁴¹ Latvijas Republikas Tiesībsargs. *Biedrošanās brīvība.* Interneta vietnes www.tiesibsargs.lv sadaļa *Pētījumi un publikācijas.* Resurss apsk. 02.03.2013.

⁴² Neimanis, J. *102. Ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās.* Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības. Rīga, Latvijas Vēstnesis. 2011, 395.-412. lpp.

atspoguļojas arī *Starptautiskā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām*, kur noteikts, ka katram cilvēkam ir tiesības uz asociāciju brīvību, arī tiesības dibināt arodbiedrības un iestāties tajās, lai aizsargātu savas intereses neatkarīgi no piederības konkrētai tautībai⁴³. Starptautiskais pakts attiecināms uz Latviju.

Biedrošanās brīvība, tāpat kā vārda un pulcēšanās brīvība, ir gan pilsoniskās, gan politiskās tiesības. Biedrošanās brīvība kā pilsoniskās tiesības garantē personas aizsardzību no nepamatotas publiskās varas un citu privātpersonu iejaukšanās un aizskārumiem. *ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā* ietvertas tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību⁴⁴. Biedrošanās brīvībai kā sazināšanās tiesībām var būt visdažādākās izpausmes formas – kultūras, sporta, mākslas, izglītības, labdarības, brīvā laika pavadīšanas, ideoloģiskās, interešu grupu un citas personu apvienības. Biedrošanās brīvība atzīst cilvēka kā sociālas būtnes vēlmi apvienoties ar citiem cilvēkiem, lai veicinātu to kopīgo mērķu sasniegšanu. Biedrošanās brīvība aizsargā individuus no izolācijas. Tiesības dibināt biedrības ir būtiska šīs brīvības sastāvdaļa.

Biedrošanās atšķirībā no pulcēšanās ir vairāk formāla, organizēta un patstāvīga. Gadījuma kontakti nav pietiekami, lai tos atzītu par nodibinājušos personu apvienību. Ir nepieciešama zināma personu piepūle un pārdomātas darbības, lai izveidotu personu apvienību un tās organizatorisko struktūru.

Līdzšinējie pētījumi pierāda, ka ir vairākas biedrošanās brīvības sastāvdaļas, kuras ir vitāli svarīgas, lai šāda brīvība varētu pastāvēt: tiesības dibināt biedrību, iestāties un darboties biedrībā, tiesības uz privātumu biedrošanās attiecībās, tiesības uz taisnīgu tiesu, tiesības saņemt finansējumu (tajā skaitā ziedojumus un dāvinājumus), tiesības netikt netieši ierobežotam (piemēram, ar papildu nastām un pienākumiem), kā arī personas un biedrības izvēles brīvība⁴⁵.

Biedrošanās brīvība rada valstij arī pozitīvus pienākumus. Satversmes 102. pants uzliek pienākumu valstij radīt tādu tiesisku iekārtu (regulējumu), kura nodrošinātu praktisku biedrošanās brīvības izpausmi. Valstij ir jānosaka kārtība, kā personas īsteno savu privātautonomiju biedrības lietās, lai nodrošinātu tiesisko attiecību stabilitāti to dalībnieku tiesībās, kā arī trešo personu tiesību un publisko interešu ievērošanu.

Kā norāda Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta tiesnesis J. Neimanis, valsts pienākums noteikt biedrošanās brīvības izpausmi nerada tiesības prasīt no valsts noteiktu tiesisku regulējumu; tas ir atkarīgs no demokrātijas principa praktiskas izpausmes. Biedrošanās brīvība nerada arī citus pozitīvus pienākumus, tiesības prasīt no valsts finansiālu atbalstu u.tml., ciktāl šādus pienākumus likumdevējs

⁴³ Apvienoto Nāciju Organizācija. *Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām*. 22. pants. Interneta vietnes www.tiesibsargs.lv sadaļa *Tiesību akti/ANO dokumenti*. Resurss apsk. 14.02.2013.

⁴⁴ Apvienoto Nāciju Organizācija. *Vispārējā cilvēktiesību deklarācija*. Interneta vietnes www.tiesibsargs.lv sadaļa *Tiesību akti/ANO dokumenti*. Resurss apsk. 14.02.2013.

⁴⁵ Latvijas Republikas Tiesībsargs. *Biedrošanās brīvība*. Interneta vietnes www.tiesibsargs.lv sadaļa *Pētījumi un publikācijas*. 33. lpp. Resurss apsk. 02.03.2013.

pats nav uzņēmies. Biedrošanās brīvība nav sociālas pamattiesības, tādēļ no tās nav atvasināmi attiecīgi valsts pienākumi⁴⁶.

Lai arī valstij nav pozitīvā pienākuma atbalstīt biedrību un nodibinājumu darbu, tomēr pilsoniskajai sabiedrībai ir izšķiroša loma demokrātiskas valsts pastāvēšanā. Pilsoniska sabiedrība stiprina demokrātiju, tajā skaitā nodrošina kvalitatīvāku publiskās pārvaldes lēmumu pieņemšanu, aktīvāku demokrātisko līdzdalību, varas un pilsoņu savstarpējo saikni un uzticību, sabiedrības grupu interešu un tiesību aizsardzību. Viena no galvenajām pilsoniskās sabiedrības formām ir biedrības un nodibinājumi. Tās ir nozīmīgs veids, kā panākt sabiedrības līdzdalību politikas veidošanā, jo iedzīvotāji tajās iesaistās vairāk nekā politiskajās partijās. Nevalstiskās organizācijas var dot ievērojamu ieguldījumu debatēs par rīcības politiku, kā arī iesaistīt tajās plašu sabiedrības daļu. Īpaši nozīmīgas šīs organizācijas ir sociāli mazaizsargāto grupu interešu pārstāvēniecībā⁴⁷.

1.8. Organizāciju atpazīstamība sabiedrībā

Lai vairotu izpratni par organizāciju nozīmi un aktivitātēm dažādās jomās – vides aizsardzības pasākumu organizēšana, diskusiju rīkošana starp iedzīvotājiem un pašvaldību, ziedojumu vākšana cilvēkiem ar retām slimībām – biedrības un nodibinājumi aktīvi izmanto sociālos tīklus, piemēram, www.draugiem.lv, www.facebook.com, www.twitter.com, savas mājas lapas, veido ierakstus blogos, veido preses relīzes un viedokļa rakstus, sniedz intervijas presei. Tādējādi organizācijas gan popularizē savu darbību, gan veido organizācijas darbības pārskatāmību, tādējādi vairojot uzticēšanos. Viens no vienkāršākajiem informācijas sniegšanas veidiem, ko izmanto organizācijas, ir informācijas atspoguļošana par plānotajiem un notikušajiem pasākumiem. Tādējādi organizācijas informē savu mērķa grupu, iesaistītās puses, lēmumu pieņēmējus, kā arī plašāku sabiedrību par norisēm, ko veikusi organizācija, netiešā veidā veicinot labās prakses izplatīšanu. Savukārt komplicētāks informācijas sniegšanas veids ir organizāciju sagatavotie viedokļu raksti un organizāciju ekspertu intervijas par aktualitātēm un pastāvošajām problēmām, kas publiski pauž organizācijas nostāju, ideoloģiju par konkrētu jautājumu un apņemšanos veikt noteiktas turpmākās darbības.

Informācijas sniegšana, izmantojot sabiedriskos medijus un citus informatīvos kanālus, ir būtiska aktivitāte, kas informē iedzīvotājus par organizāciju darbību. Cits veids, kā organizācija var informēt par tās aktivitātēm, ir dažādu publicitātes materiālu veidošana un drukāšana, to izdale. Tomēr drukātu informācijas materiālu būtisks trūkums ir tas, ka tie sasniedz nevis mazaktīvos, bet aktīvos iedzīvotājus, kas ir pretēji informācijas sniegšanas nolūkam, proti, informēt tos, kuri nezina. Turklāt informatīvo materiālu drukāšana ir aktivitāte, kurai jāpiesaista papildu izmaksas. Tā vietā organizācijas plaši izmanto sociālos tīklus, lai informētu plašāku sabiedrību par to aktivitātēm un lai publiskotu savus viedokļus. Biedrību un nodibinājumu pārstāvji atzīst, ka pēdējo piecu gadu laikā ievērojami mazinājies drukāto publicitātes materiālu apjoms un augusi

⁴⁶ Neimanis, J. 102. *Ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās*. 395.-412. lpp.

⁴⁷ Vilka, I., Strupiņš, A. *Pilsoniskās sabiedrības attīstība Latvijā: situācijas analīze*. Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts. 2004. Rīga, 5. lpp.

publicitāte internetā. Tomēr organizāciju vadītāji uzsver, ka drukātie materiāli ir būtisks informācijas izplatīšanas instruments noteiktām iedzīvotāju grupām un tie tiek drukāti, kaut arī mazākos apjomos nekā iepriekš.

Organizāciju atpazīstamības veidošana sabiedrībā ir ne tikai NVO pūles, bet arī jautājums par masu mediju atsaucību. NVO fokusa grupas intervijas rezultāti liecina, ka informācijas izplatīšana vietējā laikrakstā par organizācijas aktivitātēm ir guvusi atsaucību no žurnālistiem un avīzes vadītājiem. Vietējās preses pārstāvji atpazīst organizācijas, kuras pašvaldībā darbojas ilgstoši un labprāt publicē biedrību un nodibinājumu sniegto informāciju. Tomēr vietējie laikraksti maz izmanto NVO viedokli eksperta komentāra iegūšanai.

Īpaši ir nodalāmi pašvaldību veidotie laikraksti, kas bez maksas pieejami katram pašvaldību iedzīvotājam vai arī lielākai to daļai. Pašvaldības atbalsts NVO publicitātes veidošanā ir iespēja ievietot rakstus domes avīzē. Ir pašvaldības, kurās viena no laikraksta sadaļām ir veltīta biedrību un nodibinājumu darbībai, kas uzskatāma par ļoti labu sadarbības pieredzi. Valmieras domes informatīvajā izdevumā *Valmiera domā un rada* vienotā un pārskatāmā formātā ir ievietoti raksti, kurus sagatavojuši biedrību un nodibinājumu pārstāvji⁴⁸. Līdzīgs labās pieredzes piemērs ir Talsu novada pašvaldības informatīvais izdevums *Talsu novada ziņas*, kurā organizācijas var publicēt to sagatavoto informāciju par noritējušām vai gaidāmajām aktualitātēm⁴⁹.

Atsevišķām labdarības un sociālās jomas organizācijām ir izveidojusies laba sadarbība gan ar latviešu, gan ar krievu medijiem, kas palielina organizāciju iespējas piesaistīt ziedojumus aktivitātēm, kā arī finansējumu slimiem bērniem un cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Piemēram, nodibinājums *palīdzēsim.lv* organizēja sadarbības projektu ar vienu no populārākajiem sieviešu žurnāliem *Santa*. Tā mērķis bija palīdzēt grūtbās nonākušiem bērniem⁵⁰.

Pētījuma ietvaros tika veikts mediju monitorings, lai noskaidrotu nevalstisko organizāciju publicitāti Latvijas drukātajos medijos, internetā un televīzijas raidījumos laika posmā no 2013. gada jūlija līdz septembrim. Aplūkotajā laika periodā biedrības un nodibinājumi minēti 2155 materiālos latviešu un krievu valodā (skat. 3. pielikums. Nevalstisko organizāciju publicitātes avoti.). Nevalstisko organizāciju pārstāvji figurē kā eksperti (izsakās par kādu jautājumu) 589 materiālos, kas veido 27% no visas nevalstisko organizāciju publicitātes. Visbiežāk biedrību un nodibinājumu darbība atspoguļota interneta portālos *diena.lv*, *la.lv* un *apollo.lv*. No nacionālajām avīzēm vislielākā publicitāte organizācijām bijusi *Latvijas Avīzē* un *Dienā*. Populārākās tēmas, saistībā ar kurām medijos minētas nevalstiskās organizācijas, bijušas sociālais atbalsts, lauksaimniecība un vide (skat. 18. attēls. NVO publicitātes tēmas.). Visbiežāk (90% gadījumu) nevalstiskās organizācijas medijos minētas neitrālā kontekstā, 9% materiālu bijuši pozitīvi, savukārt 1% – negatīvi.

⁴⁸ Valmieras pilsētas dome. *Valmiera domā un rada*. Interneta vietnes www.valmiera.lv sadaļa *Informatīvais izdevums "Valmiera domā un rada"*. Izdevums Nr. 70, 29.10.2013. Resurss apsk. 03.11.2013.

⁴⁹ Talsu novada dome. *Talsu novada ziņas*. Interneta vietnes www.talsi.lv sadaļa *Talsu novada ziņas*. Izdevums Nr. 65, 03.11.2013. Resurss apsk. 01.11.2013.

⁵⁰ USAID. *2012 CSO SUSTAINABILITY INDEX for Central and Eastern Europe and Eurasia. 16th Edition*. 2013, p.120.

18. attēls. NVO publicitātes tēmas.

Avots: *Publicitātes kvalitatīvā analīze*, LETA 2013.

Televīzijas kanālos biedrības un nodibinājumi visbiežāk minēti saistībā ar sociālo atbalstu. Neitrāli bijuši 94% materiālu, savukārt pozitīvi – 6%. Pavisam sabiedriskajā TV aplūkotajā laika periodā NVO minētas 35 reizes.

Mediju materiālos atspoguļotas dažādas NVO sektora šķautnes:

1. NVO kā pasākumu organizatori;
2. biedrību un nodibinājumu pārstāvji kā eksperti un konsultanti;
3. organizācijas kā pilsoniskās aktivitātes veicinātājas.

Par spīti tam, ka vairumam organizāciju nav resursu, lai piesaistītu cilvēku, kas nodrošinātu publicitātes veidošanu par organizācijas darbību un aktivitātēm, biedrību un nodibinājumu līderi ir apguvuši prasmes sadarbības veidošanā ar medijiem. Vairumā gadījumu prasmes ir iegūtas pašmācību ceļā, kontakti ar medijiem ir veidoti personīgā līmenī un mērķa grupa ir definēta saskaņā ar darbības pieredzē iegūtajām zināšanām. Minētā kombinācija ir laba, lai organizācijas minimālā līmenī varētu pievērsties sabiedriskās domas veidošanai un kļūt par viedokļu līderiem publiskajā telpā.

2. Nevalstisko organizāciju sektora finanšu pārskats

Pētījumā *Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2013* otrajā nodaļā atspoguļoti finanšu dati par biedrību un nodibinājumu darbību 2012. gadā, jo pētījums ir veidots 2013. gadā, kad dati par kārtējo finanšu pārskatu nebija pieejami.

2012. gads NVO sektorā iezīmējās kā laiks, ko raksturo grūtības finansējuma piesaistē biedrību un nodibinājumu darbības nodrošinājumam. Pirmkārt, raksturīgi, ka finansējums bija pieejams konkrētu aktivitāšu veikšanai, nevis ikdienas darbības nodrošinājumam. Otrkārt, 2012. gadā turpinājās biedrību un nodibinājumu pūliņi uzsākt un papilddarbības veidā izvērst saimniecisko darbību.

Biedrības *Latvijas Pilsoniskā alianse* un reģionālo NVO resursu centru eksperti informē, ka ir daudz organizāciju, kuras nav apzinājušas savu iespēju – nodarboties ar saimniecisko darbību papilddarbības veidā. Otrais izaicinājums, ar ko saskārās biedrības un nodibinājumi, ir cīņa par ierobežotajiem resursiem, kas "aicina" organizācijas izvērst darbību jomās vai pasākumus mērķa grupām pretēji organizācijas uzkrātajām zināšanām un ekspertīzei. Saskaņā ar *NVO ilgtspējīgas attīstības indeksa 2012. gada* informāciju organizācijas saskaras ar dilemmu saimnieciskās darbības veikšanai. Dilemma ir: organizācijas mērķu sasniegšana pretstatā to pielāgošanai finansētāja prasībām vai citai mērķa grupai un kapacitātes trūkums, lai piesaistītu atbilstošu finansējumu organizācijas darbībai⁵¹.

Vienlaikus 2012. gadā turpinājās aktīva darbība valsts līmenī, lai sakārtotu valsts finansējuma pārdales sistēmu NVO sektoram. Finanšu ministrija 2012. gada sākumā uzsāka sarunas ar iesaistītajām pusēm – nevalstiskajām organizācijām un publiskā finansējuma uzraudzītājiem (Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroju (KNAB), kā arī ar Tieslietu ministriju un Sabiedrības integrācijas fondu) –, lai precizētu valsts budžeta līdzekļu piešķiršanas, līdzekļu izlietojuma, uzskaites, kontroles un pārskatu sniegšanas kārtību biedrībām, nodibinājumiem, reliģiskām organizācijām un kapitālsabiedrībām, ņemot vērā KNAB sagatavoto informatīvo ziņojumu *Par valsts vai pašvaldību budžeta finansētu institūciju darbību regulējošo normatīvo aktu pilnveidošanu*⁵².

Lai atvieglotu biedrību un nodibinājumu darbību, 2012. gada 1. janvārī stājās spēkā izmaiņas likumā *Par grāmatvedību*. Izmaiņas paredz, ka organizācijas, kuru apgrozījums (ieņēmumi) no saimnieciskajiem darījumiem pārskata gadā nepārsniedz 25 000 latu, var kārtot grāmatvedību vienkāršā ieraksta sistēmā. Likuma grozījumus rosināja veikt *Cēsu invalīdu biedrība*, attiecinot tos uz invalīdu biedrībām, bet *Latvijas Pilsoniskā alianse* veica interešu aizstāvības aktivitātes, lai normu attiecinātu uz plašu biedrību un nodibinājumu loku.

Vienlaikus pētījuma veidošanas laikā vairāki organizāciju līderi informēja, ka ir problēmas saziņā ar Valsts ieņēmumu dienestu. Ir bijuši vairāki gadījumi Kurzemes un Zemgales, kā arī Latgales reģionos, kad VID darbinieki nav izpratuši biedrību un nodibinājumu darbības specifiku attiecībā pret ienākumu regularitāti, apjomu un atalgojumu. Tādējādi organizāciju vadītājiem, lai izvairītos no attiecīgajiem soda mēriem, ir bijis jāiegulda papildu resursi, skaidrojot VID par biedrības vai nodibinājuma darbības specifiku.

Minētie fakti norāda, ka joprojām valstī nav noteiktas un skaidras izpratnes par to, ko nozīmē biedrību un nodibinājumu darbības pienesums valsts attīstībai kopumā un ka

⁵¹ USAID. *2012 CSO SUSTAINABILITY INDEX for Central and Eastern Europe and Eurasia. 16th Edition.* 2013. p.117.

⁵² Ministru prezidenta 19.07.2011. rezolūcija Nr.87/2011-JUR-80.

biedrības un nodibinājumi nav uzskatāmi par resursus patērējošām vienībām, bet tie ir būtisks resursu pienesums valsts attīstībai dažādos veidos un plašā jomu spektrā.

Pētījuma otrā nodaļa ietver informāciju par biedrību un nodibinājumu ienākumiem un izdevumiem 2012. gadā (to kopējo apjomu un apjomu katrā no ieņēmumu un izdevumu pozīcijām), secinājumus un izvērstu pārskatu par 100 sabiedriskā labuma organizāciju finanšu datiem.

Situācijas raksturlielumi

Kritērijs	Rādītājs
Biedrību un nodibinājumu kopējie ieņēmumi, latos (2012. gads)	232 milj.*
Vidējie ienākumi uz vienu organizāciju, latos (2012. gads)	14 677
Sabiedriskā labuma organizāciju ieņēmumi, latos (2012. gads)	102 milj.
Biedrību un nodibinājumu kopējie izdevumi, latos (2012. gads)	220 milj.
Sabiedriskā labuma organizāciju izdevumi, latos (2012. gads)	94 milj.
Privātpersonu veiktie ziedojumi, latos (2011. gads)	4 milj.
Juridisko personu veiktie ziedojumi, latos (2011. gads)	27 milj.
Veikto sociālās apdrošināšanas iemaksu apjoms, latos (2012. gads)	7 milj.
NVO veiktā atalgojuma apjoms, latos (2012. gads)	32 milj.

2.1. Ieņēmumi biedrību un nodibinājumu darbībai un aktivitātēm

Biedrības un nodibinājumi ir bezpeļņas organizācijas, kas izvērš darbību statūtos noteikto mērķu sasniegšanai. Tomēr – organizāciju darbībai nepieciešami ieņēmumi, lai tās varētu iegādāties materiālus dažādu aktivitāšu īstenošanai, piemēram, filcēšanas kursiem, medikamentu iegādei suņiem dzīvnieku patversmē, psihologa konsultācijām, konferenču rīkošanai, izglītojošo materiālu gatavošanai, reklāmas kampaņu organizēšanai u.c. Organizāciju ienākumus veido brīvprātīgi ziedojumi (materiāli un nauda) un biedru naudas maksājumi, kā arī īpaši piesaistīts finansējums – organizācijas saimnieciskā darbība (papilddarbības veidā) un publiskais finansējums (pašvaldību, iestāžu un ministriju sniegtais finansējums konkursu un citos veidos), kā arī iegūtie mantojumi.

Lai iegūtu datus par biedrību un nodibinājumu ieņēmumiem un izdevumiem visā Latvijā, Valsts ieņēmumu dienests pētījuma vajadzībām apkopoja un iesniedza datus no organizāciju iesniegtajiem gada pārskatiem. Informāciju Valsts ieņēmumu dienestam gada pārskata formātā par savu finansiālo darbību par 2012. gadu sniegušas 14 138 NVO jeb 78% biedrību un nodibinājumu no NVO kopuma (aprēķināts, balstoties uz tajā gadā esošo biedrību kopskaitu), no kurām 1 984 bija sabiedriskā labuma organizācijas, savukārt par 2011. gadu – 13 659 NVO, no kurām 1 763 bija sabiedriskā labuma organizācijas⁵³.

* Saskaņā ar Latvijas Bankas un Eiropas Savienības valstu neatsaucami fiksēto kursu 0.702804 lati par euro.

⁵³ Valsts ieņēmumu dienests. *NVO gada pārskatu skaits*. Rīga. 2013.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta sniegto informāciju, 2012. gadā biedrību un nodibinājumu ienākumi bija 70 926 18 latu (tajā skaitā biedru naudas maksājumi), saņemtās dotācijas veidoja 49 935 528 latus, ieņēmumi no saimnieciskās darbības bija 53 420 65 lati, un citi ieņēmumi – 57 764 907 lati, tādējādi **kopējie NVO ienākumi bija 232 046 989 lati**⁵⁴. Vidēji vienas organizācijas ienākumi 2012. gadā bija 14 677 lati, kas ir par 3 744 latiem mazāk nekā 2009. gadā.

Savukārt pārskats par sabiedriskā labuma organizāciju ieņēmumiem 2012. gadā liecina, ka:

- biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas veidoja 6 302 51 latu;
- ziedojumi un dāvinājumi saņemti 33 538 71 lata apmērā;
- mantojumi – 179 26 lati;
- dotācijas – 30 957 96 latu apmērā;
- ieņēmumi no saimnieciskās darbības – 9 902 92 lati;
- citi ienākumi – 21 274 97 latu apmērā⁵⁵.

Sabiedriskā labuma organizāciju kopējie ieņēmumi 2012. gadā bija **102 156 33 lati**. Skatot ieņēmumu procentuālo dalījumu, jāsecina, ka ieņēmumu līdzsvars ir vienmērīgi sadalīts. Proti, biedru naudas ieņēmumi veido 10% no kopējiem ieņēmumiem, saņemtie ziedojumi un dāvinājumi – 21%, dotācijas – 22%, ieņēmumi no saimnieciskās darbības – 23%, citi ieņēmumi – 25%.

Biedrību un nodibinājumu kopējie ieņēmumi pēdējo trīs gadu laikā palielinās. NVO sektora kopējie ieņēmumi 2010. gadā bija 189 miljoni latu, 2011. gadā tie bija 214 miljoni latu, bet 2012. gadā jau vairāk par 232 miljoniem latu.

Aplūkojot NVO sektora ieņēmumu apjomu, jāņem vērā vairāki faktori, kas tiešā veidā ietekmē NVO sektora ieņēmumu apjomu un struktūru:

1. katru gadu ievērojami palielinās biedrību un nodibinājumu kopējais skaits, līdz ar to palielinās organizāciju izvērsts aktivitātes finansējuma piesaistei;
2. 2012. gadā valsts akciju sabiedrība *Latvijas Valsts meži* (LVM) sociālās palīdzības veicināšanai ziedoja 420 000 latu organizācijām: Fondam *Ziedot, Latvijas Samariešu apvienībai* un *Latvijas Bērnu fondam*. Savukārt kultūras un mākslas veicināšanai LVM ziedoja 560 000 latu *Valsts Kultūrkapitāla fondam* un 1,4 miljonus latu sportam⁵⁶. Saskaņā ar LVM sniegto informāciju, 2011. gadā tika noslēgti ziedojumu līgumi par apjomu:
 - nodibinājums Fonds *Ziedot* – 400 000 latu;
 - Valsts Kultūrkapitāla fonds – 800 000 latu;
 - biedrība *Latvijas Olimpiskā komiteja* – 2,4 miljoni latu⁵⁷;
3. biedrības *Latvijas Olimpiskā komiteja* ieņēmumus veido daļa no valsts budžeta dotācijām, kas kopā ar cita veida ieņēmumiem 2013. gadā veidoja organizācijas

⁵⁴ Valsts ieņēmumu dienests. *Biedrību un nodibinājumu ieņēmumu un izdevumu pārskatu apkopojums*. Rīga. 2013.

⁵⁵ Valsts ieņēmumu dienests. *Biedrību un nodibinājumu ieņēmumu un izdevumu pārskatu apkopojums*. Rīga. 2013.

⁵⁶ Latvijas Valsts meži. *ZM un sociālās palīdzības un kultūras un mākslas veicināšanas organizācijas paraksta nodomu protokolus par LVM ziedojumu saņemšanu*. Interneta vietnes www.lvm.lv sadaļa *LVM/Sociālā atbildība/Jaunumi*. Resurss apsk. 14.12.2013.

⁵⁷ Latvijas Valsts meži. *2011. gadā noslēgtie dāvinājumu (ziedojumu) līgumi*. Interneta vietnes www.lvm.lv sadaļa *LVM/Sociālā atbildība/Ziedojumi*. Resurss apsk. 14.12.2013.

kopējos ieņēmumus 9,07 miljonu latu⁵⁸ apmērā. Saskaņā ar LOK sniegto informāciju publiskajā telpā, biedrības ieņēmumi 2012. gadā bija 8,5 miljoni latu un 2011. gadā – 9,5 miljoni latu⁵⁹;

4. no 2010. gada līdz 2013. gadam biedrības un nodibinājumi īstenoja projektus NVO kapacitātes stiprināšanai Eiropas Sociālā fonda ietvaros:
 - pirmajā atlases kārtā pieejamais finansējums bija 781 000 latu⁶⁰;
 - otrajā atlases kārtā pieejamais finansējums bija 826 600 latu⁶¹;
 - trešajā atlases kārtā pieejamais finansējums bija 710 000 latu⁶².
5. biedrība *Latvijas Darba devēju konfederācija Eiropas Sociālā fonda ietvaros* (bez konkursa, īpaša valdības apņemšanās stiprināt sociālo partneru spējas) saņēma atbalstu 1,1 miliona latu apjomā aktivitātēm laika posmā no 2009.gada līdz 2015. gadam, lai veicinātu reģionālā sociālā dialoga attīstību un paaugstinātu sociālo partneru līdzdalības iespējas rīcībpolitikas izstrādē un īstenošanā⁶³.

NVO sektora kopējos ieņēmumus raksturo augsti rādītāji vidēji uz vienu organizāciju, taču jāņem vērā, ka vidējais rādītājs neatspoguļo patieso situāciju. Lielai daļai organizāciju, kuras nepiesakās “lielajos projektu konkursos”, jo tām nav resursu, kas varētu piesaistīt organizācijai šo finansējumu, vidējie ienākumu rādītāji gadā ir mazāki par 1000 latiem. Ja būtu pieejami dati par visu organizāciju ieņēmumiem, tad būtu iespējams aprēķināt faktiskos vidējos rādītājus, bet objektīvu iemeslu dēļ pētījuma veicējiem nebija bezmaksas piekļuves šiem datiem.

2.1.1. Ziedojumi biedrību un nodibinājumu darbībai un aktivitātēm

Ziedojumu sniegšana konkrētu vajadzību risināšanai vai arī pilsoniskās sabiedrības organizāciju darba atbalstīšanai ir nozīmīga filantropiska rīcība, ko veic cilvēks un uzņēmums. Personas veiktie ziedojumi parasti ir empātisku motīvu virzīti (personīgā līmenī) vai arī vēlme ieguldīt līdzekļus vietējā kopienā vai noteiktā sabiedrības grupā, lai atdotu sabiedrībai daļu no resursiem, ko uzņēmums ir nopelnījis, pateicoties vietējiem resursiem. Tā kā ziedojumi ir arī naudas līdzekļi, tad tie tiek ieskaitīti biedrību un nodibinājumu ieņēmumu sadaļā. Ziedojumi var būt piesaistīti gan organizācijas darbības un aktivitāšu nodrošināšanai, gan dažādu programmu īstenošanai.

⁵⁸ Latvijas Olimpiskā komiteja. *Latvijas Olimpiskās komitejas 2013. gada budžets*. Interneta vietnes www.lok.lv sadaļa *LOK/Finanses/Budžets*. Resurss apsk. 14.12.2013.

⁵⁹ Latvijas Avīze. *LOK apstiprina budžetu 8,5 miljonu latu apmērā*. 23.03.2012.

⁶⁰ Sabiedrības integrācijas fonds. *1.atlase*. Interneta vietnes www.sif.lv sadaļa *Finansējuma avoti/Eiropas Sociālais fonds 2007-2013/ESF 1.5.2.2.2. apakšaktivitāte „Nevalstisko organizāciju administratīvās kapacitātes stiprināšana”*. 14.12.2013.

⁶¹ Sabiedrības integrācijas fonds. *2.atlase*. Interneta vietnes www.sif.lv sadaļa *Finansējuma avoti/Eiropas Sociālais fonds 2007-2013/ESF 1.5.2.2.2. apakšaktivitāte „Nevalstisko organizāciju administratīvās kapacitātes stiprināšana”*. 14.12.2013.

⁶² Sabiedrības integrācijas fonds. *3.atlase*. Interneta vietnes www.sif.lv sadaļa *Finansējuma avoti/Eiropas Sociālais fonds 2007-2013/ESF 1.5.2.2.2. apakšaktivitāte „Nevalstisko organizāciju administratīvās kapacitātes stiprināšana”*. 14.12.2013.

⁶³ Sabiedrības integrācijas fonds. *LDDK administratīvās kapacitātes stiprināšana reģionos*. Interneta vietnes www.sif.lv sadaļa *Finansējuma avoti/Eiropas Sociālais fonds 2007-2013/ESF 1.5.2.2.1. apakšaktivitāte „Sociālo partneru administratīvās kapacitātes stiprināšana”*. Resurss apsk. 13.12.2013.

Uzņēmums *GlaxoSmithKline Latvia* 2013. gadā ziedojumu veidā atbalstīja desmit pacientu organizācijas, ziedojot tām 6 978,73 latus⁶⁴. Līdzīgi ir rīkojušies *Starptautisko inovatīvo farmaceitisko firmu asociācijas* biedri, kas 2013. gadā Latvijas pacientu organizācijām ziedoja finansējumu 21 402 latu vērtībā⁶⁵. Savukārt organizācija *Latvieši Īrijā* 2013. gada vasarā uzsāka ziedojumu vākšanas kampaņu, lai palīdzētu *Inčukalna invalīdu biedrības* biedriem.

Detalizētāk analizējot NVO ieņēmumus saņemto ziedojumu kontekstā par juridisko personu sniegtajiem ziedojumiem, Valsts ieņēmumu dienests informē, ka 2011.* gadā:

- 1608 organizācijas saņēma ziedojumus no juridiskajām personām;
- ziedotāju skaits bija 4411;
- ziedojumu apjoms, ko sniedza juridiskās personas, bija vairāk nekā 27 miljoni latu.

Aprēķinot vidējo ziedojuma apjomu, katrs ziedotājs NVO aktivitātēm ir ziedojis vairāk nekā 6200 latu⁶⁶.

Galvenie secinājumi par juridisko personu veiktajiem ziedojumiem (salīdzinot uzņēmumu ienākumu nodokļu deklarāciju un biedrību un nodibinājumu gada pārskatu datus):

- to ziedojumu saņēmēju skaits, kuri 2011. gadā saņēma ziedojumus no uzņēmumiem, palielinājies par 97 jeb 12% salīdzinājumā ar 2010. gadu;
- uzņēmumu ziedotā summa biedrībām un nodibinājumiem 2011. gadā palielinājusies par 51 miljonu latu jeb 3% salīdzinājumā ar 2010. gadu;
- to biedrību un nodibinājumu skaits, kuri 2011. gadā saņēmuši ziedojumus no LR reģistrētām juridiskajām personām, palielinājies par 150 jeb 9% salīdzinājumā ar 2010. gadu;
- LR reģistrēto juridisko personu skaits, kuras 2011. gadā veica ziedojumus biedrībām un nodibinājumiem, palielinājies par 368 jeb 8% salīdzinājumā ar 2010. gadu;
- ziedojumu summa, kas 2011. gadā saņemta no LR reģistrētām juridiskajām personām, palielinājusies par 2,3 miljoniem latu jeb 8% salīdzinājumā ar 2010. gadu.

Iedzīvotāji un uzņēmumi var izvēlēties ziedot naudu, lai atbalstītu konkrētas iniciatīvas vai lai sniegtu atbalstu. Labdarības organizācija *Varonis* regulāri ievieto savā interneta vietnē www.varonis.lv ziņas par bērniem un jauniešiem, kuriem vajadzīgs papildu finansējums, lai segtu ārstniecības izdevumus vai iegādātos produktus un preces, kas nepieciešami gan dzīvības, gan labas veselības uzturēšanai. Organizācija savā interneta vietnē ievieto informāciju un norāda, cik liela summa konkrētajai vajadzībai ir nepieciešama, un aicina ikvienu veikt ziedojumu.

⁶⁴ GlaxoSmithKline Latvia. *GSK Latvia publisko 2013. gadā pacientu organizācijām sniegto atbalstu*. Interneta vietne www.gsk.lv. Resurss apsk. 14.02.2014.

⁶⁵ Starptautisko inovatīvo farmaceitisko firmu asociācija. *SIFFA biedru atbalsts pacientu organizācijām 2013.gadā*. Resurss apsk. 20.03.2014.

* Pētījuma gatavošanas laikā VID nebija iespējams atspoguļot informāciju par 2012. gadu.

⁶⁶ Valsts ieņēmumu dienests. *Informācija par uzņēmumu veiktajiem ziedojumiem biedrībām un nodibinājumiem*. 2013.

Arī fiziskās personas jeb Latvijas iedzīvotāji ir bijuši aktīvi, ziedojot naudu biedrībām un nodibinājumiem. VID informē, ka 2011.* gadā:

- 1268 organizācijas saņēma ziedojumus no iedzīvotājiem;
- 23 890 Latvijas iedzīvotāju bija ziedojuši NVO;
- ziedojumu apjoms bija lielāks par 4 miljoniem latu⁶⁷.

Galvenie secinājumi par fizisko personu veiktajiem ziedojumiem (salīdzinot datus no gada ienākumu deklarācijām un biedrību un nodibinājumu gada pārskatiem):

- biedrību un nodibinājumu skaits, kuri 2011. gadā saņēma ziedojumus no fiziskajām personām–rezidentiem, palielinājies par 126 jeb 10% salīdzinājumā ar 2010. gadu;
- fizisko personu (rezidentu) skaits, kuras 2011. gadā veica ziedojumus biedrībām un nodibinājumiem, palielinājies par 1 miljonu latu jeb 5% salīdzinājumā ar 2010. gadu;
- to ziedojumu summa, kuri 2011. gadā saņemti no fiziskajām personām (rezidentiem), palielinājusies par 1,4 miljoniem latu jeb 32% salīdzinājumā ar 2010. gadu.

Ziedotāju skaita un ziedojuma apjoma pieaugums raksturo mecenātisma kultūras nostiprināšanos Latvijas sabiedrībā. Iedzīvotāji un juridiskās personas ir atsaucīgi aicinājumam atbalstīt līdzcilvēkus, kas nonākuši nelaimē. Vienlaikus jāņem vērā, ka atsaucību ziedojumu veikšanai rosina sociālās reklāmas, kas ievietotas medijos un tādā veidā uzrunā lielu iedzīvotāju daļu. Ja liela iedzīvotāju daļa ziedotu finanšu līdzekļus noteiktu vajadzību risināšanai bez citu faktoru klātbūtnes (piemēram, sociālās reklāmas, nodokļu atlaides), tad viennozīmīgi varētu apgalvot, ka mecenātisma kultūra kopš 2006. gada ir iesakņojusies Latvijas sabiedrībā. Mecenātisma kultūras otrā puse ir iedzīvotāju brīvprātīgi ziedotās zināšanas un prasmes, kā arī personīgais laiks, lai organizētu pilsoniskās sabiedrības aktivitātes un lai piedalītos tajās. Saskaņā ar *Latvijas Fakti* veiktās sabiedriskās aptaujas datiem 2012. gadā brīvprātīgo aktivitātes veica 7,6% Latvijas iedzīvotāju, kas ir par 6% mazāk nekā 2011. gadā. Lai noteiktu mecenātisma kultūras līmeni Latvijā, jāturpina pētījumi par Latvijas iedzīvotāju ziedošanas izpausmēm un motivāciju salīdzinošā perspektīvā.

2.1.2. NVO kā pievienotās vērtības nodokļa maksātāji

Saimnieciskās darbības veikšana papilddarbības veidā ir likumiski atļauta rīcība. Šāda rīcība ļauj organizācijām piesaistīt papildu finansējumu, lai nodrošinātu savu darbību un aktivitāšu īstenošanu. Parasti saimnieciskā darbība aptver tādas aktivitātes kā: semināru un konferenču organizēšana, sertificētu apliecību izsniegšana, mākslas pasākumu rīkošana u.c.

Analizējot aplūkotos datus, jāņem vērā, ka daļa no organizācijām bijušas pievienotās vērtības nodokļa maksātājas. Pievienotās vērtības nodoklis tiek piemērots organizācijai, kura veic saimniecisko darbību un sniedz ar pievienotās vērtības nodokli apliekamus pakalpojumus vai pārdod preces neatkarīgi no šīs darbības mērķa vai rezultāta, ja tā ir vai nav reģistrēta Valsts ieņēmumu dienesta pievienotās vērtības

* Pētījuma datu ievākšanas brīdī nebija pieejami dati par 2012. gadu.

⁶⁷ Valsts ieņēmumu dienests. *Informācija par uzņēmumu veiktajiem ziedojumiem biedrībām un nodibinājumiem*. 2013.

nodokļa maksātāju reģistrā⁶⁸. Līdz ar to arī nevalstiskās organizācijas likuma izpratnē veic saimniecisko darbību un tām var piemērot pievienotās vērtības nodokli.

NVO jāmaksā pievienotās vērtības nodoklis, ja tās ir reģistrējušās šī nodokļa maksātāju reģistrā. Likums nosaka, ka iekšzemes nodokļa maksātājs ir tiesīgs neregistrēties Valsts ieņēmumu dienesta pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistrā, ja tā veikto ar nodokli apliekamo preču piegāžu un sniegto pakalpojumu kopējā vērtība iepriekšējo 12 mēnešu laikā nav pārsniegusi 35 000 latu⁶⁹.

Saskaņā ar VID sniegto informāciju 2012. gadā 642 biedrības un nodibinājumi bija reģistrēti kā PVN maksātāji, kas bija 4,4% no visa NVO kopējā skaita 2012. gada 1. janvārī*, bet 2011. gadā 4,7% no NVO bija reģistrētas kā PVN maksātājas.

2012. gadā biedrības un nodibinājumi, kas kļuvuši par PVN maksātājiem, bija par 31 organizāciju vairāk nekā 2011. gadā. Tas var būt saistīts vai nu ar aktivitātes palielināšanos saimnieciskajā darbībā (preču piegāde, pakalpojumu sniegšana), vai ar pakalpojumu saņemšanu no Eiropas Savienības.

No tā var secināt, ka pārējās biedrības un nodibinājumi – PVN maksātāji – ir veikuši priekšnodokļa atskaitījumus. Priekšnodoklis ir no citiem reģistrētiem nodokļa maksātājiem saņemtajos nodokļa rēķinos norādītās nodokļa summas par iegādātajām precēm un saņemtajiem pakalpojumiem, ja preces iegādātas un pakalpojumi saņemti ar nodokli apliekamu darījumu nodrošināšanai. Jāņem vērā, ka priekšnodokļa atskaitīšana var būt apšaubāma, ja biedrībām un nodibinājumiem nav mērķa veikt tālāku preču piegādi vai pakalpojumu sniegšanu.

Ieņēmumi no pievienotās vērtības nodokļa 2010. gadā bija 95 409,75 lati; vidēji gadā – 3 290 latu. Ieņēmumi no pievienotās vērtības nodokļa 2011. gadā bija 50 076,55 lati; vidēji gadā – 134 lati. Procentuāli PVN samaksa budžetā 2011. gadā samazinājusies par 45 333,20 latiem jeb 48%.

2.2. NVO sektora izdevumi

Biedrībām un nodibinājumiem rodas izdevumi to darbības rezultātā. Izdevumus veido preces un pakalpojumi, kas nepieciešami, lai nodrošinātu aktivitāšu norisi un organizācijas darbību ikdienā. Piemēram, viens no 2012. gada Rīgas NVO inkubatora (organizators bija *Latvijas Pilsoniskā alianse*) dalībniekiem bija neformāla vecāku apvienība, kas sagatavoja un vadīja brīvā laika nodarbības Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas mazajiem pacientiem (trīs mēnešu laikā tika organizētas 13 nodarbības, kurās piedalījās 186 bērni). Lai vadītu nodarbības, aktīvistu iegādājās preces aptuveni 150 latu vērtībā, kas tika segti no Rīgas domes atbalstītā projekta *Tilts 2012*.

Organizācijas darbības virzieni, īstenotās aktivitātes un darbības ir dažādas un atšķirīgas. Tādējādi arī organizāciju izdevumi un to apjoms būtiski atšķiras. Mazo

⁶⁸ Latvijas Republikas Saeima. *Pievienotās vērtības nodokļa likums*. Latvijas Vēstnesis Nr.197, 14.12.2012., 3. panta pirmā un otrā daļa.

⁶⁹ Turpat, 59. panta pirmā daļa.

* 2012. gada 1. janvārī Latvijā bija reģistrētas 14 676 biedrības un nodibinājumi.

organizāciju izdevumus veido dažādas preces, piemēram, sanāksmju organizēšanai tiek iegādātas uzkodas, bet lielo organizāciju izdevumus veido personāla atalgojums, sociālo nodokļu nomaksa, telpu noma un komunālie pakalpojumi, preču un pakalpojumu iegāde un citi izdevumi.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta sniegto informāciju NVO sektora kopējie izdevumi 2012. gadā bija 220 miljoni latu (Ls 220 137 356)⁷⁰. NVO sektora izdevumu pozīcijas un apjoms bija šāds:

1. naudas maksājumi personām – gandrīz 20 miljoni latu jeb 18 920 798 jeb 9% no kopējiem izdevumiem;
2. materiālu izdevumi – Ls 28 911 302 jeb 13% no kopējiem izdevumiem;
3. algas – Ls 31 849 227 jeb 14% no kopējiem izdevumiem;
4. sociālās apdrošināšanas maksājumi – Ls 7 210 841 jeb 3% no kopējiem izdevumiem;
5. pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana – Ls 10 530 522 jeb 5% no kopējiem izdevumiem;
6. citi izdevumi – Ls 121 944 527 jeb 55% no kopējiem izdevumiem;
7. nodokļi – Ls 770 139⁷¹ jeb 0,3% no kopējiem izdevumiem.

Sabiedriskā labuma organizāciju kopējie izdevumi 2012. gadā bija 94 561 74 lati. Izdevumu apjoms sabiedriskā labuma organizācijām atšķiras no NVO sektora kopējiem rādītājiem:

1. naudas maksājumi personām ir 13% no kopējiem izdevumiem, kas ir lielāka proporcija nekā NVO sektora kopējie rādītāji;
2. materiālu izdevumi ir 12% no kopējiem izdevumiem;
3. algas ir otrā lielākā izmaksu pozīcija – 16% no kopējiem izdevumiem;
4. sociālās apdrošināšanas maksājumi ir 4% no kopējiem izdevumiem;
5. pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana ir 5% no kopējiem izdevumiem;
6. citi izdevumi ir 51% no kopējiem izdevumiem;
7. nodokļi ir 0,1%⁷² no kopējiem izdevumiem.

NVO izdevumi pēdējo trīs gadu laikā pakāpeniski ir auguši (tāpat kā ienākumi). 2010. gadā tie bija 177 809 172 miljoni latu, 2011. gadā – 194 744 088 lati, un 2012. gadā – vairāk nekā 232 miljoni latu.

2.2.1. Debitori un kreditori

Par biedrību un nodibinājumu patieso finansiālo stāvokli skaidrojumu dod arī organizāciju iesniegto pārskatu norādes par esošajiem debitoriem un kreditoriem. Debitors ir biedrības un nodibinājuma prasījumi no citām personām. Tas nozīmē, ka organizācija ir sniegusi preces vai pakalpojumus citai personai, bet nav saņēmusi samaksu par veiktajiem pakalpojumiem. Savukārt kreditori ir personas, kas aizdevušas finanšu līdzekļus biedrībām un nodibinājumiem. Ir divu veidu kreditori – īstermiņa (parādi, kas maksājami gada laikā) un ilgtermiņa (parādi, kas jānomaksā pēc viena gada).

⁷⁰ Valsts ieņēmumu dienests. *Biedrību un nodibinājumu ieņēmumu un izdevumu pārskatu apkopojums*. 2013.

⁷¹ Turpat.

⁷² Turpat.

Īstermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm ir aizņēmumu pamatsummas, kuru samaksas termiņš ir gads pēc bilances datuma, kā arī ar šiem aizņēmumiem saistītie nokavētie procentu maksājumi.

Ilgtermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm ir aizņēmumu pamatsummas, kuru samaksas termiņš noteikts vēlāk nekā viens gads pēc bilances datuma, kā arī ar šiem aizņēmumiem saistītie procentu maksājumi, kuru samaksas termiņš ir nokavēts.

Citi aizņēmumi ir biedrības un nodibinājuma ilgtermiņa aizņēmumi no citām personām, kā arī tās parādi par nomā ar izpirkuma tiesībām (finanšu nomā) paņemtiem pamatlīdzekļiem.

Pārējie kreditori ir biedrības, nodibinājuma vai arodbiedrības saistības pret citām personām par īstermiņa aizņēmumiem, saņemtajām precēm un sniegtajiem pakalpojumiem, kā arī saistības attiecībā pret darbiniekiem par to kontos kredītiestādēs neieskaitītajām vai no biedrības, nodibinājuma vai arodbiedrības kases neizmaksātajām algām, atlīdzībām vai citiem maksājumiem.

Analizējot Valsts ieņēmumu dienesta apkopotos datus par 2011. gadu, redzams, ka debitori ir 31 miljona latu vērtībā (31 971 036), un tie ir būtiski mazāki par īstermiņa kreditoriem. Veidojas negatīva starpība – 11 280 540 latu.

2010. gadā salīdzinājumā ar 2011. gadu:

1. debitoru skaits palielinājies par 355 subjektiem;
2. debitoru prasības palielinājušās par 3 496 763 latiem;
3. īstermiņa kreditoru skaits palielinājies par 396;
4. īstermiņa kreditoru saistības samazinājušās par Ls 1 118 009;
5. ilgtermiņa kreditoru ņēmēju skaits palielinājies par 125;
6. ilgtermiņa kreditoru saistības palielinājušās par Ls 5 771 265.

Informācija par NVO debitoriem un kreditoriem par 2011. gadu

Par debitoru patieso vērtību biedrību un nodibinājumu gada pārskatos nav pārlicības, jo normatīvie akti neparedz šiem subjektiem atsevišķi nodalīt šaubīgos debitorus un bezcerīgos debitorus. Līdz ar to debitoru kopējā skaitā var būt arī tādi parādnieki, kas nemaksā savas saistības ilgāk par gadu.

2011. gadā debitoru summa Ls 31 971 036 bija būtiski mazāka par īstermiņa kreditoriem – Ls 43 251 576, kā rezultātā veidojās negatīva starpība – Ls 11 280 540. Turklāt 891 biedrība un nodibinājums veidoja starpību Ls 891 000 apmērā, kas nav segta ar debitoriem.

Īstermiņa kreditoros ietilpst parādi pret darbiniekiem (algas), darbaspēka nodokļi (iedzīvotāju ienākuma nodoklis un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas), īstermiņa procenti kredītiestādēm, īstermiņa saistības pret kredītiestādēm, līzingi, parādi pret piegādātājiem un darbuņēmējiem un citi.

Izvērtējot to, ka 891 biedrībai un nodibinājumam īstermiņa saistības nav segtas ar debitoriem, rodas šaubas, vai minētie subjekti spēs nosegt savas saistības jeb vai arī tiem ir citi segumi – nauda un krājumi –, proti, vai 891 organizācijai ir saražotas preces Ls 11 280 540 vērtībā (ņemot vērā, ka biedrības un nodibinājumi ar saimniecisko darbību drīkst nodarboties tikai statūtos paredzēto mērķu sasniegšanai). Tādējādi

krājumos var būt tādas lietas kā, piemēram, lietotas un mazlietotas preces (humānā palīdzība), pašražoti suvenīri (amatniecības darbi).

Pārskata laikā konstatēts, ka 885 biedrībām un nodibinājumiem ir ievērojams ilgtermiņa kreditoru parāds – Ls 55 804 177. Iespējams ilgtermiņa kreditori biedrībām un nodibinājumiem, lielākoties sastāv no parādiem pret kredītiestādēm un minētās ilgtermiņa saistības ir noslēgtas uz 10-20 gadiem, piemēram, pamatlīdzekļu iegādei – ēkas, zeme, ražošanas līdzekļi, transporta līdzekļi, telpu iekārtojums, remonts, līzings, būvniecība u.c. Ja pieņem, ka saistības ir uz 20 gadiem, tad vidēji vienā gadā tie ir 2 790 209 lati. Sadalot šo summu uz biedrību un nodibinājumu skaitu (885), kas saņēmuši ilgtermiņa aizņēmumu, vienam subjektam gadā rodas saistības 3 153 latu apjomā. Iespējams, ka Ls 3 153 nav liels skaitlis un ir faktiski apmaksājams parāds, ja biedrībām un nodibinājumiem ir debitori, krājumi un nauda. Jo ar aktīviem ir jāsedz arī īstermiņa saistības.

Informācija par NVO debitoriem un kreditoriem par 2010. gadu

Par debitoru patieso vērtību biedrību un nodibinājumu gada pārskatos nav pārliecības, jo normatīvie akti neparedz šiem subjektiem atsevišķi nodalīt šaubīgos debitorus un “bezcerīgos” debitorus. Līdz ar to debitoru kopējā skaitā var būt arī tādi parādnieki, kas nemaksā savas saistības ilgāk par gadu.

2010. gadā debitori Ls 28 474 273 bija būtiski mazāki par īstermiņa kreditoriem – 44 369 585 lati, tādējādi veidojās negatīva starpība – Ls 15 895 312. Turklāt 850 organizācijas veido starpību, kas nebija segta ar debitoriem.

Izvērtējot to, ka 850 biedrībām un nodibinājumiem īstermiņa saistības nav segtas ar debitoriem, rodas šaubas, vai minētie subjekti spēs nosegt savas saistības jeb vai arī tiem ir citi segumi – nauda un krājumi –, proti, vai 850 organizācijām ir saražotas preces Ls 15 895 312 vērtībā. 2010. gadā 760 biedrībām un nodibinājumiem bija ievērojams ilgtermiņa kreditoru parāds – Ls 50 032 912. Ja pieņem, ka saistības ir uz 20 gadiem, tad viena gada laikā tie ir 2 501 646 lati. Sadalot šo summu uz biedrību un nodibinājumu skaitu (760), kas saņēmuši ilgtermiņa aizņēmumu, vienam subjektam gadā rodas saistības 3 291,64 latu apmērā.

2.2.2. Nodarbinātība NVO sektorā

Saskaņā ar VID sniegtajiem datiem 2011. gadā biedrībās un nodibinājumos kopumā tika nodarbināti 16 084 iedzīvotāji (aprēķinā iekļauti darbinieki, kuri nostrādājuši vienu dienu), kopā saņemot 30 850,38 latus. Pēc aprēķiniem izriet, ka viena nodarbinātā vidējā alga vienā mēnesī nav pārsniegusi 160 latu⁷³. Papildinošākas un aktuālākas ziņas par nodarbinātību un atalgojumu NVO sektorā sniedz *Centrālās statistikas pārvaldes* informācija. Proti, saskaņā ar CSP datiem 2012. gadā vidēji (vidējais rādītājs par 12 mēnešiem) NVO sektorā bija 9259 darbinieki, ar kuriem bija noslēgts darba vai uzņēmuma līgums. Salīdzinot ar 2011. gadu, nodarbināto skaits ir audzis par 785

⁷³ Valsts ieņēmumu dienests. *Informācija par nodarbinātajiem biedrībās un nodibinājumos*. 2013.

darbiniekiem⁷⁴. CSP informācija liecina, ka 2012. gadā mēneša vidējā bruto samaksa NVO sektorā nodarbinātajam bija Ls 488,50, kas ir par 23 latiem vairāk nekā 2011. gadā⁷⁵.

NVO sektorā nodarbinātajiem piemīt augstas akadēmiskās un profesionālās zināšanas, ko apliecina *Centrālās statistikas pārvaldes* apsekojuma dati par 2010. gadu. Proti, 49% jeb 3520 NVO sektorā nodarbināto 2010. gadā bija ieguvuši augstāko akadēmisko izglītību (bakalaura, maģistra vai profesionālā bakalaura/maģistra grāds vai otrā līmeņa profesionālā augstākā izglītība), 20% darbinieku bija iegūta vispārējā vidējā izglītība, 19% – profesionālā vidējā izglītība, 501 jeb 7% darbinieku bija ieguvuši pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību (koledžas), 4% bija ieguvuši pamatizglītību (ieskaitot profesionālo pamatizglītību), bet 2% (110) gadījumu darbinieki bija ieguvuši zinātnisko grādu⁷⁶ (skat. 19. attēls. NVO sektora darbinieku izglītības līmenis.).

legūtais izglītības līmenis	Skaitis
Zinātniskais grāds	110
Akadēmiskā izglītība (bakalaura, maģistra grāds) vai profesionālā bakalaura/maģistra grāds, vai otrā līmeņa profesionālā augstākā izglītība	3520
Pirmā līmeņa profesionālā augstākā izglītība (koledžas)	501
Profesionālā vidējā izglītība	1322
Vispārējā vidējā izglītība	1408
Pamatizglītība, ieskaitot profesionālo pamatizglītību	264
Sākumskolas izglītība	4
KOPĀ	7 129

19. attēls. NVO sektora darbinieku izglītības līmenis.

Avots: Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. *Darbinieku skaita sadalījums pēc iegūtās izglītības līmeņa nodibinājumos un biedrībās*. 2013. Datu avots: komersantu, iestāžu, nodibinājumu, biedrību un fondu apsekojums.

Darbavieta NVO sektorā bieži tiek norādīta kā tāda, kas motivē darbinieku izteikt un uzņemt iniciatīvu, kā arī to ieviest, izmantojot radošas metodes. Tādējādi darbavieta NVO tiek uzskatīta kā rosinoša un profesionāli lietderīga pirmā darbavieta. Turklāt NVO darbinieku motivāciju veicina biedrību un nodibinājumu vadītāju piedāvātā iespēja strādāt attālināti, regulāri papildināt profesionālās zināšanas, piedaloties semināros unursos, kā arī stiprināt starppersonu komunikācijas prasmes darbā ar atšķirīgiem cilvēkiem, tajā skaitā – starptautiskajā vidē.

Tātad NVO sektorā tiek nodarbināti augsti kvalificēti darbinieki, zinoši noteiktā jomā, kas savā veidā ietekmē organizāciju profesionalitāti un efektivitāti. Tādējādi arī cilvēku algošanai nepieciešamie resursi un to apjoms ir būtisks faktors un var tikt pielīdzināts

⁷⁴ Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. *Darbinieku skaits kopā ceturkšņa pēdējā kalendārajā darba dienā 2011., 2012. gadā, cilvēki*. 2013.

⁷⁵ Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. *Strādājošo mēneša vidējā BRUTO darba samaksa*. 2013.

⁷⁶ Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. *Darbinieku skaita sadalījums pēc iegūtās izglītības līmeņa nodibinājumos un biedrībās*. 2013.

citos sektoros strādājošo algu apmēriem. Tas arī skaidri norāda uz nevalstiskā sektora tiešu ietekmi uz valsts ekonomikas attīstību.

2.3. NVO ieņēmumu un izdevumu struktūra. Gadījumu analīze

Lai iegūtu pilnīgāku priekšstatu par NVO finansiālo situāciju, pētījuma ietvaros tika veikta detalizēta analīze par 100 biedrību un nodibinājumu gada pārskatu* datiem par 2012. gadu, jo pētījuma veikšanas laikā nebija pieejami dati no VID par situāciju 2012. gadā. Izlase – 100 biedrības un nodibinājumi – tika noteikta, ievērojot ģeogrāfisko pārklājumu un NVO blīvuma rādītājus konkrētajā pašvaldībā, kā arī ievērojot NVO aktivitāti darbības jomās un atlasot tās organizācijas, kas grāmatvedības uzskaiti veic divkāršā ieraksta sistēmā. Dati tika iegūti no SIA "Lursoft IT" datu bāzes par biedrībām un nodibinājumiem. Biedrības un nodibinājumi, kuru bilances dati pētījuma ietvaros tika analizēti papildus, izvērsās darbību dažādās jomās: veselība, nekustamā īpašuma apsaimniekošana, zinātne un tehnoloģijas, jaunrade, reliģija, politikas pētniecība, sabiedriskās attiecības, palīdzības sniegšana mazturīgajiem, kultūra, izglītība, lauksaimniecība, sports, vides aizsardzība, tūrisms u.c.

Analītiskā ziņojuma mērķis ir atklāt biedrību un nodibinājumu gada pārskatos par 2012. gadu saskatāmos finanšu riskus (debitori un kreditori) un konsekventas problēmas NVO darbībā (saimnieciskā darbība), kas savukārt norāda uz šķēršļiem nodokļu un normatīvo aktu piemērošanas jautājumos. Apakšnodaļas uzdevums ir atspoguļot iegūtos finanšu datus par nevalstisko organizāciju darbību, NVO sektora bilanci, ieņēmumu un izdevumu pārskatu dalījumā pa pārskatu posteņiem.

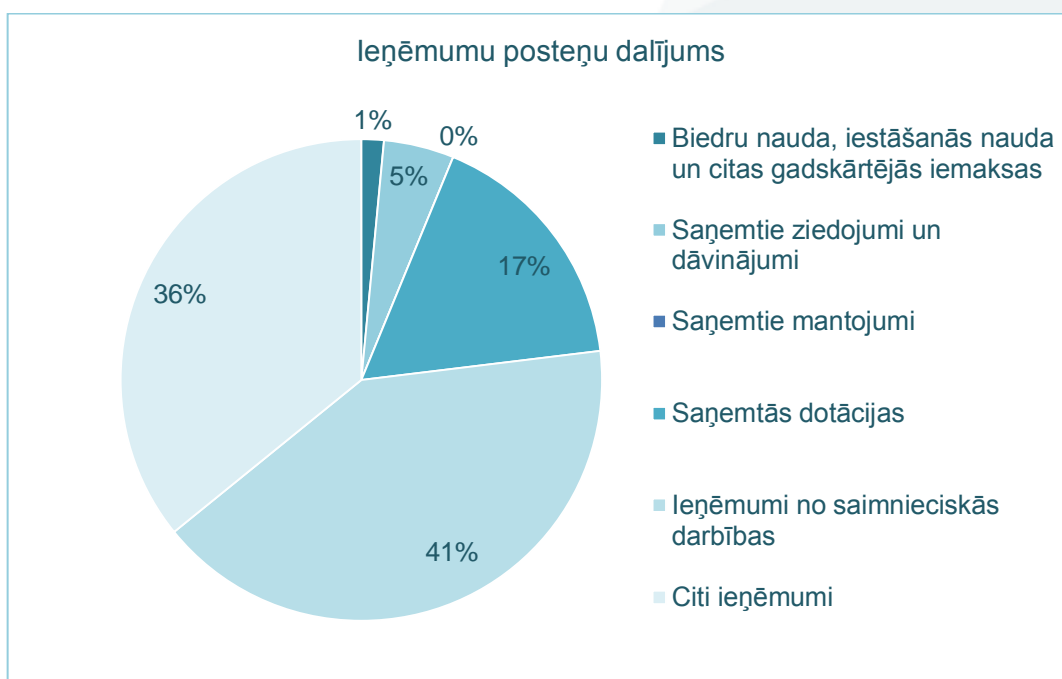
Bilancē analizēti bilances aktīva posteņi par ilgtermiņa ieguldījumiem (nemateriālie ieguldījumi, pamatlīdzekļi), ilgtermiņa finanšu ieguldījumiem (ilgtermiņa aizdevumi), apgrozāmiem līdzekļiem (krājumi, materiāli, preces), debitoriem, vērtspapīriem un naudu. Bilancē tiek analizēti bilances pasīva posteņi par fondiem, ilgtermiņa kreditoriem (ilgtermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm, citi aizņēmumi) un īstermiņa kreditoriem (īstermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm, nodokļi, pārējie kreditori). Ieņēmumu un izdevumu pārskatā analizēti ieņēmumi (biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas, saņemtie ziedojumi un dāvinājumi, saņemtie mantojumi, saņemtās dotācijas, ieņēmumi no saimnieciskās darbības, citi ieņēmumi). Ieņēmumu un izdevumu pārskatā analizēti izdevumi par naudas maksājumiem: personām (algām un sociālās apdrošināšanas maksājumiem), materiālu izdevumiem, pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojumu un norakstīšanu, citiem izdevumiem, nodokļiem.

* Vēršam uzmanību, ka gada pārskatam jāsniedz skaidrs priekšstats par NVO līdzekļiem, to avotiem un finansiālo stāvokli pārskata gada pēdējā dienā (bilances datums), kā arī par NVO saimnieciskajiem darījumiem, ieņēmumiem un izdevumiem pārskata gadā. Ne vēlāk kā līdz nākamā gada 31.martam NVO iesniedz Valsts ieņēmumu dienestā gada pārskata vai tā daļas – ieņēmumu un izdevumu pārskata un ziedojumu un dāvinājumu pārskata – norakstu vai kopiju, ko apstiprinājusi NVO pārvaldes institūcija.

2.3.1. Ieņēmumu posteņu datu analīze

Ieņēmumu un izdevumu pārskatā tiek analizēti ieņēmumi (biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas, saņemtie ziedojumi un dāvinājumi, saņemtie mantojumi, saņemtās dotācijas, ieņēmumi no saimnieciskās darbības, citi ieņēmumi). Saņemtie ieņēmumi kopā par 100 biedrībām un nodibinājumiem ir gandrīz 27 miljoni latu (Ls 26 829 740), tajā skaitā (skat. 20. attēls. Ieņēmumu posteņu dalījums.):

1. biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas – 405 153 Ls jeb 1,5% no kopējā apjoma;
2. saņemtie ziedojumi un dāvinājumi – 1 262 472 Ls jeb 5%;
3. saņemtie mantojumi – 592 Ls jeb 0,0022%;
4. saņemtās dotācijas – 4 517 184 Ls jeb 17%;
5. ieņēmumi no saimnieciskās darbības pārsniedz 11 miljonus latu (11 025 075 Ls) jeb 41%;
6. citi ieņēmumi – 9 619 264 Ls jeb 36%.

20. attēls. Ieņēmumu posteņu dalījums.

Avots: 100 SLO gada pārskati. SIA "Lursoft IT".

Kā redzams 20. attēlā, vislielākais īpatsvars ieņēmumu struktūrā ir ieņēmumiem no saimnieciskās darbības, pēc tam seko citi ieņēmumi, un pēc tam dotācijas.

Biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas sastāvā tiek uzrādīta pārskata gadā iekasētā (iemaksāta kasē vai bankas kontā) biedru nauda, iestāšanās nauda un citi NVO kasē saņemtie tās biedru vai biedru kandidātu, locekļu vai dalībnieku obligātie gadskārtējie naudas maksājumi.

Noteikumos par gada pārskata ziņojumiem nav uzstādīta obligāta prasība norādīt atšifrējumu par saņemto biedru naudu, iestāšanās naudu un citiem NVO kasē saņemtajiem tās biedru vai biedru kandidātu, locekļu vai dalībnieku obligātiem gadskārtējiem naudas maksājumiem. Biedru nauda, iestāšanās nauda un citas gadskārtējās iemaksas neveido NVO sektora pamatieņēmumus.

2.3.2. Saņemtie ziedojumi un dāvinājumi

Saņemto ziedojumu un dāvinājumu sastāvā tiek norādīta pārskata gadā NVO kasē vai bankas kontā saņemtie naudas ziedojumi vai dāvinājumi, kā arī saņemtie kustamās vai nekustamās mantas (mantiskie) ziedojumi vai dāvinājumi, kuri novērtēti naudā, pamatojoties uz ziedojumu vai dāvinājumu apliecinājošajos dokumentos norādīto vērtību.

Atšifrējumu pa ziedojumu veidiem norāda gada pārskata *Ziedojumu un dāvinājumu pārskatā*. Līdz ar to gada pārskata lietotājs var gūt skaidru priekšstatu par NVO saņemtajiem un izlietotajiem ziedojumiem. No kopējiem ieņēmumiem Ls 26 829 740 saņemtie ziedojumi un dāvinājumi veido 4,71%. Saņemtie ziedojumi un dāvinājumi neveido NVO sektora pamatieņēmumus.

2.3.3. Saņemtie mantojumi

Pozīcijas *Saņemtie mantojumi* sastāvā tiek norādīti pārskata gadā mantojuma veidā saņemtā nauda un kustamā vai nekustamā manta. Finanšu līdzekļu mantojumu novērtē, pamatojoties uz NVO kasē vai bankas kontā iemaksāto naudas summu. Mantoto kustamo vai nekustamo mantu novērtē, pamatojoties uz mantojuma pieņemšanas dokumentos norādīto vērtību.

Gada pārskata ziņojumā nav uzstādīta obligāta prasība norādīt atšifrējumu pa saņemto mantojumu veidiem. Tādēļ pa to veidiem izdarīt secinājumus nav iespējams. No kopējiem ieņēmumiem saņemtie mantojumi veido Ls 592 jeb 0,0022% (ļoti niecīgu ieņēmumu daļu). Saņemtie mantojumi neveido NVO sektora pamatieņēmumus, jo to procentuālais ieguvums ir nenozīmīgs pret citiem ieņēmumiem.

2.3.4. Saņemtās dotācijas

Saņemto dotāciju sastāvā norāda pārskata gadā NVO kontā no valsts vai pašvaldības iestādes saņemto valsts vai pašvaldību budžeta finansējumu. Gada pārskata ziņojumā ir obligāta prasība norādīt atšifrējumu pa saņemto dotāciju veidiem un to izlietojumu. Tādēļ pa to veidiem var izdarīt secinājumus, proti, kura institūcija ir piešķīrusi noteikta veida finansējumu un kādiem mērķiem saņemtais finansējums ir izlietots. Šāda informācijas uzrādīšana gada pārskata pielikumā novērš saņemtā finansējuma izšķērdēšanas riskus.

No kopējiem ieņēmumiem saņemtās dotācijas veido Ls 4 517 184 jeb 16,84%, kas norāda uz pozitīvu valsts un pašvaldību sektora iezīmi finansiāli atbalstīt NVO sektoru. Saņemtās dotācijas neveido NVO sektora pamatieņēmumus.

2.3.5. Ieņēmumi no saimnieciskās darbības

Pozīcijas *Ieņēmumi no saimnieciskās darbības* sastāvā norāda saņemtās dividendes no ieguldījumiem kapitālsabiedrībās, pārskata gadā saņemtos produkcijas vai preču

pārdošanas vai pakalpojumu sniegšanas ieņēmumus, atskaitot tirdzniecības atlaides un citas piešķirtās atlaides, un šos ieņēmumus samazinošas pircēju pretenziju summas (ja tādas ir), kā arī pievienotās vērtības nodokli un citus nodokļus, kas tieši saistīti ar pārdošanu, ja tie ir ieskaitīti minēto ieņēmumu kopsummā. Ja NVO pārskata gadā ir pārdevusi produkciju vai preces vai ir sniegusi pakalpojumus uz kredīta vai nosakot atliktu samaksas termiņu, šo ieņēmumu kopsummā ietver arī tos ieņēmumus, kuri līdz bilances datumam vēl nav samaksāti.

Komerclikuma 1. panta otrā un trešā daļa nosaka, ka komercdarbība ir atklāta saimnieciskā darbība, kuru savā vārdā peļņas gūšanas nolūkā veic komersants. Komercdarbība ir viens no uzņēmējdarbības veidiem. Šā panta trešā daļa nosaka, ka saimnieciskā darbība ir jebkura sistemātiska, patstāvīga darbība par atlīdzību. Savukārt *Biedrību un nodibinājumu likuma* 7.panta pirmā daļa nosaka, ka biedrībai un nodibinājumam ir tiesības papilddarbības veidā veikt saimniecisko darbību, kas saistīta ar sava īpašuma uzturēšanu vai izmantošanu, kā arī veikt citu saimniecisko darbību, lai sasniegtu biedrības un nodibinājuma mērķus. Šā panta otrā daļa nosaka, ka biedrības un nodibinājuma ienākumus drīkst izmantot vienīgi statūtos noteiktā mērķa sasniegšanai. Peļņu, kas gūta no biedrības un nodibinājuma veiktās saimnieciskās darbības, nedrīkst sadalīt starp biedrības biedriem vai nodibinājuma dibinātājiem.

Normatīvie akti, kas regulē biedrību un nodibinājumu gada pārskata veidošanu, neparedz bilancē uzrādīt „Uzkrātos ieņēmumus”, kas veidojas gadījumos, kad pakalpojumi faktiski ir sniegti, prece nosūtīta, bet rēķins izrakstīts nākamajā pārskata gadā. Šādu posteni bilancē uzrāda komersanti. Ja NVO nodarbojas ar saimniecisko darbību (kā rāda statistika, no 100 pētāmām NVO ieņēmumi no saimnieciskās darbības ir 41,09%), tad šāds rādītājs ir nozīmīgs, lai rastos šādu ieņēmumu risks.

Gada pārskata ziņojumā nav uzstādīta obligāta prasība norādīt atšifrējumu pa saņemto saimnieciskās darbības ieņēmumu veidiem. Tādēļ pa to veidiem secinājumus izdarīt nav iespējams.

Ņemot vērā minēto, šāda situācija rada pamatotus riskus sabiedriskā labuma organizāciju darbībā pēc būtības. Rodas pamatoti jautājumi: vai NVO faktiski nenodarbojas ar komercdarbību, un vai NVO pārvaldei nebūtu jāreģistrē komercsabiedrība, kas maksā valsts budžetā paredzēto uzņēmumu ienākuma nodokli 15% apmērā no apliekamā ienākuma (peļņas)? Pastāvot esošajai situācijai, rodas risks izvairīties no nodokļu nomaksas.

No kopējiem ieņēmumiem Ls 26 829 740 saņemtie ieņēmumi no saimnieciskās darbības veido 11 025 075 latus jeb 41,09%, kas norāda uz to, ka NVO sektora pamatieņēmumi veido ieņēmumus no saimnieciskās darbības tāpat kā komersantiem no komercdarbības, nevis no saņemtajām biedru naudām un ziedojumiem. Gadījumu analīzes dati sniedz satraucošu informāciju par biedrībām un nodibinājumiem, kuriem ir augsti ieņēmumu rādītāji, jo gandrīz puse no to ienākumiem veidojušies saimnieciskās darbības rezultātā. Skatoties vidējos rādītājus, 40% ir augstākā iespējamā robeža papilddarbības veikšanai. Tas nozīmē, ka atsevišķiem izlases subjektiem saimnieciskā darbība pārkāpj papilddarbības veikšanas nosacījumus, kas ir negatīvs rādītājs.

2.3.6. Citi ieņēmumi

Pozīcijas *Citi ieņēmumi* sastāvā norāda naudas ienākumus no saņemtās apdrošināšanas atlīdzības, kompensācijām, pamatlīdzekļiem, citu ilgtermiņa ieguldījumu vai apgrozāmo līdzekļu pārdošanas un citus naudas ieņēmumus no finansēšanas avotiem, kas nav aizliegti normatīvajos aktos. Citi ieņēmumu sastāvā norāda arī pozitīvo starpību, kas radusies, ārvalsts valūtā maksājamo debitoru parādu atlikumu un ārvalsts valūtas atlikumu pārrēķinot latos, kā arī negatīvo starpību, kas radusies, ārvalsts valūtā maksājamo kreditoru parādu atlikumu pārrēķinot latos. Gada pārskata ziņojumā nav uzstādīta obligāta prasība norādīt atšifrējumu pa saņemto citu ieņēmumu veidiem. Tādēļ pa to veidiem secinājumus izdarīt nav iespējams, jo nav zināms, vai šo citu ieņēmumu lielākais īpatsvars veidojas no pamatlīdzekļu un apgrozāmo līdzekļu pārdošanas vai no citiem veidiem.

No kopējiem ieņēmumiem citi ieņēmumi veido 35,85% jeb Ls 9 619 264, kas norāda, ka NVO sektora pamatieņēmumi ne tikai veido ieņēmumus no saimnieciskās darbības, bet tie veidojas arī no citiem ieņēmumiem, kas var rasties no saimnieciskā darbībā izmantojamo pamatlīdzekļu un apgrozāmo līdzekļu pārdošanas. Līdz ar to citi ieņēmumi ir uzskatāmi par daļēji līdzvērtīgiem ar ieņēmumiem no saimnieciskās darbības. Piemēram, NVO var arī saņemt apdrošināšanu par bojātu saimnieciskajā darbībā izmantojamu nekustamo īpašumu vai kompensāciju par stihiskā nelaimē zaudētu nekustamo īpašumu.

2.3.7. Izdevumu posteņu datu analīze

Ieņēmumu un izdevumu pārskatā analizēti izdevumi par naudas maksājumiem personām, materiālu izdevumi algām un sociālās apdrošināšanas maksājumiem, pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana, citi izdevumi un nodokļu maksājumi. Posteņu analīzes mērķis ir noteikt finanšu riskus un biedrību un nodibinājumu darbības atbilstību normatīvajiem aktiem. Galvenais uzdevums bija izpētīt un atspoguļot, vai NVO savus līdzekļus izlieto organizācijas statūtos noteiktajai darbībai vai arī līdzekļi tiek izlietoti NVO pārvaldes un biedru labumam.

Apskatot iegūtos datus par 100 sabiedriskā labuma NVO, ir secināts, ka kopējie izdevumi ir 25 miljoni latu (Ls 25 417 802). Izdevumu pozīcijas un apjoms ir šāds: administratīvie un saimnieciskās darbības izdevumi – Ls 25 380 952 jeb 99,86% no kopējiem izdevumiem, tajā skaitā:

- naudas maksājumi personām – Ls 313 454 jeb 1,23%;
- materiālu izdevumi – Ls 2 522 032,91 jeb 9,94%;
- algas – Ls 4 434 203 jeb 17,47% no administratīvo izdevumu apjoma;
- sociālās apdrošināšanas maksājumi – Ls 1 054 932 jeb 4,16%;
- pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana – Ls 475 180 jeb 1,87%;
- citi izdevumi – Ls 16 581 151,89 jeb 65,33%;
- nodokļi – Ls 36 850 jeb 0,14%.

Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 11 *Noteikumi par sabiedriskā labuma organizāciju administratīvajiem izdevumiem* sabiedriskā labuma organizācijas administratīvo izdevumu pozīcijā iekļauj šādus izdevumus: organizācijas vadīšanas, uzturēšanas, reklāmas un ar organizācijas mērķu un uzdevumu īstenošanai nepieciešamo ieņēmumu ieguvei saistītie izdevumi, kā arī ar šiem izdevumiem saistītie

nodokļi. MK noteikumu nosacījumu interpretācijai papildus skatāmi *Sabiedriskā labuma organizāciju likumā* norādītie precizējumi, kas nosaka, ka SLO administratīvajiem izdevumiem drīkst izlietot ne vairāk kā 25 procentus no attiecīgajā taksācijas periodā (kalendārajā gadā) izlietotajiem vispārējiem ziedojumiem.

Apskatīto organizāciju kopējā izdevumu summa būtiski pārsniedz SLO likumā noteiktos ierobežojumus, jo administratīvie izdevumi un saimnieciskās darbības izdevumi vidēji ir 99% apmērā, nevis 25% robežās. Esošais konstatējums ir neapmierināms un norāda uz nepilnībām sabiedriskā labuma organizācijas statusa piemērošanai un atņemšanai gadījumos, kad likumā noteiktās normas ir pārkāptas.

2.3.8. Atalgojums un sociālās apdrošināšanas maksājumi

Pozīcijā *Naudas maksājumi personām* norāda naudas maksājumus (ja tādi ir), ko veikusi organizācija, kura dibināta un darbojas, lai aizstāvētu, piemēram, sociāli mazaizsargāto personu grupu un trūcīgo personu un ģimeņu tiesības un intereses, vai ko veikusi NVO saistībā ar cita veida sabiedriskā labuma darbību. Šajā sastāvā norāda arī naudas maksājumus personām, kurām saskaņā ar nodibinājuma statūtiem var izmaksāt līdzekļus no nodibinājuma mantas.

No administratīvajiem izdevumiem naudas maksājumi personām ir Ls 313 454 jeb 1,23%, kas ir maznozīmīga summa un kopējos izdevumus neietekmē.

Pie algām norāda NVO darba ņēmējiem pārskata gadā aprēķināto darba algu, atlīdzību vai citu darba samaksai pielīdzināmu maksājumu summas pirms nodokļu vai citu likumos paredzētu maksājumu atskaitīšanas (bruto summas).

Gada pārskata ziņojumā norāda algu atšifrējumu, ja algu vai atlīdzību saņēmuši pārvaldes institūcijas locekļi par noteikta veida izdevumiem. Ziņojumā norāda algas vai atlīdzības kopsummu un paskaidrojumus, kāda veida izdevumi atlīdzināti. Tas dod informāciju apzināt, vai NVO sektorā pārvaldes institūcija saņem samērīgu atlīdzību.

Gada pārskata ziņojumā norāda ar darba līgumiem nodarbināto darbinieku vidējo skaitu gadā un viņu darba algas kopsummu. Tas ļauj secināt, cik lielu atalgojumu vidēji saņem NVO sektorā. Rādītājus var salīdzināt ar komercsabiedrību rādītājiem un izdarīt secinājumus par atlīdzības samērīgumu.

No administratīvajiem izdevumiem algas ir Ls 4 434 203 jeb 17,47%, vai aptuveni 1/6 daļa, kas ir nozīmīga summa pret pārējiem izdevumiem, jo NVO sektora pamatmērķis ir veikt sabiedrisko vai sabiedriskā labuma darbību, nevis saņemt biedru naudas un ziedojumus, lai izlietotu no tā gandrīz 20% darbinieku algām. Darbinieku skaits 100 pētāmajās NVO kopā ir 728 fiziskas personas, no kā izriet, ka katrā apskatāmajā organizācijā ir aptuveni 7-8 darbinieki.

Ja aprēķina bruto algu uz vienu darbinieku no 100 NVO, tad veidojas Ls 6 090 94. Darbinieka mēneša bruto alga vidēji ir aptuveni 508 lati. Algas veido nozīmīgus NVO sektora izdevumus.

Analizējot pētāmās 100 NVO atsevišķi, var secināt, ka ir NVO, kurām nav darbinieku, ir NVO, kurām darbinieku skaits nepārsniedz 10, taču ir arī atsevišķas NVO, kuru darbinieku skaits ir 12, 14, 22, 28, 41, 86, 105 un 112 cilvēku.

Izvērtējot minēto situāciju, rodas jautājums, vai NVO tik tiešām darbojas kā sabiedriska organizācija, ja tā var atļauties algot tādu daudzumu darbinieku un aprēķināt katram no tiem vairāk nekā Ls 500 lielu bruto algu ar darba devēja VSAOI 24,09%. Tāda lieluma algu daudzus gadījumos nesāņem pat komercdarbībā, kur aptuveni 40% nodarbināto saņem minimālo algu un zemāku par to (200 latu).

Varbūt dažas sabiedriskās organizācijas izveidotas, lai optimizētu nodokļus? Papildu izdevumi nepieciešami arī darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām (VSAOI). Tādējādi nepieciešama rūpīga detalizēta NVO sektora izpēte jeb audits un revīzija, lai konstatētu, vai NVO sektorā nepastāv komercdarbības riski.

Sociālās apdrošināšanas maksājumu sastāvā norāda biedrības, nodibinājuma kā darba devēja pārskata gadā aprēķinātās valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu summas, aprēķinātos likumā paredzētos maksājumus darbiniekiem darba nespējas gadījumos bruto summās, naudas iemaksas privātajos pensiju fondos un citus ar darbinieku sociālo apdrošināšanu saistītus naudas maksājumus.

Ziņojumā tiek atspoguļoti nodokļi, taču valsts obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas nav nodalītas atsevišķi darba devējam un darba ņēmējam. Ja bruto alga noteikta Ls 4 434 203 un to reizina ar 24,09% darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām, tad veidojas šāds rezultāts – Ls 1 068 199,50. Taču *Ieņēmumu un izdevumu pārskatā* postenī *Sociālās apdrošināšanas maksājumi* uzrādīti Ls 1 054 932. Starpība starp aprēķināto un uzrādīto ir 13 267,50 lati.

Kāpēc rodas šāda starpība, kurai nebūtu jābūt, jo no bruto (aprēķinātās) algas, ko norāda grāmatvedības izdevumu kontā, tiek aprēķināti darba devēja VSAOI 24,09%? Viena no atbildēm varētu būt, ka šajā postenī ir norādītas aprēķinātās autoratlīdzības. Otra iespējamā atbilde – šajā postenī ir norādīti ienākumi, kuri nav apliekami ar iedzīvotāju ienākuma nodokli un kuri nav valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekts, piemēram, komandējuma dienas naudas, dzīvības, veselības apdrošināšana, privātā pensiju fonda iemaksas, kompensācijas par personisko vieglo transportlīdzekli u.c. neapliekamiem objektiem, kas noteikti likuma *Par iedzīvotāju ienākuma nodokli* 9. pantā.

No administratīvajiem izdevumiem sociālās apdrošināšanas maksājumi ir Ls 1 054 932 jeb 4,16%. Kopā darbaspēka izmaksas NVO ir aptuveni 22% vai 1/5 daļa. Ja nosaka aprēķinātās algas un darba devēja VSAOI pret biedru naudām, ziedojumiem, mantojumiem un dotācijām, tad rodas starpība Ls 696 266. Ieņēmumu un izdevumu starpība veidojas Ls 1 411 938 apmērā. Tātad NVO visus saņemtos ieņēmumus neizlieto. Kopumā tas ir nozīmīgs izdevumu postenis kopā ar algas posteni.

2.3.9. Materiālu izdevumi

Pozīcijā *Materiālu izdevumi* norāda pārskata gadā patērētos pirktos, ziedojumā vai dāvinājumā saņemtos materiālus, preces un citus krājumus. Patērētos pirktos

materiālus, preces un citus krājumus novērtē, pamatojoties uz naudas summu, kas par tiem samaksāta, bet ziedojumā vai dāvinājumā saņemtos krājumus novērtē, pamatojoties uz summu, kas ieģrāmatota ieņējumos. Izņēmuma gadījumos, ja attiecīgo veidu krājumu atlikumi iepriekšējos gados novērtēti zemāk par sākotnēji ieģrāmatoto vērtību, tos novērtē, pamatojoties uz pārskata gada sākumā grāmatvedības uzskaitē esošo novērtējumu.

Bilancē materiālus uzrāda pēc inventarizācijas datiem, jo inventarizācija ir veicama dabā un ir obligāta. Tādējādi pēc inventarizācijas rezultātiem tiek norādīts attiecīgs skaits atlikumā gada beigās. Bilancē aktīva pusē vienmēr jānorāda inventarizācijā iegūtie patiesie dati.

Biedrības un nodibinājumi, kas kārtu grāmatvedību pēc divkāršā grāmatvedības principa, materiālus faktiski uzskaita pēc to saņemšanas, nevis pēc samaksātās naudas. Arī naudas plūsmas principu ievēro tikai tās organizācijas, kuras grāmatvedību kārtu pēc vienkāršā grāmatvedības ieraksta principa, jo tās nesastāda bilanci, kurā tiek atspoguļoti NVO līdzekļu atlikumi.

Gada beigās NVO atlikumā bieži ir materiāli, par kuriem nav samaksāta nauda, ja tie iegādāti pārskata gada pēdējās dienās. Ja NVO šādu materiālu izdevumus neuzrādīs *Ieņējumu un izdevumu* pārskatā, tad arī *Bilancē* materiālu atlikumus nevar uzrādīt, ja par tiem nav samaksāta nauda, un veidosies situācija, ka inventarizācijas dati nesakrītīs ar tiem, kas būtu jānorāda bilancē.

Gada beigās bieži var būt arī gadījumi, kad prece saņemta un nauda nav vēl samaksāta, bet prece jau ir pārdota. Tas rada situāciju, kad faktiskie ieņējumi nav saskaņoti ar izdevumiem, jo ieņējumi ir atzīti, bet izdevumus konkrētajā gadā atzīt nevar. Vai būtu pareizi nākamajā gadā atzīt tos izdevumus, par kuriem ieņējumi gūti jau iepriekšējā gadā?

Turklāt pastāv atsevišķa uzskaitē pēc būtības precēm un materiāliem, kuri attiecas uz pārdošanu saimnieciskajā darbībā un izlietošanu NVO darbības uzturēšanai. Tas nozīmē, ka NVO var būt iegādātas preces, tādas kā, piemēram, lietotas mantas (humānā palīdzība), kas tiek pārdotas tālāk. Taču izdevumi – materiāli, kas nepieciešami NVO biroja izdevumiem – attiecas tikai uz organizācijas administrācijas izdevumiem.

Normatīvajos aktos, kuri regulē NVO sektora grāmatvedības uzskaiti, nav norādīts, pēc kādiem principiem NVO drīkst uzskaitīt materiālu izdevumus – pēc periodiskās inventarizācijas metodes vai pēc nepārtrauktās inventarizācijas metodes. Organizāciju vadība pati drīkst izvēlēties iespējamās uzskaites metodes, bet tad ir jāsaprot, ka, izmantojot nepārtraukto inventarizācijas metodi, materiāli jāuzskaita bilances kontos un tie jānoraksta atbilstoši izlietojumam, bet, izmantojot periodisko inventarizācijas metodi, materiālus uzreiz grāmato izmaksās un to atlikumus koriģē gada beigās pēc inventarizācijas datiem. Juridiskās personas, kuras gada pārskatu sastāda atbilstoši *Gada pārskata* likumam, var sastādīt atbilstošu *Peļņas* vai *Zaudējumu* aprēķinu.

Turklāt rodas jautājums par to, kāpēc *Ieņējumu un izdevumu* pārskatā ir sadaļa *Administrācijas izdevumi*, kurās ietilpst NVO materiālu izdevumi, ja NVO ir saimnieciskās darbības izdevumi, kas rada saimnieciskās darbības ieņējumus? Šāds ieņējumu un izdevumu posteņu sadalījums neatbilst faktiskajai situācijai.

No administratīvajiem izdevumiem materiālu izdevumi ir Ls 2 522 032,91 jeb 9,94%. Materiālu izdevumi Ls 2 522 032,91 pret saimnieciskās darbības ieņēmumiem Ls 11 025 075 ir 23%. Tātad 23% var uzskatīt par preču vai pakalpojumu provizorisku uzcenojumu to pārdošanas gadījumos. Materiālu izdevumi ir vidēji nozīmīga NVO izdevumu daļa.

2.3.10. Pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana

Pozīcijā *Pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana* norāda pārskata gadā aprēķināto biedrības un nodibinājuma īpašumā esošo vai nomā ar izpirkuma tiesībām (finanšu nomā) paņemto pamatlīdzekļu nolietojuma summu, kā arī nemateriālo ieguldījumu vērtības samazinājuma summu.

Nolietojums aprēķināms atbilstoši NVO vadības noteiktajam pamatlīdzekļu un nemateriālo vērtību lietošanas periodam. Komercdarbībā nolietojumu noraksta pēc divām metodēm: lineārās vai degresīvās metodes. NVO grāmatvedību reglamentējošos normatīvajos aktos nav iekļauta šāda izvēle. Tādēļ nevar novērtēt, pēc kādas metodes NVO atskaita nolietojumu, jo tās uzrādīšana ziņojumā nav prasīta.

No administratīvajiem izdevumiem pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojums un norakstīšana veido 1,87%, kas ir nenozīmīgs izdevumu postenis.

2.3.11. Citi izdevumi

Sadaļā *Citi izdevumi* norāda:

1. Īpašuma apdrošināšanas maksājumus un izdevumus vai zaudējumus, kas radušies pēc pamatlīdzekļu un citu ilgtermiņa ieguldījumu pārdošanas vai likvidācijas;
2. negatīvo starpību, kas radusies, ārvalsts valūtā maksājamo debitoru parādu atlikumu un ārvalsts valūtas atlikumu pārrēķinot latos, kā arī pozitīvo starpību, kas radusies, ārvalsts valūtā maksājamo kreditoru parādu atlikumu pārrēķinot latos. Izņēmuma gadījumos, ja attiecīgo vērtspapīru atlikumi pārskata gada beigās novērtēti zemāk par sākotnēji iegrāmatoto vērtību, šajā postenī norāda izdevumos norakstīto starpību;
3. citus izdevumus, tajā skaitā izdevumus par saņemtajiem citu personu pakalpojumiem, telpu nomu, apkuri, apgaismošanu, kā arī kancelejas, pasta, telefona, komandējumu, reklāmas izdevumus un citus kārtējos izdevumus, soda naudas (ja tādas ir) un citus neparedzētus maksājumus.

Zaudējumi no pamatlīdzekļu pārdošanas rodas gadījumos, kad tie ir pārdoti par zemāku vērtību nekā atlikusī vērtība bilancē. Zaudējumi no pamatlīdzekļu likvidācijas rodas, ja pamatlīdzeklis norakstīts ar aktu grāmatvedībā no bilances un ziedots, dāvināts citām personām. Tā kā NVO uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarāciju nesastāda un šo nodokli nemaksā, tad minētajos gadījumos var rasties risks, vai šie pamatlīdzekļi tik tiešām ir pārdoti vai ziedoti personām, kuras nav saistītas ar konkrēto NVO. Jo uzņēmumam, kas šādi rīkotos, būtu jāpalielina apliekamais ienākums un jāmaksā uzņēmumu ienākuma nodoklis, izņemot par likumā *Par uzņēmumu ienākuma*

nodokli noteiktajā kārtībā veiktajiem ziedojumiem, par kuriem ir tiesības saņemt 85% uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaidi. Savukārt NVO nav nodokļu sekas, ja Valsts ieņēmumu dienests nepierāda pretējo, proti, nesaskata komercdarbības pazīmes un nepielīdzina pamatlīdzekļu pārdošanu vai ziedošanu par labuma gūšanu personai, kura saistīta ar NVO.

Pozīcijas *Citi izdevumi* sastāvā iekļauj lielāko daļu no NVO biroja izdevumiem. Ja šie izdevumi netiek atšifrēti pa posteņiem ziņojumā, tad pastāv risks, ka šajos izdevumos var iekļaut arī biedru personiskos izdevumus (degviela, pārtika, izdevumi komandējuma laikā, atpūtas un izklaides pasākumi u.c.), kas būtu apliekami ar iedzīvotāju ienākuma nodokli.

No administratīvajiem izdevumiem *Citi izdevumi* veido Ls 16 581 151,89 jeb 65,33%, un vairāk nekā pusi no visiem pārējiem izdevumiem. Tas ir nozīmīgs postenis NVO *Ieņēmumu un izdevumu pārskatā*.

2.3.12. Nodokļi

Ieņēmumu un izdevumu pārskata nodokļu posteņos sadalījumā pa nodokļu veidiem norāda pārskata gadā aprēķinātās nodokļu maksājumu summas (piemēram, nekustamā īpašuma nodokļa maksājumu summu par zemi, kā arī par ēkām un būvēm, ja attiecīgais nodibinājums vai biedrība nav atbrīvota no nekustamā īpašuma nodokļa maksājumiem par tai piederošajām ēkām un būvēm).

No kopējiem izdevumiem nodokļi ir Ls 36 850 jeb 0,14%. Šie izdevumi pret kopējiem ir maznozīmīgi, tie vienīgi liecina par to, ka NVO īpašumā ir nekustamais īpašums – ēkas un zeme – un tas nav atbrīvots no nekustamā īpašuma nodokļa nomaksas.

2.3.13. Ieņēmumu un izdevumu starpība

Gada pārskata postenī *Ieņēmumu un izdevumu starpība* norāda pārskata gada ieņēmumu pārsniegumu pār izdevumiem – kā pozitīvu skaitli – vai izdevumu pārsniegumu pār ieņēmumiem – kā negatīvu skaitli. Ieņēmumi kopumā 100 izpētāmajās NVO 2012. gadā ir bijuši 26 829 740 latu, un izdevumi kopumā 100 pētāmajās NVO 2012. gadā ir bijuši 25 417 802 lati. Ieņēmumu un izdevumu starpība ir Ls 1 411 938, jeb kopējie izdevumi pret kopējiem ieņēmumiem procentuāli ir 94,74%.

Var secināt, ka aptuveni 5% veido NVO ieņēmumu pārpalikumu jeb ienākumu vai peļņu, kas pēc NVO vadības lēmuma tiek uzrādīts bilancē rezerves fondā.

Priekšlikumi

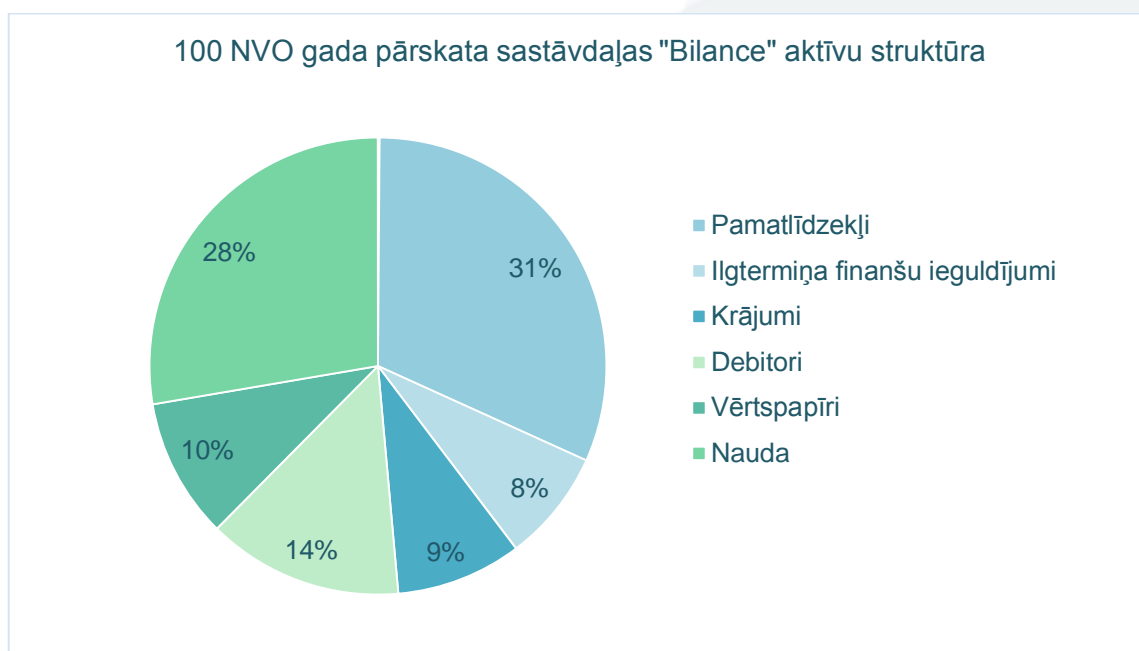
1. Attiecībā uz NVO, kas sastāda gada pārskatu un veic saimniecisko darbību, noteikt normatīvajos aktos obligāti sastādāmo gada pārskata pielikumu, kurā norādīti visi ieņēmumu un izdevumu pārskata ieņēmumu posteņu atšifrējumi pa grāmatvedības kontiem ar paskaidrojumu.
2. Noteikt *Biedrību un nodibinājumu likumā* un *Komerclikumā* komercdarbības pazīmes, pēc kurām NVO ir jāpārreģistrējas *Uzņēmumu reģistrā* par komercsabiedrību.

3. Veikt VID auditu atsevišķās NVO, kurās būtiska ieņēmumu sastāvdaļa ir ieņēmumi no saimnieciskās darbības, algu apmērs un darbinieku skaits.
4. Noteikt likumā *Par grāmatvedību* atsevišķus nosacījumus un kritērijus NVO, kurām ir saimnieciskā darbība, darbinieki, debitori (pircēji un pasūtītāji) un ilgtermiņa kreditori pēc apgrozījuma, darbinieku skaita, bilances summas.

2.3.14. Bilance

Bilance ir gada pārskata sastāvdaļa, kurā norāda NVO līdzekļu un to avotu (aktīvu un pasīvu) atlikumus bilances datumā, piemēram, 31. decembrī. Līdzekļus norāda bilances aktīvā, bet to avotus – bilances pasīvā. Bilances aktīva kopsummai jābūt vienādai ar bilances pasīva kopsummu.

Bilances aktīvā norāda NVO pirktos, kā arī ziedojumā vai dāvinājumā, mantojumā vai citādā veidā saņemtos ilgtermiņa ieguldījumus un apgrozāmos līdzekļus (skat. 21. attēls. 100 NVO gada pārskata sastāvdaļas „Bilance” aktīvu struktūra.).

21. attēls. 100 NVO gada pārskata sastāvdaļas „Bilance” aktīvu struktūra.

Avots: 100 SLO gada pārskati. SIA „Lursoft IT”.

100 SLO gada pārskatu analīze liecina, ka pētāmās grupas ilgtermiņa ieguldījumi kopā veido vairāk nekā 6,5 miljonus latu jeb Ls 6 538 247, tajā skaitā:

1. nemateriālie ieguldījumi – Ls 21 885;
2. pamatlīdzekļi – Ls 5 278 895 (nekustamais īpašums – Ls 3 839 868; pārējie pamatlīdzekļi – Ls 1 439 027);
3. ilgtermiņa finanšu ieguldījumi – Ls 1 237 467 (akcijas un daļas – Ls 1 230 467; ilgtermiņa aizdevumi – Ls 7000).

Savukārt apgrozāmie līdzekļi kopā veido Ls 9 890 717, tajā skaitā:

1. krājumi – Ls 1 411 804 (materiāli – Ls 269 958; preces – Ls 1 137 346);
2. debitori – Ls 2 326 580;
3. vērtspapīri – Ls 1 581 380;
4. nauda – Ls 4 570 953.

Kā redzams, vislielāko procentuālo daļu NVO bilances aktīvos veido pamatlīdzekļi, kas aizņem 32%, pēc tam seko nauda (28%) un debitori (14%).

Secinājumi par bilances rādītājiem

1. Nemateriālie ieguldījumi.

Nemateriālie ieguldījumi sastāvā norāda NVO nemateriālo ieguldījumu atlikušo vērtību (piemēram, datorprogrammas atlikušo vērtību, ja tās cena nav iekļauta datora iegādes izmaksās un iegādes līgums dod tiesības šo datorprogrammu lietot pastāvīgi). Lai izdarītu konkrētākus secinājumus, nepieciešams apzināt, cik katrai NVO ir datoru, un tad jautāt par datorprogrammu licencēm vai arī veikt auditu.

Nemateriālie ieguldījumi 100 NVO ir Ls 21 885, kas no kopējiem bilances aktīviem veido pavisam nenozīmīgu daudzumu – tikai 0,13%.

2. Pamatlīdzekļi.

Bilances pamatlīdzekļu postenis sastāv no diviem šī posteņa atšifrējumiem: no posteņa *Nekustamais īpašums* un no posteņa *Pārējie pamatlīdzekļi*.

Nekustamā īpašuma sastāvā norāda NVO zemesgabalu sākotnējo vērtību (jo zemei nolietojumu nerēķina), kā arī ēku, būvju un ilggadīgo stādījumu (ja tādi ir) atlikušo vērtību, bet *Pārējie pamatlīdzekļi* sastāvā norāda visu pamatlīdzekļu, kuri nav nekustamais īpašums (transportlīdzekļi un pārējie pamatlīdzekļi), atlikušo vērtību.

NVO pamatlīdzekļi nepieciešami NVO darbības uzturēšanai, birojam un saimnieciskai darbībai. NVO pamatlīdzekļus var iegūt no ziedojumiem, dāvinājumiem, mantojumiem, iegādes un nomas ar izpirkumu.

Nemateriālo ieguldījumu un pamatlīdzekļu atlikušo vērtību aprēķina, atskaitot no to sākotnējās vērtības visus vērtības norakstījumus, kā arī pārskata gadā un iepriekšējos gados iegrāmatotās ikgadējās nemateriālo ieguldījumu vērtības samazinājuma un pamatlīdzekļu nolietojuma summas. Normatīvajos aktos nav noteiktas nolietojuma metodes.

Nemateriālajiem ieguldījumiem un pamatlīdzekļiem sākotnējo vērtību teorētiski nosaka, pamatojoties uz:

1. naudas summu, kas par tiem samaksāta, ja tie ir pirkti vai pašu izveidoti;
2. ieņēmumos iegrāmatoto summu, ja tie ir saņemti ziedojumā vai dāvinājumā, mantojumā vai citādā veidā.

Šādus nosacījumus attiecībā uz samaksu nevar ievērot NVO, kura kārtā divkāršā ieraksta grāmatvedību pēc uzkrāšanas principa. NVO var pamatlīdzekļus iegādāties līzingā (nomaksas pirkums), un tas nozīmē, ka pamatlīdzekļu sākotnējā vērtība jāuzskaita vērtībā, kura norādīta piegādātāja rēķinā, izņemot aprēķinātos procentus. Izņēmuma kārtā procentus iekļauj pamatlīdzekļa vērtībā, ja tie samaksāti līdz nodošanai ekspluatācijā. Līzinga darījumā par pamatlīdzekli var netikt veikta sākuma samaksa vai var tikt veikta daļēja samaksa. Pamatlīdzeklis jāuzskaita vērtībā, kura norādīta piegādātāja rēķinā.

Ikgadējās nemateriālo ieguldījumu vērtības samazinājuma un pamatlīdzekļu nolietojuma summas parasti aprēķina, vienmērīgi sadalot pa gadiem derīgās lietošanas laikā norakstāmās summas, kas atbilst attiecīgo nemateriālo ieguldījumu vai pamatlīdzekļu uzskaites vienību sākotnējai vērtībai. Nemateriālo ieguldījumu vai pamatlīdzekļu uzskaites vienību derīgās lietošanas laiku (gados) nosaka biedrības, nodibinājuma vai arodbiedrības pārvaldes institūcija. Normatīvajos aktos nav noteiktas metodes, kādas drīkst izmantot NVO. Grāmatvedības teorijā pastāv divas metodes: lineārā un degresīvā.

Lai secinātu, kāds ir NVO pamatlīdzekļu lietošanas mērķis un kādā veidā tie iegūti, vajadzīga detalizēta informācija. Gada pārskata ziņojumā ir prasība uzrādīt nemateriālo ieguldījumu un pamatlīdzekļu sākotnējās vērtības pamatojumu, taču nepieciešama būtu arī detalizētāka informācija par nolietojuma aprēķināšanu un atlikušo vērtību izslēgšanu, un vērtības palielināšanu atbilstoši kapitālajiem ieguldījumiem.

Pamatlīdzekļi 100 sabiedriskā labuma organizācijām ir Ls 5 278 895 apmērā, kas ir 32% no kopējiem bilances aktīviem vai 1/3 daļa. Tas norāda uz vidēju likviditāti. Likviditāte nozīmē finansiālo stāvokli segt kreditoru parādus jebkurā brīdī. Zema likviditāte norādīs uz to, ka subjektam pastāv maksātnespējas riski.

Nekustamais īpašums pret kopējiem pamatlīdzekļiem ir 73%, un pārējie pamatlīdzekļi pret kopējiem pamatlīdzekļiem ir 27%.

Izpētot 100 NVO, nekustamais īpašums pieder 15 NVO par dažādām summām, piemēram, no Ls 959 līdz Ls 1 277 491.

Lielākai daļai 100 NVO pieder pārējie pamatlīdzekļi. Lielākās summas ir Ls 138 330 un Ls 203 910. Ņemot vērā šīs lielākās pamatlīdzekļu summas, var veikt pētījumu atsevišķi konkrētai organizācijai, lai pārliecinātos, vai pamatlīdzekļi nepieciešami tās darbībai vai tie uzskatāmi par labumiem, kurus NVO biedri izmanto savu hobiju apmierināšanai (piemēram, luksusa automašīnas un ūdenstransports).

3. Akcijas un daļas.

Akciju un daļu sastāvā norāda NVO līdzdalību kapitālsabiedrībās, pamatojoties uz samaksāto naudas summu, vai, ja līdzdalība apmaksāta ar mantisko ieguldījumu, norāda attiecīgā ieguldījuma novērtējumu. Ziedojumā vai dāvinājumā, mantojumā vai citādā veidā saņemtās akcijas un daļas bilancē norāda, pamatojoties uz naudas summu, kas iegrāmatota ieņēmumos. Izņēmuma gadījumos, ja akciju vai daļu biržas vai tirgus cena ir ievērojami zemāka par sākotnēji ieņēmumos iegrāmatoto vērtību, bilancē norāda minētās akcijas vai daļas biržas vai tirgus cenu. Starpību noraksta izdevumos.

NVO piederošās akcijas un daļas ir vērtspapīri, kas attiecīgai organizācijai dod papildu ieņēmumus – dividendes. Ar šādu darbību vairāk nodarbojas komercsabiedrības, vai arī tā rodas, izveidojot apakšuzņēmumus – meitas uzņēmumus. NVO apzināti pēc to rakstura nebūtu jānodarbojas ar akciju vai kapitāldaļu tirdzniecību vai iegādi augļu ieguvei. Kā izņēmums varētu būt gadījums, kad akcijas vai kapitāldaļas saņemtas ziedojumā, dāvinājumā vai mantojumā.

Tādēļ jāveic atsevišķs NVO pētījums par šo kapitāldaļu vai akciju nepieciešamību, jo no 100 pētāmajām NVO vienai organizācijai ir akcijas vai kapitāldaļas Ls 1 217 590 vērtībā.

Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi pret bilances kopējiem aktīviem ir 7%.

No tā akcijas un daļas ir Ls 1 230 467, bet ilgtermiņa aizdevumi ir 7000 lati. Aizdevumu veikusi viena organizācija no 100. Aizdevumi NVO sektorā nebūtu pieļaujami, jo pastāv krāpšanās risks vai zaudēta parāda risks. NVO pamatdarbība ir sabiedriska rakstura darbības; NVO pamatdarbībai nav komerciāla rakstura peļņas nolūkam. NVO var organizēt labdarības pasākumus (sabiedrisko labumu) un veikt ziedojumus personām, ievērojot normatīvos aktus.

Ilgtermiņa aizdevumu sastāvā norāda NVO aizdoto naudu, kuras atdošanas termiņš noteikts vēlāk nekā vienu gadu pēc bilances datuma, kā arī nomnieka parādu par nomā ar izpirkuma tiesībām (finanšu nomā) atdotu pamatlīdzekli. Lai secinātu, vai tiešām NVO var pārdot pamatlīdzekli ar izpirkuma tiesībām kādai citai personai, jāveic attiecīgās organizācijas pārbaude.

4. Vērtspapīri.

Pētāmajām NVO uzrādīti vērtspapīri Ls 1 581 380 apmērā, kas pret bilances kopējiem aktīviem ir 10%. No tā var secināt, ka NVO sektoram kopā ar akcijām un kapitāldaļām pieder 17% šo objektu. Tas ir augsts rādītājs NVO sektoram, jo vērtspapīriem vairāk ir komerciāls raksturs. Rodas vairāki jautājumi: kādā veidā NVO tika pie šiem vērtspapīriem? Vai organizācija saņēma vērtspapīrus mantojumā, ziedojumā, dāvinājumā, vai tos nopirka? Ar kādu nolūku vērtspapīri tika nopirkti? Būtiski, ka komercsabiedrībai par šādu ienākumu no akcijām, kapitāldaļām un vērtspapīriem jāmaksā uzņēmumu ienākuma nodoklis.

5. Krājumi.

Krājumus un vērtspapīrus NVO bilancē pēc normatīvajiem aktiem norāda, pamatojoties uz naudas summu, kas par tiem samaksāta, ja tie ir pirkti, vai arī pamatojoties uz ieņēmumos iegrāmatoto naudas summu, ja tie ir saņemti ziedojumā vai dāvinājumā, mantojumā vai citādā veidā. Izņēmuma gadījumos, ja attiecīgā krājumu vai vērtspapīru veida tirgus vai biržas cena ir ievērojami zemāka par sākotnēji iegrāmatoto vērtību, bilancē norāda zemāko vērtību. Starpību noraksta izdevumos.

Šādas prasības normatīvajos aktos ir aplamas, jo, kārtojot grāmatvedību pēc divkāršā principa, darījumus norāda tad, kad tie notiek, piemēram, kad saņem krājumus ar pavadzīmi vai rēķinu. Ja krājumi tiek saņemti gada beigās, tad ļoti bieži par tiem nauda nav samaksāta. Tā var nebūt samaksāta arī tad, ja saņemtie krājumi, par kuriem NVO guvusi ieņēmumus, ir jau pārdoti. Grāmatvedības uzskaitē iegādātie krājumi jānorāda obligāti, līdz ar to arī gada pārskatā tie ir jānorāda. Pretējā gadījumā gada pārskatā tiktu uzrādīta nepatiesa informācija.

Gada pārskata ziņojumā nav paredzēts uzrādīt detalizētu informāciju par krājumiem – par kuriem nauda ir samaksāta un par kuriem vēl ne.

Normatīvajos aktos, kuri regulē NVO sektora grāmatvedības uzskaiti, nav norādīts, pēc kādām metodēm NVO sektorā uzskaita krājumus – pēc nepārtrauktās inventarizācijas metodes vai pēc periodiskās inventarizācijas metodes. Tāpat arī normatīvajos aktos, kuri regulē NVO sektora grāmatvedības uzskaiti, nav norādīts, pēc kādām metodēm

NVO drīkst novērtēt krājumus – pēc vidējās svērtās metodes vai pēc FIFO metodes. Gada pārskata ziņojumā nav obligātas prasības norādīt atšifrējumu pa materiālu veidiem (precēm, krājumiem) un pārvērtētiem krājumiem pēc neto tirgus vērtības.

Var būt situācijas, kad NVO sektorā krājumi tiek nocenoti. Krājumi var būt arī nelikvidi, un tas NVO sektoram rada zaudējumus. Taču normatīvajos aktos nav paredzēts to atspoguļot gada pārskata ziņojumā un nav paredzēts par to veidot uzkrājumus. NVO sektors šajā gadījumā – zaudējumu segšanai – var izmantot fondus.

Krājumi pret bilances aktīviem veido 9%. No krājumiem materiāli veido Ls 269 958, bet preces – Ls 1 137 346. No krājumiem preces veido 80%. Tas norāda, ka NVO krājumi nav iegādāti organizācijas darbības uzturēšanai, jo materiāli veido 20%, taču pārējie krājumi sastāv no precēm, kuras izmanto saimnieciskās darbības vajadzībām.

Ja NVO pieder mazvērtīgais inventārs, to visbiežāk uzrāda pie materiāliem, bet grāmatvedībā šim nolūkam ir atsevišķs konts. Materiāli var būt paredzēti arī preču ražošanai, ja organizācija ar to nodarbojas.

17 organizācijām (no 100) bilancē ir preces. Vislielākās preču summas ir Ls 341 129 un Ls 608 675 vērtībā. Tāpat 17 organizācijām ir materiālu atlikumi. Vislielākie materiālu atlikumi ir 224 767 latu vērtībā. Šādi rādītāji norāda uz faktu, ka atsevišķi pētāmie subjekti nodarbojas ar atklātu komercdarbību – tirdzniecību. Lai veiktu precīzākus secinājumus, nepieciešams atsevišķu NVO subjektu pētījums jeb audits.

6. Debitori.

Sadaļā *Debitori* norāda NVO prasījumus no citām personām. Ja debitoru parāds maksājams ārvalsts valūtā, tā summu bilancē pārrēķina latos saskaņā ar Latvijas Bankas noteikto attiecīgās ārvalsts valūtas kursu bilances datumā. Pēc ārvalsts valūtā maksājamo debitoru parādu atlikumu pārrēķināšanas iegūto novērtējuma palielinājumu latos ieģrāmato ieņēmumos, bet novērtējuma samazinājumu latos (turpmāk – negatīvā starpība) noraksta izdevumos.

Debitoru sastāvā var būt arī nodokļu pārmaksas, avansa norēķinu personu parāds pret NVO. Tā kā normatīvie akti nenosaka norādīt debitoru atšifrējumu gada pārskata ziņojumā, nav informācijas par to veidiem.

Tāpat normatīvie akti nenosaka debitoru novērtēšanu pēc neto vērtības, kas nozīmē, ka NVO būtu jāveic reālo debitoru atlikumu uzrādīšana bilancē, bet šaubīgie (kas nemaksā parādu un kam ir ierosināta maksātnespēja) un bezcerīgie (kam pasludināta bankrota procedūra) būtu jānoraksta izdevumos (zaudējumos), ja pastāvētu risks tos vairs nekad neatgūt. Komercsabiedrības veido uzkrājumus, taču NVO sektoram tas nav paredzēts. Ja nu vienīgi šādu debitoru zaudējumus var ņemt vērā, sadalot fondus.

Liels risks pastāv arī gadījumos, ja debitoru parāds uzkrājas pie avansa norēķinu personas un tā ilgstoši neatdod naudu vai neiesniedz izmaksu apliecināšus dokumentus. Nodokļu reglamentējošie normatīvie akti šo situāciju jau ir noregulējuši, un NVO ir jāievēro arī nodokļu prasības. Debitori pret bilances kopējiem aktīviem veido 14%.

7. Nauda.

Bilances postenī *Nauda* norāda NVO kasē esošās skaidrās naudas summu un bankas kontos esošās bezskaidrās naudas summu latos un ārvalstu valūtā. Ja kasē vai bankas kontā ir nauda ārvalsts valūtā, to pārrēķina latos saskaņā ar Latvijas Bankas noteikto attiecīgās ārvalsts valūtas kursu bilances datumā. Pēc ārvalsts valūtas atlikumu pārrēķināšanas iegūto pozitīvo starpību ieģrāmato ieņēmumos, bet negatīvo starpību noraksta izdevumos.

Nauda pret bilances kopējiem aktīviem ir 28%. Tas norāda uz vidēju likviditāti.

Bilances pasīva posteņu analīze

Bilances pasīvā norāda biedrības un nodibinājumus, kā arī ilgtermiņa un īstermiņa kreditoru parādus. Sadaļā turpinās gadījuma „100 biedrību un nodibinājumu, kas ieguvuši sabiedriskā labuma organizācijas statusu” analīze par bilances rādītājiem 2012. gadā.

Fondi kopā veido ieņēmumus 8 909 515 latu vērtībā, tajā skaitā:

1. pamatfonds – Ls 2 349 791 jeb 14% pret bilances kopsummu;
2. mērķfondi – Ls 2 100 153 jeb 13%;
3. rezerves fonds – Ls 4 459 571 jeb 27%.

Ilgtermiņa kreditori kopā veido Ls 1 311 188 jeb 7% pret bilances kopsummu, tajā skaitā ilgtermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm ir Ls 1 085 815 un citi aizņēmumi ir Ls 225 373.

Īstermiņa kreditori kopā veido Ls 6 208 261, tajā skaitā:

1. īstermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm ir Ls 184 788 jeb 1% pret bilances kopsummu;
2. nodokļi un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas ir Ls 259 885 jeb 2% pret bilances kopsummu;
3. pārējie kreditori ir Ls 5 763 588 jeb 35% pret bilances kopsummu.

Vislielāko procentuālo daļu NVO bilances pasīvos veido rezerves fonds (27%) un pārējie kreditori (35%).

Secinājumi par bilances pozīcijām

1. Fondi.

Ieņēmumu pārsniegumu pār izdevumiem, kuros ietvertas arī nodokļu un sociālo maksājumu summas, ieskaita bilancē rezerves fondā. Izdevumu pārsniegumu pār ieņēmumiem noraksta no bilances rezerves fonda līdzekļiem to atlikuma apmērā. Ar rezerves fonda līdzekļiem nesegto izdevumu summu norāda bilances postenī *Rezerves fonds* kā negatīvu skaitli.

Organizācija var veidot vienu neierobežotai lietošanai paredzētu fondu – rezerves fondu – vai, pamatojoties uz statūtiem vai pārvaldes institūcijas lēmumiem, šī fonda

līdzekļus var pārdalīt ierobežotai lietošanai paredzētajos fondos – mērķfondā un pamatfondā. Pamatfondu parasti attiecina uz *ilgtermiņa ieguldījumiem*.

Mērķfondu veido arī tad, ja ir saņemts ziedojums ar noteiktu mērķi un tas izlietojams tikai līgumā paredzētajiem mērķiem. Bilancē norāda mērķziedojuma neizlietoto atlikumu.

Līdzekļus un saistības, kas attiecas uz *ierobežotai lietošanai* paredzētajiem fondiem, grāmatvedības analītiskās uzskaites reģistros ieraksta un uzskaita atsevišķi.

Ieņēmumus, kuri radušies no ierobežotai lietošanai paredzētajā fondā turēto ilgtermiņa ieguldījumu vai apgrozāmo līdzekļu pārdošanas vai likvidācijas, kā arī saistību kārtiņas rezultātā, analītiskās uzskaites reģistros ieraksta kā šī fonda atlikumu palielinājumu. Izdevumus un zaudējumus, kuri radušies pēc ierobežotai lietošanai paredzētā fonda līdzekļu izlietošanas vai šajā fondā turēto ilgtermiņa ieguldījumu vai apgrozāmo līdzekļu vērtības norakstīšanas, to pārdošanas vai likvidācijas, kā arī pēc saistību kārtiņas, analītiskās uzskaites reģistros ieraksta kā fonda atlikumu samazinājumu.

Pētāmo 100 NVO pamatfonds veido 14% no kopējā bilances pasīva. Šis fonds paredzēts ierobežotai lietošanai. Pētāmo 100 NVO mērķfonds veido 13% no kopējā bilances pasīva. Šis fonds paredzēts ierobežotai lietošanai. Savukārt pētāmo 100 NVO rezerves fonds veido 27% no kopējā bilances pasīva. Arī šis fonds paredzēts neierobežotai lietošanai.

2. Ilgtermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm.

Pie ilgtermiņa aizņēmumiem no kredītiestādēm NVO norāda aizņēmumu pamatsummas, kuru samaksas termiņš noteikts vēlāk nekā vienu gadu pēc bilances datuma, kā arī ar šiem aizņēmumiem saistītos procentu maksājumus, kuru samaksas termiņš ir nokavēts (turpmāk – nokavētie procentu maksājumi).

Pētāmo 100 NVO ilgtermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm veido 7% no kopējā bilances pasīva. Tas nozīmē, ka NVO ir aizņēmušās no bankām kredītus uz ilgu laiku. No 100 NVO ilgtermiņa kredītus aizņēmušās 11 organizācijas (atlikumā 2012. gada 31. decembrī bija summas no 1700 latiem līdz 770 766 latiem). Skatoties aizņēmuma lielāko summu ar termiņu 20 gadi, vienā gadā organizācijai jāsedz kredītsaistības 38 538 latu apmērā.

Kā redzams, dažām SLO summas ir visai ievērojamas, un jautājums ir, kādā veidā NVO, kurām faktiski nav jānodarbojas ar komercdarbību, spēs atdot bankām šāda apmēra kredītus. Ziedojumi un dāvinājumi nav prognozējami, bet biedru naudas maksājumi organizācijām sedz tikai daļu no maksājumiem, piemēram, īres maksājumus.

Gada pārskata ziņojumā ir prasība norādīt detalizētu informāciju par visām būtiskajām saistībām, kas nav ietvertas bilancē, par NVO sniegtajām *garantijām* (galvojumiem), kā arī par tiem apstākļiem, kādos šo garantiju (galvojumu) dēļ varētu rasties saistības. Norāda *aizņēmumu summas*, *procentus* un *samaksas termiņus*. Ja aizņēmumi ir nodrošināti ar *ķīli*, par to ziņo un norāda, kurš īpašuma objekts izmantots par nodrošinājumu.

3. Citi aizņēmumi.

Citu aizņēmumu sastāvā norāda NVO ilgtermiņa aizņēmumus no citām personām, kā arī tās parādu par nomā ar izpirkuma tiesībām (finanšu nomā) paņemtu pamatlīdzekli. Gada pārskata ziņojumā nav prasība norādīt atšifrējumu pa aizņēmumu veidiem. Pētāmo 100 NVO *citi aizņēmumi* pret bilances kopējiem pasīviem ir 1%. Summa nav nozīmīga, ja neskaita, ka atsevišķām NVO citi ilgtermiņa aizņēmumi ir tādos apjomos kā Ls 21 723, Ls 55 300 un Ls 107 786, bet to NVO skaits, kurām ir citu aizņēmumu saistības, no pētītajām 100 organizācijām ir 14.

4. Īstermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm.

Pie īstermiņa aizņēmumiem no kredītiestādēm NVO norāda aizņēmumu pamatsummas, kuru samaksas termiņš ir gada laikā pēc bilances datuma, kā arī ar šiem aizņēmumiem saistītos nokavētos procentu maksājumus.

Īstermiņa aizņēmumi no kredītiestādēm pret bilances kopējiem pasīviem ir 1%, kas nav nozīmīga summa un lielu ietekmi neatstāj. Deviņām no 100 NVO ir īstermiņa kredītsaistības pret bankām. Lielākās summas ir Ls 12 656, Ls 24 440 un pat Ls 140 562. Rodas jautājums, ar ko nodarbojas organizācija, ja tā spēj gada laikā atdot bankai 140 562 latu lielu kredītu? Mēneša maksājums vidēji būtu Ls 11 713,50 vienā mēnesī. Tā ir ievērojama summa organizācijai, ja tās pamatdarbība nav komercdarbība.

5. Nodokļi un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas.

Nodokļu un valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu sastāvā norāda NVO saistību kopsummu attiecībā uz valsts budžetu un pašvaldību budžetiem par maksājamiem nodokļiem un nodevām, kā arī valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām. Gada pārskata ziņojumā norāda atšifrējumu pa nodokļu veidiem, samaksu, atvieglojumiem, kavējuma naudu, soda naudu u.c.

Organizācijas savos gada pārskatos ir norādījušas saistības pret budžetu attiecībā uz iedzīvotāju ienākuma nodokli, valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām, pievienotās vērtības nodokli (tikai PVN maksātāji), nekustamā īpašuma nodokli (ja nav atbrīvojuma), dabas resursu nodokli (ja pārdod preces) un dažādām nodevām un soda naudām. Atlikumā 100 organizāciju bilancē 2012. gada 31. decembrī no kopējā bilances pasīva nodokļi bija 2%, kas nav nozīmīga summa attiecībā uz bilances kopējiem pasīviem.

6. Pārējie kreditori.

Pie pārējiem kreditoriem (īstermiņa) norāda NVO saistības pret citām personām par īstermiņa aizņēmumiem, saņemtajām precēm un sniegtajiem pakalpojumiem, kā arī saistības attiecībā uz darbiniekiem par to kontos kredītiestādēs neieskaitītajām vai no NVO kases neizmaksātajām algām, atlīdzībām vai citiem maksājumiem.

No pētāmajām 100 organizācijām pārējie kreditori no kopējā bilances pasīva ir 35%, kas ir ievērojams postenis NVO bilancē. Lai izvērtētu šo bilances posteni, nepieciešama papildu informācija gada pārskata ziņojumā, bet tā nav obligāta prasība. Var vienīgi pieņemt, ka lielākā daļa šīs summas sastāv no parādiem par iegādātām precēm un pakalpojumiem, par kuriem jānorēķinās faktiski nedēļas, mēneša, ceturkšņa vai gada laikā.

Priekšlikumi

1. Izlases kārtībā veikt pastiprinātu NVO gada pārskatu revīziju un auditu.
2. Noteikt grāmatvedības uzskaites prasības atsevišķi divkāršai un atsevišķi vienkāršai grāmatvedībai, ievērojot uzkrājumu principus un kases principus.
3. Noteikt pamatlīdzekļu uzskaites kārtību, nolietojuma un novērtēšanas veidus.
4. Noteikt krājumu uzskaites un novērtēšanas veidus.
5. Noteikt prasības gada pārskata pielikumā uzrādīt atšifrējumu pa bilances posteņiem.
6. Noteikt debitoru uzskaites un novērtēšanas veidus.

Gada pārskatu pārbaude

NVO gada pārskatu pārbauda organizācijas pārvaldes (biedru sapulce vai cita institūcija, kas norādīta organizācijas statūtos) iecelta revīzijas komisija, kas piedalās un veic materiālo līdzekļu (pamatlīdzekļi, krājumi, nauda un citi) un grāmatvedības datu inventarizāciju, grāmatvedības reģistru un attaisnojuma dokumentu pārbaudi, gada pārskata novērtēšanas un sastādīšanas pārbaudi un atbilstību normatīvajiem aktiem.

Revīzijas laikā visas piezīmes tiek pierakstītas un saglabātas. Revīzijas komisija var izteikt rakstiskus priekšlikumus un iebildumus par kļūdu labošanu, grāmatvedības politikas atbilstību, gada pārskata novērtējumu un citiem jautājumiem.

Revīzijas komisija organizācijas pārvaldei par revīzijā konstatēto sniedz revīzijas ziņojumu, un zvērināts revidents sniedz arī gada pārskata atzinumu.

Secinājumi

Normatīvie akti nenosaka NVO revīzijas komisijas kompetenci. Līdz ar to rodas risks NVO gada pārskatu pārbaudīt tikai formāli. Tas savukārt rada risku sniegt gada pārskatā nepatiesu, maldinošu, neskaidru, nepārskatāmu informāciju. Tādējādi gada pārskata lietotājs var izdarīt nepareizus secinājumus un pieņemt tādus lēmumus, kuri var radīt NVO negatīvas finansiālas sekas. Piemēram, maksātnespējas riski, nespēja norēķināties ar kreditoriem, parāds darbiniekiem, nodokļu parādi un citi gadījumi. Ja revīziju veic profesionālis – revidents –, tad minētie riski samazinās. Tā kā par revidenta pakalpojumiem ir jāmaksā, ne visas organizācijas to var atļauties.

Priekšlikumi

Nepieciešams normatīvajos aktos noteikt, ka organizācijām, kuras kāro divkāršā ieraksta grāmatvedību un kuru ieņēmumi pārskata gadā pārsniedz 25 000 latu, ir veicama obligāta zvērināta revidenta gada pārskata pārbaude un zvērināta revidenta atzinuma pievienošana gada pārskatam.

Finanšu rādītāju analīze

Eksperimenta veidā 100 pētāmajām organizācijām veikta ekonomisko rādītāju analīze līdzvērtīgi kā uzņēmumiem (kapitālsabiedrībām). Izmantoti dati no 100 pētāmo NVO

Ieņēmumu un izdevumu pārskata un Bilances (skat. 23. attēls. Izlases NVO finanšu rādītāju rezultāts.).

Nr.p.k.	Finanšu rādītājs	Rezultāts	Norma	Secinājums
1.	Bruto peļņas rentabilitāte	77%		
2.	Neto peļņas rentabilitāte	5%		
3.	Pašu kapitāla atdeve	16%		
4.	Aktīvu aprites rādītājs	0,1633	> 1 vai = 1	Zem normas
5.	Pamatlīdzekļu aprites rādītājs	5,08	> 1 vai = 1	Virs normas
6.	Apgrozāmo līdzekļu aprites rādītājs	2,71	> 1 vai = 1	Virs normas
7.	Kopējās likviditātes rādītājs	1,59	> 2 vai = 2	Zem normas
8.	Tekošās likviditātes rādītājs	1,37	> 1 vai = 1	Virs normas
9.	Absolūtās likviditātes rādītājs	0,99	> 0,3 vai = 0,3	Virs normas
10.	Saistību īpatsvars bilancē	0,46	0 - 0,5	Norma

23. attēls. Izlases NVO finanšu rādītāju rezultāts.
Avots: 100 SLO gada pārskati. SIA "Lursoft IT".

Risks, kas būtiski varētu ietekmēt NVO finanšu situāciju, ir kopējais likviditātes rādītājs, kas ir mazāks par normu. Tas nozīmē, ka NVO ir apgrozāmie līdzekļi īstermiņa saistību segšanai.

Secinājumi par NVO sektora ieņēmumiem un izdevumiem

2012. gadā finansējums bija pieejams konkrētu aktivitāšu veikšanai, nevis darbības nodrošinājumam.
2012. gadā biedrības un nodibinājumi aktivizējās, lai uzsāktu un papilddarbības veidā izvērstu saimniecisko darbību.
- Organizāciju brīvprātīgos ienākumus veido ziedojumi (materiāli un nauda) un biedru naudas maksājumi, kā arī īpaši piesaistīts finansējums – organizācijas saimnieciskā darbība (papilddarbības veidā) un publiskais finansējums (pašvaldību, iestāžu un ministriju sniegtais finansējums konkursu un citos veidos), kā arī iegūtie mantojumi.
- NVO ieņēmumi pēdējo trīs gadu laikā pakāpeniski ir palielinājušies. 2012. gadā NVO sektora kopējie ieņēmumi bija vairāk nekā 232 miljoni latu, 2011. gadā tie bija 214 miljoni latu, un 2010. gadā – 189 miljoni latu.
- Ziedojumu summa, kas 2011. gadā saņemta no LR reģistrētām juridiskajām personām, palielinājusies par Ls 2 312 552,93 jeb 8% salīdzinājumā ar 2010. gadu.
- Ziedojumu summa, kas 2011. gadā saņemta no fiziskajām personām, palielinājusies par Ls 1 411 204,33 jeb 32% salīdzinājumā ar 2010. gadu.

7. 2012. gadā 642 biedrības un nodibinājumi bija reģistrēti kā PVN maksātāji, kas ir 4% no visa NVO kopējā skaita 2012. gada 1. janvārī*, bet 2011. gadā 4,7% NVO bija reģistrētas kā PVN maksātājas. Dati par situāciju 2011. gadā liecina, ka 373 jeb 61% no pievienotās vērtības nodokļa maksātājiem veica maksājumus 50 076,55 latu vērtībā. Procentuāli pievienotās vērtības nodokļa samaksa budžetā 2011. gadā samazinājusies par Ls 45 333,20 jeb 48%.
8. NVO sektora kopējie izdevumi 2012. gadā bija 22 miljoni latu (Ls 22 013 7356). Sabiedriskā labuma organizāciju kopējie izdevumi 2012. gadā bija 94 561 74 latu. NVO izdevumi pēdējo trīs gadu laikā pakāpeniski ir auguši (tāpat kā ienākumi). 2012. gadā NVO sektora kopējie izdevumi bija vairāk nekā 232 miljoni latu, 2011. gadā tie bija 194 744,088 latu, un 2010. gadā – 177 809,172 miljoni latu.
9. 2011. gadā debitoru summa (Ls 31 971 036) bija būtiski mazāka par īstermiņa kreditoriem (Ls 43 251 576) un veidojās negatīva starpība – Ls 11 280 540.
10. 2011. gadā biedrībās un nodibinājumos kopumā tika nodarbināti 16 084 iedzīvotāji, kopā saņemot Ls 30 850,38. Viena nodarbinātā vidējā alga vienā mēnesī nav pārsniegusi 160 latu. Vidēji 2012. gadā NVO sektorā bija 9259 darbinieki, ar kuriem bija noslēgts darba vai uzņēmuma līgums. Salīdzinot ar 2011. gadu, nodarbināto skaits palielinājies par 785 darbiniekiem. CSP informācija liecina, ka 2012. gadā mēneša vidējā bruto samaksa NVO sektorā nodarbinātajam bija 488,5 latu, kas ir par 23 latiem vairāk nekā 2011. gadā.
11. Saņemtie ieņēmumi kopā par 100 biedrībām un nodibinājumiem 2012. gadā bija Ls 26 829 740. Vislielākais īpatsvars ieņēmumu struktūrā bija ieņēmumiem no saimnieciskās darbības, pēc tam seko citi ieņēmumi, un tad – dotācijas. No kopējiem ieņēmumiem (Ls 26 829 740) saņemtie ieņēmumi no saimnieciskās darbības veido Ls 11 025 075 jeb 41,09%, kas norāda, ka NVO sektora pamatieņēmumi veido ieņēmumus no saimnieciskās darbības. No kopējiem ieņēmumiem Ls 26 82 740 saņemtie saimnieciskās darbības ieņēmumi ir aptuveni gandrīz puse. Saņemtie ieņēmumi no saimnieciskās darbības veido NVO sektora pamatieņēmumus, jo tie sasniedz gandrīz pusi no kopējiem ieņēmumiem.

* 2012. gada 1. janvārī Latvijā bija reģistrētas 14 676 biedrības un nodibinājumi.

3. Valsts politika biedrību un nodibinājumu darbības atbalstam

Nevalstiskās organizācijas savā darbībā nav iebaidītas ar normatīvo aktu regulējuma žņaugiem. Publiskās pārvaldes rīcībai ir uzlikti ierobežojoši žņaugi.

/Nezināms autors/

Biedrības un nodibinājumi tiek veidoti, darbojas un izvērš aktivitātes, rīko pasākumus neatkarīgi no pašvaldības un valsts ietekmes, taču organizāciju darbība nedrīkst būt pretrunā ar valstī noteiktajiem normatīvajiem aktiem. Normatīvajos aktos noteiktā kārtība, piemēram, par grāmatvedības organizēšanu, par bezmaksas telpu lietošanu biedrības labdarības pasākumam novada kultūras namā, par finansējuma saņemšanu projektu konkursa ietvaros un par nodokļu atlaides piemērošanu ziedojumam, var veicināt un apgrūtināt biedrības un nodibinājuma darbību un pasākumu norisi. Tādējādi pašvaldības un valsts savas darbības rezultātā tiešā veidā ietekmē organizāciju darbību.

Nodaļā ir dots pārskats par valsts politiku nevalstiskā sektora attīstībai, par normatīvo aktu regulējumu finanšu un materiālo resursu pārdalei biedrību un nodibinājumu darbības un aktivitāšu atbalstam, kā arī par instrumentiem, ko pašvaldības var izmantot, lai atbalstītu NVO darbību savā teritorijā.

3.1. Valsts politika NVO sektora attīstībai

Organizētā pilsoniskā sabiedrība – biedrības un nodibinājumi, reliģiskās organizācijas, neformālās iedzīvotāju grupas, arī arodbiedrības – ir iedzīvotāju veidotas grupas, kas savu darbību izvērš neatkarīgi no valsts un pašvaldības, taču vienlaicīgi esot to tiešā ietekmes zonā. Pilsoniskās sabiedrības grupas, kas veidotas jaunas demokrātijas valstī, nevar darboties bez valsts un pašvaldību veidotiem atbalsta instrumentiem. Organizētā pilsoniskā sabiedrība ieguva telpu, lai kļūtu par partneri jaunajai Latvijas valstij, lai risinātu izaicinājumus, kas iezīmējās līdz ar neatkarības iegūšanu:

1. mazākumtautību atzīšana un tiesību respektēšana;
2. sabiedrības integrācijas veicināšana;
3. labklājības sekmēšana un darba jautājumu risināšana.

Lai valsts iestādes savā darbībā ieviestu instrumentus un veiktu darbības, kas atbalsta pilsoniskās sabiedrības veidošanos un stiprināšanu, kopš 90. gadu vidus ir noritējis darbs pie valsts atbalsta ietvara veidošanas. Pirmais dokuments, kas iezīmēja valsts apņemšanos stiprināt pilsoniskās sabiedrības attīstību, bija valsts programma *Sabiedrības integrācija Latvijā* (apstiprināta 06.02.2001.) un otrais dokuments bija *Pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas programma 2005.–2009. gadam* (apstiprināta 04.03.2005., MK rīkojums nr. 141)*.

* Politikas plānošanas dokumenti (programmas un pamatnostādnes) nosaka, kādas izmaiņas tiks ieviestas likumos un Ministru kabineta noteikumos, lai uzlabotu esošo situāciju.

Kopš pirmajiem pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas centieniem ir pilnveidojies uzskats par biedrību un nodibinājumu lomu valstī un par vajadzību iesaistīt iedzīvotājus dažādās darbības jomās NVO lēmumu pieņemšanas procesā.

Nozīmīgs dokuments pilsoniskās sabiedrības stiprināšanai un nevalstisko organizāciju attīstībai ir *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam*⁷⁷. Pamatnostādnēs paustais politikas mērķis: *Latvijas pilsoniskās integrācijas politikas uzdevums ir mazināt šķēršļus Latvijas pilsoniskās sabiedrības izaugsmei, veicināt iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības prasmes un iespējas iesaistīties sabiedrībai kopīgu jautājumu risināšanā*⁷⁸.

Kā norādīts pamatnostādņu ievadā, ir identificētas vairākas problēmas pilsoniskās sabiedrības un integrācijas jomā. Lūk, būtiskākās no tām:

1. liela Latvijas iedzīvotāju daļa netic savām spējām ietekmēt sociālos un politiskos procesus, kā arī Latvijas nevalstiskās organizācijas nav pietiekami finansiāli un administratīvi nostiprinātas un ilgtspējīgas⁷⁹;
2. Latvijas nevalstiskās organizācijas aizvien vēl ir finansiāli un administratīvi vājas, neproporcionāli bieži tiek dibinātas Rīgā, un tām ir neliels biedru skaits. Turklāt tikai neliela daļa organizāciju ir finansiāli ilgtspējīgas. Tomēr sociālekonomiskās krīzes apstākļos tieši NVO nodrošināja pakalpojumus sociālajā un interešu izglītības jomā, kur valsts pārvaldes budžets bija ierobežots⁸⁰.

Kultūras ministrijas (atbildīgā institūcija par pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas aktivitātēm nacionālā līmenī) identificētās problēmas atspoguļojas Latvijas iedzīvotāju viedoklī par viņu ticību spējai ietekmēt valstī notiekošos procesus, kā arī citos veiktajos pētījumos.

Pastāvot konstatētajām problēmām, jo īpaši būtiski ir analizēt, vai valsts institūciju definētie atbalsta instrumenti un darbību ietekmējošie faktori spēj tās atrisināt un mazināt.

Nozaru politikas dokumentu (kā šajā gadījumā *Pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas pamatnostādnes*) vienojošais un hierarhiski svarīgākais dokuments ir ***Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam (Latvija 2030)***. Stratēģijas pamatuzstādījumi ir: laimīgs cilvēks labklājīgā valstī; ilgtspējīgs un veselīgs dzīvesveids; radoša, iecietīga un toleranta sabiedrība; sadarbībā radīta konkurētspēja; un valsts kā ātrspējas partneris⁸¹.

Stratēģijā ietverta sadaļa *Inovātīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība*. Tās mērķis ir izveidot publisko pārvaldību, kura ir efektīva, spēj ne tikai ātri reaģēt uz pārmaiņām, bet

⁷⁷ Kultūras ministrija. *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.-2018.gadam*. Apstiprināts Ministru kabinetā 20.10.2011.

⁷⁸ Kultūras ministrija. *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.-2018.gadam*. Apstiprināts Ministru kabinetā 20.10.2011., 3.1.apakšpunkts.

⁷⁹ Turpat, I sadaļa „Risināmā jautājuma būtība”.

⁸⁰ Turpat.

⁸¹ Pārresoru koordinācijas centrs. *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*. Interneta vietnes www.pkc.lv sadaļa *Latvija2030*. Resurss apsk. 05.12.2013.

arī paredzēt un virzīt tās, radot sabiedrībai nozīmīgus un nākotnē nepieciešamus pakalpojumus, un kurā aktīvi līdzdarbojas lielākā daļa Latvijas sabiedrības⁸².

Dokumentā norādīts, ka politikas veidošanā maksimāli jāiesaista sabiedrība. Lai to izdarītu, jārada reālas līdzdalības iespējas, kā arī jāparedz motivācijas mehānismi, kuri mudinātu šīs iespējas izmantot, piemēram, sociālās atzinības sistēmas, administratīvi atvieglojumi vai uzskatāmi pierādījumi, ka līdzdalības rezultāti tiek reāli ieviesti⁸³.

Kā risinājumu šim mērķim piedāvā sabiedrības aktivitāšu pastiprināšanai izmantot pilsoņu paneļus, līdzdalību izstrādes procesā, pilsoņu žūrijas, pilsoniskās līdzdalības programmas, diskusijas par sabiedrībā aktuāliem tematiem u.c. līdzekļus. Tas nozīmē, ka plānotajās aktivitātēs iesaistīsies tieši interešu aizstāvības nevalstiskās organizācijas.

Attīstības plānošanas sistēmas likums nosaka, ka Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija ir hierarhiski augstākais valsts attīstības plānošanas dokuments, kur izvirzītie valsts ilgtermiņa attīstības mērķi, prioritātes un telpiskās attīstības perspektīva tiek īstenoti, realizējot pakārtotas nozaru un teritoriju attīstības politikas⁸⁴. Šis apgalvojums ļauj prognozēt, ka turpmākie attīstības plānošanas dokumenti, tiks integrēti *Latvija 2030* paustajiem mērķiem un attīstības virzieniem.

Lai realizētu uzstādījumus un sasniegtu *Latvija 2030* definētos mērķus, ir izstrādāts *Nacionālās attīstības plāns 2014.–2020. gadam*⁸⁵ (NAP). Plāna vadmotīvs ir *Ekonomikas izrāviens – katra Latvijas iedzīvotāja un valsts labklājības pieaugumam!*. NAP neietver sabiedrības līdzdalības un nevalstiskā sektora prioritāti, tomēr viena no trim prioritātēm ir *Cilvēka drošumspeja*, kas ietver tādas kvalitātes kā – cienīgs darbs, stabili pamati tautas ataudzei, kompetences, attīstība, vesels un darbaspējīgs cilvēks, cilvēks sabiedrībā, kultūrā un pilsoniskā līdzdalībā kā piederība Latvijai⁸⁶. Prioritāte diezgan lielā mērā ir saistīta ar nevalstiskā sektora darbību. Jāatzīmē, ka viens no NAP veidošanas procesa pamatprincipiem bija sabiedrības līdzdalība.

Par nevalstiskā sektora nozīmīgumu NAP izpildē liecina arī sadaļā *Veselība* minētais, proti, valsts, lai rastu lielāku iespēju cilvēkam būt aktīvam, atbalsta interešu izglītību, nodrošina sabiedrībai pieejamu sporta infrastruktūru un atbalsta atkarību mazināšanu⁸⁷. Sadaļā *Sadarbība, līdzdalība un kultūra* vairāk tiek akcentēta kultūras mantojuma saglabāšana, kas būtu attiecināma uz interešu attīstību: dziedāšana, dejošana, amatniecība utt. Tieši uz nevalstiskā sektora attīstību attiecināms:

*..valstij izdevies palielināt iedzīvotāju līdzdalību valsts attīstībai būtisku lēmumu pieņemšanā. Gan līdzdarbības iespējas, gan arī uzlabotā komunikācija ar iedzīvotājiem vairojusi cilvēku uzticību savai valstij*⁸⁸.

⁸² Pārresoru koordinācijas centrs. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Interneta vietnes www.pkc.lv sadaļa *Latvija2030*. Resurss apsk. 05.12.2013, 83. lpp.

⁸³ Turpat, 430. punkts.

⁸⁴ Turpat, 454. punkts.

⁸⁵ Latvijas Republikas Saeima. *Latvijas nacionālais attīstības plāns 2014.-2020*. Apstiprināts 20.12.2012.

⁸⁶ Latvijas Republikas Saeima. *Latvijas nacionālais attīstības plāns 2014.-2020*. Apstiprināts 20.12.2012, 2.lpp.

⁸⁷ Turpat, 35. punkts.

⁸⁸ Turpat, 46. punkts.

Nevalstiskā sektora attīstību veicinās dokumenta nobeigumā ietvertais secinājums: *Līdz 2020. gadam Latvija ir izveidojusies par aktīvu un atbildīgu pilsoņu valsti, kurā cilvēki gribēs un spēs rūpēties ne vien par sevi un saviem tuvākajiem, bet arī par pārējiem līdzilvēkiem, kuriem nepieciešama palīdzība*⁸⁹.

Šis mērķis konkrēti norāda uz pilsoniskas sabiedrības izveidi un stabilu līdzdalību valsts un pašvaldības līmenī. Mērķa īstenošanai *Nacionālās attīstības plānā* ietverti rīcības virzieni, kā, piemēram, atbalsts nacionālās identitātes veidošanai, kvalitatīva pilsoniskās līdzdalības veicināšana un publiskās pārvaldes komunikācija ar sabiedrību, pilsoniskās sabiedrības aktivitāšu atbalsts, kas stiprina sadarbību un savstarpēju sapratni u.c., ar tam paredzēto finansējumu no valsts budžeta un ārvalstu finanšu instrumentiem⁹⁰. *Nacionālais attīstības plāns* ir valsts pārvaldes, pašvaldību, uzņēmēju, nevalstisko organizāciju un visas sabiedrības uzdevums⁹¹.

Lai arī *Nacionālās attīstības plānā* nav ietverts tiešs mērķis nevalstiskā sektora atbalstam, tomēr visu dokumentu caurvij mērķi un īstenojamās aktivitātes, kuras paredz nevalstiskā sektora attīstību. *Nacionālā attīstības plāna 2014.–2020. gadam izstrādes, ieviešanas, uzraudzības un publiskās apspriešanas kārtība* paredz plāna ieviešanas instrumentu: vispārējos valdības budžeta līdzekļus, tajā skaitā Eiropas Savienības fondus un ārvalstu finanšu palīdzību, ņemot vērā reālo situāciju⁹².

Valsts politiku nosaka un veido nozaru ministrijas, kā arī politiķi Ministru kabineta un Saeimas līmenī. Ministru prezidentam ir privilēģija un tiesības kopā ar koalīcijas partneriem identificēt un noteikt prioritātes katrā no nozaru politikām līdz nākamajām parlamenta vēlēšanām. Veids, kādā prioritātes tiek noteiktas, ir valdības deklarācijas un deklarācijas rīcības plāna veidošana.

2009. gadā tika apstiprināta Valda Dombrovska pirmā valdība, kuras darbības deklarācijā⁹³ skats arī valdības un sabiedrības sadarbības jautājums. Jāuzsver, ka pirmajā *V. Dombrovska valdības deklarācijā* kā pirmās divas prioritātes izvirzītas – sabiedrības līdzdalība un pilsoniskās sabiedrības attīstība. Valdība apņēmas stiprināt valsts un iedzīvotāju sadarbību, veicinot cilvēku aktīvu līdzdalību valsts pārvaldībā, nodrošinot atklātību valsts pārvaldes un pašvaldību darbā, kā arī panākot sabiedrības uzticēšanos valsts varai. Tāpat valdība iecerēja savu funkciju deleģēšanu nevalstiskajam sektoram.

Lai valdības deklarāciju varētu īstenot, tika izstrādāts rīcības plāns⁹⁴. Minētais dokuments satur detalizētu pasākumu kopumu, tiesisko pamatojumu un sagaidāmos rezultātus katra deklarācijā minētā punkta īstenošanai. Attiecībā uz nevalstisko sektoru rīcības plāna I sadaļa bija veltīta sabiedrības līdzdalības veicināšanai.

⁸⁹ Latvijas Republikas Saeima. Latvijas nacionālais attīstības plāns 2014.-2020. Apstiprināts 20.12.2012, 56. punkts.

⁹⁰ Turpat, 336. punkts.

⁹¹ Turpat, 449. punkts.

⁹² Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Par Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020.gadam izstrādes, ieviešanas, uzraudzības un publiskās apspriešanas kārtību*. 19.10.2011., 8. punkts.

⁹³ Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Deklarācija par Valda Dombrovska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību*. Interneta vietne www.mk.gov.lv sadaļa *Ministru kabinets/ Ministru kabineta darbību reglamentējošie dokumenti*. Resurss apsk. 31.07.2013.

⁹⁴ Turpat.

Tāda situācija Latvijā bija līdz 2009. gadam, kad bija vērojams nozīmīgs atbalsts sabiedrības līdzdalības un pilsoniskās sabiedrības attīstībai. Mērķis – pilsoniskās sabiedrības attīstība – tika minēts vairākos politikas plānošanas dokumentos un valdības deklarācijā. Līdz ar ekonomiskās situācijas pasliktināšanos kopš 2009. gada vērojama tendence neakcentēt šo jautājumu.

2011. gadā tika apstiprināta V. Dombrovska vadītās otrās valdības deklarācija⁹⁵, kurā vairs netiek nodalīta atsevišķa sabiedrības līdzdarbības prioritāte. Neviena no izvirzītajām prioritātēm tiešā veidā nav saistīta ar sabiedrības līdzdalību, jo ietver šādu jautājumu loku: cilvēkkapitāls, labklājība un demogrāfija, veselība, inovatīva un efektīva ekonomika, efektīva teritoriju pārvaldība, pārvaldība, kultūrtelpa un Latvija pasaulē.

*Valdības rīcības plānā*⁹⁶ paredz atsevišķas aktivitātes sadaļā *Nacionālā identitāte*: nostiprināt pilsonisko izglītību un līdzdalību kā attīstītas pilsoniskas sabiedrības pamatu. Valdības rīcības plānā paredzēts līdz 2014. gada 1. oktobrim celt sabiedrības pilsonisko līdzdalību, t.sk. izmantojot formālās un neformālās izglītības metodes un programmas vispārējā izglītībā un mūžizglītībā⁹⁷. 139. 2. aktivitāte paredz stiprināt biedrību un nodibinājumu administratīvo kapacitāti, izveidojot Latvijas NVO fondu un nodrošinot tā darbību, ko paredzēts izpildīt līdz 30.06.2013.

Secinājumi

Kopš 2001. gada tiek pieņemti rīcības un politikas plānošanas dokumenti, lai veicinātu pilsoniskas sabiedrības izveidošanu un sabiedrības līdzdalību valsts pārvaldē. Uz minēto dokumentu pamata tiek pieņemti normatīvie akti: likumi, Ministru kabineta noteikumi un rīkojumi. Tas norāda, ka nevalstiskā sektora aktivitātē un pilsoniskās sabiedrības izveidošanā pastāv problēmas. Lai situāciju mainītu, valsts ar plānošanas dokumentu palīdzību cenšas ieviest dažādas iniciatīvas:

1. uzlabot un papildināt esošos mehānismus pilsoniskās sabiedrības līdzdalībai politikas veidošanā, īstenošanā un uzraudzībā visos līmeņos, rīkojot sabiedriskās apspriedes, veicot konsultācijas un iesaistot NVO pārstāvjus darba grupās. Paredzēts nodrošināt iedzīvotājiem pieejamu un saprotamu informāciju, attīstot komunikāciju kanālus un informējot iedzīvotājus un NVO par līdzdalības iespējām, kā arī radot iespēju valsts un pašvaldību institūcijām iesaistīt iedzīvotājus politikas veidošanā un nodrošināt atgriezenisko saiti ar pilsonisko sabiedrību. Lai attīstītu vidi ilgtspējīgai, uz rezultātu orientētai NVO darbībai, paredzēts stiprināt NVO darbinieku kapacitāti, veicināt cilvēku iesaistīšanu NVO, paplašinot biedru loku un piesaistot brīvprātīgos, kā arī veicināt daudzveidīgu finansēšanas avotu un veidu pieejamību NVO sektoram (2005. gads);
2. veicināt lielāku visu iesaistīto pušu, tajā skaitā nevalstisko organizāciju, līdzdalību rīcībpolitikas plānošanas procesā (2006. gads);

⁹⁵ Latvijas Republikas Ministru kabinets. Deklarācija par Valda Dombrovska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību. Interneta vietne www.mk.gov.lv sadaļa Ministru kabinets/ Ministru kabineta darbību reglamentējošie dokumenti. Resurss apsk. 31.07.2013.

⁹⁶ Turpat.

⁹⁷ Turpat, aktivitāte 139.1.

3. nodrošināt nevalstisko organizāciju efektīvu iesaistīšanu likumdošanas un lēmumu pieņemšanas procesos, palielinot nevalstisko organizāciju aktivitāti un līdzdalību lēmumprojektu apspriešanas procesā, kā arī patstāvīgu un neatkarīgu finanšu līdzekļu nodrošināšanā vietējo sabiedrības grupu (t.sk. kopienu fondu) iniciatīvu atbalstam (2007. gads);
4. stiprināt NVO kapacitāti, lai nodrošinātu sabiedrības līdzdalību dažādu politikas plānošanas dokumentu un normatīvo aktu izstrādes sākumposmā; noteikt obligātās prasības informācijas ievietošanai institūciju mājas lapās par normatīvo aktu izstrādes uzsākšanu, kā arī par NVO un sabiedrības iespējām iesaistīties šajā procesā; paaugstināt valsts pārvaldes darbinieku kompetenci par konsultāciju veidiem un iespējām, tajā skaitā paredzot institūcijas struktūrvienību sadarbību informācijas nodrošināšanā sabiedrībai; veicināt NVO izglītošanu par valsts pārvaldes procesiem, kā arī nodrošināt pastāvīgu NVO līdzdalību Valsts sekretāru sanāksmēs, atbalstot NVO pārstāvja darbu, kurš nodrošina regulāru proaktīvu NVO informēšanu par norisēm visās normatīvo aktu izstrādes stadijās (2008. gads);
5. palielināt cilvēku īpatsvaru, kuri formāli un neformāli sadarbojas savu un sabiedrības mērķu labā; paaugstināt iedzīvotāju, neformālo grupu, nevalstisko organizāciju līdzdalības efektivitāti politikas procesā pašvaldībās, valsts pārvaldē un Eiropas līmenī, kā arī attīstīt vidi ilgtspējīgai, uz rezultātu orientētu nevalstisko organizāciju darbībai (2008. gads);
6. izveidot publisko pārvaldību, kura ir efektīva, spēj ne tikai ātri reaģēt uz pārmaiņām, bet arī paredzēt un virzīt tās, radot sabiedrībai nozīmīgus un nākotnē nepieciešamus pakalpojumus, un kurā aktīvi līdzdarbojas lielākā daļa Latvijas sabiedrības (2010. gads);
7. nostiprināt pilsonisko izglītību un līdzdalību kā attīstītas pilsoniskas sabiedrības pamatu. Līdz 2014. gada 1. oktobrim paredzēts celt sabiedrības pilsonisko līdzdalību, t.sk. izmantojot formālās un neformālās izglītības metodes un programmas vispārējā izglītībā un mūžizglītībā⁹⁸. 139. 2. aktivitāte paredz stiprināt biedrību un nodibinājumu administratīvo kapacitāti, izveidojot Latvijas NVO fondu un nodrošinot tā darbību (2011. gads);
8. cienīgu darbu, stabilus pamatus tautas ataudzei, kompetences, attīstību, veselus un darbaspējīgus cilvēkus sabiedrībā, kultūrā un pilsoniskā līdzdalībā kā piederību pie Latvijas. Plānotais rezultāts: līdz 2020. gadam Latvija ir izveidojusies par aktīvu un atbildīgu pilsoņu valsti, kurā cilvēki gribēs un spēs rūpēties ne vien par sevi un saviem tuvākajiem, bet arī par pārējiem līdzcilvēkiem, kuriem nepieciešama palīdzība (2012. gads);
9. mazināt šķēršļus Latvijas pilsoniskās sabiedrības izaugsmei, veicināt iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības prasmes un iespējas iesaistīties sabiedrībai kopīgu jautājumu risināšanā (2012. gads).

No augstākminētajām valsts iniciatīvām nevalstiskā sektora attīstībai var secināt, ka dažāda līmeņa plānošanas un rīcības dokumentos ietvertās aktivitātes ne vienmēr tiek

⁹⁸ Latvijas Republikas Ministru kabinets. Deklarācija par Valda Dombrovskā vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību. Interneta vietne www.mk.gov.lv sadaļa Ministru kabinets/ Ministru kabineta darbību reglamentējošie dokumenti. Resurss apsk. 31.07.2013, aktivitāte 139.1.

Istenotas; tās tiek pārceltas no viena dokumenta citā. Tātad realizēta tiek tikai neliela daļa no paredzētajām aktivitātēm.

Būtiskākie trūkumi politikas plānošanas dokumentu izpildē ir divi. Pirmais – nav izveidots Latvijas NVO fonds. Jau 2007. gadā Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts iesniedza Ministru kabinetam ziņojumu *Informatīvais ziņojums par nevalstisko organizāciju klasifikācijas un vienotas valsts budžeta dotāciju uzskaites sistēmas izveides jautājumiem*, kurā teikts, ka 2007. gada 19. janvārī Ministru prezidents izdevis rīkojumu Nr. 33, lai izveidotu starpinstitucionālo darbu, kas izvērtētu kārtību, kādā valsts piešķir valsts finansējumu nevalstiskajām organizācijām, un sagatavotu priekšlikumus par kritērijiem, kas izvirzāmi nevalstiskajām organizācijām valsts finansējuma saņemšanai, kā arī par nepieciešamajiem grozījumiem normatīvajos aktos⁹⁹. Darba grupas identificētās problēmas bija:

1. nav vienotas NVO definīcijas;
2. nav vienotas izpratnes par sadarbību starp valsts pārvaldes institūcijām un NVO;
3. pastāv atšķirīga prakse, kā ministrijas sadarbojas ar NVO un atbalsta tās (piemēram, dotāciju piešķiršana ar un bez konkursiem, īpaši pasūtījumi, „deputātu kvotas” un citi);
4. ministrijās nepastāv vienota valsts budžeta dotāciju piešķiršanas sistēma.

Finanšu ministrijas darba grupas ieteikums: *Nemot vērā to, ka uz doto brīdi valsts finansējums NVO tiek novirzīts vairākos veidos, ir būtiski sakārtot sistēmu attiecībā uz valsts budžeta dotāciju piešķiršanu, padarot to vienotu, caurspīdīgu un piemērotu NVO¹⁰⁰.*

Lai valsts iestādes turpinātu apņemšanos izveidot Latvijas NVO fondu, *Latvijas Pilsoniskā alianse* un citas biedrības un nodibinājumi nenogurstoši ir skaidrojuši NVO un publiskajai pārvaldei NVO fonda nepieciešamību un snieguši informāciju par iespējamajiem finansējuma avotiem un finansējuma pārdales principiem.

Jautājums par NVO finansējuma pārdali no valsts budžeta īpaši aktuāls kļuva Latvijas ekonomiskās krīzes laikā, kad būtiski tika samazināts NVO pieejamais finansējums valsts un pašvaldību līmenī. 2011. gadā jautājums tika aktualizēts Ministru kabineta līmenī. 2011. gada 19. jūlijā ministru prezidents Finanšu ministrijai izdeva rezolūciju, saskaņā ar kuru tika izveidota darba grupa normatīvo aktu projektu izstrādei, lai precizētu valsts budžeta līdzekļu piešķiršanas, līdzekļu izlietojuma, uzskaites, kontroles un pārskatu sniegšanas kārtību biedrībām, nodibinājumiem, reliģiskajām organizācijām un kapitālsabiedrībām. Darba grupas pūles vainagojās panākumiem, kad 2013. gada 19. septembrī Valsts sekretāru sanāsmē tika pieteikts MK noteikumu projekts *Kārtība, kādā valsts budžeta iestādes piešķir valsts budžeta finansējumu privātpersonām valsts pārvaldes uzdevumu veikšanai un uzrauga piešķirtā finansējuma izlietojumu*. 2011. gadā bija plānots izveidot *Latvijas NVO fondu*, tomēr 2013. gada nogalē Latvijas NVO fonds vēl joprojām nebija izveidots.

⁹⁹ Latvijas Vēstnesis. *Par darba grupu. Ministru prezidenta rīkojums nr.33*. 2007. Interneta vietne www.likumi.lv. 11. lpp. Resurss apsk. 05.12.2013.

¹⁰⁰ Turpat.

Otrais piemērs ir par NVO klasifikatora izveidi. Pirmo reizi apņemšanās izveidot NVO klasifikatoru bija izteikta 2005. gadā, un kampaņveidīgi ir noticis darbs pie klasifikatora izveides un papildināšanas, tomēr 2013. gadā NVO klasifikators vēl nebija izveidots.

Līdz 2009. gadam, lai sasniegtu politikas plānošanas dokumentos un normatīvajos aktos noteiktos mērķus sabiedrības līdzdalībai un integrācijai, tika paredzēts arī finansējums, bet līdz ar sociālekonomiskās krīzes iestāšanos finansējums NVO attīstībai netika novirzīts. Šo problēmu atklāj arī *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.– 2018. gadam*, skaidri identificējot valstī pastāvošās problēmas ar sabiedrības pilsonisko aktivitāti un nepietiekamo finansējumu nevalstiskā sektora atbalstam. Dokumentā norādīti vairāki attīstības virzieni, iespējamie finanšu risinājumi vai nepieciešamība pēc papildfinansējuma.

Lai arī kopumā jāsecina, ka valsts politika nevalstiskā sektora atbalstam ir izstrādāta pietiekami augstā valstiskā līmenī, tomēr praktiski situācija nemainās kā plānots dokumentos, respektīvi, nav atrisināta nevalstiskā sektora finansēšana, un līdz ar to arī pilsoniskās sabiedrības aktivitāte un integritāte nav sasniegtas.

Likumā *Par valsts budžetu* vajadzētu konkrētajam periodam paredzēt finanšu apjomu, kurš būtu jāpiešķir sabiedrības integrācijai, pilsoniskās sabiedrības atbalstam un interešu aizstāvības aktivitāšu īstenošanai.

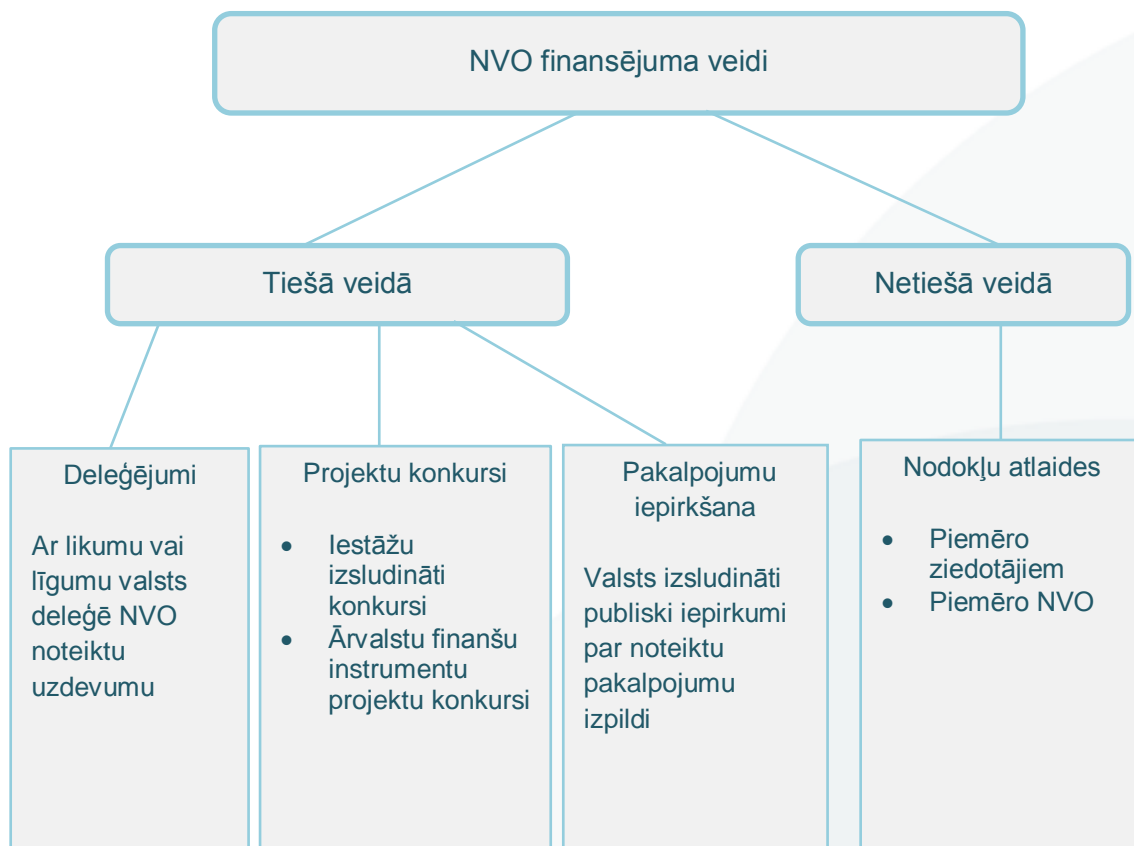
3.2. Valsts tiešais atbalsts organizāciju darbībai un attīstībai

Latvijas publiskajai pārvaldei (ministrijām, iestādēm, pašvaldībām, kapitālsabiedrībām) ir iespējas un tiesības finansēt un citādi atbalstīt nevalstisko sektoru. Varētu rasties jautājums, kāpēc valstij būtu jāatbalsta nevalstiskās organizācijas, ja normatīvais regulējums to neuzliek par pienākumu. Raugoties no finansēšanas politikas viedokļa, pastāv principiāla atšķirība starp valsts sniegtajiem pakalpojumiem, kurus nodrošināt ir valsts juridiskais pienākums, un tiem pakalpojumiem, kuri valstij nav jāsniedz, bet kuri nodrošina labumu sabiedrībai. Šāda veida pakalpojumus valstij var sniegt tieši NVO.

3.2.1. Valsts finansējuma pārdales modeļi

Pilsoniskā sabiedrībā nevalstiskās organizācijas darbojas kā valsts politikas ieviesējs un pakalpojumu sniedzējs, līdz ar to valsts ir ieinteresēta veicināt sabiedrības līdzdalību. Kā norādīts jau iepriekš veiktajos pētījumos, finansiālais atbalsts, kas tiek sniegts NVO, ir valdības politikas daļa, kurā izpaužas valdības paustais viedoklis, ka NVO ir partneris politisku un sabiedrisku mērķu sasniegšanā¹⁰¹.

¹⁰¹ Curika, L., Pīpiķe, R. *Valsts finansējums nevalstiskām organizācijām*. 2007. Rīga, 4.lpp.

24. attēls. Valsts finansējuma pārdales veidi NVO sektoram.

Attēls *Valsts finansējuma pārdales veidi NVO sektoram* shematiski attēlo, kā valsts (ministrijas, iestādes un pašvaldības) var finansiāli atbalstīt nevalstisko sektoru Latvijā.

Pirmais modelis, kā valsts var finansēt NVO, ir ar deleģētajiem uzdevumiem. *Valsts pārvaldes iekārtas likumā* ietvertas normas par sabiedrības līdzdalību valsts pārvaldē: iekļaujot darba grupās, konsultatīvajās padomēs vai lūdzot eksperta atzinumus¹⁰². Šī iesaiste īstenojama, lai nodrošinātu demokrātisku, tiesisku, efektīvu, atklātu un sabiedrībai pieejamu valsts pārvaldi. Šī sabiedrības iesaiste definētā mērķa sasniegšanai vērtējama pozitīvi, jo norāda uz likumdevēja vēlmi ar valsts pārvaldes darbu veicināt demokrātijas attīstību un pilsoniskas sabiedrības veidošanu, kas uzskatāmi parāda, ka *Satversmē* un *Biedrību un nodibinājumu likumā* ietvertās tiesības sabiedrības demokrātiskai līdzdalībai valsts pārvaldē ir neregulētas arī *Valsts pārvaldes iekārtas likumā*. NVO pārstāvjiem par dalību valsts pārvaldē finansējums nav paredzēts.

Arī *Likums par budžetu un finanšu vadību* paredz, ka biedrība un nodibinājums saskaņā ar gadskārtējā valsts budžeta likumā noteikto aproprāciju no budžeta izpildītāja var saņemt dotāciju vai mērķdotāciju uz līguma pamata vai tiesību akta

¹⁰² Latvijas Republikas Saeima. *Valsts pārvaldes iekārtas likums*. Latvijas Vēstnesis Nr. 94, 21.06.2002., 48. panta pirmā daļa.

deleģējuma kārtībā kā līdzekļu nodrošinājumu konkrēta valsts pārvaldes uzdevuma izpildei vai noteikta mērķa (projekta vai pasākuma) īstenošanai¹⁰³.

Piemērs uz likuma pamata deleģētu valsts pārvaldes uzdevumu izpildei ir *Latvijas Studentu apvienība*, kas ir biedrība, kurai piešķirts sabiedriskā labuma statuss. Augstskolu likumā noteikts, ka *Latvijas Studentu apvienība* ir studējošo pašpārvalžu koleģiāla apvienība, kurā ietilpst visu akreditēto augstskolu studējošo pašpārvalžu pārstāvji un kuru izveido studējošo pārstāvībai un viedokļa paušanai¹⁰⁴. Organizācijai jādeleģē pārstāvji *Augstākās izglītības padomei* un citām ar likumu noteiktajām institūcijām, kā arī jāsniedz atzinumi par normatīvo aktu projektiem, kuri skar studējošo intereses un savas kompetences ietvaros risina citus ar studējošo pārstāvību saistītus jautājumus¹⁰⁵.

Likumdevējs jeb Saeima nodala arī atsevišķu normu par valsts pārvaldes uzdevumu deleģēšanu privātpersonai¹⁰⁶ kā sabiedrības sastāvdaļai. Privātpersonu ar ārējo normatīvo aktu vai līgumu var pilnvarot veikt valsts pārvaldes uzdevumu, ja šos uzdevumus paredzēts veikt nekomerciāli, bet sabiedriskā labuma nolūkos, un ja tas ir lietderīgi, lai attīstītu sabiedrības iesaistīšanu valsts pārvaldē.

Par līdzdalību tiek slēgts līgums, kurā, ja tiek piešķirti budžeta līdzekļi, norāda šo līdzekļu izlietojuma un finanšu pārskata iesniegšanu¹⁰⁷. Par finanšu līdzekļu piešķiršanu (ziedošanu), uzdevumu deleģēšanu, līguma slēgšanu u.c. darbībām būs atbildīgs iestādes vadītājs, kurš ne tikai pārvalda iestādes finanšu, personāla u.c. resursus, bet arī atbild par iestādes administratīvo darbu un iestādes funkciju izpildi¹⁰⁸.

Tātad likumdevējs tomēr pieļauj gadījumu, kad NVO var tikt piešķirti finanšu līdzekļi, ja tiek deleģēti valsts pārvaldes uzdevumi. Skeptiski vērtējama likumā lietotā pieļāvuma formā izteiktā iespēja – *[..] ja tiek piešķirti budžeta līdzekļi [...]*. Proti, ja šo uzdevumu turpinātu īstenot valsts, tai būtu nepieciešams finansējums. Jautājums: kāpēc, nododot ar deleģējuma aktu uzdevumu nevalstiskajam sektoram, uzdevumam paredzētais finansējums neseko uzdevuma īstenošanai? Likumā būtu konkrēti jānosaka, ka deleģēšana notiek tikai ar finansējuma līdzdeleģēšanu. Tomēr juridiski korekti būtu paredzēt iespēju uzdevuma īstenošanai atteikties no finansējuma saņemšanas.

Piemēram, Labklājības ministrija 2013. gadā veica grozījumus vairākos līgumos par to valsts pārvaldes deleģēto uzdevumu veikšanu, ar kuriem tika noteikts finansējuma apmērs attiecīgajam gadam¹⁰⁹.

¹⁰³ Latvijas Republikas Saeima. *Likums par budžetu un finanšu vadību*. Latvijas Vēstnesis Nr.41, 06.04.1994., 1. pants.

¹⁰⁴ Latvijas Republikas Saeima. *Augstskolu likums*. Latvijas Vēstnesis Nr.179, 17.11.1995., 64.². pants pirmā daļa.

¹⁰⁵ Turpat, 64.² panta otrā daļa.

¹⁰⁶ Latvijas Republikas Saeima. *Likums par budžetu un finanšu vadību*. Latvijas Vēstnesis Nr.41, 06.04.1994., 48. panta trešā daļa.

¹⁰⁷ Latvijas Republikas Saeima. *Valsts pārvaldes iekārtas likums*. Latvijas Vēstnesis Nr. 94, 21.06.2002., 50. panta ceturtnā daļa.

¹⁰⁸ Turpat, 17. pants.

¹⁰⁹ Labklājības ministrija. *Normatīvo aktu sistēma*. Interneta vietne www.lm.gov.lv. Resurss apsk. 03.06.2013.

Secinājumi par pirmo modeli:

1. *Valsts pārvaldes iekārtas likums* paredz iespēju novirzīt valsts finansējumu tām biedrībām un nodibinājumiem, kam deleģēta valsts uzdevumu izpilde, slēdzot civiltiesisku vienošanos;
2. pašreizējais tiesiskais regulējums paredz iespēju, deleģējot pārvaldes uzdevumu, nenodrošināt uzdevuma izpildi ar finansējumu. Tomēr valsts finansējums būtu jāparedz obligāti, izņēmuma kārtā paredzot iespēju NVO atteikties no finansējuma saņemšanas;
3. nav noteikta vienota kārtība, kā valsts varētu finansēt NVO darbību;
4. nav izstrādāti vienoti kritēriji, pēc kuriem NVO tiek piešķirts finansējums.

Otrais modelis NVO finansēšanai ir dotāciju un grantu programmas no ministriju budžetiem, kad valsts var paredzēt finansējumu nevalstiskajam sektoram, atbalstot NVO darbību valsts līmenī, subsīdiju un dotāciju formā. Likums *Par budžetu un finanšu vadību*¹¹⁰ nosaka, ka dotācija ir budžeta līdzekļi, kurus piešķir citiem budžetiem, biedrībām, nodibinājumiem u.c. institūcijām normatīvo aktu noteiktajā kārtībā, lai nodrošinātu valsts vai pašvaldības funkciju izpildi.

Savukārt subsīdija ir nauda, ko valsts piešķir, lai atbalstītu kādu uzņēmumu vai procesu, vai uzlabojumu īstenošanu, kuros valsts vēlas iesaistīties, kā arī citiem mērķiem, kas atbilst valsts atbalsta saņemšanas prasībām, jo tiek nodrošināts vispārējs sabiedriska labums¹¹¹. Respektīvi, subsīdijas ir valsts finansējuma veids, ar kura palīdzību tiek sniegts vispārīgs atbalsts NVO tās darbības turpināšanai, neparedzot konkrētu projektu īstenošanu. Bet dotācija ir finansējuma piešķiršana konkrētu mērķu sasniegšanai.

2013. gada septembrī izstrādātā Ministru kabineta noteikumu projekts *Kārtība, kādā valsts budžeta iestādes piešķir valsts budžeta finansējumu privātpersonām valsts pārvaldes uzdevumu veikšanai un uzrauga piešķirtā finansējuma izlietojumu* tiek virzīts apstiprināšanai valdībā¹¹². Noteikumu projekts paredz sakārtot šobrīd spēkā esošajos normatīvajos aktos nereglamentēto valsts budžeta finansējuma piešķiršanas kārtību privātpersonām valsts pārvaldes deleģēto uzdevumu veikšanai, paredzot efektīvu un caurskatāmu ne tikai valsts budžeta finansējuma piešķiršanas, bet arī piešķirtā finansējuma izlietojuma uzraudzības un atskaitīšanās par izlietotajiem līdzekļiem kārtību, kā arī radīt visiem pretendentiem vienādas iespējas tikt informētiem par iespēju veikt valsts pārvaldes uzdevumu un attiecīgi saņemt valsts budžeta līdzekļus.

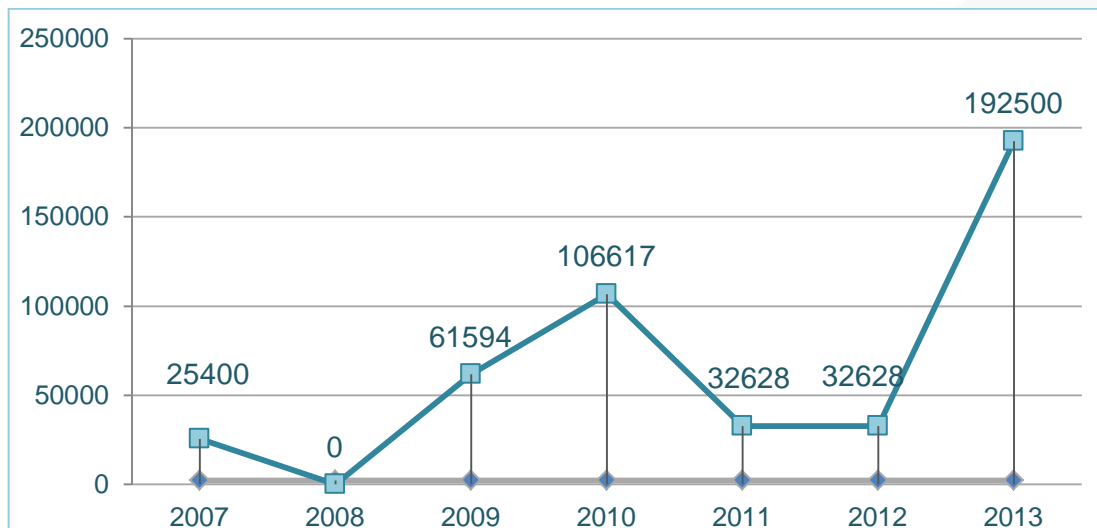
Likums par valsts budžetu kārtējam gadam paredz kopējo finansējumu NVO, reizēm neparedzot finansējuma sadali konkrētiem mērķiem vai vispārīgi norādot finansējuma mērķa jomas: NVO darbības nodrošināšana, pasākumu organizēšanas aktivitātes, remonts, telpu iekārtošana utt. Par to detalizētāk var lasīt sadaļā par deputātu kvotu piešķiršanu. Valsts budžetā finansējums bez konkrēta mērķa tiek novirzīts ministrijām, kuras, balstoties uz ministrijas noteiktiem prioritārajiem virzieniem, paredz finansējuma piešķiršanu biedrībām un nodibinājumiem no nozaru ministriju budžeta.

¹¹⁰ Latvijas Republikas Saeima. *Likums par budžetu un finanšu vadību*. Latvijas Vēstnesis Nr.41, 06.04.1994.

¹¹¹ Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija. *Akadēmiskā terminu datubāze AkadTerm*. Interneta vietnes www.lza.lv/sadaļa/Vārdnīcas. Resurss apsk. 11.06.2013.

¹¹² Finanšu ministrija. *Tiesību aktu projekti*. Interneta vietnes www.fm.gov.lv/sadaļa/Sabiedrības_līdzdalība/Tiesību_aktu_projekti. Resurss apsk. 17.09.2013.

Likumā *Par valsts budžetu 2013. gadam*¹¹³ NVO atbalsts atrodas vienā finanšu sadalījuma ailē ar latviešu valodas apguves programmām. Kopējais finansējums ir Ls 192 500, kas ir otrs lielākais finansējums pēc 2001. gadā piešķirtajiem Ls 2 808 140 (balstoties uz likumiem par valsts budžetu laikā no 2007. līdz 2013.gadam)¹¹⁴ (skat. 24. attēls. Valsts finansējums nevalstiskajam sektoram no valsts budžeta.).

25. attēls. Valsts finansējums nevalstiskajam sektoram no valsts budžeta.

Avots: *Likumi par valsts budžetu laikā no 2007. gada līdz 2013. gadam.*

Secinājumi par otro modeli:

1. valsts var atbalstīt NVO ar dotācijām vai subsīdijām, kas noteiktas likumā par valsts budžetu kārtējam gadam;
2. ir izstrādāts tiesiskais regulējums, kas nosaka vienlīdzīgas tiesības un iespējas tikt informētiem par iespējām veikt valsts pārvaldes uzdevumu un attiecīgi saņemt valsts budžeta līdzekļus, kā arī to, lai sabiedrībai tiktu nodrošināta informācija par deleģēto valsts pārvaldes uzdevumu izpildē sasniegtajiem rezultātiem un izlietoto finansējumu;
3. nav izstrādāts normatīvais akts, kurš noteiktu, kā ministrijas nosaka prioritāros virzienus, kuros sniegs atbalstu NVO subsīdiju veidā. Tāpat nav izstrādāti kritēriji, kā tiks vērtēts, kurām organizācijām finansējumu piešķirt, kurām atteikt. Būtu jāizstrādā vienots tiesiskais regulējums ar skaidri definētiem kritērijiem, pēc kuriem izsludina un vērtē iesniegtos projektus. Tas nodrošinātu vienveidīgu konkursu izsludināšanu un vienotu kritēriju piemērošanu visiem konkursa dalībniekiem;
4. valsts budžeta finansējums NVO laika posmā no 2007. gada līdz 2013. gadam tiek piešķirts atšķirīgi katrā gadā, neveidojot tendenci ne samazināties, ne palielināties. Līdz ar to ir grūti prognozēt, kāds būs finanšu sadalījums turpmākajos gados.

Līdzīgs otrajam modelim ir trešais modelis valsts iespējām finansēt nevalstisko sektoru – valsts iepirkumu konkursi un ārvalstu finanšu instrumentu konkursi. *Publisko*

¹¹³ Latvijas Republikas Saeima. *Par valsts budžetu 2013.gadam*. Latvijas Vēstnesis Nr.192, 06.12.2012.

¹¹⁴ Curika, L., Pīpiķe, R. *Valsts finansējums nevalstiskām organizācijām*. 2007. Rīga, 11. lpp.

*iepirkumu likums*¹¹⁵ paredz valsts un pašvaldību līdzekļu efektīvu izmantošanu, tādējādi valsts ar ministriju vai to iestāžu palīdzību izsludina iepirkumu konkursu piegādātājam, kurš likuma izpratnē ir fiziskā vai juridiskā persona, šādu personu apvienība jebkurā to kombinācijā, kas attiecīgi piedāvā tirgū veikt būvdarbus, piegādāt preces vai sniegt pakalpojumus. Tātad arī biedrība vai nodibinājums, ja organizācija sniedz pakalpojumus, var piedalīties izsludinātajā konkursā un vienlaikus ar privāto sektoru un pašvaldībām pretendēt uz finansējumu.

Kā veiksmīgu piemēru par pakalpojuma pirkšanu no nevalstiskā sektora var minēt Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras iepirkumu pakalpojumam par apmācību prokuroriem, kuri strādā ar nepilngadīgām personām. Šo pakalpojumu nodrošina biedrība *Centrs „Dardedze”*. Kā intervijā apliecināja Ģenerālprokuratūras pārstāvis, sadarbība ir ļoti veiksmīga, lektori ir kompetenti, un apmācītie prokurori atzinīgi novērtē šādā veidā iegūtās zināšanas.

Cits veids, kā valsts ar ministriju vai finanšu pārvaldītāju starpniecību sludina konkursus, ir ārvalstu finanšu instrumenti, piemēram, Eiropas Savienības fondu projekti, Eiropas Ekonomiskās zonas/Norvēģijas valdības finanšu instrumenti u.c. Tieši piedāvājumu iesniegšana iniciatīvu īstenošanai ir darbības veids, kādā biedrības un nodibinājumi piesaista finansējumu pamatdarbībai, aktivitātēm un pakalpojumiem. Tā kā vairums projektu konkursu, kuros savus piedāvājumus iesniedz biedrības un nodibinājumi, ir atklāti konkursi, kuros vienlaikus konkurē ministrijas, pašvaldības, to iestādes, komersanti un NVO, tad bieži tieši pilsoniskās sabiedrības organizācijām ir limitēta iespēja saņemt finansējumu. Tas skaidrojams ar to, ka biedrībām un nodibinājumiem objektīvu iemeslu dēļ ir mazs organizatoriskais aparāts, kas nevar nodrošināt ne konkurenci pašvaldībai vai valsts iestādei, sagatavojot un iesniedzot projektu pieteikumus un pavadošos dokumentus, ne arī liela apjoma dokumentu sagatavošanu, kuri nepieciešami, lai nodrošinātu regulāru un caurskatāmu finanšu plūsmas pārskatu un finansējuma izlietojumu atbilstoši projekta pieteikumam. Viens no veidiem, kā novērst nevienlīdzīgo situāciju, ir radīt apstākļus, kuros pilsoniskās sabiedrības organizācijas un komersanti būtu konkurētspējīgi ar valsts iestādēm pakalpojumu īstenošanai. To var darīt vairākos veidos:

1. stiprinot finansējuma saņēmēju kapacitāti un pamatdarbību (labs piemērs bija Eiropas Sociālā fonda līdzekļi nevalstisko organizāciju darbības stiprināšanai laikā no 2007. līdz 2013. gadam, kā arī Eiropas Ekonomiskās zonas finanšu instrumenta programma *NVO fonds* periodā no 2009. līdz 2014. gadam);
2. paplašinot pieeju ekskluzīvai informācijai, kas pieejama tikai valsts iestādēm, piemēram, sociālo pakalpojumu un izglītības jomās;
3. mazinot administratīvo izmaksu apjomu pieteikumu budžetos;
4. mazinot administratīvos šķēršļus projektu pieteikumu sagatavošanai, iesniegšanai, finansējuma saņemšanai un projekta īstenošanas uzraudzībai.

Attēlotie trīs modeļi ir vienlaikus pastāvoši, kas ļauj publiskajai pārvaldei pārdaļīt finansējumu biedrībām un nodibinājumiem – gan to pamatdarbībai, gan aktivitātēm. Tomēr papildus pastāv vēl citi tiešā atbalsta veidi, kas ļauj publiskajai pārvaldei pārdaļīt finansējumu nevalstiskajām organizācijām.

¹¹⁵ Latvijas Republikas Saeima. *Publisko iepirkumu likums*. Latvijas Vēstnesis Nr. 65, 25.04.2006.

3.2.2. Deputātu kvotas kā nepārskatāms valsts atbalsta veids

Atsevišķi ir nodalāms valsts atbalsta veids "deputātu kvota". Tas ir finansēšanas veids, ko netieši var attiecināt uz tiešā finansējuma saņemšanu, jo finansējums tiek novirzīts ministrijai, kura to tālāk pārdala nevalstiskajai organizācijai. Ar deputātu kvotu apzīmē Saeimas deputāta ierosinātu finansējuma piešķiršanu NVO, izmantojot leģitīmu procesu: veicot grozījumus likumā par attiecīgā gada valsts budžetu vai iesniedzot priekšlikumus nākamā gada budžeta likumprojektam.

Juridiski šie priekšlikumi tiek izvirzīti un par tiem tiek balsots tiesību aktu noteiktajā kārtībā. Satversmes 21. pants paredz Saeimas iekšējās darbības un kārtības noteikšanai izstrādāt īpašu likuma veidu – Saeimas kārtības rulli¹¹⁶. Šis dokuments nosaka kārtību, kādā pieņem normatīvos aktus, tajā skaitā arī likumu par valsts budžetu. Kā intervijā norādīja deputāts M. Grīnblats, saskaņā ar Saeimas kārtības rulli jebkuram likumprojektam (arī budžeta likumprojektam vai grozījumiem budžeta likumā) priekšlikumus var iesniegt astoņi likumā noteiktie subjekti: Valsts prezidents, Saeimas komisija, frakcija, deputāts vai deputātu grupa, ministrs, parlamentārais sekretārs, Saeimas juridiskais birojs vai Tiesībsargs¹¹⁷. Līdz ar to iespējas atbalstīt nevalstiskā sektora iesniegumu par finanšu pieprasījumu ir salīdzinoši plašam subjektu lokam. Kaut gan parasti tie ir deputāti/deputātu grupas vai frakcijas, kuras ierosina šādus grozījumus.

Valsts budžets ir līdzeklis valsts politikas realizēšanai ar finansiālām metodēm, un tā mērķis ir noteikt un pamatot, kādi līdzekļi nepieciešami valdībai, valsts institūcijām un pašvaldībām to valsts deleģēto pienākumu izpildei¹¹⁸. No tā var secināt, ka jebkuram valsts budžeta izlietojumam jābūt ar mērķi īstenot normatīvo aktu nosacījumus. Priekšlikumi likumprojektam par budžetu ir īpašs likumprojekta veids, jo Saeimai ir jāpieņem īpašs lēmums, kas nosaka priekšlikumu iesniegšanas kārtību budžeta likumprojektam un to pavadošajiem likumprojektiem¹¹⁹. Saeimas 2012. gada 22. oktobra sēdē tika pieņemts lēmums par priekšlikumu iesniegšanas termiņu un kārtību¹²⁰. Par atbildīgo Saeimas komisiju attiecībā uz likumprojekta *Par valsts budžetu 2013. gadam* tika noteikta Budžeta un finanšu (nodokļu) komisija, kura apkopoja arī izteiktos priekšlikumus¹²¹.

Izvērtējot iesniegtos priekšlikumus likumprojektam *Par valsts budžetu 2013. gadam*¹²², jāsecina, ka kopumā tika atbalstīti dažāda veida priekšlikumi par finansējumu nevalstiskajam sektoram – gan *Sabiedrības integrācijas fonda* programmu apguvei, gan dažādu pasākumu organizēšanai, gan arī konkrētu nevalstisko organizāciju

¹¹⁶ Satversmes sapulce. *Satversme*. 21. pants. Pieņemts 15.02.1922. ar grozījumiem 18.10.2013.

¹¹⁷ Latvijas Republikas Saeima. *Saeimas kārtības rullis*. Latvijas Vēstnesis Nr. 96, 18.08.1994., 95. panta pirmā daļa.

¹¹⁸ Latvijas Republikas Saeima. *Par budžetu un finanšu vadību*. Latvijas Vēstnesis Nr. 41, 06.04.1994., 1. pants.

¹¹⁹ Turpat, 90. pants.

¹²⁰ Latvijas Republikas Saeima. *2013. gada valsts budžeta likumprojektu un pavadošo likumprojektu paketes izskatīšanai 1. lasījumā*. Interneta vietnes www.saeima.lv sadaļa *Likumdošanas datu bāze*. Resurss apsk. 06.10.2013.

¹²¹ Latvijas Republikas Saeima. *370/Lp11. "Par valsts budžetu 2013.gadam"*. Interneta vietnes www.saeima.lv sadaļa *Likumdošanas datu bāze*. Resurss apsk.01.10.2013.

¹²² Latvijas Republikas Saeima. *Priekšlikumi par izmaiņām ieņēmumos un izdevumos*. Interneta vietnes www.saeima.lv sadaļa *Likumdošanas datu bāze*. Resurss apsk.01.10.2013.

dotēšanai. 2013. gadā nevalstiskajam sektoram bija novirzīti Ls 3 172 953, no kuriem atsevišķu deputātu un politisko partiju ierosināto finansējumu deputātu kvotas ietvaros saņēmušas vairākas nevalstiskās organizācijas par 68 000 latu (šajā summā nav ietverts deputāta J. Reira priekšlikums, kuru arī Saeima atbalstīja – Ls 24 000 piešķiršana Latvijas Olimpiešu sociālajam fondam). Papildus priekšlikumus bija iesnieguši četri Saeimas deputāti kopumā par 127 785 latiem dažādu reliģisko ēku remontam un vides aizsardzībai, taču Saeima tos neatbalstīja.

2014. gada budžeta likumu Saeima pieņēma 2013. gada 7. novembrī. Uz likumprojekta otro lasījumu tika iesniegti vairāk nekā 800 priekšlikumi¹²³ par finansējuma piešķiršanu NVO, un no tiem tika atbalstīti vairāki. Kopējie nevalstiskajām organizācijām piešķirtie līdzekļi 2014. gada budžetā ir 3 803 090 eiro apmērā¹²⁴.

Juridiski izvērtējot finansējuma piešķiršanu nevalstiskajām organizācijām deputātu kvotas ietvaros, jāsecina, ka priekšlikumu iesniegšana budžeta vai budžeta grozījumu likumprojektam norit normatīvo aktu noteiktajā kārtībā un par to balso Saeima. Līdz ar to lēmuma pieņemšanas process ir leģitīms un pietiekami caurspīdīgs, un tam var sekot līdzī gan Saeimas sēdēs, gan Saeimas stenogrammās un likumdošanas datu bāzē.

Tomēr, lai cik demokrātiski tiktu piešķirts finansējums, nav iespējams noskaidrot, kuras ir tās nevalstiskās organizācijas, kuras ir tiesīgas pretendēt uz un/vai saņemt deputātu kvotas finansējumu. Teorētiski pastāv iespēja jebkurai nevalstiskajai organizācijai vērsties pie Saeimas deputāta, komisijas, frakcijas vai politiskās partijas ar lūgumu atbalstīt kādu nevalstiskās organizācijas aktivitāti vai darbību kopumā. Tomēr ne visas NVO izmanto šādu iespēju, bet tās, kuras to izmanto, ne vienmēr finansējumu arī saņem. Tāpat nav iespējams izsekot, vai visi NVO lūgumi tiek reģistrēti un iekļauti likumprojektā, par kuru notiek Saeimas balsojums.

2007. gada pētījumā attiecībā uz deputātu kvotas piešķiršanu NVO ir secināts, ka: piešķirtais finansējums ir ar dažādiem mērķiem – darbības nodrošināšanai, projektu īstenošanai u.c.; ir organizācijas, kas ik gadu saņem finansējumu nemainīgā apmērā; pašas NVO, kuras saņēmušas finansējumu deputātu kvotas ietvaros, atzīst, ka šāds finansējuma saņemšanas veids nav godīgā konkurencē saņemts un ka tas balstās uz personiskiem kontaktiem¹²⁵.

Deputātu kvotas piešķiršanā netiek ievērots vienlīdzības princips attiecībā uz iespēju visām NVO saņemt šo deputātu atbalstīto finansējuma veidu. Tas ir negatīvi vērtējams ne tikai no tāda aspekta, ka deputātiem, panākot finansējumu nevalstiskajām organizācijām šādā veidā, ir iespējams parādīt sabiedrībai savu aktivitāti un saņemt vēlētāju balsis nākamajās vēlēšanās (sava veida politiskā reklāma), bet arī no tāda aspekta, ka nevalstiskajam sektoram ir sarežģīti saņemt finansējumu savas darbības nodrošināšanai, tehnikas iegādei, remontiem, respektīvi, tām pozīcijām, ko nevar nodrošināt valsts vai pašvaldības projektu konkursos. Līdz ar to, nenodrošinot vienādas iespējas visām NVO saņemt deputātu kvotas, tiek veicināta atsevišķu

¹²³ Latvijas Republikas Saeima. 948/Lp11. *Par valsts budžetu 2014. gadam*. Interneta vietnes www.saeima.lv sadaļa *Likumdošanas datu bāze*. Resurss apsk. 04.11.2013.

¹²⁴ Zvirbulis, Ģ. *Īpašie budžeta priekšlikumi*. Latvijas Avīze, 11.11.2013., 7.lpp.

¹²⁵ Curika, L., Pīpiķe, R. *Valsts finansējums nevalstiskajām organizācijām*. Rīga. 2007., 19.lpp.

nevalstisko organizāciju iespēja pastāvēt, sedzot daļu no būtiskām NVO izmaksām.

3.2.3. Valsts kapitālsabiedrību ziedojumi

Līdzšinējie pētījumi pierāda, ka ir vismaz sešas biedrošanās brīvības sastāvdaļas, kas ir vitāli svarīgas, lai šāda brīvība varētu eksistēt: tiesības dibināt biedrību, iestāties un darboties tajā; tiesības uz privātumu biedrošanās attiecībās; tiesības uz taisnīgu tiesu; tiesības saņemt finansējumu, tajā skaitā ziedojumus un dāvinājumus; tiesības netikt netieši ierobežotam (piemēram, ar papildu nastām un pienākumiem); gan personas, gan arī biedrības izvēles brīvība¹²⁶.

Civillikumā noteikts, ka dāvinājums ir tiesisks darījums, ar kuru kāds aiz devības piešķir otram bez atlīdzības kādu mantisku vērtību¹²⁷. Bet attiecībā uz nevalstiskajām organizācijām likumdevējs nepārprotami norādījis, ka sabiedriskā labuma organizācija var saņemt ziedojumus. Ziedojumi tiek skaidroti kā manta vai finanšu līdzekļi, kurus persona (ziedotājs) bez atlīdzības, pamatojoties uz savstarpēju vienošanos, nodod sabiedriskā labuma organizācijai tās statūtos, satversmē vai nolikumā norādīto mērķu sasniegšanai un kuriem var piemērot nodokļu atvieglojumus¹²⁸. Līdz ar to jāsecina, ka *Sabiedriskā labuma organizāciju likums* kā speciālā tiesību norma konkrētā šīs civiltiesiskās attiecības, paredzot dāvinājuma (ziedojuma) ierobežojumus. Analizējot šo normu, jāsecina, ka:

1. sabiedriskā labuma organizācijas ir tiesīgas saņemt ziedojumus;
2. ziedot var gan mantu, gan finanšu līdzekļus;
3. ziedotājs var būt gan fiziska, gan juridiska persona;
4. par ziedojumu netiek saņemta nekāda veida atlīdzība;
5. par ziedojuma nodošanu un saņemšanu ir jāslēdz vienošanās;
6. ziedojumu var izlietot tikai organizācijas mērķu sasniegšanai;
7. ziedotājs ir tiesīgs saņemt nodokļu atvieglojumus normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Ja ziedojums vienai sabiedriskā labuma organizācijai pārsniedz 10 minimālās mēneša darba algas (2013. gadā – Ls 2000) vai ziedojuma kopsumma kalendārajā gadā pārsniedz 10 minimālās mēneša darba algas, šī persona, lai varētu izmantot nodokļa atvieglojumus, slēdz rakstveida līgumu ar sabiedriskā labuma organizāciju par tiem ziedojumiem, kuri pārsniedz noteiktās 10 minimālās mēneša darba algas¹²⁹. Šī norma attiecas tikai uz tiem gadījumiem, kad ziedotājs vēlas saņemt nodokļa atvieglojumus vai ziedotā summa pārsniedz Ls 2000. Šāds ziedojums kļūst par juridiski fiksētu aktu – par to tiek slēgts līgums. Šāda situācija ļauj izvairīties no līgumu neslēgšanas tiem ziedotājiem (fiziskām vai juridiskām personām), kuri nepretendē uz nodokļu atvieglojumiem vai arī kuru ziedošanas mērķis nav labticīgs vai godprātīgs.

Kādas ir valsts iespējas atbalstīt nevalstiskās organizācijas, izmantojot ziedojumus? Varētu rasties jautājums, kāpēc valstij un pašvaldībai būtu jāatbalsta nevalstiskās

¹²⁶ Tiesībsargs. *Biedrošanās brīvība*. Interneta vietnes www.tiesibsargs.lv/sadaļa/Pētījumi_un_publicācijas/Pētījumi. 33. lpp. Resurss apsk. 02.03.2013.

¹²⁷ Latvijas Republikas Saeima. *Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības*. Valdības Vēstnesis Nr.41, 20.02.1937., 1912. pants.

¹²⁸ Turpat, 9. panta pirmā daļa.

¹²⁹ Latvijas Republikas Saeima. *Sabiedriskā labuma organizāciju likums*. Latvijas Vēstnesis Nr.106, 07.07.2004., 9. panta trešā daļa.

organizācijas, ja normatīvais regulējums to neuzliek par pienākumu? Z. Miezaine norāda: *Pieņēmums, ka iedzīvotāji paši var risināt vairākumu problēmu ātrāk, radošāk un lētāk nekā valsts, ir pamatā valsts atlaižu politikai ziedojumiem*¹³⁰. Tāpat pilsoniskā sabiedrībā nevalstiskās organizācijas darbojas kā valsts politikas ieviesējs un pakalpojumu sniedzējs, līdz ar to valsts ir ieinteresēta veicināt sabiedrības līdzdalību.

Valsts pārvaldes iekārtas likumā ir norma par valsts pārvaldes uzdevumu deleģēšanu privātpersonai¹³¹ kā sabiedrības sastāvdaļai (termins “privātpersona” likumā tiek lietots paplašinātā nozīmē un ietver arī biedrības un nodibinājumus). Privātpersonu ar ārējo normatīvo aktu vai līgumu var pilnvarot veikt valsts pārvaldes uzdevumus, ja tos ir paredzēts veikt nekomerciāli, bet sabiedriskā labuma nolūkos, un ja tas ir lietderīgi, lai attīstītu sabiedrības iesaistīšanu valsts pārvaldē. Par līdzdalību tiek slēgts līgums, kurā, ja tiek piešķirti budžeta līdzekļi, norāda šo līdzekļu izlietojuma un finanšu pārskata iesniegšanu¹³².

Jebkurā gadījumā par finanšu līdzekļu piešķiršanu (ziedošanu), uzdevumu deleģēšanu, līguma slēgšanu u.c. darbībām būs atbildīgs iestādes vadītājs, kurš ne tikai pārvalda iestādes finanšu, personāla u.c. resursus, bet arī atbild par iestādes administratīvo darbu un iestādes funkciju izpildi¹³³.

Likumdevējs izstrādājis speciālo tiesību normu *Likums par valsts un pašvaldības finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu* ar mērķi panākt, lai publiskas personas finanšu līdzekļi un manta tiktu izmantoti likumīgi un atbilstoši iedzīvotāju interesēm un lai tiktu novērsta to izšķērdēšana un nelietderīga izmantošana¹³⁴. Jāsecina, ka ar šī mērķa būtību, ja arī valsts iestāde kā publiska persona ziedo nevalstiskajai organizācijai, tai ar piešķirtajiem finanšu līdzekļiem un mantu jārikojas lietderīgi un bez izšķērdības.

Lai arī kapitālsabiedrības ir piekritīgas komercvidei un nav saistītas ar nevalstiskajām organizācijām, tomēr, pētot valsts iespējas finansēt nevalstiskās organizācijas, jāizpēta, kas ir kapitālsabiedrības. Valsts iestāde var būt kapitālsabiedrība (piemēram, valsts akciju sabiedrības *Latvijas valsts meži* un *Latvijas Dzelzceļš*), kura darbojas kā akciju sabiedrība. No šī definējuma izriet otrs secinājums: valsts pašvaldības iestāde kā kapitālsabiedrības dalībnieks kļūst par akciju sabiedrības akcionāru.

Kapitālsabiedrība veic saimniecisko darbību, lai gūtu peļņu. Līdz ar to kapitāldaļu vai akciju turētājas ir ieinteresētas peļņas gūšanā. Saskaņā ar *Komerclikumu* reizi gadā kapitālsabiedrībai jāapstiprina gada pārskats dalībnieku sapulcē un jāvienojas par peļņas izlietošanu. Priekšlikumus peļņas izlietošanai sagatavo valde un nosūta dalībniekiem pirms sapulces sasaukšanas. Priekšlikumā tiek norādīta sabiedrības tīrā peļņa, dividendēs izmaksājamā tīrās peļņas daļa un peļņas izlietošana citiem mērķiem. Par peļņas izlietošanu lemj dalībnieku sapulce pēc kapitālsabiedrības gada pārskata apstiprināšanas.

¹³⁰ Miezaine, Z. *Valsts kapitālsabiedrību ziedojumi pilsoniskās sabiedrības attīstībai*. Rīga. 2012, 8. lpp.

¹³¹ Latvijas Republikas Saeima. *Valsts pārvaldes iekārtas likums*. Latvijas Vēstnesis Nr. 94, 21.06.2002., 48. panta trešā daļa.

¹³² Turpat, 50. panta ceturtā daļa.

¹³³ Turpat, 17. pants.

¹³⁴ Latvijas Republikas Saeima. *Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu*. Latvijas Vēstnesis Nr.114, 02.08.1995.

Pašlaik Latvijā ir divas kapitālsabiedrību grupas, sešas valsts akciju sabiedrības, viena akciju sabiedrība un divas sabiedrības ar ierobežotu atbildību¹³⁵. Kopumā likums regulē valsts un pašvaldības kapitālsabiedrību dibināšanu, pārvaldīšanu, reorganizēšanu, atsavināšanu un likvidēšanu. Līdz ar to tiesības vai ierobežojumus veikt nevalstisko organizāciju finansēšanu šis normatīvais akts neregulē.

Likums nosaka, ka aizliegts valsts vai pašvaldības mantu bez atlīdzības (tātad – ziedot) nodot privātpersonai vai kapitālsabiedrībai, izņemot gadījumus, kad šo mantu nodod sabiedriskā labuma organizācijai. Par mantas nodošanu slēdz līgumu, kurš darbojas ne ilgāk par 10 gadiem vai kamēr organizācijai ir sabiedriskā labuma organizācijas statuss¹³⁶. Būtiski, ka mantas lietotājs bez atlīdzības nodrošina tās uzturēšanu un sedz visas izmaksas. Pēc būtības tas nozīmē, ka, ja valsts iestāde ir nodevusi bezmaksas lietošanā, piemēram, telpas sabiedriskā labuma organizācijai, tad pēdējā atbild par to uzturēšanu (īpašuma nodoklis, komunālie maksājumi utt.).

Likums aizliedz dāvināt vai ziedot valsts pašvaldības finanšu līdzekļus un mantu, izņemot tos gadījumus, kad tas atļauts ar speciālu likumu vai Ministru kabineta noteikumiem. Savukārt kapitālsabiedrības finanšu līdzekļus vai mantu var dāvināt un ziedot, ja vienlaicīgi pastāv šādi nosacījumi:

1. dāvinājums vai ziedojums paredzēts kultūras, mākslas, zinātnes, izglītības, sporta, vides vai veselības aizsardzības, kā arī sociālās palīdzības veicināšanai;
2. pastāv iespēja kontrolēt dāvinājuma vai ziedojuma izlietošanu;
3. kapitālsabiedrība ir samaksājusi valstij vai pašvaldībai visus nodokļus un darbiniekiem ir izmaksātas algas;
4. kapitālsabiedrība iepriekšējā gadā ir strādājusi ar peļņu¹³⁷.

Ar šo normu likumdevējs ir izsmeļoši uzskaitījis tās jomas, kurās kapitālsabiedrības ir tiesīgas ziedot vai dāvināt nevalstiskajām organizācijām. Tāpat ir noteikts, ka kapitālsabiedrība strādā ar peļņu un ir izpildījusi pamatsaistības ar darbiniekiem un valsti vai pašvaldību.

Pretrunīgi vērtējama norma par iespēju kontrolēt dāvinājuma vai ziedojuma izlietošanu. Ir pozitīvi, ka likumdevējs rada tiesību normu, kura paredz caurspīdīgu dāvināšanas un ziedošanas procedūru, bet izlietojums ir tikai daļa no dāvināšanas vai ziedošanas procedūras. Nav regulēts otrs ne mazāk būtisks dāvināšanas un ziedošanas aspekts – finansējuma piešķiršanas kārtība, t.i., pēc kādiem kritērijiem tiks izraudzītas tās nevalstiskās organizācijas, kuras saņems dāvinājumus un ziedojumus.

Saskaņā ar likumu *Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu* dāvināt vai ziedot var ne vairāk kā 20% no kapitālsabiedrības iepriekšējā pārskata gada peļņas. Ja dāvinājums vai ziedojuma summa nepārsniedz 1000 latus, lēmumu par piešķiršanu pieņem kapitālsabiedrības izpildinstitūcija¹³⁸. Ja atsevišķa dāvināmā vai ziedojamā summa ir lielāka par 1000 latiem vai kalendārā gada laikā

¹³⁵ Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Noteikumi par kapitālsabiedrību sarakstu*. Latvijas Vēstnesis Nr.71, 06.05.2010.

¹³⁶ Latvijas Republikas Saeima. *Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums*. 11. panta trešā daļa, 5. pants.

¹³⁷ Turpat, 10. panta 2. daļa.

¹³⁸ Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Noteikumi par kapitālsabiedrību sarakstu*. Latvijas Vēstnesis Nr.71. 06.05.2010., 11. punkta 1., 2. daļa.

dāvinājumu un/vai ziedojumu kopsumma vienam dāvinājuma vai ziedojuma saņēmējam pārsniedz 1000 latus, to drīkst piešķirt tikai ar:

1. finanšu ministra atļauju;
2. atvasinātas publiskas personas orgāna atļauju;
3. finanšu ministra un atvasinātas publiskas personas orgāna atļauju¹³⁹.

Ja atsevišķa dāvinājuma vai ziedojuma summa pārsniedz 1000 latus, dāvināt un ziedot drīkst tikai noslēdzot ar labuma saņēmēju rakstveida līgumu, kurā paredz dāvinājuma vai ziedojuma mērķi un kārtību, kādā dāvinātājs vai ziedotājs pārbauda, vai mērķa izlietojums ir likumīgs un lietderīgs¹⁴⁰. Ja ziedojums vai dāvinājums netiek izmantoti līgumā paredzētajam mērķim vai tiek pieļauti citi līguma pārkāpumi, dāvinātājam vai ziedotājam ir tiesības atprasīt dāvinātos vai ziedotos finanšu līdzekļus vai mantu, vai tās vērtību, ja mantas atgūšana nav iespējama. Līguma rakstveida formas paraugs noteikts Ministru kabineta noteikumos¹⁴¹.

Pastāv risks, ja lēmumu par valsts kapitālsabiedrību ziedojumiem pieņem akciju vai kapitāldaļu turētāji – politiķi vai tiem padotie ierēdņi. Piemēram, slimnīcas izveidojušas sabiedriskā labuma fondus, bet teātriem ar grozījumiem *Sabiedriskā labuma organizāciju likumā* paredzēts, ka tiem var ziedot kā valsts kapitālsabiedrībām, kuras veic Kultūras ministrijas deleģētas valsts kultūras funkcijas¹⁴².

Iestādei nav noteikts pienākums informēt sabiedrību par nevalstiskā sektora finansēšanas iespējām. Priekšlikums būtu papildināt šos Ministru kabineta noteikumus ar normu, ka valsts vai pašvaldību iestādes vai to kapitālsabiedrības informē sabiedrību par noslēgtajiem līgumiem par dāvinājuma vai ziedojuma piešķiršanu nevalstiskajām organizācijām.

Vai valsts kapitālsabiedrībām vispār būtu jāziedo nevalstiskajām organizācijām? Ņemot vērā, ka valsts kapitālsabiedrībās ir ieguldīti nodokļu maksātāju resursi, ir tikai loģiski, ka daļa peļņas no kapitālsabiedrības atgriežas atpakaļ nevalstiskajā sektorā. Finansējums var atgriezties caur valsts budžetu kārtējam gadam vai arī valstij tieši atbalstot noteiktu sabiedrības aktivitāšu daļu (gan sociālo, gan interešu biedrības).

Cits veids, kā valsts var ziedot NVO, ir izmantojot normas, kas noteiktas *Publiskas personas mantas atsavināšanas likumā*. Tādējādi valsts iestādes var ziedot sabiedriskā labuma organizācijām kustamo un nekustamo mantu. Lai ziedotu mantu, rīkojuma projektam jānonāk izskatīšanai Valsts sekretāru sanāksmē, bet pēc tam – lemlšanai Ministru kabineta sēdē. 2013. gada 5. decembrī Valsts sekretāru sanāksmē tika pieteikts rīkojuma projekts *Par valsts kustamās mantas nodošanu biedrībai "Aktīvās atpūtas centrs jauniešiem"*. Tādējādi biedrība savā īpašumā var iegūt 18 dažādu kategoriju 135 mantas par kopējo summu Ls 434,75.

¹³⁹ Latvijas Republikas Saeima. *Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums*. 11. panta 3.daļa.

¹⁴⁰ Turpat, 12. panta 1. daļa.

¹⁴¹ Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Par publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas dāvinājuma (ziedojuma) līgumu*. Latvijas Vēstnesis Nr. 158. 15.08.2013.

¹⁴² Latvijas Republikas Saeima. *Par uzņēmuma ienākuma nodokli*. Latvijas Vēstnesis Nr. 32, 01.03.1995., 20¹.panta pirmā daļa.

Secinājumi

1. Likuma norma, kura paredz nodokļu atlaides tiem ziedotājiem, kas ziedo sabiedriskā labuma organizācijām, ievieš ziedojuma summas cenzu – 2000 latu. Ja summa ir lielāka, tad par ziedojumu jāslēdz līgums. Tomēr, ja ziedo nevalstiskai organizācijai, kurai nav sabiedriskā labuma statusa, nekāda līguma slēgšana netiek paredzēta. Šāda diference var radīt situāciju, kad negodīgi ziedotāji var izvairīties no līguma slēgšanas, tādējādi neatklājot informāciju par veiktajiem ziedojumiem un to apjomu.
2. Normatīvais regulējums paredz, ka valsts nevar ziedot nevalstiskajām organizācijām, ja tas nav tieši paredzēts likumā vai Ministru kabineta noteikumos. Toties valsts var finansējumu novirzīt nevalstiskajam sektoram, deleģējot funkciju vai uzdevumu.
3. Valsts var ziedot nevalstiskajām organizācijām netiešā veidā caur valsts kapitālsabiedrībām. Izvērtējot publiskas personas vai kapitālsabiedrības tiesības finansiāli atbalstīt nevalstisko sektoru, jāsecina, ka valsts ir izstrādājusi normatīvo regulējumu, kurš atļauj ziedot nevalstiskajām organizācijām vai arī tās finansēt, bet tajā pašā laikā ar speciālas tiesību normas palīdzību uzrauga, lai šis finansiālais atbalsts būtu likumīgs.

Priekšlikumi

1. Ja saglabājas pašreizējais tiesiskais regulējums valsts kapitālsabiedrību ziedojumiem, būtu nepieciešams noteikt kritērijus, pēc kuriem valsts kapitālsabiedrības izvērtētu, kurām nevalstiskajām organizācijām tiks piešķirts finansējums. Tāpat būtu vēlams publiskot ne tikai līgumus par ziedojumu vai dāvinājumu piešķiršanu, bet arī finansējuma piešķiršanas izvērtējumu (protokolus).
2. Alternatīvs risinājums būtu katru gadu ministrijās noteikt tās sabiedriskā labuma jomas, kuras būtu īpaši nosakāmas valsts budžeta likumā attiecīgajam gadam. Tas ļautu saskaņot valsts politiku nevalstiskā sektora attīstībai un centralizēti plānot finanšu resursu novirzīšanu nevalstiskajām organizācijām.

Kopīgie secinājumi

1. Nevalstiskās organizācijas var piedalīties publisko iepirkumu procedūrā, ja to sniegtie pakalpojumi ir atbilstoši izsludinātajiem konkursiem.
2. Nevalstiskajām organizācijām nav vienādas kapacitātes pozīcijas ar privāto sektoru vai pašvaldību, piedaloties publisko iepirkumu konkursos – nav patstāvīgu ienākumu avotu vai nav pietiekamu cilvēkresursu, lai pilnā mērā īstenotu pieprasīto iepirkumu.
3. Nav nodrošinātas vienlīdzīgas iespējas NVO saņemt finansējumu deputātu kvotas ietvaros, kas paver iespēju tām organizācijām, kuras finansējumu ieguvušas, saņemt būtisku atbalstu NVO darbības finansēšanai un izdevumu segšanai.
4. Ar deputātu kvotas starpniecību deputātiem ir iespēja veidot savu pozitīvo tēlu sabiedrības acīs un ar valsts budžeta palīdzību īstenot politisko reklāmu.

5. Kopš 2007. gadā veiktā pētījuma attiecībā uz deputātu kvotas finansējuma piešķiršanu nav nekādu izmaiņu tiesiskajā regulējumā.

Lai arī pašlaik Latvijā pastāv iespēja novirzīt finansējumu nevalstiskajam sektoram, ir saskatāmas vairākas problēmas:

1. nav vispārēja normatīvā akta par NVO finansēšanas kārtību no valsts budžeta;
2. pastāvošais tiešais valsts finansējums NVO sektoram ir necaurskatāms un trūkst skaidru kritēriju un nosacījumu, kā NVO var pretendēt uz šiem līdzekļiem un kā finansējums tiek sadalīts. Tas rada situāciju, kad katra ministrija var izstrādāt alternatīvu kārtību un kritērijus finansējuma piešķiršanai, bet tikpat labi finansējumu var piešķirt bez kritērijiem un/vai konkursa;
3. NVO sektoram nav vienlīdzīgu iespēju piesaistīt finansējumu no valsts budžeta līdzekļiem deputātu kvotu ietvaros.

3.2.4. Pašvaldību atbalsta instrumenti NVO darbībai

Ne tikai valsts ir ieinteresēta pilsoniskās sabiedrības kā valsts politikas ieviešanas izveidē un attīstībā, bet arī pašvaldības, jo tieši *vietējā vara* ir tas mehānisms, kas visefektīvāk var izzināt lokālās sabiedrības vajadzības un tās risināt. Pašvaldības darbību regulē likums *Par pašvaldībām*, kas nosaka, ka pašvaldību kompetencē ir autonomās funkcijas un deleģētās funkcijas, kā arī iespēja realizēt brīvprātīgās iniciatīvas¹⁴³. Par valsts deleģētajām funkcijām ir skaidrs to mērķis – īstenot kādu darbību, ko valsts dažādu iemeslu dēļ ir atvēlējusi veikt vietējai varai jeb pašvaldībai, – bet tieši autonomās funkcijas ir pašvaldības darbības pamatā. Ar to palīdzību katra pašvaldība īsteno noteiktās prioritātes un realizē iedzīvotāju intereses.

Nevalstiskās organizācijas, kuras darbojas vietējā administratīvajā teritorijā, vislabāk pārzina iedzīvotāju vajadzības un intereses, kā arī potenciāli spēj tās visefektīvāk realizēt. Lai varētu risināt un īstenot vietējai sabiedrībai saistošos jautājumus, nevalstiskajām organizācijām ir nepieciešami finanšu līdzekļi. Ne vienmēr ar biedru naudām un ziedojumiem pietiek, lai organizācija varētu sekmīgi darboties. Tāpēc svarīgi ir apzināties, kā pašvaldība var atbalstīt nevalstisko sektoru.

Skaidrs, ka, atbalstot nevalstiskās organizācijas, pašvaldība tikai atsevišķos gadījumos varētu īstenot valsts deleģētu funkciju (piemēram, valsts ar tiesību normu uzliek par pienākumu atbalstīt konkrētu nevalstisko organizāciju). Šādu situāciju varētu vērtēt kā teorētiski iespējamu un kā izņēmuma gadījumu.

Attiecībā uz autonomām funkcijām, pašvaldībām paveras iespējas atbalstīt nevalstisko sektoru, lai arī tam tieša deleģējuma likumā nav. Likuma *Par pašvaldībām* 15. pantā ekskluzīvi norādītas pašvaldības autonomās funkcijas, no kurām neviena tiešā veidā nav vērsta uz atbalsta sniegšanu nevalstiskajām organizācijām. Tomēr funkcijās minētie darbības veidi ir cieši saistīti ar nevalstiskā sektora darbību: izglītība, kultūra, sociālie jautājumi, vides aizsardzība, bērnu tiesības u.c. No šīm autonomajām funkcijām pašvaldība jau var saturiski izvēlēties, kādu funkciju nodot nevalstiskajam

¹⁴³ Latvijas Republikas Saeima. *Par pašvaldībām*. Latvijas Vēstnesis Nr. 61, 24.05.1994., 6. pants.

sektoram, līdz ar to paredzot arī iespēju atbalstīt tās organizācijas, kuras šo funkciju īsteno.

Lai arī likums pieļauj plašas iespējas sniegt atbalstu nevalstiskajam sektoram, nododot tā īstenošanai kādu funkciju, pastāv risks, ka netiks atbalstītas tās nevalstiskās organizācijas, kuras īsteno interešu aizstāvību. Līdz ar to pašvaldībai jāmeklē alternatīvi risinājumi visa nevalstiskā sektora atbalstam.

Likuma *Par pašvaldībām* 12. pants paver plašas interpretācijas iespējas sniegt atbalstu: pašvaldības attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju interesēs var brīvprātīgi realizēt savas iniciatīvas ikvienā jautājumā, ja tas nav Saeimas, Ministru kabineta, ministriju, citu valsts pārvaldes iestāžu, tiesas vai citu pašvaldību kompetencē vai arī ja šāda darbība nav aizliegta ar likumu¹⁴⁴. Šī norma ir ļoti plaši interpretējama, jo tā ietver tādus jēdzienus kā "iedzīvotāju intereses", "brīvprātīga realizācija", "ikviens jautājums", kuri saturiski jāpiepilda katrai pašvaldībai individuāli.

Likumā ietverts ierobežojums iniciatīvas realizēšanai, ja tas ir piekritīgs Saeimai, Ministru kabinetam, ministrijām vai citām valsts pārvaldes iestādēm, vai arī citām pašvaldībām. Tātad pašvaldība var realizēt tikai tās iniciatīvas, kuras nav uzskaitītas likumā. Viena no Kultūras ministrijas nolikumā noteiktajām ministrijas funkcijām ir izstrādāt valsts politiku sabiedrības integrācijas jomā¹⁴⁵. Līdz ar to Kultūras ministrija ir normatīvajos aktos noteiktā iestāde, kura organizē sabiedrības integrācijas jautājumu, par kādu varētu uzskatīt arī pilsoniskas sabiedrības izveidi un attīstību. Tomēr pēc normatīvo aktu hierarhijas likumam ir augstāks juridiskais spēks nekā Ministru kabineta noteikumiem, līdz ar to pašvaldībām jāņem vērā likumā *Par pašvaldību* ietvertais autonomo un brīvprātīgo funkciju realizēšanas ietvars, jo likuma mērķis ir ar pašvaldību palīdzību realizēt iedzīvotāju intereses un risināt viņu vajadzības. Līdz ar to atbalsts sabiedrības integrācijai un pilsoniskās sabiedrības veidošanai noteikti ir piekritīgs pašvaldībām.

No likuma normas izriet divi veidi, kā pašvaldības var atbalstīt nevalstisko sektoru: izveidot/dibināt nevalstisku organizāciju vai izmantot jau dibinātas nevalstiskās organizācijas, lai realizētu kādu funkciju (NVO kā līdzeklis) vai lai atbalstītu nevalstisko sektoru kopumā (NVO kā mērķis)¹⁴⁶.

Pirmajā gadījumā pašvaldība deleģēs nevalstiskajai organizācijai kādu no funkcijā ietvertajiem uzdevumiem, dos pilnvaras kāda uzdevuma veikšanai, pirkts konkrētu pakalpojumu no nevalstiskās organizācijas (piemēram, kultūras svētku organizēšana) vai arī organizēs noteikta satura projekta konkursu.

Ja pašvaldība pieņēmusi lēmumu atbalstīt nevalstisko sektoru kopumā, tad tā īsteno likumā *Par pašvaldībām* ietverto deleģējumu par pilsoniskās sabiedrības aktivitāšu atbalstu iedzīvotāju interesēs, realizējot to kā brīvprātīgu pašvaldības iniciatīvu: organizējot projektu konkursu nevalstisko organizāciju iniciatīvu atbalstam un administratīvo izmaksu segšanai un/vai pērkot pakalpojumus no nevalstiskās

¹⁴⁴ Latvijas Republikas Saeima. *Par pašvaldībām*. Latvijas Vēstnesis Nr. 61, 24.05.1994., 12. pants.

¹⁴⁵ Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Kultūras ministrijas nolikums*. Latvijas Vēstnesis Nr. 70, 13.05.2003., 4.7¹ punkts.

¹⁴⁶ Latvijas Pilsoniskā alianse. *Tiesiskais regulējums pašvaldību iespējām atbalstīt nevalstiskās organizācijas*. 2008. Rīga.

organizācijas (telpu īre, dažādi mācību kursi pašvaldības darbiniekiem, pētījumu pasūtīšana utt.).

Viens no veidiem, kā pašvaldība savā darbībā var iesaistīt vietējo sabiedrību, ir formulēt, apspriest, īstenot un novērtēt pašvaldības uzdevumus. Pašvaldība var deleģēt nevalstiskajām organizācijām veikt noteiktus uzdevumus, paredzot par to finansējumu. Deleģēto uzdevumu tiesisko regulējumu var izsecināt no likumdevēja gribas divos normatīvajos aktos: *Valsts pārvaldes iekārtas likumā* un likumā *Par pašvaldībām*. *Valsts pārvaldes iekārtas likums* paredz, ka piekritīgā iestāde likumā noteiktajā kārtībā slēdz [...] *publisko tiesību līgumus valsts pārvaldes jomā*¹⁴⁷, lai nodrošinātu pārvaldes funkciju efektīvu izpildi. Bet likums *Par pašvaldībām* nosaka, ka, realizējot vietējo pārvaldi, pašvaldības likumā noteiktajos ietvaros ir publisko tiesību subjekts¹⁴⁸; līdz ar to pašvaldība ir tiesīga slēgt publisko tiesību līgumu. Tādi var būt sadarbības, deleģēšanas, līdzdarbības un administratīvais līgums. Likumdevējs pieļauj slēgt arī cita veida publisko tiesību līgumus, kuri nav paredzēti *Valsts pārvaldes iekārtas likumā*.

Ar deleģēšanas līgumu nevalstiskajai organizācijai tiek nodotas tiesības pieņemt pārvaldes lēmumu, kas citādi būtu piekritīgs pašvaldībai. Deleģēšanas līgumu slēdz, ja pašvaldība ir pārliecināta, ka nevalstiskā organizācija attiecīgo pārvaldes uzdevumu veiks efektīvāk par pašvaldību.

Slēdzot līdzdarbības līgumu, nevalstiskā organizācija sadarbosies ar pašvaldību pārvaldes uzdevuma izpildē, bet nepieņems pārvaldes lēmumus. Piemēram, Jaunpils novada dome izmanto divu autonomo funkciju līdzizpildi ar nevalstiskajām organizācijām: mūžizglītības organizēšana (pašvaldība biedrībai *Jaunpils RAC „Rats”* algo mūžizglītības speciālistu) un telpu īre (pašvaldība sporta klubam *Jaunpils* sedz telpu uzturēšanas izdevumus).

Slēdzot sadarbības līgumu, nevalstiskai organizācijai tiek piešķirtas tiesības veikt kādu konkrētu pārvaldes uzdevumu, neietekmējot pašvaldības kompetenci arī veikt šo uzdevumu.

Nākamais veids, kā pašvaldības var atbalstīt nevalstisko sektoru, ir organizēt dažādus *projektu konkursus*. Projektu konkursu organizēšana ir viens no populārākajiem un caurskatāmākajiem veidiem, kā pašvaldība var atbalstīt nevalstiskās organizācijas. Šādu konkursu izsludināšanai var būt dažādi mērķi, piemēram, atbalstīt nevalstiskās organizācijas vispār, stiprināt to kapacitāti, atbalstīt jaunās nevalstiskās organizācijas, atbalstīt tās nevalstiskās organizācijas, kuru mērķis ir risināt jautājumus, kas ietilpst pašvaldības uzdevumu lokā (izglītība, kultūra, sociālā joma utt.), interešu aizstāvība nevalstiskajām organizācijām utt. Principā šis konkursu mērķa loks ir ļoti plašs, līdz ar ko pašvaldībām paveras plašas iespējas, izsludinot leģitīmu konkursu, finansēt nevalstiskās organizācijas.

Tā kā valstī nav tiesiskā regulējuma pašvaldības konkursu organizēšanai, katra pašvaldība konkursus organizē, ņemot vērā politisko lēmumu atbalstīt nevalstiskās

¹⁴⁷ Latvijas Republikas Saeima. *Valsts pārvaldes iekārtas likums*. Latvijas Vēstnesis Nr. 94, 21.06.2002., 12. panta pirmā daļa.

¹⁴⁸ Latvijas Republikas Saeima. *Par pašvaldībām*. Latvijas Vēstnesis Nr. 61, 24.05.1994., 4. pants.

organizācijas un balstoties uz pašvaldības budžeta iespējām. Vienīgais, kas pašvaldības domei jāizdara, ir jāizstrādā konkursa nolikums, kurā atspoguļosies pašvaldības mērķis atbalstīt nevalstiskās organizācijas, lai īstenotu pašvaldības teritorijā dzīvojošo iedzīvotāju vajadzības un intereses.

Pašvaldībai konkursa nolikumā jāatspoguļo prasība, kā tiks organizēta atskaitīšanās par finanšu izlietojumu. Pašvaldības organizēto konkursu būtiska pazīme ir nevis peļņas gūšana, bet nevalstisko organizāciju finansiāls atbalsts.

Būtiski ir nošķirt pakalpojumu pirkšanu no projektu konkursiem. Galvenā pazīme ir finanšu interese no pašvaldības puses. Ja pašvaldībai nepieciešams iegūt labāko pakalpojumu par zemāko cenu, tad tas būs pasūtījums un tas noritēs saskaņā ar *Publisko iepirkumu likumu*. Ja pašvaldība grib atbalstīt nevalstiskās organizācijas kopumā un uzlabot vietējās kopienas sabiedrisko dzīvi, tad tas būs projektu konkurss.

Pašvaldības atbalstu nevalstiskajām organizācijām var sniegt arī citos iespējamās veidos. Viens no veidiem ir *dotāciju piešķiršana*. Likums *Par budžetu un finanšu vadību*¹⁴⁹ nosaka, ka dotācija ir budžeta līdzekļi, kurus piešķir citiem budžetiem, biedrībām, nodibinājumiem u.c. institūcijām normatīvo aktu noteiktajā kārtībā, lai nodrošinātu valsts vai pašvaldības funkciju izpildi. Tātad dotācija ir budžetā iekļauta kategorija, kas atspoguļo izdevuma būtību (norādīts mērķis), nevis līdzekļu piešķiruma veids. Piemēram, pašvaldības budžetā tiek iekļauts finansējums dotācijas formā jaunatnes brīvā laika organizēšanas biedrībai. Par šo budžetā norādīto summu ar biedrību tiks slēgts līgums. Piemēram, Rīgas dome 2013. gada budžetā Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamentam subsīdijās un dotācijās bija paredzējusi izlietot Ls 1 788 931, bet konkursiem par Rīgas domes finanšu atbalstu sporta pasākumiem un sporta organizācijām – Ls 176 650; savukārt veco ļaužu uzturēšanās iestādēm ar līgumorganizācijām dotācijās bija paredzēts Ls 1 459 361 un Rīgas patversmes līgumorganizācijām – Ls 487 733. Kopumā Rīgas dome sadarbībai ar nevalstiskajām organizācijām 2013. gadā bija ielāņojusi izlietot Ls 60 000¹⁵⁰.

Rīgas dome 2013. gadā bija izveidojusi NVO namu, kurš dibināts ar mērķi veicināt Rīgas pilsētas un NVO Sadarbības memorandā ietvertos principus un noteiktos mērķus, paaugstinot sabiedrības līdzdalības intensitāti un realizējot partnerību iedzīvotājiem nozīmīgu problēmu risināšanā un projektu īstenošanā¹⁵¹. NVO nams piedāvā izmantot telpas dažādu nevalstisko organizāciju pasākumu rīkošanai, apmācību organizēšanai u.c. pasākumiem. Kā intervijā norādīja I. Ščegoljins, interese par telpu izmantošanu dažādu pasākumu organizēšanai palielinās. Šāda iespēju jāvērtē kā pozitīvs piemērs, jo pašvaldība, izveidojot NVO namu kā struktūrvienību, veicina nevalstiskā sektora darbību Rīgas pilsētā.

Pašvaldība var arī pārdalīt savus finanšu resursus biedrībai, kura organizē projektu konkursu un piešķir uzvarētājiem finansējumu. Biedrība *Preiļu rajona partnerība*

¹⁴⁹ Latvijas Republikas Saeima. *Par budžetu un finanšu vadību*. Latvijas Vēstnesis Nr. 41, 06.04.1994.

¹⁵⁰ Rīgas dome. *Rīgas pilsētas pašvaldības 2013.gada pamatbudžeta ieņēmumu un izdevumu atšifrējums pa programmām*. Interneta vietne www.riga.lv <https://www.riga.lv/media/budzets/2013/3pielikums.pdf> Resurss apsk. 15.07.2013.

¹⁵¹ Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departaments. *Par NVO namu*. Interneta vietne www.iksd.riga.lv sadaļa *NVO nams*. Resurss apsk. 21.10.2013.

sadarbībā ar Līvānu, Preiļu, Aglonas un Vārkavas novadu domēm organizē mazo grantu projektu konkursu *Iedzīvotāji veido savu vidi*. Konkursa mērķis ir uzlabot dzīves fizisko un sociālo kvalitāti, izmantojot iedzīvotāju privāto iniciatīvu. Konkursam var pieteikties biedrības, nodibinājumi vai tās iedzīvotāju iniciatīvas grupas, kuras izveidotas tikai šī konkursa ietvaros. Grupas dalībnieku skaits nav ierobežots – taču ne mazāk kā 10 cilvēku. Iesniedzamo projektu pieteikumu skaits ir ierobežots. Līvānu novada dome piešķirusi finansējumu 6 projektiem, un Aglonas novada dome piešķirusi finansējumu četriem projektiem; projektu finansējums nepārsniedz Ls 300. Preiļu novada dome piešķirusi finansējumu četriem projektiem, un Vārkavas novada dome piešķirusi finansējumu trim projektiem; projektu kopējais finansējums nepārsniedz Ls 20 000. Šāds sadarbības modelis iniciatīvu atbalstam darbojas jau divus gadus.

Līdzīgs sadarbības modelis ir Ogres novada pašvaldībai, kas sadarbojas ar Nīderlandes *Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij fondu* jeb KNHM. Konkursa ietvaros neregistrētas iedzīvotāju grupas un sabiedriskas organizācijas – biedrības vai nodibinājumi – var pieteikt projektus, kuri ir saistīti ar dzīves kvalitātes uzlabošanu, sniedz labumu pēc iespējas lielākai daļai sabiedrības un kurus viņi paši spēj īstenot, tādējādi pretendējot uz KNHM fonda un Ogres novada pašvaldības finansējumu šo projektu realizācijai. Konkursa mērķis ir uzlabot dzīves fizisko un sociālo kvalitāti Ķeipenes, Lauberis, Madlienas, Meņģeles un Suntažu pagastos, balstoties uz iedzīvotāju iniciatīvu. Konkursu organizē Ogres novada pašvaldība un Nīderlandes fonds KNHM¹⁵². Līdzīgs sadarbības modelis ir Bauskas pašvaldībai.

Atsevišķs atbalsta veids ir *mantas dāvināšana un telpu īre*, kas nevalstiskajām organizācijām ir būtisks atbalsts. Īpaši jaunām organizācijām, uzsākot savu darbību, nepieciešama kustamā manta – mēbeles, tehnika u.c., kas saistītas ar organizācijas darbības uzsākšanu vai nodrošināšanu. Arī pašvaldībai tas būtu izdevīgi – neizmantotās vai nolietotās mantas nodot nevalstiskajai organizācijai. Tomēr pašreizējais tiesiskais regulējums – *Valsts un pašvaldību mantas atsavināšanas likums* – paredz, ka tikai valsts iestādes var atsavināt mantu: valsts kustamo mantu var nodot bez atlīdzības sabiedriskā labuma organizāciju īpašumā¹⁵³. Tātad pašvaldībām likums nav deleģējis tiesības kustamu mantu bez atlīdzības nodot nevalstiskajam sektoram. Šeit būtu nepieciešams grozīt minēto likuma normu un noteikt, ka šādas tiesības ir arī pašvaldībām.

Toties pašvaldība kustamu mantu var nodot nevalstiskajam sektoram par pazeminātu cenu vai ar patapinājuma līguma starpniecību. Šajā gadījumā darbosies cita tiesību norma – *Likums par valsts un pašvaldības finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu*, kurā tikai ar 2008. gada grozījumiem iestrādāja normu, ka pašvaldībām ir atļauts savu mantu nodot lietošanā sabiedriskā labuma organizācijām¹⁵⁴. Likums paredz ierobežojumu mantas nodošanai lietošanā bez atlīdzības – kamēr organizācijai

¹⁵² Ogres novada pašvaldība. *Projektu konkurss "Iedzīvotāji veido savu vidi (Ķeipenē, Lauberē, Madlienā, Meņģelē un Suntažos)"*. Interneta vietnes www.ogresnovads.lv sadaļa *Pašvaldība/Projekti/2012. gads*. Resurss apsk. 06.12.2013.

¹⁵³ Latvijas Republikas Saeima. *Valsts un pašvaldību mantas atsavināšanas likums*. Latvijas Vēstnesis Nr. 168, 19.11.2002., 43¹.panta pirmā daļa.

¹⁵⁴ Latvijas Republikas Saeima. *Grozījumi likumā par valsts un pašvaldības finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu*. Latvijas Vēstnesis Nr. 47, 26.03.2008., 5. panta otrās daļas 4.1.apakšpunkts.

ir piešķirts sabiedriskā labuma statuss, bet ne ilgāk par 10 gadiem. Tajā pašā laikā likums neaizliedz mantu nodot bezatlīdzības lietošanā atkārtoti.

Kopumā jāsecina, ka pašvaldībām ir samērā plašas iespējas atbalstīt nevalstisko sektoru. Vienlaicīgi šis atbalsts nodrošina pašvaldību funkciju īstenošanu un vietējo iedzīvotāju interešu un vajadzību piepildīšanu.

Kopīgie secinājumi

1. Pašvaldība ir tā institūcija, kura vislabāk pārzina vietējo iedzīvotāju intereses un vajadzības, līdz ar to, atbalstot pašvaldības teritorijā esošās nevalstiskās organizācijas, šīs intereses un vajadzības var apmierināt, vienlaicīgi īstenojot pašvaldībām noteiktās funkcijas.
2. Pašvaldības darbība izpaužas trijos darbības veidos: autonomo funkciju īstenošana, deleģēto funkciju īstenošana un brīvprātīga iniciatīva. Īstenojot šos darbības veidus, pašvaldības var sniegt atbalstu nevalstiskajam sektoram.
3. Tiesiskais regulējums ļauj pašvaldībām dibināt savas nevalstiskās organizācijas, kuras īsteno kādu pašvaldības funkciju, bet pašvaldības var arī atbalstīt nevalstiskās organizācijas to teritorijā kopumā.
4. Pašvaldības var slēgt publisko tiesību līgumus ar nevalstiskajām organizācijām, īstenojot deleģēšanu, līdzdarbību vai sadarbību. Šo līgumu ietvaros iespējams ietvert finanšu atbalstu.
5. Ar projektu konkursiem, kurus izsludina pašvaldība, ir iespējams plaši atbalstīt nevalstiskās organizācijas. Mīnuss šim atbalsta veidam ir tas, ka ne visas nevalstiskās organizācijas būs projektu konkursu subjekti. Konkursi parasti tiek organizēti, lai īstenotu kādu sociālu, izglītības, kultūras vai sporta jomu, kas nereti izslēdz no dalības konkursā interešu aizstāvības organizācijas.
6. Izsludinot projektu konkursu, pašvaldībai jāizstrādā konkursa nolikums, kā arī jābūt budžeta finansējumam. Valstī nav noteikti vienoti kritēriji vai paraugnolikums, kādas pozīcijas jāietver konkursa nolikumā. Šāds paraugnolikums būtu jāizstrādā, lai noteiktu vienotus kritērijus konkursa izsludināšanai, atlasei, vērtēšanai, atskaišu sistēmai utt.
7. Abpusēji izdevīgs darījums ir pakalpojumu pirkšana no nevalstiskajām organizācijām. Šajā gadījumā pašvaldība rīkojas saskaņā ar *Publisko iepirkumu likuma* normām. Būtiski atcerēties, ka pakalpojuma pirkšana ir pievienotās vērtības nodokļa objekts.
8. Ja pašvaldība pieņem politisku lēmumu atbalstīt nevalstisko sektoru, veids, kā to izdarīt, ir pašvaldības budžetā paredzēt dotācijas nevalstiskajam sektoram. Ar dotācijām pašvaldībai ir iespēja īstenot kādu savu funkciju.
9. Mantas dāvināšana un telpu īre ir būtisks atbalsts nevalstiskajam sektoram. Pašreizējais tiesiskais regulējums nepieļauj pašvaldībām savu mantu nodot nevalstiskai organizācijai, bet valstij šāda darbība ir atļauta. Līdz ar to, lai unificētu valsts un pašvaldības iespējas atbalstīt nevalstiskās organizācijas, jāgroza likuma *Par valsts un pašvaldības finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu* 43.¹ panta pirmā daļa.

3.3. Valsts netiešais atbalsts biedrību un nodibinājumu darbībai

Otrs nevalstiskā sektora finansēšanas bloks ir *netiešais valsts finansējums*. Tas saistīts ar nodokļu atvieglojumiem jeb atlaidēm. Nodokļa atlaide — nodokļa daļa, par kuru var samazināt aprēķināto nodokli, ja nodokļa maksātājs ir izpildījis konkrētā nodokļa likuma nosacījumus vai to paredz likumā noteiktie kritēriji¹⁵⁵.

Nodokļu atvieglojumu tiesiskais regulējums noteikts *Sabiedriskā labuma organizāciju likumā*, paredzot, ka sabiedriskā labuma organizācijai ir tiesības saņemt likumos noteiktos nodokļu atvieglojumus un personas, kuras ziedo sabiedriskā labuma organizācijai, ir tiesīgas saņemt likumos noteiktos nodokļu atvieglojumus¹⁵⁶. Tātad nodokļu atvieglojumi pienākas gan fiziskām, gan juridiskām personām, kuras ziedo sabiedriskā labuma organizācijām; tāpat atvieglojumi var tikt piešķirti pašai nevalstiskajai organizācijai.

Likumdevējs noteicis arī ierobežojumus nodokļu atvieglojumu saņemšanai, kas noteikti gadījumā, ja nodokļu maksātājiem, kuriem ir neattaisnoti nokavētie maksājumi par pārskata gadu, nav tiesību saņemt nodokļu atvieglojumus, izdarot ziedojumus vai dāvinājumus¹⁵⁷.

3.3.1. Nodokļu atvieglojumi ziedotājiem

Likums *Par nodokļiem un nodevām* paredz, ka ziedojums ir manta vai finanšu līdzekļi, kurus persona (ziedotājs) bez atlīdzības, pamatojoties uz savstarpēju vienošanos, nodod sabiedriskā labuma organizācijai tās mērķu sasniegšanai un kuriem var piemērot nodokļu atvieglojumus¹⁵⁸. Ziedotājs var būt gan fiziska, gan juridiska persona. Līdz ar to piemērojami divi nodokļu atvieglojumi: iedzīvotāju ienākuma nodoklim fiziskām personām un uzņēmumu ienākuma nodoklim juridiskām personām.

Likums *Par iedzīvotāju ienākuma* nodokli paredz, kādi nodokļa maksātāja (fiziskas personas) izdevumi tiek atskaitīti no ienākuma aplikšanas ar nodokli no gada apliekamo ienākumu apjoma:

1. *summa, kas ziedojuma vai dāvinājuma veidā nodota budžeta iestādei vai Latvijas Republikā reģistrētai biedrībai, nodibinājumam, reliģiskai organizācijai vai to iestādēm, kurām piešķirts sabiedriskā labuma organizācijas statuss [...]*¹⁵⁹;
2. *- nauda vai cita lieta, kuru fiziskā persona — nodokļa maksātājs — bez atlīdzības nodod [...] organizācijai tās statūtos, satversmē vai nolikumā noteikto mērķu sasniegšanai*¹⁶⁰.

¹⁵⁵ Latvijas Republikas Saeima. *Par nodokļiem un nodevām*. Latvijas Vēstnesis Nr. 26, 18.02.1995., 1. panta 6. punkts.

¹⁵⁶ Latvijas Republikas Saeima. *Sabiedriskā labuma organizācijas likums*. Latvijas Vēstnesis Nr. 106, 13.10.2004., 4. pants.

¹⁵⁷ Latvijas Republikas Saeima. *Par nodokļiem un nodevām*. Latvijas Vēstnesis Nr. 26, 18.02.1995. 31. pants

¹⁵⁸ Latvijas Republikas Saeima. *Sabiedriskā labuma organizācijas likums*. Latvijas Vēstnesis Nr. 106, 13.10.2004., 9. panta pirmā daļa.

¹⁵⁹ Latvijas Republikas Saeima. *Par iedzīvotāju ienākuma nodokli*. Latvijas Vēstnesis Nr. 32, 01.06.1993., 9. panta pirmās daļas 3. punkts.

¹⁶⁰ Turpat, 9. panta 1. daļa.

Šeit likumdevējs paredzējis ierobežojumu, par kādiem ziedojumiem netiks piemēroti nodokļu atvieglojumi:

1. maksājums, kurš saņēmējam nosaka pretpienākumu veikt darbības, kuras uzskatāmas par atlīdzību¹⁶¹;
2. ja nodokļa maksātāja ziedojuma saņēmējam noteiktajā ziedojuma mērķī ietverta tieša vai netieša norāde uz konkrētu personu kā ziedoto līdzekļu saņēmēju, kas ir ar ziedotāju saistīta persona vai ziedotāja darbinieks, vai ziedotāja darbinieka ģimenes loceklis¹⁶²;
3. ja nodokļa maksātājs, kas ziedo Eiropas Savienības dalībvalstī vai Eiropas Ekonomikas zonas valstī reģistrētai nevalstiskai organizācijai, vienlaikus ar deklarāciju nav iesniedzis Valsts ieņēmumu dienestam likumā norādītos dokumentus¹⁶³.

Kopumā fiziskas personas attaisnotie izdevumi nedrīkst pārsniegt 20% no maksātāja apliekamā ienākuma lieluma¹⁶⁴.

Likums *Par uzņēmumu ienākuma nodokli* paredz, ka *pie izdevumiem, kuri nav saistīti ar saimniecisko darbību, pieskaitāmi arī ziedojumi vai dāvinājumi citām personām [...] un tādi izdevumi, kuri ekonomiski nav saistīti ar nodokļa maksātāja saimniecisko darbību*¹⁶⁵.

Nodokļa atlaide piemērojama 85% apmērā no ziedotajām summām, kas ziedotas budžeta iestādēm, valsts kapitālsabiedrībām, kuras veic Kultūras ministrijas deleģētas valsts kultūras funkcijas, kā arī Latvijas Republikā reģistrētām biedrībām, nodibinājumiem un reliģiskajām organizācijām vai to iestādēm, kurām piešķirts sabiedriskā labuma organizācijas statuss [...] ¹⁶⁶. Kopumā uzņēmumam piemērojamā nodokļa atlaide nedrīkst pārsniegt 20% no nodokļa kopējās summas¹⁶⁷.

Tāpat kā fiziskai personai, arī uzņēmumam likumdevējs ir noteicis ierobežojumu, ka nodokļa atlaide nepiemēro maksātājiem, kuriem taksācijas perioda otrā mēneša pirmajā datumā ir nodokļa parādi par iepriekšējiem gadiem¹⁶⁸. Ierobežojumi attiecināmi arī uz mantu vai finanšu līdzekļiem, kurus maksātājs, pamatojoties uz līgumu, bez atlīdzības nodod sabiedriskā labuma organizācijai tās statūtos noteikto mērķu sasniegšanai. Savukārt par atlīdzības rakstura darbību ir uzskatāma arī ziedotāja logo izvietošana ziedojuma saņēmēja pasākumos vai cita veida norādes uz ziedotāju (piemēram, ziedotāja logo ievietošana grāmatā), ja par to nav noteikta atlīdzība¹⁶⁹.

¹⁶¹ Latvijas Republikas Saeima. Par iedzīvotāju ienākuma nodokli. Latvijas Vēstnesis Nr. 32, 01.06.1993., 9. panta 1.¹ daļa..

¹⁶² Turpat, 9. panta 1.2. daļa.

¹⁶³ Turpat, 9. panta 1.⁵ daļa.

¹⁶⁴ Turpat, 1.⁶ daļa.

¹⁶⁵ Latvijas Republikas Saeima. *Par uzņēmumu ienākuma nodokli*. Latvijas Vēstnesis Nr. 32, 01.03.1995., 5. panta ceturtā daļa.

¹⁶⁶ Turpat, 20.¹ panta pirmā daļa.

¹⁶⁷ Turpat, 20.¹ panta otrā daļa.

¹⁶⁸ Turpat, 20.¹ panta ceturtā daļa.

¹⁶⁹ Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Likuma „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” normu piemērošanas noteikumi*. Latvijas Vēstnesis Nr. 110, 13.07.2006., 125.2. punkts.

3.3.2. Nodokļu atlaides nevalstiskajam sektoram

Kopumā biedrībām un nodibinājumiem var tikt piemērotas atlaides trim nodokļiem: pievienotās vērtības nodoklim, nekustamā īpašuma nodoklim, kā arī izložu un azartspēļu nodoklim.

Organizācijām jāmaksā *pievienotās vērtības* nodoklis, ja saimnieciskās darbības rezultātā gada laikā tās guvušas ieņēmumus, kas pārsniedz 35 000 latu. No PVN maksāšanas atbrīvojamas tās sabiedriskā labuma organizācijas, kuras veic preču piegādes (ar šo saprotot darījumu, kas izpaužas kā īpašuma tiesību uz lietu nodošana citai personai, lai tā varētu rīkoties ar šo lietu) un pakalpojumu sniegšanu bērnu un jauniešu tiesību aizsardzības mērķiem¹⁷⁰. Ar šo normu likumdevējs no pievienotās vērtības nodokļa ir atbrīvojis ļoti šauru NVO daļu: tikai sabiedriskā labuma organizāciju un tikai attiecībā uz bērnu un jauniešu tiesību aizsardzību.

Otrais nodoklis ir *nekustamā īpašuma nodoklis*. Līdz 2003. gadam ar nekustamā īpašuma nodokli netika apliktas ēkas un būves, kas pieder sabiedriskajām organizācijām un to uzņēmumiem (saskaņā ar Saeimas apstiprinātu sarakstu)¹⁷¹. Kopš 2011. gada Ministru kabinetam ir deleģējums noteikt tās NVO, kurām piemērojami nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi. 2013. gadā tādas bija 27 biedrības un nodibinājumi¹⁷².

Attiecībā uz pārējām NVO Ministru kabinets ir izstrādājis kritērijus, pēc kuriem nekustamā īpašuma nodoklis netiek piemērots. Valdība izvirzījusi trīs kritērijus:

1. Īpašumtiesības uz ēkām un būvēm ir nostiprinātas zemesgrāmatā;
2. ēkas un būves pieder biedrībai, kurai ir piešķirts sabiedriskā labuma organizācijas statuss, vai invalīdu biedrībai;
3. ēkas un būves tiek izmantotas tajā sabiedriskā labuma darbības jomā, kura noteikta lēmumā par sabiedriskā labuma organizācijas statusa piešķiršanu (izņemot invalīdu biedrībām piederošās).

Pēc būtības izvirzītie kritēriji paredz īpašumtiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā un īpašuma izmantošanu tikai sabiedriskā labuma darbības jomā. Zūdot kaut vienam no minētajiem kritērijiem, sabiedriskā labuma organizācijai iestājas pienākums maksāt nekustamā īpašuma nodokli.

Valsts piešķirusi izņēmumu NVO arī attiecībā uz izlozēm: no valsts nodevas par speciālās atļaujas (licences) izsniegšanu ir atbrīvotas un ar izložu nodokli netiek apliktas sabiedriskās organizācijas un to apvienības un reliģiskās organizācijas, ja tās organizē likumā noteiktās vietēja mēroga vienreizēja rakstura izlozes¹⁷³.

¹⁷⁰ Latvijas Republikas Saeima. *Pievienotās vērtības nodokļa likums*. Latvijas Vēstnesis Nr. 197, 14.12.2012., 52. panta pirmās daļas 10. punkts.

¹⁷¹ Latvijas Republikas Saeima. *Par nekustamā īpašuma nodokli*. Latvijas Vēstnesis Nr. 145/147, 17.06.1997., 9.¹ panta 2. punkts.

¹⁷² Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Noteikumi par biedrībām un nodibinājumiem, kas 2013. gadā atbrīvoti no nekustamā īpašuma nodokļa*. Latvijas Vēstnesis Nr. 93, 14.06.2012.

¹⁷³ Latvijas Republikas Saeima. *Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli*.

Secinājumi

1. Ar netiešo finansējumu valsts būtiski atbalsta nevalstiskā sektora darbību – gan atbrīvojot NVO no nodokļa maksājumiem, gan piesaistot ziedotājus ar nodokļu atlaižu piemērošanu.
2. Ziedojot nevalstiskajam sektoram, nodokļu atvieglojumus saņem gan fiziska, gan juridiska persona. Tas ir ļoti būtiski Latvijā, kur nav izveidojušās filantropijas tradīcijas.
3. Paredzot nodokļu atvieglojumus ziedotājiem, valsts arī noteikusi ierobežojumus, respektīvi, nodokļu atvieglojumi nepienākas tām juridiskajām personām, kuras nav nomaksājušas nodokļus par iepriekšējo gadu un pārskata gadu. Gan fiziskām personām, gan juridiskām personām ierobežojumi noteikti saistībā ar aizliegumu prasīt pretpakalpojumu no NVO, tādējādi izslēdzot ziedošanu savtīgu interešu dēļ.
4. Būtiska ir pievienotās vērtības nodokļa jomas sakārtošana – NVO jāreģistrējas kā pievienotās vērtības nodokļa maksātājam, ja tā sniegto pakalpojumu vērtība iepriekšējos 12 mēnešos ir bijusi lielāka par 35 000 latu (iepriekš summa bija Ls 10 000).
5. Liels finansiāls slogs NVO ir nekustamā īpašuma nodoklis, kas veido ievērojamu daļu no līdzekļiem, kuri vajadzīgi NVO darbības nodrošināšanai. Katru gadu Ministru kabinets nosaka, kuras sabiedriskā labuma organizācijas no šī nodokļa atbrīvojamas vispār, bet uz pārējām NVO nodokļa atbrīvojums attiecas tad, ja tās izpilda valsts izvirzītos kritērijus.

4. Pilsoniskais dialogs Latvijā un interešu aizstāvība

*Dari pats, spried pats, un lai tevi nebiedē citu spriedumi.
/Reinis Kaudzīte/*

Pilsoniskais dialogs ir telpa viedokļa veidošanai, un viedokļu veidotāji ir dažādas organizācijas – biedrības un nodibinājumi, arodbiedrības, politiskās partijas, neformālās organizācijas, kā arī institūcijas – un katrs cilvēks atsevišķi. Būtiski, lai pilsoniskā dialoga veidošanā var iesaistīties ikviens jebkurā laikā un lai nebūtu birokrātisku un ideoloģisku ierobežojumu šai iesaistei. „Pilsoniskais dialogs” ir plašāks jēdziens nekā „sabiedrības līdzdalība”. Sabiedrības līdzdalība jeb iesaiste ir definēts un formalizēts veids, kā Latvijas iedzīvotāji var piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā un to ietekmēt.

Sabiedrības līdzdalība un iedzīvotāju iesaiste apzīmē tādas aktivitātes kā konsultācijas un ekspertīzes sniegšanu lēmumu pieņēmējiem (kā pašiniciatīva vai atbildes reakcija), turpretī interešu aizstāvība ir tādu aktivitāšu kopums (kampaņas, priekšlikumu sniegšana, piketi, konferences, uz pierādījumiem balstītu pētījumu veikšana, aptauju veikšana u.c.), kuru mērķis ir panākt izmaiņas esošajā politiskajā, ekonomiskajā un sociālajā vidē. Viens no interešu aizstāvības rīkiem ir lobēšana: tieša saskarsme ar lēmumu pieņēmēju, aicinot veikt un virzīt izmaiņas pastāvošajā kārtībā.

Normatīvajos aktos ir noteikta kārtība, kas ļauj iedzīvotājiem un pilsoniskās sabiedrības grupām piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā, lai strukturētā veidā paustu viedokli, kas ir saistošs lēmumu pieņēmējam – domes sociālajai nodaļai, ministrijai vai Saeimas komisijai. Savukārt pilsoniskais dialogs ir ikviena Latvijas iedzīvotāja tiesības paust savu viedokli publiski un tikt uzklausītam. Izcils pilsoniskā dialoga piemērs ir Vecpiebalgas 4. klases skolnieces adresētā vēstule Ministru prezidentam Valdim Dombrovskim 2013. gada pavasarī ¹⁷⁴. Meitene vērsa augstās amatpersonas uzmanību uz reģionālā autoceļa P30 slikto tehnisko stāvokli, kas apdraudēja cilvēku veselību un dzīvību. Vēstule bija viena no centrālajām akcijas *Vecpiebalgas ceļam* būt aktivitātēm*. Rezultātā – 2014.gada februārī Vecpiebalgas domes priekšsēdētāja informē par valsts akciju sabiedrības *Latvijas autoceļu uzturētājs* aktīvo darbu autoceļa remonta veikšanā.

Pilsoniskais dialogs nozīmē uzņemties iniciatīvu, lai uzlabotu savu un kopienas dzīves kvalitāti, izmantojot formalizētus instrumentus un citus veidus, kas pievērš sabiedrības un lēmumu pieņēmēju uzmanību noteiktām problēmām un to risināšanai.

Nodaļa sniedz informāciju par NVO iesaisti lēmumu pieņemšanas procesā, izvērstajām aktivitātēm interešu aizstāvībā, sasniegtajiem rezultātiem, kā arī grūtībām, ar kurām organizācija ir saskārusies, mēģinot panākt izmaiņas normatīvajos aktos vietējā vai nacionālā līmenī. Lai izprastu NVO spēju iesaistīt plašāku sabiedrību interešu aizstāvības aktivitātēs, atspoguļota arī sabiedrības uzticēšanās NVO sektora

¹⁷⁴ Latvijas sabiedriskie mediji. *Par ceļu slikto stāvokli satraucas pat bērni*. Interneta vietne www.lsm.lv. Publicēts 27.03.2013., resurss apsk. 12.12.2013.

* Akcijas aktivitātes bija: pikets 2013. gada aprīlī, regulāri video klipi sociālajā tīklā *youtube.com*, preses konference un paziņojumi politiķiem un sabiedrībai, izmantojot mediju starpniecību.

aktivitātēm, dots to vērtējums, kā arī pausta sabiedrības gatavība iesaistīties šajās aktivitātēs.

Situācijas raksturlielumi

Kritērijs	Rādītājs
Atzinumu skaits, ko organizācijas ir sniegušas par normatīvo aktu projektiem valdības līmenī	704 atzinumi
Organizāciju skaits, kuras piedalījušās normatīvo aktu veidošanā valdības līmenī	264 organizācijas
Iedzīvotāji tic personīgai spējai ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu Latvijā, %	17% Latvijas iedzīvotāju
Organizācijas tic spējai ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu Latvijā, %	72% biedrību, 91% nodibinājumu
Iedzīvotāju skaits, kuri pēdējo trīs gadu laikā piedalījušies iedzīvotāju forumā	29% Latvijas iedzīvotāju

4.1. Iedzīvotāju iesaiste lēmumu pieņemšanas procesā

Latvijas iedzīvotājiem ir plašas iespējas izmantot savas pilsoniskās tiesības un piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā gan pašvaldības, gan reģionu pārvaldības, gan valdības un parlamenta līmenī. Iedzīvotāju tiesības un iespējas piedalīties lēmumu pieņemšanā ir noteiktas dažādos tiesību aktos:

1. Latvijas Republikas Satversmē;
2. *Valsts pārvaldes iekārtas likumā*;
3. likumā *Par pašvaldībām*;
4. Ministru kabineta noteikumos Nr. 970 *Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā*.

Satversmē ietvertā norma tautai piešķir likumdošanas iniciatīvu¹⁷⁵, ja viena desmitā daļa vēlētāju Saeimai iesniedz likumprojektu. Kopš 2012. gada 2. februāra ir stājies spēkā grozījums Saeimas Kārtības rullī, kas ļauj iedzīvotājiem (vecumā pēc 16 gadiem un vairāk nekā 10 000 cilvēku) parakstīt un iesniegt Saeimas deputātiem izskatīšanai kolektīvo iesniegumu¹⁷⁶. Šāda Latvijas valsts atvērtība iedzīvotāju iesaistei lēmumu pieņemšanas procesā veicina sabiedrības līdzdalību valsts procesos un izpaužas sabiedrības pilsoniskajā briedumā kā augsta atbildības un pienākuma sajūta pret savu valsti un līdzpilvēkiem, indivīdiem aktīvi iesaistoties dažādos sabiedriskos procesos un atklāti izsakot savus uzskatus un idejas. Tāpat šī brieduma sajūta var izpausties kā iecietība pret citādi domājošiem un cieņa pret vairākuma pieņemtiem lēmumiem – arī tad, ja tie neatbilst indivīda uzskatiem.

¹⁷⁵ Satversmes sapulce. *Satversme*. 65. pants. Pieņemts 15.02.1922. ar grozījumiem 18.10.2013.

¹⁷⁶ Latvijas Republikas Saeima. *Saeimas Kārtības rullis*. 5.³. sadaļa. *Kolektīvā iesnieguma izskatīšana*. Pieņemts 28.07.1994. ar grozījumiem 01.04.2012.

Kopš kolektīvā iesnieguma nosacījumu ieviešanas*, līdz 2013. gada 10. novembrim interneta vietnē parakstīšanai bija iekļautas iedzīvotāju iniciatīvas, no kurām divpadsmit bija sasniegušas 10 000 iedzīvotāju atbalstu un bija iesniegtas izskatīšanai Saeimā:

1. *Par vienādu braukšanas maksu nerīdziniekiem* (ievietots portālā 07.10.2013.);
2. *Par kažokzvēru aizsardzību* (ievietots portālā 28.01.2013.);
3. *Atbildība par Saeimas deputāta zvēresta laušanu* (ievietots portālā 01.12.2011.);
4. *Saglabāt latu kā Latvijas valūtu* (ievietots portālā 27.11.2011.);
5. *Atlaistai Saeimai nepienākas papildu kompensācijas* (ievietots portālā 11.11.2011.);
6. *Fotoradari 15+* (ievietots portālā 28.08.2012.);
7. *Noteikt pazemināto PVN likmi pārtikai* (ievietots portālā 13.08.2011.);
8. *Vēlēšanas internetā* (ievietots portālā 09.06.2011.);
9. *Atveram Saeimu!* (ievietots portālā 08.06.2011.);
10. *Atveram ofšorus!* (ievietots portālā 08.06.2011.);
11. *Rīgas īstā Uzvaras laukuma atjaunošana* (ievietots portālā 25.04.2012.);
12. *Stop ACTA* (ievietots portālā 27.01.2012.).

Saskaņā ar portāla www.manabalss.lv sniegto informāciju par vienu no iniciatīvām ir pieņemti grozījumi likumā. Sabiedriskajos medijos bijušas atspoguļotas vairākas iniciatīvas, kā arī pausta informācija par diskusijām Saeimā.

Būtiski, ka [manabalss.lv](http://www.manabalss.lv) iniciatīvas atbalsta paušanā var piedalīties ikviens Latvijas iedzīvotājs neatkarīgi no viņam piešķirtās pilsonības. Līdzīgi ir arī ar citām pilsoniskās līdzdalības formām, kas apskatītas tālāk. Vienīgās tiesības, kuras Latvijas nepilsoņiem ir liegtas, ir pasīvās (tikt ievēlētam) un aktīvās vēlēšanu tiesības (piedalīties vēlēšanās).

Nereti iedzīvotāji pauž kritisku un pat cinisku attieksmi pret savu pilsonisko tiesību izmantošanu, lai ietekmētu lēmumu pieņemšanas procesu, jo netic savai spējai ietekmēt notiekošos procesus un neuzticas valsts varai, kas arī izskaidro iedzīvotāju zemo līdzdalību lēmumu pieņemšanā. Ir maza iedzīvotāju daļa, kas pārzina savas pilsoniskās tiesības un iespējas, un tās izmanto, lai uzlabotu savu vai kādas iedzīvotāju grupas labklājību.

Iedzīvotāji lēmumu pieņemšanas procesā var iesaistīties dažādos veidos:

1. konvencionāli – likuma ietvaros noteikti iedzīvotāju ietekmes veidi, kas papildina pastāvošo politisko dienaskārtību, piemēram, katoliskās valstīs demonstrācijas pret abortiem vai mērenāks veids – dalība pašvaldības domes komitejas sēdē;
2. nekonvencionāli – iedzīvotāju protesti pret esošo politisko dienaskārtību, kas nereti balansē uz likuma pārkāpšanas robežas, vai citas aktivitātes, kuras raksturo iedzīvotāju nepakļaušanos.

Mūsdienu Latvijā tiek izmantoti un ir pieejami ļoti daudzveidīgi iedzīvotāju iesaistes instrumenti un nereti robeža starp konvencionālo un nekonvencionālo līdzdalības veidu ir saplūdsi, jo instrumenti tiek izmantoti abējādi – lai papildinātu esošo dienaskārtību un lai to būtiski pārmainītu. 2012. gads un 2013. gada pirmā puse sabiedrības līdzdalības kontekstā pastiprināti iezīmē iniciatīvas, kas vērstas uz sabiedrības iesaisti. Notika dažādas plašāka un mazāka mēroga sabiedriskās aktivitātes klātienē un e-vidē,

* Iedzīvotāju iniciatīvas apkopo un atspoguļo interneta vietne www.manabalss.lv

un to nolūks bija protestēt pret esošo kārtību vai to papildināt (skat. 26. attēls. Līdzdalības instrumenti un to izmantošana.).

Piemērs	Konvencionāls līdzdalības veids	Nekonvencionāls līdzdalības veids
Diskusiju dokumenti* Līdz 2013. gada septembrim Iekšlietu ministrija ¹⁷⁷ ierosinājusi diskusijas par 13 dokumentu projektiem, Valsts kanceleja ¹⁷⁸ par trīs un Satiksmes ministrija ¹⁷⁹ par diviem, bet Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija par vienu dokumentu projektu ¹⁸⁰ . Pārējās 10 ministrijas diskusiju dokumentu nav iniciējušas.	X	
Saeimas organizētās konferences ¹⁸¹ 01.07.2013. „Latvieši pasaulē – piederīgi Latvijai. 2013” 16.10.2012. „Tiesību uz dzīvību tvērums mūsdienu sabiedrībā” 09.10.2012. „Bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu iespējas uzaugt ģimeniskā vidē”	X	X
Rīgas domes organizēts ikgadējais iedzīvotāju forums „Rīga dimd – iedzīvotāji runā”	X	
Pašvaldību un ministriju organizētās sabiedriskās apspriešanas	X	
Vēstuļu un atzinumu sniegšana darbiniekiem, ierēdņiem un amatpersonām	X	
Līgatnes novada pašvaldības veidots līdzdalības rīks ¹⁸²	X*	
Sabiedrības iniciatīvu portāls www.manabalss.lv	X	X*

26. attēls. Līdzdalības instrumenti un to izmantošana.

* Sākot ar 2013. gada 1. jūliju, iestādēm to interneta vietņu sadaļā *Sabiedrības līdzdalība* jāievieto informācija par tiesību aktu projektiem, 14 dienas pirms tie tiek pieteikti Valsts sekretāru sanāksmē. Tādējādi iedzīvotāji savlaicīgi var iepazīties ar gaidāmajām izmaiņām un paust savu viedokli atbildīgajām amatpersonām. Iestādēm šādi jārikojas, ja būtiski tiek mainīti esošie tiesību akti un ieviestas jaunas politiskās iniciatīvas.

¹⁷⁷ Iekšlietu ministrija. *Diskusiju dokumenti*. Interneta vietnes www.iem.gov.lv sadaļa *Sabiedrības līdzdalība*. Resurss apsk. 27.08.2013.

¹⁷⁸ Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Par diskusiju dokumentiem*. Interneta vietnes www.mk.gov.lv sadaļas *Sabiedrības līdzdalība* apakšsadaļa *Par diskusiju dokumentiem*. Resurss apsk. 27.08.2013.

¹⁷⁹ Satiksmes ministrija. *Izstrādē esošie attīstības plānošanas dokumenti un tiesību akti*. Interneta vietnes www.sam.gov.lv sadaļa *Sabiedrības līdzdalība*. Resurss apsk. 27.08.2013.

¹⁸⁰ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. *Normatīvo aktu projekti*. Interneta vietnes www.varam.gov.lv sadaļas *Ministrija* apakšsadaļa *Sabiedrības līdzdalība*. Resurss apsk. 27.08.2013.

¹⁸¹ Latvijas Republikas Saeima. *Saeimas organizētās konferences*. Interneta vietnes www.saeima.lv sadaļa *Sabiedrības līdzdalība*. Resurss apsk. 27.08.2013.

¹⁸² Līgatnes novada pašvaldība. *Iedzīvotāju idejas*. Interneta vietnes www.ligatne.lv sadaļas *Iedzīvotāju līdzdalība* apakšsadaļa *Iedzīvotāju idejas*. Resurss apsk. 27.08.2013.

* Rīks netiek aktīvi izmantots, tādēļ nav iespējams identificēt iedzīvotāju līdzdalības veidu. Rīks potenciāli ir izmantojams gan konvencionālos, gan nekonvencionālos veidos.

* Iedzīvotāju iesniegtie priekšlikumi par kardinālām izmaiņām esošajā kārtībā, piemēram, tādas iniciatīvas kā „Fotoradari 15+”, „Saglabāt latu kā Latvijas valūtu”, „Noteikt pazemināto PVN likmi pārtikai”, „Atlaistai Saeimai nepienākas papildu kompensācijas” u.c., kas pēc iedzīvotāju ierosinājuma un plaša atbalsta tika skatīti Saeimā. Avots: www.manabalss.lv

Iedzīvotāju individuālā un organizētā līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā galvenokārt ir atkarīga no ticības spējai ietekmēt pieņemamos lēmumus un no uzticēšanās noteiktai institūcijai. Veiktās sabiedriskās aptaujas dati norāda, ka 2013. gadā Latvijas iedzīvotāji vairāk tic savai spējai ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu nekā 2011. gadā. Proti, 2013. gadā 17% aptaujāto iedzīvotāju uzskata, ka spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu Latvijā, un tas ir nedaudz vairāk (+1,2%) kā 2011. gadā. Noraidošu attieksmi pārstāvēja 56% aptaujas dalībnieku, kas ir ievērojami mazāk (-16%) nekā 2011.gadā¹⁸³. Aptaujas rezultātu analīze respondentu grupās, kuras bija izveidotas pēc dažādām sociāli demogrāfiskajām pazīmēm, atklāj, ka salīdzinoši biežāk viedokli, ka lēmumu pieņemšanas procesu Latvijā var ietekmēt, pārstāvēja iedzīvotāji, kuri ir kādas nevalstiskās organizācijas dalībnieki, finansiāli vairāk nodrošinātākie respondenti, aptaujas dalībnieki vecumā līdz 34 gadiem, latvieši. Pozitīvu viedokli biežāk arī pārstāvēja respondenti, kuri, lai rastu risinājumu kādai personīgai, ģimenes vai sabiedrības grupas problēmai, piedalījās kādās sabiedriski politiskās aktivitātēs (parakstu vākšana, sabiedriska apspriede vai tml.) vai tikās/sazinājās ar pašvaldību vai valsts institūcijas darbiniekiem, deputātiem, ministriem, kā arī iedzīvotāji, kuri iesaistījās kādā nevalstiskajā organizācijā¹⁸⁴.

Savukārt krustojot respondentu datus ar informāciju par jautājumu „Cik lielā mērā Jūs ticat, ka spējat ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu?”, iegūstami interesanti dati. Proti, izteiktāka ticība spējai ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu vērojama respondentiem, kuri ir:

1. iesaistījušies brīvprātīgajā darbā – 41% gadījumu;
2. ziedojuši naudu labdarības organizācijām, izmantojot internetu – 31%;
3. piedalījušies iedzīvotāju forumā – 29%.

Vismazākā ticība spējai ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu ir tiem respondentiem, kuri:

1. ir piedalījušies talkās – 59% gadījumu;
2. nav piedalījušies nevienā sabiedriskā/pilsoniskā aktivitātē – 58%;
3. ir ziedojuši naudu labdarībai, izmantojot lielveikalu ziedojumu kastītes – 58%¹⁸⁵.

Saskaņā ar iedzīvotāju aptaujas datiem, līdzīgi kā 2011.gadā, arī 2013. gadā Latvijas iedzīvotāju skatījumā jomas, kurās vissekmīgāk nevalstiskās organizācijas spētu ietekmēt izmaiņas pozitīvā virzienā, ir šādas:

1. *vides aizsardzība* – viedokli, ka nevalstiskās organizācijas spēj pozitīvā virzienā ietekmēt izmaiņas, pārstāvēja 45,5% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju. Kritisku viedokli pauda 21,7% respondentu;
2. *cilvēktiesību aizsardzība (t.sk. neiecietības mazināšana, diskriminācijas novēršana)* – nevalstisko organizāciju spēju pozitīvi ietekmēt izmaiņas šajā jomā vērtēja 34,6% aptaujāto, bet 29,9% respondentu to vērtēja kritiski;
3. *reģionālās kopienas attīstība* – nevalstisko organizāciju spēju pozitīvi ietekmēt izmaiņas šajā jomā vērtēja 33,4% respondentu, savukārt kritiski – 26,1% aptaujas dalībnieku¹⁸⁶.

Vēršoties pie NVO pārstāvjiem ar jautājumu „Vai ticat, ka organizācija spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu?”, 72% biedrību respondentu un 91% nodibinājumu respondentu atbildēja piekriņotāji¹⁸⁷. Organizācijas spējai ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu vairāk tic to biedrību pārstāvji, kuru biedri ir juridiskas personas, – 89%

¹⁸³ Latvijas Fakti. *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja.* 2013. Rīga, 7. lpp.

¹⁸⁴ Turpat, 13. lpp.

¹⁸⁵ Turpat, 77. lpp.

¹⁸⁶ Turpat, 13. lpp.

¹⁸⁷ WebResearch. *NVO darbība Latvijā 2012. gadā.* 2013. Rīga, 77. lpp.

gadījumu¹⁸⁸; savukārt gadījumos, kad biedri ir fiziskas personas, – 67%; un gadījumos, kad biedri ir gan fiziskas, gan juridiskas personas, – 76%.

Pētījuma ietvaros NVO pārstāvjiem bija jānorāda jomas, kurās tām ir lielākā spēja ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu. Saskaņā ar sabiedriskās aptaujas datiem NVO vērtējums par organizāciju spēju ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu dažādās darbības jomās atšķiras no Latvijas iedzīvotāju izteiktā vērtējuma. NVO pārstāvju skatījumā organizācijas spēj panākt pozitīvas izmaiņas šādās darbības jomās:

1. *reģiona/vietējās kopienas attīstība* – viedokli, ka NVO var pozitīvi ietekmēt izmaiņu norisi norādīja 64%, savukārt kritiski to vērtēja 8% (no tiem 2% respondentu norādīja, ka organizācija nemaz nevar ietekmēt izmaiņu norisi);
2. *vides aizsardzība* – nevalstisko organizāciju spēju pozitīvi ietekmēt izmaiņas šajā jomā vērtē 57%, savukārt kritiski – 12% respondentu (no tiem 3% respondentu norādīja, ka organizācija nemaz nevar ietekmēt izmaiņu norisi);
3. *cilvēktiesību aizsardzība* – viedokli, ka nevalstiskās organizācijas spēj ietekmēt izmaiņas cilvēktiesību aizsardzībā pozitīvā virzienā, pārstāv 50% aptaujāto Latvijas NVO pārstāvju. Kritisku viedokli pauda 10% respondentu¹⁸⁹.

Viedokļu atšķirību starp iedzīvotāju un NVO pārstāvju uzskatiem skaidro fokusa grupās un diskusijās paustie viedokļi. Lemesli, kāpēc organizācijas tic, ka tām lielāka ietekme ir reģiona/vietējās kopienas attīstības veicināšanā:

1. *organizācijas pirmās redz, kas iedzīvotājiem ir vajadzīgs, un mēs pirmie varam palīdzēt, lai uzlabotu situāciju*¹⁹⁰;
2. pašvaldībās, kurās ir ierobežoti ienākumi, organizācijas un neformālās iedzīvotāju grupas var veiksmīgāk piesaistīt finanšu un materiālos resursus, lai labiekārtotu apkārtējo vidi, piemēram, Vārkavas un Riebiņu novados.

Pētnieciskos nolūkos ir piebilstams, ka iedzīvotāju un NVO aptaujas respondentu nosauktās darbības jomas, kurās NVO ir pozitīva ietekme, iesaistoties lēmumu pieņemšanas procesā, liecina, ka iedzīvotāju gaidas attiecībā uz NVO sektora darbību ir adekvātas NVO faktiskajai darbībai.

Latvijas dati par sabiedrības līdzdalības aktivitātes rādītājiem ir skatāmi Eiropas Savienības kontekstā, lai pilnveidotu secinājumus par iesaisti ietekmējošajiem faktoriem. Saskaņā ar Eirobarometra pētījuma *Eiropiešu iesaiste līdzdalības demokrātijā* datiem:

1. lielākā daļa respondentu uzskata, ka NVO var ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu vietējā (75%), nacionālā (70%) un ES līmenī (53%)¹⁹¹. Skatot datus atsevišķi par Latviju, redzams, ka 58% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka NVO spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu valstī¹⁹². Latvijas iedzīvotāji ir pesimistiskāki par organizāciju spēju ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu Eiropas Savienības līmenī – 48% respondentu pauž viedokli *pilnīgi piekritu*¹⁹³.

¹⁸⁸ WebResearch. NVO darbība Latvijā 2012. gadā. 2013. Rīga, 78. lpp.

¹⁸⁹ Turpat, 25. lpp.

¹⁹⁰ Citāts no fokusa grupas intervijas ar NVO vadītājiem Talsos. Talsi, 2013.

¹⁹¹ European Commission. *Flash Eurobarometer 373. European's Engagement in Participatory Engagement. Report.* 2013., 4. lpp.

¹⁹² Turpat, 13. lpp.

¹⁹³ Turpat, 15. lpp.

Būtiski, ka optimistiskāk noskaņotie respondenti ir vecuma grupā no 25 līdz 54 gadiem un tie, kas ieguvuši izglītību pēc 20 gadu vecuma;

2. populārākie sabiedrības līdzdalības veidi ir biedrošanās un dalība Eiropas Parlamenta vēlēšanās (54%), viedokļa paušana elektroniskajā vidē (28%), viedokļa paušana pašvaldības deputātam (24%), dalība publiskās debatēs vietējā vai reģionālā līmenī (18%)¹⁹⁴.

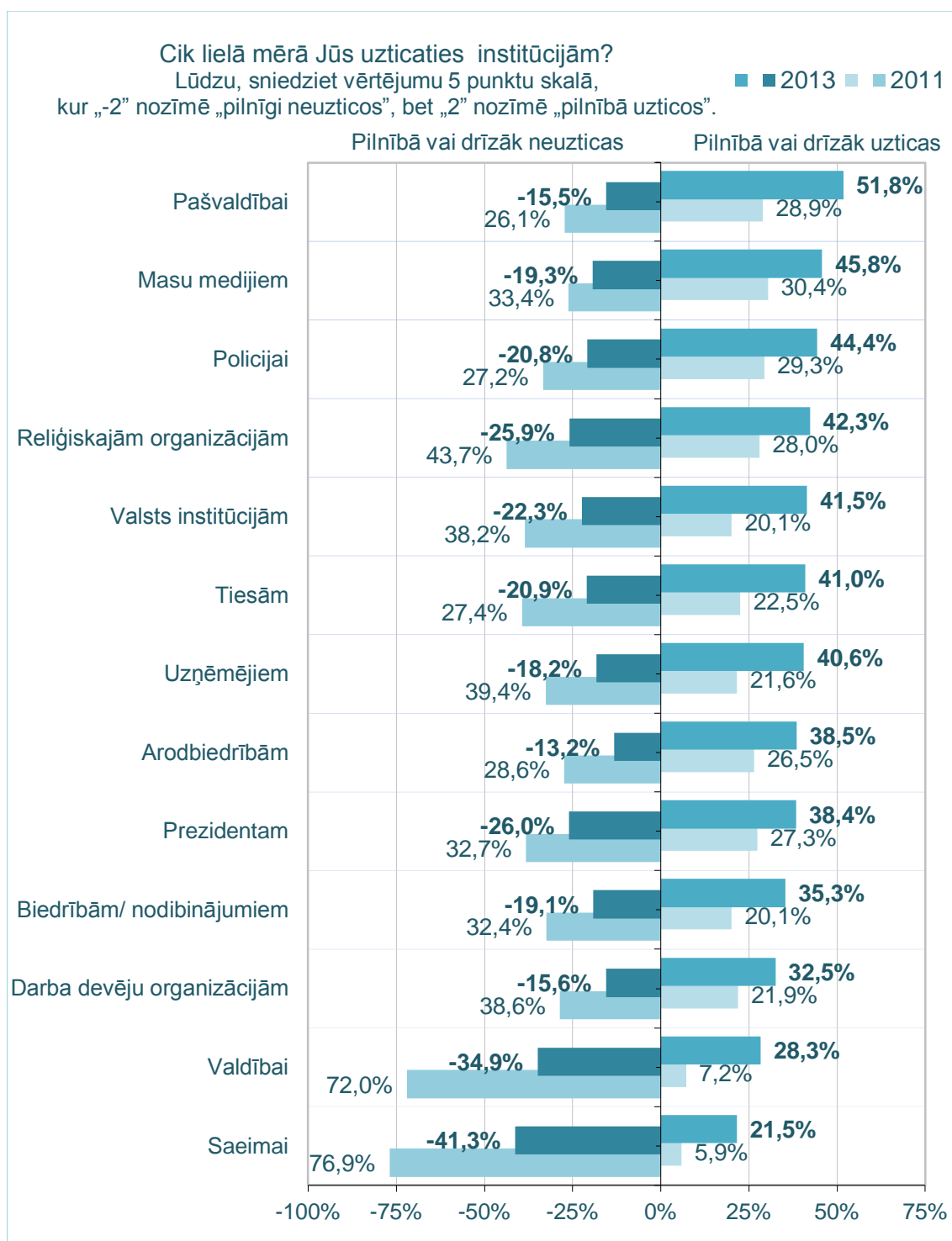
Būtiski atzīmēt, ka korelācijas analīze uzrāda vāju statistiski nozīmīgu sakarību starp ticību spējai ietekmēt lēmumu pieņemšanu un algoto darbinieku (arī no projektiem algoto) skaitu: palielinoties darbinieku skaitam, palielinās arī ticība, ka NVO spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu¹⁹⁵. Īpaši stipra ticība spējai ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu ir organizācijām, kuras darbojas Rīgas reģionā (79% gadījumu) un Vidzemes reģionā (73%). Vismākie rādītāji par ticību spējai ietekmēt ir organizācijām, kuras darbojas Latgales reģionā – tikai 29% respondentu tic, ka organizācijas spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu¹⁹⁶.

Atgriežoties pie vērtējuma par uzticēšanos dažādām institūcijām, Latvijas iedzīvotāju aptaujas dati liecina, ka salīdzinājumā ar 2011. gadu ievērojami palielinājusies sabiedrības uzticēšanās sabiedriskajām un valsts institūcijām. Rezultāti uzlabojušies pilnīgi visās vērtējumu pozīcijās. 2011. gadā visām 13 institūcijām bija vērojams negatīvs reitings (vidējais uzticēšanās vērtējums), savukārt 2013. gadā tādas bija tikai divas – valdība un Saeima, kas tradicionāli ir viskritiskāk vērtētās institūcijas. Visām pārējām institūcijām to respondentu skaits, kuri tām uzticas, ir lielāks par kritisku pozīciju pārstāvošo respondentu skaitu. Pozitīvāk vērtētās institūcijas ir pašvaldības, policija, tiesa, arodbiedrības un biedrības un nodibinājumi (skat. 27. attēls. Latvijas iedzīvotāju uzticēšanās līmenis dažādām institūcijām.).

¹⁹⁴ European Commission. Flash Eurobarometer 373. European's Engagement in Participatory Engagement. Report. 2013, 5. lpp.

¹⁹⁵ WebResearch. *NVO darbība Latvijā 2012. gadā*. 2013. Rīga, 79. lpp.

¹⁹⁶ Turpat, 82. lpp.

27. attēls. Latvijas iedzīvotāju uzticēšanās līmenis dažādām institūcijām.

Avots: *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja. 2013.*

Biedrībām un nodibinājumiem visvairāk uzticas:

1. iedzīvotāji vecumā no 15 līdz 24 gadiem (vecuma grupa, kurai raksturīga augstākā uzticēšanās visām nosauktajām institūcijām);
2. latvieši un krievi;
3. mājsaimnieces;
4. iedzīvotāji ar vidēji augstu ienākumu līmeni;

5. Kurzemes iedzīvotāji (Latvijas reģions, kurā ir izteikti pozitīva uzticēšanās visām nosauktajām institūcijām);
6. lauku iedzīvotāji.

Pozitīvi vērtējams, ka biedrības un nodibinājumi ir piektajā pozīcijā starp institūcijām, kurām Latvijas iedzīvotāji uzticas visvairāk. Iedzīvotāju uzticēšanās biedrībām un nodibinājumiem ir nozīmīgs aspekts un resurss, lai tās veiktu aktivitātes interešu aizstāvībā un sadarbotos ar publisko pārvaldi.

Uzticēšanās rādītāju kontekstā detalizētāk apskatāmi rādītāji par iedzīvotājiem, kuri pēdējo trīs gadu laikā ir piedalījušies kādā no sabiedriskām/pilsoniskām aktivitātēm. Iedzīvotājus, kuri pēdējo trīs gadu laikā piedalījušies kādā no sabiedriskām/pilsoniskām aktivitātēm, raksturo:

1. iedzīvotāji vecuma grupās no 15 līdz 24 gadiem (37%) un no 35 līdz 44 gadiem (36%);
2. tautība – latvieši (38%) un poļi (39%);
3. nodarbinātības statuss – mājsaimnieces (44%) un skolēni, studenti (40%);
4. ienākumu līmenis uz vienu ģimenes locekli mēnesī – augsts (44%);
5. iegūtais izglītības līmenis – augsts (51%);
6. reģions – Zemgale (35%) un Rīga (34%);
7. ģimenes stāvoklis – neprecējies (38%)¹⁹⁷.

4.2. Organizāciju sadarbība ar publisko pārvaldi

Biedrību un nodibinājumu sadarbība ar publisko pārvaldi ietver vairākus aspektus, bet tās galvenais uzdevums ir apvienot resursus kopīga mērķa sasniegšanai, piemēram, Liepājas pilsētas dome sadarbojas ar Karostas glābšanas biedrību, lai pilsētas oficiālajiem viesiem (citu valstu un pilsētu delegācijām) parādītu daļu no pilsētas vēstures tās mikrorajonā Karostā. Organizācija var aicināt pašvaldību sadarboties arī citos jautājumos, piemēram, Zemgalē ir aktivizējusies biedrība, kas vēlas noslēgt vienošanos par sadarbību, lai izglītotu skolēnus par zaļo enerģiju un enerģijas taupīšanu un lai aprīkotu skolu ar enerģiju taupošām ierīcēm. Sadarbības galvenie aspekti ir:

1. sadarbības objekts jeb kāda mērķa vārdā tiek noteikts, ka ir nepieciešama sadarbība starp organizāciju un konkrēto iestādi;
2. sadarbības metodes jeb ar kādiem instrumentiem tiks sasniegti definētie mērķi;
3. sagaidāmais rezultāts.

Pēc tam, kad abi sadarbības partneri ir noteikuši galvenos sadarbības aspektus, izkristalizējas abu pušu atbildība, kāda tiks piemērota sadarbības īstenošanai. Atbildības jomas ir saistītas gan ar sabiedrības informēšanu, gan ar aktivitātes organizatorisko jautājumu risināšanu, gan ar citiem jautājumiem. Sadarbības laikā tiek precīzi definēts, kādu atbildību uzņemas katra no iesaistītajām pusēm un kādi un cik apjomīgi resursi nepieciešami, lai kvalitatīvi veiktu izvirzītos pienākumus.

Biedrības un nodibinājumi darbojas neatkarīgi no valsts, bet ne pret valsti. Tas nozīmē, ka organizācijām ir tiesības un tās ir pasargātas pret valsts intervenci tās darbībā, taču vienlaikus valstij ir tiesības regulēt organizēto pilsonisko sabiedrību, lai organizāciju

¹⁹⁷ Latvijas Fakti. *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja.* 2013. Rīga, 107.-108. lpp.

brīvības priekšrocība neierobežotu citu, piemēram, uzņēmēju, augstskolu, pētniecisko centru u.c., neatkarību un brīvību. Tādējādi ir organizācijas, kuru darbībai ir būtiski sadarboties ar publisko pārvaldi, un ir organizācijas, kuru darbībai tas nav nepieciešams.

Saskaņā ar NVO aptaujas datiem par 2012. gadu vairums organizāciju visbiežāk sadarbojas ar mērķa grupu (71% respondentu saka, ka bieži), ar citām NVO (50% saka, ka bieži), ar sabiedrību kopumā (48% saka, ka bieži), un ar vietējās pašvaldības iestādēm (35% respondentu apgalvo, ka bieži).

Organizācijas norāda uz daudz biežāku sadarbību ar jebkuru no sadarbības partneriem 2012. gadā salīdzinājumā ar 2011. gadu. Nemainīga ir palikusi tendence, ka visretāk NVO sadarbojas ar Eiropas Parlamenta deputātiem: 2011. gadā 79% respondentu atbildēja, ka nekad nav sadarbojušies, bet 2012. gadā 58% atbildēja, ka nekad nav bijusi sadarbība. Padziļināti analizējot NVO aptaujas datus par NVO sadarbību, var secināt, ka starp kopsakarībām pastāv šādas tendences:

1. organizācijas ar sabiedriskā labuma statusu biežāk sadarbojas ar citām NVO nekā organizācijas bez sabiedriskā labuma statusa;
2. palielinoties organizācijas darbības mērogam, palielinās arī sadarbības intensitāte ar citām NVO;
3. NVO ar sabiedriskā labuma statusu sadarbojas ar vietējās pašvaldības iestādēm daudz biežāk nekā NVO bez šāda statusa;
4. palielinoties biedru un brīvprātīgo skaitam organizācijā, palielinās arī sadarbības intensitāte ar vietējās pašvaldības iestādēm;
5. ar savām pašvaldībām biežāk sadarbojas NVO ar darbības jomu *Ekonomiskā, sociālā un kopienas attīstība*, savukārt nevalstiskajām organizācijām ar darbības jomu *Interesu aizstāvība* sadarbības intensitāte pārsvarā ir vidēja, un profesionālajām asociācijām sadarbības intensitāte ir novērtēta ar „reti”.

Novadu un pilsētu organizāciju līderi pašvaldības sniegto atbalstu bieži dēvē kā sadarbību, norādot, ka tā ir „ļoti laba”.

Svarīgi ir nodalīt divus jēdzienus, starp kuriem ir būtiska atšķirība, taču tos bieži lieto kā sinonīmus:

1. publiskās pārvaldes atbalsts NVO darbībai – pašvaldības, iestādes, ministrijas sniegts materiāls un nemateriāls atbalsts organizāciju darbībai un/vai noteiktām aktivitātēm. Materiālie atbalsta veidi ir projektu konkursi, finansējuma piešķirums, telpu piešķirums un biroja aprīkojuma nodošana bezatlīdzības lietošanā, bet nemateriālie atbalsta veidi ir konsultāciju sniegšana finansējuma, grāmatvedības, juridiskajos un citos jautājumos;
2. sadarbība starp NVO un publisko pārvaldi – kopīgi tiek rīkoti dažādi pasākumi (piemēram, forumi, konferences un diskusijas), kā arī veikti pētījumi.

Sadarbības piemēri starp publisko pārvaldi un NVO 2012. un 2013. gadā

Konference *Latvieši pasaulē – piederīgi Latvijai. 2013*, ko organizēja Kultūras ministrija sadarbībā ar Saeimas Sabiedrības saliedētības komisiju, Ārlietu ministriju, Izglītības un zinātnes ministriju, Pasaules Brīvo latviešu apvienību un Eiropas Latviešu apvienību.

Pirmais Jūrmalas jauniešu forums (veltīts Jūrmalas jaunatnes stratēģijas izstrādei ar mērķi uzlabot dzīves kvalitāti Jūrmalas jauniešiem vecumā no 15 līdz 25 gadiem), ko

organizēja Jūrmalas Bērnu un jauniešu interešu centrs, Jūrmalas pilsētas dome un biedrība *Jaunatnes līderu koalīcija*.

Veselības mēneša norise Liepājā – Liepājas domes organizēts pasākums kopā ar NVO pasākumiem.

Iedzīvotāju forums *Rīga dimd – iedzīvotāji runā!* ir Rīgas domes un biedrības *Latvijas Pilsoniskā alianse* rīkots pasākums.

Konference *Sociālā darba efektivitāte: problēmas un risinājumi*, ko rīkoja Sociālo darbinieku biedrība sadarbībā ar Labklājības ministriju un Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskolu.

Organizācijas, kuras sadarbojas ar pašvaldību un citu iestādi, risina kādu noteiktu problēmu un vienlaikus par to sniedz savu ekspertīzi lēmumu pieņemējam, piemēram, pašvaldības Sociālo lietu komitejas deputātiem. Tādējādi organizācija ļauj pašvaldībai pieņemt lēmumu, kas balstīts uz mērķa grupu vajadzībām. Ja organizācijas pārstāvji komentē normatīvo aktu projektus vai piedalās sēdēs, kurās tiek pieņemts lēmums, biedrība vai nodibinājums ir kļuvis par lēmumu pieņemšanas procesa dalībnieku.

4.3. Biedrības kā lēmumu pieņemšanas procesa dalībnieki

NVO līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā: organizācijām ir dotas tiesības un iespējas, kā arī publiskās pārvaldes definēta kārtība, kādā veidā un kurā no lēmumu pieņemšanas procesa posmiem iesaistīties, lai organizācijas varētu veikt aktivitātes interešu aizstāvībā. Tiesības un kārtība ir noteiktas likumos, Ministru kabineta noteikumos un pašvaldības saistošajos noteikumos, piemēram:

- Latvijā kopumā – *Valsts pārvaldes iekārtas likuma* 6. daļa nosaka, kādos veidos iestādes savā darbībā var iesaistīt iedzīvotājus, sabiedrības pārstāvjus un organizāciju pārstāvjus;
- pašvaldību līmenī – likuma *Par pašvaldībām* 56. pantā noteikts, ka domes komiteju sēdes ir atklātas. Atklātība šajā kontekstā nozīmē, ka iedzīvotāji var savlaicīgi iepazīties ar sēdes darba kārtību un piedalīties sēdē.

Lai identificētu sabiedrības līdzdalības intensitāti lēmumu pieņemšanas procesā konkrētā nozarē vai pat konkrētā jautājumā, ieteicams izmantot ieteikumus, ko izstrādājusi Eiropas Padome tās dokumentā *Labās prakses kods pilsoniskās līdzdalības īstenošanai lēmumu pieņemšanas procesā (Code of Good Practice for Civil Participation in Decision Making Process)*. Saskaņā ar Eiropas Padomes ieteikumiem sabiedrības līdzdalības intensitāti lēmumu pieņemšanas procesā var izšķirt četros līmeņos:

1. *informācija* – zems līdzdalības līmenis, ko raksturo vienvirziena informācijas plūsma no sabiedrības uz valsts pārvaldes iestādi vai otrādi. Nav atbildes reakcijas. Valsts pārvaldes uzdevums ir nodrošināt aktuālas informācijas sniegšanu mērķa grupai un iesaistītajām pusēm. Organizāciju uzdevums ir informēt sabiedrības grupas par līdzdalības iespējām lēmumu pieņemšanas procesā atbilstoši pārvaldes līmenim (vietējais, reģionālais, nacionālais līmenis);
2. *konsultācijas* – vidējs līdzdalības līmenis, ko raksturo valsts pārvaldes iniciatīva. NVO ir dota iespēja sniegt viedokļus, rekomendācijas. Informācijas plūsma ir

divvirzienu, bet raksturīgi, ka valsts pārvalde izvēlas tēmas, par kurām diskutēt ar iesaistītajām pusēm. Valsts pārvaldes loma ir aicināt visas iesaistītās puses piedalīties diskusijā. Organizācijām jāsniedz viedoklis vai ekspertīze par politikas dokumentu, tiesību aktu;

3. *dialogs* – vidējs/augsts līdzdalības līmenis. Tiek organizētas publiskas noklausīšanās pašvaldību/parlamenta/valdības komitejās vai komisijās. Diskusiju temats ir plašs, un to tēmas var iniciēt arī sabiedrības grupa. Valsts pārvaldes uzdevums ir nodrošināt vietu un laiku diskusijai, bet NVO loma – ieteikt vai vadīt diskusijas, seminārus, konferences. Sadarbīga dialoga iezīme ir kopīgu (valsts pārvalde un iesaistītās puses) rekomendāciju gatavošana izmaiņu veikšanai normatīvajos aktos. Sadarbīgu dialogu spēcina plašs dialogs, jo to veido abām pusēm saistošas, regulāras un biežas tikšanās starp valsts pārstāvjiem un sabiedrības grupām, lai attīstītu stratēģijas, kas bieži noved pie kopīgas vienošanās. Abām pusēm jāuzņemas atbildība par priekšlikumu apkopošanu, iekļaušanu normatīvajos aktos;
4. *partnerība* – augsts līdzdalības līmenis, raksturīga dalīta atbildība un pienākumi starp valsts pārvaldi un organizētajām sabiedrības grupām visos lēmumu pieņemšanas procesa posmos. Partnerība nozīmē tādas aktivitātes kā valsts pārvaldes uzdevumu deleģēšana NVO, līdzdalības forumi, kopīgu lēmumu pieņemšanas institūciju veidošana. Abas puses uzņemas atbildību un pienākumus politikas sekmīgai īstenošanai¹⁹⁸.

Sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā iespējama, ja klātesoši ir vairāki nosacījumi. Viens no tiem: jābūt abpusējai (valdība un pilsoņi) motivācijai savstarpēji sadarboties ar nolūku ietekmēt vai mainīt esošo likumdošanu, politikas plānošanas dokumentus atbilstoši klienta jeb iedzīvotāja vajadzībām. Otrkārt, jābūt arī formāliem instrumentiem, kuri veicina sabiedrības līdzdalību, un tiem jāspēj tieši ietekmēt izmaiņas tiesību aktos un politikas plānošanas dokumentos¹⁹⁹.

Iespaidu par sabiedrības līdzdalības intensitāti un līmeni iespējams gūt, aplūkojot Valsts kancelejas apkopoto informāciju par ministriju sniegtajiem datiem attiecībā uz NVO iesaisti lēmumu pieņemšanas procesā, tajā skaitā pilnveidojot esošo normatīvo regulējumu. Saskaņā ar apkopoto informāciju 2012. gadā:

- 12 ministrijas parakstīja sadarbības memorandu vai līdzīga satura dokumentu ar nevalstiskajām organizācijām*. Vairumā gadījumu 2012. gadā tika paplašināti esošie sadarbības memorandi, jo tiem pievienojās jaunas organizācijas. Savukārt 2012. gada 4. jūlijā Izglītības un zinātnes ministrija parakstīja jaunu sadarbības memorandu ar nevalstiskajām organizācijām par *efektīvu un atklātu sadarbību jaunas pedagogu motivācijas, atalgojuma un profesionālās kvalitātes novērtēšanas programmas saskaņošanai*²⁰⁰. Finanšu ministrija informē, ka valsts akciju sabiedrība *Latvijas Loto* ir

¹⁹⁸ Grigorjevs, E., Pīpiķe, R., Šimanska, I. *Pašvaldību un NVO sadarbība kopienai Rīgas reģionā*. Latvijas Pilsoniskā alianse. Rīga. 2009, 14. lpp.

¹⁹⁹ Šimanska, I. *Organizētās pilsoniskās sabiedrības sasniegumi lēmumu pieņemšanas procesā izpildvaras līmenī Latvijā*. 2010. Rīga, 25. lpp.

* Ārlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Kultūras ministrija, Finanšu ministrija, Satiksmes ministrija, Veselības ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Tieslietu ministrija, Zemkopības ministrija.

²⁰⁰ Izglītības un zinātnes ministrija. *Sadarbības memorands*. 2012. Interneta vietne www.izm.gov.lv. Resurss apsk. 19.12.2013.

parakstījusi vienošanos ar *Anonīmo spēlmaņu biedrību* par sadarbību sociālās atbildības jomā²⁰¹;

- darbojās 140 konsultatīvās padomes, kurās bija 851 biedrības un nodibinājuma pārstāvji, un 142 gadījumos konsultatīvo padomju sēdēs tika apspriesti tiesību aktu un politikas plānošanas dokumentu projekti. 2012. gadā notika 142 konsultatīvo padomju sēdes, kurās tika apspriesti tiesību aktu un politikas plānošanas dokumentu projekti. Salīdzinājumā ar 2011. gadu apspriežu skaits bija palielinājies par 50;
- ministrijas kopumā izstrādāja 1220 tiesību aktu un politikas dokumentu projektus, un to izstrādē bija iesaistītas 264 organizācijas. Visvairāk tiesību aktu un politikas plānošanas dokumentu ir izstrādājusi Ekonomikas ministrija (301 jeb 25% no kopējā skaita) un Zemkopības ministrija (235 jeb 19% no kopējā skaita). Lielākais NVO īpatsvars darba grupās, lai izstrādātu normatīvo aktu projektus, bijis Tieslietu ministrijā (36 jeb 51% no visiem TM normatīvo aktu projektiem izstrādāti sadarbībā ar NVO) un Zemkopības ministrijā (115 jeb 45% no visiem ZM tiesību aktu un politikas plānošanas dokumentiem izstrādāti sadarbībā ar NVO)²⁰²;
- būtiski palielinājies to gadījumu skaits, kad NVO tiek piesaistītas kā eksperti tiesību aktu un politikas plānošanas dokumentu veidošanā, – 2012. gadā tādu bija 380. Salīdzinājumam ar 2009. gadu šādu gadījumu bija 245, bet 2011. gadā – 290²⁰³;
- būtiski palielinājies NVO sniegto atzinumu skaits. 2012. gadā NVO bija sniegušas 704 atzinumus, kas ir ļoti labs rādītājs, salīdzinot gan ar tiesību un politikas plānošanas dokumentu skaitu (izveidoti 1220 projekti), gan ar 2011. gadu, kad NVO bija sniegušas 557 atzinumus. Pēdējo trīs gadu laikā (sākot ar 2009. gadu un ieskaitot 2012. gadu) NVO kopumā sniegušas 2283 atzinumus;
- salīdzinot ar 2011. gadu, 2012. gadā būtiski audzis to sabiedrisko apspriežu skaits, ko organizējušas ministrijas. 2011. gadā bija 88 sabiedriskās apspriedes, bet 2012. gadā to bija 230. Savukārt publisko apspriešanu skaits ir mazinājies: 2011. gadā ministrijas noorganizēja 152 publiskās apspriešanas, bet 2012. gadā – 92. Sabiedrisko apspriežu un publisko apspriešanu norise ir ļoti būtisks līdzdalības instruments, kas veicina plašas sabiedrības iesaisti un dod iespēju iedzīvotājiem paust viedokli par norisēm dažādās nozarēs un par gaidāmajām izmaiņām.

Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 970 *Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā*:

- sabiedriskā apspriede ir sanāksme, kurā piedalās un savus iebildumus un priekšlikumus sniedz sabiedrības pārstāvji. Institūcija organizē sabiedrisko apspriedi pēc tās brīvprātīgas iniciatīvas;
- publiskā apspriešana ir ar ārējo normatīvo aktu vai institūcijas noteikts laikposms, kurā sabiedrības pārstāvji sniedz savus iebildumus un priekšlikumus vai piedalās citās institūcijas organizētās sabiedrības līdzdalības aktivitātēs (piemēram, sabiedriskajās apspriedēs un

²⁰¹ Valsts kanceleja. *Ministriju sniegtā informācija par sadarbību ar nevalstiskajām organizācijām Ministru kabineta un NVO sadarbības memoranda īstenošanā*. 2012. Rīga, 4. lpp.

²⁰² Valsts kanceleja. *Ministriju sniegtā informācija par sadarbību ar nevalstiskajām organizācijām Ministru kabineta un NVO sadarbības memoranda īstenošanā*. 2012. Rīga, 8.

lpp.
²⁰³ Turpat, 9. lpp.

sabiedriskās domas aptaujās). Publiskās apspriešanas organizēšana ir institūcijai uzlikts pienākums, nevis brīvprātīga izvēle.

Sabiedrības līdzdalības intensitātes pieaugums ir saistīts ar vairākiem faktoriem:

1. palielinājusies nevalstisko organizāciju kapacitāte sniegt regulāru un ilgstošu ekspertīzi par juridiskas dabas dokumentiem. Tas nozīmē, ka palielinājušās organizāciju finansiālās iespējas tās darbam piesaistīt ekspertus, kuri publiskajai pārvaldei sniedz konsultācijas un ekspertu ziņojumus;
2. publiskās pārvaldes darbs ir kļuvis pārskatāmāks – iestādes informē sabiedrību un sadarbības partnerus, izmantojot dažādus informācijas rīkus: interneta vietnes, vēstkopas, paziņojumus, kā arī dažādas sociālās platformas. Būtiski, ka ir mainījies informācijas sniegšanas nolūks. Proti, informācija tiek publiskota, nevis lai ziņotu par paveikto, bet lai aicinātu līdzdarboties/iesaistīties izmaiņu veikšanā, piemēram, publicējot internetā sabiedrībai apspriežamus dokumentus (paredzot iespēju tos komentēt tiešsaistē vai kontaktēties ar izstrādātāju). Valsts kancelejas izstrādātajā koncepcijā *Valsts tiešās pārvaldes un centrālo valsts iestāžu tīmekļa vietņu attīstības koncepcija* par iestāžu mājaslapu lomu ir izteikts secinājums:

*Arvien biežāk mājaslapa tiek uztverta kā komunikācijas veids valsts pārvaldei ar sabiedrību, nevis kā atskaite par institūcijas paveikto.*²⁰⁴

3. kopumā palielinājusies iedzīvotāju ticība spējai panākt izmaiņas lēmumu pieņemšanas procesā – no 15% 2011. gadā līdz 17% 2013. gadā. Ir būtiski ņemt vērā, ka ievērojami mazinājies rādītājs par absolūti noraidošu attieksmi. Proti, 2011. gadā 72% Latvijas iedzīvotāju pauda absolūti noraidošu attieksmi pret ticību spējai ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu, bet 2013. gadā šis rādītājs ir krities līdz 56%. Arī organizāciju pārstāvji tic, ka spēj panākt izmaiņas lēmumu pieņemšanas procesā (75% respondentu). Tas nozīmē, ka NVO līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā vainagojas ar rezultātiem un ir notikušas izmaiņas līdzdalības vidē.

Organizācijas spēju strādāt ilgtspējīgi galvenokārt ietekmē tās darbībai un aktivitātēm pieejamais finansējums (vairāk par NVO finansējumu pētījuma 2. daļā). Kā liecina NVO ilgtspējīgas attīstības indeksa rādītājs par Latvijas NVO sektora finansiālo ilgtspēju (indeksa rādītājs 2012. gadā bija 3,4²⁰⁵), tad organizācijas lielā mērā ir atkarīgas no ārvalstu finanšu instrumentiem un finansējuma. Latvijā nav izstrādāta NVO finansējuma kārtība, un valstī pieejamais finansējums ir izteikti sadrumstalots.

Sabiedrības līdzdalību rosinošas vides izveide nedrīkst apstāties, jo organizācijas vēl arvien pauž sūdzības par ministriju un pašvaldību pārkāpumiem. Sūdzības var grupēt divās kategorijās: pirmkārt, ierobežota piekļuve informācijai, un, otrkārt, formāla līdzdalības prakses pielietošana.

Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumu Nr.171 *Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā* nosacījumiem katras iestādes mājaslapā (tajā skaitā pašvaldības

²⁰⁴ Valsts kanceleja. *Valsts tiešās pārvaldes un centrālo valsts iestāžu tīmekļa vietņu attīstības koncepcija*. 2013. Rīga, 17. lpp.

²⁰⁵ USAID. *2012 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Euroasia*. 16th Edition. 2013. 117. lpp.

domes interneta vietnē) jābūt sadaļai *Sabiedrības līdzdalība*. Sadaļā ievietojama šāda informācija:

- par iestādes sadarbību ar nevalstiskajām organizācijām (ziņas par sadarbības partneriem, sadarbības principu īss apraksts, kontaktpersonas);
- par būtiskākajām iestādes starpinstitūciju darba grupām un konsultatīvajām padomēm;
- par izstrādes un saskaņošanas procesā sagatavotajiem attīstības plānošanas dokumentu un tiesību aktu projektiem, par kuriem tiek gaidīta sabiedrības līdzdalība pirms lēmuma pieņemšanas lēmēj institūcijā vai lēmuma pieņemšanas procesā atbilstoši normatīvajiem aktiem par kārtību, kādā notiek sabiedrības līdzdalība attīstības plānošanas procesā;
- par plānotajām un notikušajām sabiedriskajām apspriedēm un publiskajām apspriešanām, par dalības iespējām tajās un iestādē iesniegtajiem vai sagatavotajiem dokumentiem, par kuriem tiek gaidīta sabiedrības līdzdalība²⁰⁶.

Saskaņā ar Valsts kancelejas pētījumu, kas tapa koncepcijas *Valsts tiešās pārvaldes un centrālo valsts iestāžu tīmekļa vietņu attīstības koncepcija* ietvaros, institūciju mājaslapās nav atrodama sadaļa *Sabiedrības līdzdalība* (66 gadījumos no 115 nav iespējams definēt atbilstību)²⁰⁷. Līdzīga situācija vērojama pašvaldību domes interneta vietnēs – sadaļa *Sabiedrības līdzdalība* nav izveidota, vai tās saturs neatbilst definētajiem kritērijiem. Nepastāvot šādai mājaslapas sadaļai, maksimāli ierobežota ir gan piekļuve aktuālai informācijai, gan arī biedrību, nodibinājumu, citu personu iesaiste lēmumu pieņemšanas procesā, ja personas nav bijušas iesaistītas jau iepriekš. Šādas informatīvas sadaļas izveide ir būtiska, lai paplašinātu to personu loku, kuras potenciāli var līdzdarboties tiesību aktu un politikas plānošanas dokumentu veidošanā, jo, kā atzīst publiskās pārvaldes darbinieki, viedokli par izmaiņām tiesību aktos un politikas plānošanas dokumentos ir aicinātas paust personas, kuras:

1. jau agrāk ir paudušas viedokli organizētās sanāksmēs;
2. viedokli par konkrēto jautājumu ir paudušas publiski.

Pētījuma ietvaros veikto interviju dalībnieki atzina, ka netiek veidotas sadarbības partneru datu bāzes, kas varētu tikt izmantotas gadījumos, kad nepieciešams iegūt papildu viedokli par plānotajām izmaiņām. Tas nozīmē, ka daudzos gadījumos tieši nevalstisko organizāciju iniciatīva publiski paust viedokli par gaidāmajām izmaiņām ir bijis noteicošais faktors līdzdalībai lēmumu pieņemšanas procesā.

Pētījuma ietvaros par sabiedrības līdzdalību ir konstatētas divas būtiskas problēmas, kas precīzi raksturo šā brīža pilsoniskā dialoga statusu. Pirmkārt, izveidotie sabiedrības līdzdalības rīki veicina iedzīvotāju un NVO iesaisti lēmumu pieņemšanas procesā jebkurā no tā posmiem, tomēr tas nav noteicošais faktors līdzdalības kvalitātes pieaugumam. Sabiedrības līdzdalības kvalitāte ir atkarīga no šādiem kritērijiem:

1. publiskā pārvalde strādā pārskatāmā veidā – informācija ir publiski pieejama gan par institūciju regulējošiem normatīvajiem aktiem, gan par institūciju darbiniekiem un kontaktiem, gan arī par institūciju aktuālo dienaskārtību u.c.;

²⁰⁶ Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā*. Spēkā esošs kopš 10.03.2007.

²⁰⁷ Valsts kanceleja. *Valsts tiešās pārvaldes un centrālo valsts iestāžu tīmekļa vietņu attīstības koncepcija*. 2013. Rīga, 28. lpp.

2. publiskā pārvalde izmanto atšķirīgus līdzdalības rīkus sabiedrības iesaistei, kas sekmē dažādu iedzīvotāju grupu līdzdarbošanos saskaņā ar katra individuālajām iespējām;
3. publiskā pārvalde informē sabiedrību par savu rīcību vienkāršā valodā, ierobežojot tehniskas un specifiskas valodas lietojumu;
4. sabiedrības līdzdalība ir pamatnosacījums kvalitatīvu lēmumu pieņemšanai, nevis tikai formāli izpildāma prasība, neieklausoties cilvēku un organizāciju paustajos argumentos;
5. lēmumu pieņemšanas procesa dalībnieka resursi – organizācijai vai cilvēkam, kas iesaistījies lēmumu pieņemšanas procesā, jāņem vērā, ka process ir ilglaicīgs un tādēļ rodas izdevumi, kurus nepieciešams segt, piesaistot finansējumu. Parasti interešu aizstāvības nodrošināšanai rodas izdevumi saistībā ar: aptauju un pētījumu veikšanu; normatīvo aktu analīzi; tādu speciālistu algošanu, kuri regulāri piedalās sēdēs, kurās tiek aktualizēti konkrētie jautājumi; konferenču un diskusiju organizēšanu; tādu speciālistu algošanu, kuri publiski pauž organizācijas viedokli.

Aizvien biežāk publiskās pārvaldes iestādes ar savu darbību pauž nostāju, ka sabiedrības līdzdalības nodrošināšana ir prasība, pret kuru tām ir pavisma attieksme. Tādējādi 2013. gadā sabiedrībā notika karstas diskusijas par dažādiem normatīvajiem aktiem, kuru izstrādē sabiedrība tika iesaistīta formāli, vai arī iesaiste netika nodrošināta vispār, bet organizāciju paustās pamatotās bažas netika atspoguļotas izmaiņu tālākajā virzības procesā. 2013. gadā plaši diskutētie jautājumi bija:

1. likumprojekts *Dzīvojamo telpu īres likums*;
2. likumprojekts *Veselības aprūpes finansēšanas likums*;
3. likumprojekts *Grozījumi imigrācijas likumā*.

Minētajiem gadījumiem bija kopīga iezīme, proti, diskusijās par likumprojekta nepieciešamību nebija iesaistīta mērķa grupa – iedzīvotāju kopums, uz kuru vistiešāk attieksies ieviestās izmaiņas. Viens no sabiedrības līdzdalības koncepta pamatnosacījumiem ir obligāta mērķa grupas iesaiste diskusijās par gaidāmajām izmaiņām. Turklāt divos no trim gadījumiem likumprojekta tālākai virzībai bija paredzēta nepamatota (no sabiedrības līdzdalības aspekta) izskatīšana steidzamības kārtā.

Otrā konstatētā problēma ir: publiskā pārvalde pauž gaidas, ka organizācijas savu ekspertīzi sniegs bez maksas, lai gan līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā ir resursu ietilpīgs process. Jau iepriekšminētajā *Valsts pārvaldes iekārtas likumā* ir norādīts, ka iestādes var aicināt sabiedrību paust savu viedokli un veikt ekspertīzi kādā no veidiem: dalība darba grupā un konsultatīvajā padomē vai atzinuma sniegšana. Turklāt jāņem vērā, ka iespēja un pienākums biedrībai līdzdarboties lēmumu pieņemšanas procesā ir noteikti gan Ministru kabineta kārtības rullī, gan dažādos Ministru kabineta noteikumos un ministru rīkojumos, kuri nosaka konsultatīvo padomju darbu un sastāvu. Piemēram, saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 764. *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomes nolikums* 13% dalībnieku jābūt NVO pārstāvjiem un saskaņā ar finanšu ministra Andra Vilka 2012. gada rīkojumu *Par Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda pagaidu uzraudzības komitejas izveidošanu* vienai trešdaļai dalībnieku jābūt pilsoniskās sabiedrības organizāciju pārstāvjiem. Protams, pilsoniskās sabiedrības organizāciju pārstāvju dalība konsultatīvajās padomēs un darba grupās ir nepieciešama un veicināma, bet lai to realizētu, organizācijām

patstāvīgi un grūtos apstākļos jāspēj atrast finansējums speciālistu algošanai, lai varētu nodrošināt savu pārstāvju līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā, kas ir intensīvs un uz speciālām zināšanām balstīts. Ieskatoties *Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā*, konstatējams, ka:

Ja tas ir lietderīgi un tam ir pieejami finanšu līdzekļi, amatpersonai (darbiniekam), kurš attiecīgajā valsts vai pašvaldības institūcijā netiek nodarbināts pastāvīgi, bet tiek iecelts, ievēlēts vai apstiprināts amatā (piemēram, komisijās, konsultatīvajās padomēs, darba grupās) konkrētu pienākumu pildīšanai un par šo pienākumu pildīšanu nestājas darba tiesiskajās vai dienesta attiecībās, var noteikt mēnešalgu proporcionāli nostrādātajam laikam.²⁰⁸

Tādējādi publiskās pārvaldes amatpersona (darbinieks) saņem atalgojumu par dalību darba grupā, konsultatīvajā padomē, ja tas norādīts darba pienākumu aprakstā.

4.4. Interesu aizstāvības aktivitātes un lobēšana

Interesu aizstāvība ir aktivitāšu kopums, ko veic cilvēki un organizācijas, lai ietekmētu lēmumu pieņemšanas procesu, veidojot tiešu un netiešu saskarsmi ar lēmumu pieņēmējiem – ierēdņiem, vadošiem darbiniekiem un politiķiem. Lai gan interešu aizstāvības un lobēšanas mērķi ir līdzīgi, to procesi ir atšķirīgi. Interesu aizstāvība ir mēģinājums izraisīt valdības, institūcijas vai darba devēja reakciju, izmantojot tādu metodi, kā piemēram, izglītojošu un sabiedrību informējošu kampaņu, lai ietekmētu lēmumu pieņēmējus. Savukārt lobēšanu veic privātpersonas un organizācijas, kuras tiešā veidā mēģina ietekmēt valsts likumdošanu. Nevalstiskās organizācijas parasti izmanto kombinētas metodes, lai panāktu savu biedru interešu aizstāvību. Biežāk izmantotās aktivitātes ir: pētījumu veikšana un rezultātu publiskošana, diskusijas un konferences, sabiedrību informējošas aktivitātes, kā arī tieša saziņa ar lēmumu pieņēmējiem, iesniedzot priekšlikumus par grozījumiem esošajos normatīvajos aktos.

Tieša saziņa ar lēmumu pieņēmējiem – sazvānīšanās, sarakste, tikšanās, lai sniegtu konkrētus priekšlikumus izmaiņu veikšanai normatīvajos aktos – ir aktivitāte, kas kļuvusi raksturīga biedrību un nodibinājumu darbībā, jo to konsekventi pieprasa lēmumu pieņēmēji. Intervijas ar publiskās pārvaldes iestāžu līderiem, kā arī fokusa grupas intervijas ar NVO līderiem apstiprina gaidas saņemt konkrētus priekšlikumus izmaiņu veikšanai pašvaldību saistošajos noteikumos vai Ministru kabineta noteikumos, vai likumos, vai attīstības dokumentos. Organizāciju izmantotās interešu aizstāvības metodes – raksti laikrakstos, diskusijas, pētījumu rezultātu publiskošana – netiek uzskatītas par efektīvām, lai veidotu kvalitatīvu saziņu ar lēmumu pieņēmējiem. Publiskā pārvalde par efektīvāko un kvalitatīvāko sabiedrības līdzdalības veidu uzskata atzinumu veidošanu un iesniegšanu, piemēram, NVO sadarbības tīkla vārdā. Tādējādi organizācijas lielā mērā ir novērsušās no klasiskām interešu aizstāvības aktivitātēm un tiešas lobēšanas instrumentiem.

²⁰⁸ Latvijas Republikas Saeima. Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likums. 3. panta 6.3 daļa. Stājas spēkā 01.01.2010.

Lai nošķirtu lobētāju no interešu aizstāvja, par galveno pazīmi kalpo atalgojums. Proti, cilvēkam, kurš vēršas pie lēmumu pieņēmēja Ministru kabinetā vai Saeimā, tiek maksāts atalgojums, lai panāktu izmaiņas esošajā kārtībā. Saskaņā ar *Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja* informāciju lobētājs var būt komercsabiedrības vai komersanti, kas sniedz sabiedrisko attiecību pakalpojumus, kā arī juridiskie biroji un profesionālās asociācijas, kurās apvienojušies komersanti, kas lobē nozares vai grupas interesēs²⁰⁹.

Tikmēr interešu aizstāvis ir persona vai organizācija, kas runā citas personas vārdā sabiedriskā labuma vārdā. Interešu aizstāvības aktivitāšu mērķis ir veidot sabiedrības izpratni vai/un ietekmēt izmaiņas lēmumu pieņemšanas procesā. Pirmkārt, organizācija, kura strādā ar interešu aizstāvības jautājumiem, tos ir norādījusi savos statūtos un veic regulāras darbības, lai veidotu izpratni par noteiktu problemātiku un nepieciešamības gadījumā virzītu izmaiņas esošajos normatīvajos aktos. Tomēr, ir daudz gadījumu, kad organizācijas strādā statūtos noteikto mērķu vārdā, kas nav saistīti ar interešu aizstāvības jautājumiem, bet savas darbības laikā tās saskaras ar nepieciešamību panākt izmaiņas esošajos normatīvajos aktos. Šādos gadījumos organizācija konsultējas ar interešu aizstāvības biedrībām, lai iegūtu informāciju par veicamajiem soļiem un informētu lēmumu pieņēmējus par pastāvošo problēmu, un piedāvātu tiem risinājumus. Otrkārt, organizācija var piesaistīt ekspertu, kas veic visas nepieciešamās darbības, lai panāktu izmaiņas, vai, treškārt, saprotot, ka darbība interešu aizstāvībā ir vienreizēja un neregulāra, biedrība pati rīko aktivitātes un vēršas pie lēmumu pieņēmējiem.

Viens no neskaitāmiem aktīvas un *ad hoc* interešu aizstāvības piemēriem ir tā saucamā „bānīša lieta”. Proti, 2012. gada nogalē Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijā tika izskatīti un apstiprināti grozījumi *Sabiedriskā labuma organizāciju likumā*. Grozījumi paredz iespēju sabiedriskā labuma organizācijām saņemt bezatlīdzības lietošanā valsts un pašvaldības kapitālsabiedrību mantu. Iemesls, kādēļ biedrība *Bānīša draugu klubs* sniedza priekšlikumus likuma grozījumiem, bija nepieciešamība turpināt darbu šaursliežu dzelzceļa tehnikas saglabāšanā un uzturēšanā, piemēram, saņemot ziedojumā drezīnas, vagonus un lokomotīves. Lai varētu saglabāt un restaurēt vēsturiskos šaursliežu dzelzceļu eksponātus, biedrība *Bānīša draugu klubs* ikdienā organizē talkas, vasaras nometnes, izglītojošus seminārus un veido un izplata informatīvus materiālus, nevis darbojas interešu aizstāvības jomā. Tomēr, lai no valsts kapitālsabiedrībām biedrība savā īpašumā tiesiski un legāli varētu iegūt dzelzceļa eksponātus, 2012. gadā organizācija ar iesniegumu vērsās Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijā ar mērķi mainīt esošo situāciju, kas liedza saņemt bezatlīdzības lietošanā mantu no valsts kapitālsabiedrības. Pēc iesnieguma saņemšanas komisija aicināja biedrību piedalīties tās sēdē un izklāstīt problēmu. Pēc sanāksmes komisijas deputāti piekrita nepieciešamībai virzīt izmaiņas un izveidoja darba grupu, kurā tika iekļauti arī biedrības pārstāvji. Pēc divām sēdēm tika izveidots regulējums, kas apmierināja iesaistītās puses, un grozījumi tālāk tika virzīti apstiprināšanai Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijā.

²⁰⁹ Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. *Atšķirība starp tiesisku lobēšanu un korupciju*. 2010. Rīga, 3. lpp. Interneta vietnes www.knab.gov.lv sadaļa *Novēršana/Lobēšana*. Resurss apsk. 15.12.2013.

Saeimas likumdošanas komisijas ir tās institūcijas, pie kurām organizācijas vērsas, lai spētu ātri panākt izmaiņas esošajos likumos vai normatīvo aktu regulējumā. Piemēram, organizācijas, kas nebija uzklaustas diskusijās par *Nacionālās attīstības plānu*, vērsās Saeimas komisijās ar aicinājumu iekļaut to pārstāvjus komisiju sēdēs, kad tiek izskatīti konkrētie jautājumi. Tādējādi valsts nozīmīgākais attīstības dokuments *Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam* ieguva vērtīgus papildinājumus. Kā norāda Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas konsultante, *Ļoti labi, ka kāds no malas paskatās un sniedz piemērus no prakses.*

Būtiski, ka Saeimas komisiju labā prakse ir reaģēt uz iedzīvotāju iesniegumiem, organizējot uzklaustīšanu un darba grupu sēdes, lai izvērtētu problēmas nopietnību un nepieciešamību veikt grozījumus likumos.

Organizācijas un indivīdi kļūst par interešu aizstāvjiem gadījumos, kad tas nav paredzēts NVO statūtos, bet publiskās pārvaldes iestādes aicina pārstāvjus kā ekspertus izteikties sēdēs, kurās tiek pieņemti lēmumi, tādās kā Saeimas likumdošanas komisiju sēdes, Ministru kabineta sēdes un pašvaldību komisiju sēdes. Saeimas komisiju konsultanti un Valsts kancelejas un ministriju pārstāvji ekspertu intervijās norāda, ka regulāri seko līdzī informācijai, kas pieejama publiskajā telpā par izskatāmo jautājumu, lai identificētu ekspertus, ko aicināt piedalīties sēdēs, kurās tiek izskatīti konkrētie jautājumi. Protams, arī organizācijas seko līdzī Saeimas plenārsēžu, Saeimas komisiju, Ministru kabineta, Ministru kabineta komitejas un Valsts sekretāru sanāksmju darba kārtībai, lai savlaicīgi identificētu sēdēs pieteiktos jautājumus un secinātu, vai organizācijai sniedzams savs viedoklis par izskatāmo jautājumu.

Interese aizstāvja darbība var būt ar iepriekš neprognozētu un īslaicīgu specializēšanos, kas ir saskaņā ar organizācijas statūtos noteiktajiem mērķiem. Piemēram, 2012. gadā Valsts kanceleja veidoja un tālāk apstiprināšanai virzīja valsts pārvaldes cilvēkresursu attīstības politikas jautājumus un aicināja *Sabiedriskās politikas centra PROVIDUS* ekspertus izteikt savu viedokli attiecībā uz labu pārvaldību. *Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS* ir dibināts ar mērķi:

...dot ieguldījumu Latvijas politikas attīstībā labas pārvaldības, krimināltiesību, Eiropas politikas un tolerances jomās, kā arī kļūt par ekspertīzes avotu starptautiskā līmenī.

Biedrības *Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS* uzdevums nav veikt ekspertīzi valsts pārvaldes cilvēkresursu attīstības politikas jautājumos, taču tās speciālistu dziļā izpratne un darbības laikā uzkrātās zināšanas labas pārvaldības jautājumos ir iemesls, kādēļ Valsts kanceleja ir izraudzījusi un piesaistījusi tādu spēcīgu partneri politikas veidošanai.

Lai publiskā pārvalde varētu lietderīgi, mērķtiecīgi un savlaicīgi iesaistīt sabiedrības pārstāvjus lēmumu pieņemšanas procesā, būtisks nosacījums ir iestādes atklāta un pārskatāma darbība, kā arī vienlīdzības principa ievērošana attiecībā uz visām lēmuma pieņemšanas procesā iesaistītajām pusēm. Vēl aizvien vairākās ministrijās un Saeimas komisijās, kā arī pašvaldībās novērojams, ka iespēja savlaicīgi iepazīties ar sanāksmju darba kārtībai pievienotajiem jautājumiem ir ierobežota. Būtisks caurskatāmības principa pārrāvums notiek, kad likumprojekts tiek izskatīts Saeimā. Likumprojektam, ko iesniedzis Ministru kabinets, nav klāt pievienota informācija par iepriekš notikušajām

konsultācijām un reti ir pievienota informācija par likumprojekta izstrādē piesaistītajām personām un virzītajām pozīcijām. Tomēr Saeimas likumdošanas darba atklātību ievērojami ir veicinājusi biedrības *Sabiedrība par atklātību–Delna* aktīva darbība. Pateicoties biedrības enerģiskajam darbam, ikvienam Latvijas iedzīvotājam kopš 2012. gada septembra iespējams elektroniskajā vidē iepazīties ar Saeimas komisiju sēžu protokoliem, kuros saskaņā ar Saeimas Kārtības rullja 163. panta otro daļu jābūt norādītai šādai informācijai:

1. sēdes sākuma un beigu laiks;
2. komisijas locekļi, kas piedalās komisijas sēdē;
3. citas personas, kas piedalās komisijas sēdē;
4. komisijas sēdes vadītājs;
5. persona, kas protokolē sēdi;
6. komisijas sēdes veids (atklāta vai slēgta);
7. izskatītā darba kārtība;
8. pieņemtie lēmumi un balsošanas rezultāti.

Šobrīd Latvijā nav nošķirti trīs jēdzieni, kuri aptver pasākumu kopumus un pastāv vienlaikus, un kuru nozīme ir *ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu par labu konkrētam iedzīvotājam vai iedzīvotāju grupai*. Šie jēdzieni ir: “sabiedrības līdzdalība”, “interesu aizstāvība” un “lobēšana”. Sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā ir veicināma un atbalstāma aktivitāte, jo tikai tādējādi ir iespējams pieņemt kvalitatīvus valstiskus lēmumus un mazināt plaisu starp sabiedrību un valsti. Arī interešu aizstāvība un lobēšana ir atbalstāmas un veicināmas aktivitātes, un tās ir daļa no sabiedrības līdzdalības aktivitātēm. Būtiski ir veicināt sabiedrības līdzdalību un atklātību lēmumu pieņemšanas procesā, nodrošinot visiem vienlīdzīgas tiesības līdzdarboties.

Priekšlikumi

1. Lai novērstu konstatētās problēmas sabiedrības līdzdalības norisē, nepieciešams veikt monitoringu pašvaldību un ministriju līmenī par minimālo prasību ievērošanu sabiedrības līdzdalības veicināšanai, nosakot pārkāpumu procedūru pret tām publiskās pārvaldes iestādēm, kuras neinformē sabiedrību atbilstoši normatīvo aktu prasībām, piemēram, gadījumos, kad iestādes interneta vietnē nav izveidota sadaļa *Sabiedrības līdzdalība* atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem Nr.171 *Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā*.
2. Nepieciešams turpināt gatavot ministriju pusgada ziņojumus par nevalstisko organizāciju līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā valdības līmenī. Ziņojumi tiek regulāri iesniegti zināšanai *Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda īstenošanas padomē*, un tas ir vienīgais veids, kā detalizēti var identificēt kvalitatīvas izmaiņas NVO iesaistē lēmumu pieņemšanas procesā valdības līmenī.
3. Nepieciešams veidot līdzdalības e-rīkus, kas ir lietotājam draudzīgi. Lietotājam draudzīgs e-rīks ir viegli lietojams, un tajā atspoguļotā informācija ir kodolīga un vienkāršā valodā. Turklāt nepieciešams arī izvērst publicitātes aktivitātes par iestādes rosinātām konsultācijām un dažādu e-rīku pielietojamību viedokļa izteikšanai, pretējā gadījumā var novērot šā brīža situāciju kad izveidotie rīki ir maz noslogoti un tie nav kopienā, plašākā sabiedrībā atpazīstami.

4. Līdzdalības demokrātija – konsultācijas ar sabiedrību, viedokļu apkopošana un iesniegšana – ir process, kurā veidojas izmaksas gan publiskajai pārvaldei, gan nevalstisko organizāciju sektoram. Ir nepieciešams konceptuāli pārskatīt veidus, kā Latvijas publiskā pārvalde var iegūt NVO ekspertu viedokļus klātienē un neklātienē konsultāciju formātos.

Izmantotā literatūra

Periodika

1. Miezaine, Z. *Valsts kapitālsabiedrību ziedojumi pilsoniskās sabiedrības attīstībai*. Rīga. 2012.
2. Zvirbulis, Ģ. *Īpašie budžeta priekšlikumi*. Latvijas Avīze 11.11.2013.
3. Latvijas Avīze. *LOK apstiprina budžetu 8,5 miljonu latu apmērā*. 23.03.2012.

Neperiodika

1. Baltic Institute of Social Sciences. *Pārskats par NVO sektoru Latvijā*. 2011. Sabiedrības integrācijas fonds, Rīga.
2. Curika, L., Pīpiķe, R. *Valsts finansējums nevalstiskām organizācijām*. 2007. Rīga.
3. European Commission. *Flash Eurobarometer 373. European's Engagement in Participatory Engagement. Report*.
4. Grigorjevs, E., Pīpiķe, R., Šimanska, I. *Pašvaldību un NVO sadarbība kopienai Rīgas reģionā*. Latvijas Pilsoniskā alianse. Rīga. 2009.
5. Kārklīņa, R. *Kā pētīt pilsonisko kopdarbību laukos: Jaunu pētniecisku ietvaru un metodiku pienesums*. 2012. Rīga.
6. Latvijas Fakti. *Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. Sabiedriskās domas aptauja*. 2013. Rīga.
7. Latvijas Pilsoniskā alianse. *Tiesiskais regulējums pašvaldību iespējām atbalstīt nevalstiskās organizācijas*. 2008. Rīga.
8. Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. *Darbinieku skaits kopā ceturkšņa pēdējā kalendārajā darba dienā 2011., 2012. gadā, cilvēki*. 2013.
9. Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. *Darbinieku skaita sadalījums pēc iegūtās izglītības līmeņa nodibinājumos un biedrībās*. 2013.
10. Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. *Strādājošo mēneša vidējā BRUTO darba samaksa*. 2013.
11. LETA. *Mediju monitorings. Nevalstiskās organizācijas*. Rīga. 2013.
12. Neimanis, J. *102. Ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās*. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības. Rīga, Latvijas Vēstnesis. 2011.
13. Šimanska, I. *Organizētās pilsoniskās sabiedrības sasniegumi lēmumu pieņemšanas procesā izpildvaras līmenī Latvijā*. Rīga. 2010.
14. USAID. *2012 CSO SUSTAINABILITY INDEX for Central and Eastern Europe and Eurasia. 16th Edition*. 2013.
15. Valsts ieņēmumu dienests. *Biedrību un nodibinājumu ieņēmumu un izdevumu pārskatu apkopojums*. Rīga. 2013.
16. Valsts ieņēmumu dienests. *Informācija par nodarbinātajiem biedrībās un nodibinājumos*. 2013.

17. Valsts ieņēmumu dienests. *Informācija par uzņēmumu veiktajiem ziedojumiem biedrībām un nodibinājumiem*. 2013.
18. Valsts ieņēmumu dienests. *NVO gada pārskatu skaits*. Rīga. 2013.
19. Valsts kanceleja. *Ministriju sniegtā informācija par sadarbību ar nevalstiskajām organizācijām Ministru kabineta un NVO sadarbības memoranda īstenošanā*. 2012. Rīga.
20. Vilka, I., Strupišs, A. *Pilsoniskās sabiedrības attīstība Latvijā: situācijas analīze*. Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts. 2004. Rīga.
21. WebResearch. *NVO darbība Latvijā 2012. gadā*. 2013. Rīga.

Interneta resursi

1. Apvienoto Nāciju Organizācija. *Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām*. 22.pants. Interneta vietnes www.tiesibsargs.lv sadaļa Tiesību akti/ANO dokumenti.
2. Apvienoto Nāciju Organizācija. *Vispārējā cilvēktiesību deklarācija*. Interneta vietnes www.tiesibsargs.lv sadaļa Tiesību akti/ANO dokumenti.
3. brīvprātīgais.lv. *Brīvprātīgā darba portāls*. Interneta vietnes www.brivpratigais.lv sadaļa Brīvprātīgais darbs.
4. Finanšu ministrija. *Tiesību aktu projekti*. Interneta vietnes www.fm.gov.lv sadaļa *Sabiedrības līdzdalība/Tiesību aktu projekti*.
5. GlaxoSmithKline Latvija. *GSK Latvia publisko 2013. gadā pacientu organizācijām sniegto atbalstu*. Interneta vietne www.gsk.lv.
6. Iekšlietu ministrija. *Diskusiju dokumenti*. Interneta vietnes www.iem.gov.lv sadaļa *Sabiedrības līdzdalība*.
7. Izglītības un zinātnes ministrija. *Sadarbības memorands*. 2012. Interneta vietne www.izm.gov.lv.
8. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. *Atšķirība starp tiesisku lobēšanu un korupciju*. 2010. Rīga, 3. lpp. Interneta vietnes www.knab.gov.lv sadaļa *Novēršana/ Lobēšana*.
9. Labklājības ministrija. *Normatīvo aktu sistēma*. Interneta vietne www.lm.gov.lv.
10. Labklājības ministrija. SP sniedzēju reģistrs. Interneta vietnes www.lm.gov.lv sadaļa *Sociālā aizsardzība/Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs*.
11. Latvijas Mednieku savienība. *Biedri*. Interneta vietnes www.lms.org.lv sadaļa *Biedri*.
12. Latvijas Olimpiskā komiteja. *Latvijas Olimpiskās komitejas 2013. gada budžets*. Interneta vietnes www.lok.lv sadaļā LOK/Finanses/Budžets.
13. Latvijas Republikas ministru kabinets. *Deklarācija par Valda Dombrovskā vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību*. Interneta vietnes www.mk.gov.lv sadaļa *Ministru kabinets/ Ministru kabineta darbību reglamentējošie dokumenti*.
14. Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Par diskusiju dokumentiem*. Interneta vietnes www.mk.gov.lv sadaļas *Sabiedrības līdzdalība* apakšsadaļa *Par diskusiju dokumentiem*.

15. Latvijas Republikas Saeima. *2013.gada valsts budžeta likumprojektu un pavadošo likumprojektu paketi izskatīšanai 1. lasījumā*. Interneta vietnes www.saeima.lv sadaļa *Likumdošanas datu bāze*.
16. Latvijas Republikas Saeima. 370/Lp11. *"Par valsts budžetu 2013.gadam"*. Interneta vietnes www.saeima.lv sadaļa *Likumdošanas datu bāze*.
17. Latvijas Republikas Saeima. *Priekšlikumi par izmaiņām ieņēmumos un* Interneta vietnes www.saeima.lv sadaļa *Likumdošanas datu bāze*.
18. Latvijas Republikas Saeima. *Saeimas organizētās konferences*. Interneta vietnes www.saeima.lv sadaļa *Sabiedrības līdzdalība*.
19. Latvijas Republikas Tiesībsargs. *Biedrošanās brīvība*. Interneta vietnes www.tiesibsargs.lv sadaļa *Pētījumi un publikācijas*.
20. Latvijas sabiedriskie mediji. *Par ceļu slikto stāvokli satraucas pat bērni*. Interneta vietne www.lsm.lv.
21. Latvijas Sarkanais Krusts. *Latvijas Sarkanajam Krustam – 95*. Interneta vietne www.redcross.lv
22. Latvijas Valsts meži. *2011. gadā noslēgtie dāvinājumu (ziedojumu) līgumi*. Interneta vietnes www.lvm.lv sadaļa *LVM/Sociālā atbildība/Ziedojumi*.
23. Latvijas Valsts meži. *ZM un sociālās palīdzības un kultūras un mākslas veicināšanas organizācijas paraksta nodomu protokolus par LVM ziedojumu saņemšanu*. Interneta vietnes www.lvm.lv sadaļa *LVM/Sociālā atbildība/Jaunumi*.
24. Latvijas Vēstnesis. *Par darba grupu. Ministru prezidenta rīkojums nr.33. 2007*. Interneta vietne www.likumi.lv.
25. Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija. *Akadēmiskā terminu datubāze AkadTerm*. Interneta vietnes www.lza.lv sadaļa *Vārdnīcas*.
26. Līgatnes novada pašvaldība. *Iedzīvotāju idejas*. Interneta vietnes www.ligatne.lv sadaļas *Iedzīvotāju līdzdalība* apakšsadaļa *Iedzīvotāju idejas*.
27. Ogres novada pašvaldība. *Projektu konkurss "Iedzīvotāji veido savu vidi (Ķeipenē, Lauberē, Madlienā, Meņģelē un Suntažos)"*. Interneta vietnes www.ogresnovads.lv sadaļa *Pašvaldība/ Projekti/2012.gads*.
28. Pārresoru koordinācijas centrs. *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030.gadam*. Interneta vietnes www.pkc.lv sadaļa *Latvija2030*.
29. Rīgas dome. *Rīgas pilsētas pašvaldības 2013.gada pamatbudžeta ieņēmumu un izdevumu atšifrējums pa programmām*. Interneta vietne www.riga.lv
30. Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departaments. *Par NVO namu*. Interneta vietne www.iksd.riga.lv sadaļa *NVO nams*.
31. Sabiedrības integrācijas fonds. *1. atlase*. Interneta vietnes www.sif.lv sadaļa *Finansējuma avoti/Eiropas Sociālais fonds 2007-2013/ESF 1.5.2.2.2. apakšaktivitāte "Nevalstisko organizāciju administratīvās kapacitātes stiprināšana"*.
32. Sabiedrības integrācijas fonds. *2. atlase*. Interneta vietnes www.sif.lv sadaļa *Finansējuma avoti/Eiropas Sociālais fonds 2007-2013/ESF 1.5.2.2.2. apakšaktivitāte "Nevalstisko organizāciju administratīvās kapacitātes stiprināšana"*.
33. Sabiedrības integrācijas fonds. *3. atlase*. Interneta vietnes www.sif.lv sadaļa *Finansējuma avoti/Eiropas Sociālais fonds 2007-2013/ESF 1.5.2.2.2.*

apakšaktivitāte "Nevalstisko organizāciju administratīvās kapacitātes stiprināšana".

34. Sabiedrības integrācijas fonds. *LDDK administratīvās kapacitātes stiprināšana reģionos*. Interneta vietnes www.sif.lv sadaļa *Finansējuma avoti/Eiropas Sociālais fonds 2007-2013/ESF 1.5.2.2.1. apakšaktivitāte "Sociālo partneru administratīvās kapacitātes stiprināšana"*.
35. Satiksmes ministrija. *Izstrādē esošie attīstības plānošanas dokumenti un tiesību akti*. Interneta vietnes www.sam.gov.lv sadaļa *Sabiedrības līdzdalība*.
36. SIA "Lursoft IT". *Sabiedrisko organizāciju, to apvienību, biedrību un nodibinājumu dibināšanas dinamika*. Interneta vietnes www.lursoft.lv sadaļa *Lursoft statistika/Biedrības un nodibinājumi, un sabiedriskās organizācijas*.
37. Starptautisko inovatīvo farmaceitisko firmu asociācija. *SIFFA biedru atbalsts pacientu organizācijām 2013.gadā*.
38. Talsu novada dome. *Talsu novada ziņas*. Interneta vietnes www.talsi.lv sadaļa *Talsu novada ziņas*. Izdevums nr. 65, 03.11.2013.
39. Valmieras pilsētas dome. *Valmiera domā un rada*. Interneta vietnes www.valmiera.lv sadaļa *Informatīvais izdevums "Valmiera domā un rada"*. Izdevums nr. 70, 29.10.2013.
40. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. *Normatīvo aktu projekti*. Interneta vietnes www.varam.gov.lv sadaļas *Ministrija* apakšsadaļa *Sabiedrības līdzdalība*.

Normatīvie akti

1. Kultūras ministrija. *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.-2018.gadam*. 2011.
2. Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā*.
3. Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Kultūras ministrijas nolikums*.
4. Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Likuma „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” normu piemērošanas noteikumi”*.
5. Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Noteikumi par biedrībām un nodibinājumiem, kas 2013.gadā atbrīvoti no nekustamā īpašuma nodokļa*.
6. Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Noteikumi par kapitālsabiedrību sarakstu*.
7. Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Noteikumi par kritērijiem, pēc kuriem biedrībām un nodibinājumiem piederošās ēkas un būves netiek apliktas ar nekustamā īpašuma nodokli*.
8. Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Par Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020.gadam izstrādes, ieviešanas, uzraudzības un publiskās apspriešanas kārtību*.
9. Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Par publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas dāvinājuma (ziedošana) līgumu*.
10. Latvijas Republikas Ministru kabinets. *Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem*.
11. Latvijas Republikas Saeima. *Augstskolu likums*.
12. Latvijas Republikas Saeima. *Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības*.

13. Latvijas Republikas Saeima. *Grozījumi likumā par valsts un pašvaldības finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu.*
14. Latvijas Republikas Saeima. *Likums par budžetu un finanšu vadību.*
15. Latvijas Republikas Saeima. *Par iedzīvotāju ienākuma nodokli.*
16. Latvijas Republikas Saeima. *Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli.*
17. Latvijas Republikas Saeima. *Par nodokļiem un nodevām.*
18. Latvijas Republikas Saeima. *Par pašvaldībām.*
19. Latvijas Republikas Saeima. *Par uzņēmuma ienākuma nodokli.*
20. Latvijas Republikas Saeima. *Par valsts budžetu 2013.gadam.*
21. Latvijas Republikas Saeima. *Par valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu.*
22. Latvijas Republikas Saeima. *Pievienotās vērtības nodokļa likums.* Latvijas Republikas Saeima. *Latvijas nacionālais attīstības plāns 2014.-2020.*
23. Latvijas Republikas Saeima. *Pievienotās vērtības nodokļa likums.*
24. Latvijas Republikas Saeima. *Publisko iepirkumu likums.*
25. Latvijas Republikas Saeima. *Sabiedriskā labuma organizāciju likums.*
26. Latvijas Republikas Saeima. *Saeimas kārtības rullis*
27. Latvijas Republikas Saeima. *Valsts pārvaldes iekārtas likums.*
28. Latvijas Republikas Saeima. *Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likums.*
29. Ministru prezidenta 19.07.2011. rezolūcija Nr.87/2011-JUR-80.
30. Satversmes sapulce. *Satversme.*
31. Valsts kanceleja. *Valsts tiešās pārvaldes un centrālo valsts iestāžu tīmekļa vietņu attīstības koncepcija.* 2013. Rīga.

1. pielikums. Organizāciju skaits Latvijas pašvaldībās līdz 2013. gada 3. jūlijam

Organizāciju skaits Latvijā					
Pašvaldība	Skaits	Pašvaldība	Skaits	Pašvaldība	Skaits
Rīga	7813	Inčukalna novads	53	Rēzekne	179
Daugavpils	430	Jaunjelgavas novads	22	Rēzeknes novads	212
Liepāja	885	Jaunpiebalgas nov.	19	Riebiņu novads	29
Jelgava	347	Jaunpils novads	25	Rojas novads	28
Jūrmala	440	Jelgavas novads	162	Ropažu novads	56
Aglonas novads	25	Jēkabpils	105	Rucavas novads	17
Aizkraukles novads	56	Jēkabpils novads	30	Rugāju novads	20
Aizputes novads	58	Kandavas novads	92	Rundāles novads	21
Aknīstes novads	22	Kārsavas novads	27	Rūjienas novads	33
Alojas novads	44	Kocēnu novads	62	Salacgrīvas novads	91
Alsungas novads	12	Kokneses novads	23	Salas novads	16
Alūksnes novads	137	Krāslavas novads	71	Salaspils novads	153
Amatas novads	51	Krimuldas novads	39	Saldus novads	195
Apes novads	28	Krustpils novads	32	Saulkrastu novads	64
Auces novads	29	Kuldīgas novads	228	Sējas novads	17
Ādažu novads	80	Ķeguma novads	50	Siguldas novads	162
Babītes novads	92	Ķekavas novads	203	Skrīveru novads	24
Baldones novads	52	Lielvārdes novads	75	Skrundas novads	29
Baltinavas novads	7	Limbažu novads	148	Smiltenes novads	86
Balvu novads	95	Līgatnes novads	29	Stopiņu novads	71
Bauskas novads	127	Līvānu novads	66	Strenču novads	18
Beverīnas novads	29	Lubānas novads	22	Talsu novads	219
Brocēnu novads	33	Ludzas novads	63	Tērvetes novads	23
Burtnieku novads	77	Madonas novads	186	Tukuma novads	160
Carnikavas novads	56	Mazsalacas novads	28	Vaiņodes novads	11
Cesvaines novads	15	Mālpils novads	20	Valkas novads	51
Cēsu novads	113	Mārupes novads	178	Valmiera	199
Ciblas novads	13	Mērsraga novads	10	Varakļānu novads	12
Dagdas novads	39	Naukšēnu novads	13	Vārkavas novads	14
Daugavpils novads	115	Neretas novads	21	Vecpiebalgas novads	32
Dobeles novads	124	Nīcas novads	22	Vecumnieku novads	56
Dundagas novads	24	Ogres novads	247	Ventspils	233
Durbes novads	21	Olaines novads	78	Ventspils novads	78

Engures novads	48	Ozolnieku novads	101	Viesītes novads	27
Ērgļu novads	24	Pārgaujas novads	34	Viļakas novads	40
Garkalnes novads	84	Pāvilostas novads	37	Viļānu novads	26
Grobiņas novads	83	Pļaviņu novads	34	Zilupes novads	5
Gulbenes novads	128	Preiļu novads	77	Nezināms	2
Iecavas novads	39	Priekules novads	35	KOPĀ	17550
Ikšķiles novads	75	Priekuļu novads	49		
Ilūkstes novads	32	Raunas novads	23		

2. pielikums. Organizāciju blīvums uz 1000 iedzīvotājiem Latvijas pašvaldībās

Organizāciju blīvums uz 1000 iedzīvotājiem Latvijā					
Pašvaldība	Indekss	Pašvaldība	Indekss	Pašvaldība	Indekss
Rīga	11,86	Inčukalna novads	6,68	Rēzekne	5,54
Daugavpils	4,61	Jaunjelgavas nov.	3,80	Rēzeknes nov.	7,52
Liepāja	11,53	Jaunpiebalgas nov.	7,95	Riebiņu nov.	5,24
Jelgava	5,83	Jaunpils novads	10,20	Rojas novads	7,05
Jūrmala	8,65	Jelgavas novads	6,57	Ropažu novads	8,11
Aglonas nov.	6,36	Jēkabpils	4,26	Rucavas novads	9,37
Aizkraukles nov.	6,23	Jēkabpils novads	5,90	Rugāju novads	8,46
Aizputes novads	6,26	Kandavas novads	10,35	Rundāles novads	5,68
Aknīstes novads	7,41	Kārsavas novads	4,30	Rūjienas novads	5,92
Alojas novads	8,28	Kocēnu novads	9,82	Salacgrīvas nov.	10,93
Alsungas novads	8,16	Kokneses novads	4,22	Salas novads	4,21
Alūksnes novads	7,98	Krāslavas novads	4,06	Salaspils novads	6,83
Amatas novads	9,00	Krimuldas novads	7,33	Saldus novads	7,62
Apes novads	7,30	Krustpils novads	5,26	Saulkrastu nov.	10,93
Auces novads	3,95	Kuldīgas novads	9,18	Sējas novads	7,41
Ādažu novads	7,98	Ķeguma novads	8,72	Siguldas novads	9,68
Babītes novads	9,78	Ķekavas novads	9,26	Skrīveru novads	6,47
Baldones novads	9,49	Lielvārdes novads	7,22	Skrundas novads	5,46
Baltinavas nov.	5,95	Limbažu novads	8,32	Smiltenes novads	6,58
Balvu novads	6,71	Līgatnes novads	7,87	Stopiņu novads	7,03
Bauskas novads	4,97	Līvānu novads	5,28	Strenču novads	4,70
Beverīnas novads	8,90	Lubānas novads	8,67	Talsu novads	7,01
Brocēnu novads	5,29	Ludzas novads	4,43	Tērvetes novads	6,24
Burtnieku novads	9,27	Madonas novads	7,41	Tukuma novads	5,23
Carnikavas nov.	8,34	Mazsalacas novads	8,09	Vaiņodes novads	4,21
Cesvaines nov.	5,35	Mālpils novads	5,52	Valkas novads	5,48
Cēsu novads	6,19	Mārupes novads	11,16	Valmiera	7,92
Cīblas novads	4,52	Mērsraga novads	6,11	Varakļānu novads	3,37
Dagdas novads	4,71	Naukšēnu novads	6,54	Vārkavas novads	6,63
Daugavpils nov.	4,58	Neretas novads	5,42	Vecpiebalgas n.	7,69
Dobeles novads	5,58	Nīcas novads	6,15	Vecumnieku nov.	6,37
Dundagas novads	5,68	Ogres novads	6,82	Ventspils	6,01
Durbes novads	6,89	Olaines novads	3,88	Ventspils novads	6,43
Engures novads	6,34	Ozolnieku novads	10,36	Viesītes novads	6,53
Ērgļu novads	7,52	Pārgaujas novads	8,60	Viļakas novads	7,06
Garkalnes novads	10,81	Pāvilostas novads	12,98	Viļānu novads	4,06
Grobiņas novads	8,88	Pļaviņu novads	5,99	Zilupes novads	1,49
Gulbenes novads	5,62	Preiļu novads	7,20	Nezināms	
Iecavas novads	4,31	Priekules novads	6,00	VIDĒJI	8,48
Ikšķiles novads	8,52	Priekuļu novads	5,86		
Ilūkstes novads	4,00	Raunas novads	6,40		

3. pielikums. Nevalstisko organizāciju publicitātes avoti

Mediju segments	Avots	Skaitis	Mediju segments	Avots	Skaitis
Biznesa avīzes	Dienas Bizness	32	Nedēļas izdevumi	Ventas Balss	21
	Bizness&Baltija	6		Druva	20
Interneta portāli	diena.lv	104		Kursas Laiks	20
	la.lv	95		Novadnieks	19
	apollo.lv	92		Dzirkstele	18
	delfi.lv	90		Alūksnes Ziņas	17
	tvnet.lv	86		Ezerzeme	16
	nra.lv	75		Neatkarīgās Tukuma Ziņas	15
	puaro.lv	68		Rēzeknes Vēstis	15
	kasjauns.lv	62		Saldus Zeme	15
	db.lv	32		Brīvā Daugava (krievu. val.)	14
	rus.delfi.lv	27		Rēzeknes Vēstis (krievu. val.)	14
	rus.tvnet.lv	27		Zemgales Ziņas	14
	ves.lv	24		Kurzemes Vārds (krievu. val.)	13
	financenet.lv	22		Vaduguns	13
	business.lv	18		Ezerzeme (krievu. val.)	12
	ir.lv	16		Latgales Laiks	12
	rus.db.lv	13		Ventas Balss (krievu. val.)	10
	vestnesis.lv	13		Ogres Vēstis	9
	pietiek.com	9		Saldus Novada Vēstis	9
	rus.apollo.lv	9		Vecumnieku Novada Ziņas	9
	rus.kasjauns.lv	9		Tukuma Ziņotājs	8
telegraf.lv	3	Ķekavas Novads		7	
Mēneša izdevumi	Latvijas Piensaimnieks	8		Novaja Gazeta	7
	Saimnieks LV	8		Panorama Rezekne	7
	Agro Tops	7		Salaspils Vēstis	7
	Kopsolī	7		Siguldas Elpa	7
	Materia Medica	3		Valkas Novada Vēstis	7
	Pārvaldnieks/Būvēt	3	Ludzas Zeme	6	
	36,6 C	2	Ventspils Novadnieks	6	
	Atbalsts	2	Kārsavas Novada Vēstis	5	
	Baltijas Koks	2	Kuldīgas Novada Vēstis	5	
	Latvijas Arhitektūra	2	Kurmenīte (Rugāju novads)	5	
	Doctus	1	Rīgas Apmiņķa Avīze	5	
	Ir Nauda	1	Kocēnu Novada Vēstis	4	
	Kapitāls	1	Latgales Laiks (krievu. val.)	4	
	Medicus Bonus	1	Līvānu Novada Vēstis	4	
	Meža Avīze	1	Pāvilostas Novada Ziņas	4	
	Mūsmājas	1	Riebiņu Novada Ziņas	4	
	Patiesā Dzīve	1	Smiltenes Novada Domes Vēstis	4	
	Rīgas Laiks	1	Varakļonīts	4	
	Vides Vēstis	1	Nedēļas izdevumi	Banga (Roja)	3
	Nacionālās avīzes	Latvijas Avīze		58	Iecavas Ziņas
Diena		55		Limbažu Novada Ziņas	3

	Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai	38		Ludzas Zeme (krievu. val.)	3
	Vesti Segodņa	12		Nīcas Novada Vēstis	3
	Telegraf	7		Salacgrīvas Novada Ziņas	3
Nedēļas izdevumi	Latvijaskiļe Vesti	13		Siguldas Novada Ziņas	3
	Ir	10		Tukuma Laiks	3
	Izglītība un Kultūra	10		Dundadznieks	2
	Jurista Vārds	6		Jaunjelgavas Novada Vēstis	2
	Sīrups	5		Jelgavas Vēstnesis	2
	Kas Jauns Avīze	4		Krāslavas Vēstis	2
	Praktiskais Latvietis	4		Ķeguma Novada Ziņas	2
	7 Super Sekretov	3		Līvānu Novada Vēstis (krievu. val.)	2
	Bilance	3		Mālpils Vēstis	2
	Ievas Veselība	2		Mūsū Novada Vēstis (Strenču novads)	2
	Mājas Viesis	2		Preiļu Novada Vēstis (krievu. val.)	2
	MK-Latvija	2		Priekules Novada Ziņas	2
	Rīgas Viļņi+	2		Saulkrastu Domes Ziņas	2
	Subbota	2		Sējas Novada Ziņas	2
	Ieva	1		Avīze Piebaldzēniem	1
	Kas Jauns?	1		Ciblas Novada Ziņas	1
	Laimīgā Programma	1		Dinaburg Vesti	1
	The Baltic Times	1		Durbes Novada Vēstis	1
	Liesma	44		Jelgavas Novada Ziņas	1
	Jaunais Vēstnesis	37		Jūrmalas Vārds.lv	1
	Vietējā Latgales Avīze	35		Kandavas Novada Vēstnesis	1
	Malienas Ziņas	32		Katram Liepājniekam	1
	Kurzemes Vārds	30		Krāslavas Vēstis (krievu. val.)	1
	Stars	29		Krimuldas Novada Vēstis	1
	Ziemeļlatvija	28		Krustpils Novadnieks	1
	Bauskas Dzīve	27		Lielvārdes Novada Ziņas	1
	Auseklis	26		Lubānas Ziņas	1
	Kurzemnieks	25		Mērsraga Avīze	1
	Zemgale	25		Neretas Novada Vēstis	1
	Brīvā Daugava	23		Pārgaujas Novada Vēstis	1
	Talsu Vēstis	23		Pļaviņu Novada Ziņas	1
	Staburags	22		Preiļu Novada Vēstis	1
Nedēļas izdevumi	Riebiņu Novada Ziņas (krievu. val.)	1	TV	LNT	16
	Rundāles Novada Ziņas	1		LTV1	12
	Salaspils Vēstis (krievu. val.)	1		LTV7	5
	Talsu Novada Ziņas	1		TV3	2
			Kopā	2155	